

142

Gschützler

3.50

250

50 118

626

626

Saliva. in febribus, ard.
Mania. extra febr.
Rabies a canis rabido
 Hydrophobia
 Lycanthropia
 Tarantismus
 Chorea S. Veit sine Tarantula morbo

Melancholia.
 Apior aut Furor uterinus
 Multitia.
 Aupiditas
 Complicitas

2. *Memoria morbi*.

a) nulla memoria aut ab alio morbo, aut natura
 b) fronte capiunt sed obliuiscuntur
 c) vnde approb. sed reddunt feliciter

3. *Loquela* a deficit aut depravata

Non lingua paralysi cessat.
 In Apoplexia et Hemiplegia.

Ridiam
 a) balbutiant. lallari
 b) strident. loquaci
 c) Vocem tonchisonam, quoniam
 d) strident. rident. lallant.
 e) necesse resonare faciunt, nisi F. & N. H. S.

4. *Motus*, aut

1) Nullus e
 a) In lypothimia. jacent immoti, pulsu
 debili et respo. diffusa
 b) In comate fortibus act. animi deliquit
 c) Extasi. si syncope p. 3 dies per
 duraverit. Perissim.

2) *Apoplexia*. subito sensus cadunt

3) *Paraplegia*. Nomnes, excepto

4) *Hemiplegia*. in unum latus

5) *Paralysis*. in toto corpore

6) *Involuntarius motus* impeditur

7) *Tetanus*. univers. corpus instabile

8) *Emprosthotone*, incurvantur omnia

9) *Opisthotone*. rarius potterora.

10) *Salaxi*. immobile status in tot, rem.

11) *Tremor*
 12) *Tremor* in nudo facie cum laticis
 13) *Tremor*
 14) *Tremor* in manu

26. 2) *Aut motus involuntarij*
 1) *Epilepsia*. cumus grady (convulsio)
 2) *Tremor* a) aut nudo infans infer dor
 mendum b) aut imbecillitate, senile s
 3) *Vestigo*.

27. *Alactus* in unum
 1) *Conyza* sem pumida
 2) *Saliva* in nudo
 3) *Orina* in me renera ulere

28. *Virus*. *Vae*
 a) *Amara* sive si quita serena
 b) *Staucomete*. quum. crysil: tactum
 colorem dunt, p. d. pellucitatem.
 c) *Diffusio* si *Calarecha* membranula
 la corned ad nos citet

29. *Vingis*. membranula corned ad nos
 30. *Annus*. eadem membranula, si
 minus densa e. aut si
 31. *Albugo*. lassa *Orina* oivatrix.
 32. *Pustula* supra papillam.

33. *Sugillatio*, sanguis inflamato
 papillam glisid
 34. *Depravatus*

35. *Contaminatio*. inflamatio oculorum
 36. *Epithora*. *Macchiatio*. lacryae
 37. *Almas*. *Perone* videtur intra
 annum conglutinet oculum

38. *Manu* vultus respiciunt in humi. p.
 39. *Vestigies*.
 40. *Rebetudo*. *Opaciorum* acies pedita
Myopia dicta

41. *Nyctalopia* in nocte magis defecorit
 42. *Myopia*, et *luciovis*
 43. *Strabismus* *Intorquetur* oculi
 ne utraq; pupilla videndis recte oppo
 natur.

44. *Sustus* depravatus
 45. *Conyza* 2) *In* febribus ob ariditate linguae
 46. *Abhis* nimis linguae
 47. *Linguae* fissura
 48. *Ex* curvata lingua a pustula.
 49. *Pulsi* halitu factis
 50. *Alia*. facta *Alia*.

16
24
INSTITUTIONES
PATHOLOGICAE

MEDICINALIS

AUCTORE

H. D. GAUBIO.

Editio Altera.

Gaubio in Jurgon
1778.

LEIDAE BATAVORUM,
Apud SAMUELEM ET JOHANNEM LUCHTMANS.

Academiae Typographos.
C1D1CCCLXIII.

1483
БИБЛИОТЕКА
КИРИЛСКОГО
ГОС. МЕДИЦИНСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

11. Aditus

- 1) Aditus. nec fortissimum bonum, aut
- 2) Timidus auri. *Suorum et illius*
- 3) Chalgia. dolor interius, inflammatus
- 4) Albacillus ex pat.

12. Tactus abaltus

in pene, symptomatis in his in multis.

13. Phrenitis totius dolor

- 1) Cephalalgia. Solus capitis dolor
- 2) Cephalaea. Chronicum malum
- 3) Hemicrania. Unicum lateris dale

16. Artus infectatus

17. Arthritis

- 1) Vaga. *Leucorrhoea* quae passim per
- 2) Arthritis. *Arthritis* appropria
- 3) Arthritis. *Arthritis* articulos potissimum
- 4) Arthritis. *Arthritis* articulos potissimum
- 5) Arthritis. *Arthritis* articulos potissimum
- 6) Arthritis. *Arthritis* articulos potissimum
- 7) Arthritis. *Arthritis* articulos potissimum
- 8) Arthritis. *Arthritis* articulos potissimum

17. Febres

Continentes leniores et acutae His

- 1) Ephemera. *diarria* e.g.
- 2) Typhodes. *quae circa Erysipelas*
- 3) Febres lactea. 1-3 dies
- 4) Febres purpur. *diarria* e.g.
- 5) Continentes acutae

18. Contingit

- 1) Leucorrhoea. *Arthritis*
- 2) Leucorrhoea. *Arthritis*
- 3) Leucorrhoea. *Arthritis*
- 4) Leucorrhoea. *Arthritis*
- 5) Leucorrhoea. *Arthritis*
- 6) Leucorrhoea. *Arthritis*
- 7) Leucorrhoea. *Arthritis*
- 8) Leucorrhoea. *Arthritis*

14. Maligna febr. c.

Leucorrhoea *Arthritis* interne vehementer. externe frigida.

Epistola. *Arthritis* externe vehementer. interne frigida.

15. Exanthematibus

- 1) Exanthematibus. *Arthritis* externe vehementer. interne frigida.
- 2) Exanthematibus. *Arthritis* externe vehementer. interne frigida.
- 3) Exanthematibus. *Arthritis* externe vehementer. interne frigida.
- 4) Exanthematibus. *Arthritis* externe vehementer. interne frigida.
- 5) Exanthematibus. *Arthritis* externe vehementer. interne frigida.
- 6) Exanthematibus. *Arthritis* externe vehementer. interne frigida.

16. Somnus

- 1) Somnus. *Arthritis*
- 2) Somnus. *Arthritis*
- 3) Somnus. *Arthritis*
- 4) Somnus. *Arthritis*
- 5) Somnus. *Arthritis*
- 6) Somnus. *Arthritis*
- 7) Somnus. *Arthritis*
- 8) Somnus. *Arthritis*

- 1) Somnus. *Arthritis*
- 2) Somnus. *Arthritis*
- 3) Somnus. *Arthritis*
- 4) Somnus. *Arthritis*
- 5) Somnus. *Arthritis*
- 6) Somnus. *Arthritis*
- 7) Somnus. *Arthritis*
- 8) Somnus. *Arthritis*

- 1) Somnus. *Arthritis*
- 2) Somnus. *Arthritis*
- 3) Somnus. *Arthritis*
- 4) Somnus. *Arthritis*
- 5) Somnus. *Arthritis*
- 6) Somnus. *Arthritis*
- 7) Somnus. *Arthritis*
- 8) Somnus. *Arthritis*

- 1) Somnus. *Arthritis*
- 2) Somnus. *Arthritis*
- 3) Somnus. *Arthritis*
- 4) Somnus. *Arthritis*
- 5) Somnus. *Arthritis*
- 6) Somnus. *Arthritis*
- 7) Somnus. *Arthritis*
- 8) Somnus. *Arthritis*

- 1) Somnus. *Arthritis*
- 2) Somnus. *Arthritis*
- 3) Somnus. *Arthritis*
- 4) Somnus. *Arthritis*
- 5) Somnus. *Arthritis*
- 6) Somnus. *Arthritis*
- 7) Somnus. *Arthritis*
- 8) Somnus. *Arthritis*

- 1) Somnus. *Arthritis*
- 2) Somnus. *Arthritis*
- 3) Somnus. *Arthritis*
- 4) Somnus. *Arthritis*
- 5) Somnus. *Arthritis*
- 6) Somnus. *Arthritis*
- 7) Somnus. *Arthritis*
- 8) Somnus. *Arthritis*

- 1) Somnus. *Arthritis*
- 2) Somnus. *Arthritis*
- 3) Somnus. *Arthritis*
- 4) Somnus. *Arthritis*
- 5) Somnus. *Arthritis*
- 6) Somnus. *Arthritis*
- 7) Somnus. *Arthritis*
- 8) Somnus. *Arthritis*

- 1) Somnus. *Arthritis*
- 2) Somnus. *Arthritis*
- 3) Somnus. *Arthritis*
- 4) Somnus. *Arthritis*
- 5) Somnus. *Arthritis*
- 6) Somnus. *Arthritis*
- 7) Somnus. *Arthritis*
- 8) Somnus. *Arthritis*

- 1) Somnus. *Arthritis*
- 2) Somnus. *Arthritis*
- 3) Somnus. *Arthritis*
- 4) Somnus. *Arthritis*
- 5) Somnus. *Arthritis*
- 6) Somnus. *Arthritis*
- 7) Somnus. *Arthritis*
- 8) Somnus. *Arthritis*

- 1) Somnus. *Arthritis*
- 2) Somnus. *Arthritis*
- 3) Somnus. *Arthritis*
- 4) Somnus. *Arthritis*
- 5) Somnus. *Arthritis*
- 6) Somnus. *Arthritis*
- 7) Somnus. *Arthritis*
- 8) Somnus. *Arthritis*

- 1) Somnus. *Arthritis*
- 2) Somnus. *Arthritis*
- 3) Somnus. *Arthritis*
- 4) Somnus. *Arthritis*
- 5) Somnus. *Arthritis*
- 6) Somnus. *Arthritis*
- 7) Somnus. *Arthritis*
- 8) Somnus. *Arthritis*

- 1) Somnus. *Arthritis*
- 2) Somnus. *Arthritis*
- 3) Somnus. *Arthritis*
- 4) Somnus. *Arthritis*
- 5) Somnus. *Arthritis*
- 6) Somnus. *Arthritis*
- 7) Somnus. *Arthritis*
- 8) Somnus. *Arthritis*

- 1) Somnus. *Arthritis*
- 2) Somnus. *Arthritis*
- 3) Somnus. *Arthritis*
- 4) Somnus. *Arthritis*
- 5) Somnus. *Arthritis*
- 6) Somnus. *Arthritis*
- 7) Somnus. *Arthritis*
- 8) Somnus. *Arthritis*

- 1) Somnus. *Arthritis*
- 2) Somnus. *Arthritis*
- 3) Somnus. *Arthritis*
- 4) Somnus. *Arthritis*
- 5) Somnus. *Arthritis*
- 6) Somnus. *Arthritis*
- 7) Somnus. *Arthritis*
- 8) Somnus. *Arthritis*

- 1) Somnus. *Arthritis*
- 2) Somnus. *Arthritis*
- 3) Somnus. *Arthritis*
- 4) Somnus. *Arthritis*
- 5) Somnus. *Arthritis*
- 6) Somnus. *Arthritis*
- 7) Somnus. *Arthritis*
- 8) Somnus. *Arthritis*

- 1) Somnus. *Arthritis*
- 2) Somnus. *Arthritis*
- 3) Somnus. *Arthritis*
- 4) Somnus. *Arthritis*
- 5) Somnus. *Arthritis*
- 6) Somnus. *Arthritis*
- 7) Somnus. *Arthritis*
- 8) Somnus. *Arthritis*

- 1) Somnus. *Arthritis*
- 2) Somnus. *Arthritis*
- 3) Somnus. *Arthritis*
- 4) Somnus. *Arthritis*
- 5) Somnus. *Arthritis*
- 6) Somnus. *Arthritis*
- 7) Somnus. *Arthritis*
- 8) Somnus. *Arthritis*

- 1) Somnus. *Arthritis*
- 2) Somnus. *Arthritis*
- 3) Somnus. *Arthritis*
- 4) Somnus. *Arthritis*
- 5) Somnus. *Arthritis*
- 6) Somnus. *Arthritis*
- 7) Somnus. *Arthritis*
- 8) Somnus. *Arthritis*

- 1) Somnus. *Arthritis*
- 2) Somnus. *Arthritis*
- 3) Somnus. *Arthritis*
- 4) Somnus. *Arthritis*
- 5) Somnus. *Arthritis*
- 6) Somnus. *Arthritis*
- 7) Somnus. *Arthritis*
- 8) Somnus. *Arthritis*

AUDITORIBUS SUIS

H. D. GAUBIUS.

S. P. D.

Quo vobis animo primam hujus opusculi editionem obtuli, eodem & alteram nunc offero dicoque, curis secundis utcunque emendatiorem & paucis aliquot locis auctam. Debuisset, fateor, magis expolita prodire; ut qui agnoscam ipse non uno vitio laborare. Obscuritatem certe intulit materiae concisa dictione exponendae multitudo, plurimaque facile fuisset interferere, quae lumen adhiberent. Sed voluminis rationem in enchiridio, ad institutionis domesticae usum destinato, habendam esse, quis non intelligit? Eoque magis, cum vi-

va auctoris vox illustrationem promittit. Illud gravius videri possit, quod lacunas mei systematis bene multas magnasque, quasi non viderim, explere praetermisi. Equidem vidi & cum maxime video, nec inficior plura me silentio praeteriisse, in quibus Pathologi plerumque exercere ingenium solent; alia dubitanter proposuisse, quae tanquam certa assumuntur; alia in medio reliquisse, de quibus cum inter Doctores controversia sit, sententiam dicere oportuisset; multoties denique, cum enodatio requiri poterat, confessionem ignorantiae pro ratione attulisse. Quae si vos, optimi Auditores, si ceteros, qui forte fuerunt, lectores meos offenderunt, non tam remedium quaero, quam justam excusationem in promptu habeo. Ni-

Nimirum, quod vobis saepe dixi, quia dicendum est saepius, repeto, existimare me, quidquid in Pathologia, i. e. in status morborum hominis Theoria docetur, ejus aliquam debere in Praxi, quam vocant, Medicinali esse utilitatem, qua cognoscendi curandique morbos ratio perficiatur; nec idcirco ad medendi artem, ex se nimio latius patentem, temere esse referenda, quae nihil ad eam pertineant. Neque hoc solummodo: sed multo etiam magis in eo elaborandum esse, ut ejusmodi tantum proponantur theoremata, de quorum veritate per fideles observationes legitimumque ratiocinium, sola Medicinae Dogmaticae fundamenta, liquido constet; atque adeo exulent, quaecunque incerta, dubia, fallacia,

ex mera hypothefi ducta, certam parere scientiam nequeant; faltem pro talibus modo, qualia revera funt, nec ultra pretium fuum venditentur. Novi equidem ifta faepenumero credulae juventuti perplacere, avide arripi, mordicus teneri, maxime cum ingeniofe conficta, dextre perpolita, scientifica, ut ajunt, methodo, aut perfuaforia elocutione confidenter a Doctore exponuntur. Scilicet pulcrum eft rerum quarumvis reddere rationem poffe, nodos difficiles ingenii acumine folvere, locis obiculis, ubi prudentia, errorem aut praecipitium metuens, timido pede incedit gradumve fiftit, folem quali manibus gellare: pulcrius etiam, quae fenfuum aciem caetaeque rationis folertiam fugiunt, naturae arcana con-

jectu-

jecturis & quadam veluti divinatione explicare, ut qui per fomnia detegat, quod vigilantia incomprehenfibile fit: pulcerimum denique, fyftema concinnare atque apponere totum teres, rotundum, omnibusque numeris abfolutum, in quo tirones nihil non exaequatum inveniant. Laudarem & ego, fi morbi opinionum commentis cederent; fi quo loquacior Medicus, eo perfectior efllet; fi ad hypothefin fele natura flecti fingique fineret: faltem ferenda putarem, fi fola Medicum contemplatio faceret, neque cum Praxi Theoria aliquid haberet commune, fuisve erroribus, fibi fervatis, morborum curationes non contaminaret. Verum nimis profecto manifeftum eft, quamplurima, nec parvi momenti, mala ex hoc

* 4 fonte

fonte in artium praestantissimam
invehi. Quodsi tristissimas me-
cum reputo, quae ex incauto
pertinacique hypothesium atque
falsorum dogmatum usu in faci-
enda Medicina profluunt, con-
secutiones, tot sanitates perverso
regimine pessumdatas, tot mor-
bos incongrua medicatione in
longum protractos, tot illatas
mortes; non sine animi dolore
quandoque dubius haereo, plus
ne emolumenti, an noxae, hu-
mano generi medendi scientia
afferat. Sed mitto haec, ne ejus
osoribus nimio plus instructis ar-
ma ministrem. Illud autem hu-
jus loci est meique muneris ut
vos moneam, dum in Acade-
mia, tanquam in doctrinarum
emporio, versamini, quam quis-
que sibi studio ac labore compa-
ret, supellectilem non tam mul-
titu.

titudine rerum, quam soliditate
& ad usum praestantia, esse aesti-
mandam; ne domum reduces
impedimenta potius, quam in-
strumenta ad operis tractationem
vobis ad manum esse doleatis.
Praeterquam enim quod valde
injucundum sit ex iis, quae ma-
gna plurium annorum industria
tibi paraveris, nullos percipere
fructus oleumque & operam
perdere, est & plerisque perdiffi-
cile, quae adolescentes didice-
rint, aetate maturiore dediscere.
Quo fit, ut, posito tandem ti-
rocinio, Praxin ineuntes ad falsa
futiliaque, quibus imbuti sunt,
theoremata, tanquam ad saxum,
adhaerescant, acriter ea defen-
dant, caecique ad experientiae
lucem, nec argumentorum pon-
dere mobiles, rerum peritis gar-
rulitate sua risum, arrogantia
etiam

etiam indignationem moveant. Hi tamen veniam merentur atque miserationem. Sed quam probabilis excusationis specie infidi illorum duces, quam sibi imputare debent, istius sortis culpam abstergeant, ipsi viderint. Utinam & ars id genus artificum peccata luere non cogeretur! Etenim, ne dicam in contemp- tionem, qua satis superque laborat, adduci, damnosius hoc est, quod masculum illud obser- vandi studium, veteribus tanto- pere excultum, a quo cum inter- initia deducta & deinceps aucta est Medicina, tum hodieque incre- menta capere ac perfici debet, tanto fere magis frigescat, quanto ratiocinatorum ejusmo- di fervidior est ad argutandum pruritus atque in fingendis hypo- thesibus licentia effrenatior. A-
nimus

nimus quippe, suis ipse com- mentis pollens, extraneo sen- suum ministerio facile caret ne- gligitque adeo nimis operosam naturae explorationem; aut prae- ceptis oculo fugitivo observata ra- tione statim inventâ explicando sic sibi commode satisfacit; alias & praejudicata captus opinione phaenomena, nec quomodo sese habeant, curiose inquirat, nec omnia & singula notat, sed ex multis illa tantum, quae hypo- thesi faveant, praecoxve ratioci- nium confirmant. Quae res cum universae scientiae incredibiliter officit, tum vero imprimis impe- dimento est ad perfectionem hi- storiae morborum, quam uti Theoria artis rationalis integerrimam desiderat, ita qui lacunas ejusdem opinionibus explere non verentur, cum & incerta pro-
cer-

certis interferant, &, naevis fucoduntaxat tectis, falsa absoluti operis persuasione stimulum ad ulteriores conatus obtundant, duplici calamitate proprium fundum afficiunt.

Neque hic malorum finis est. Perspicaciores alii, postquam a contemplatione ad res tractandas sese contulerunt, serius ocys disciplinae suorum magistrorum vitia quidem animadvertunt atque cordate abjiciunt; non omnes tamen ea, qua decet, prudentia & moderatione. Videas certe, qui cum in sua & quibusvis aliorum Theoriis inutilia, dubia, falsa inesse deprehendunt, inconsiderate mox clamitant, nullam dari Medicinae Theoriam, quae fidem mereatur, inutiles igitur omnes esse, frustra aut desiderari, aut adhiberi: artem

tem enim rationalem, quae salu-
tiferam sit, jactari quidem, neutiquam existere, missisque adeo Theoriis *Ἐμπειρίαι* acquiescendum esse, quae viam monstrat tutiorem. Dissimulant hi, aut ignorant, inter multiplices Theorias vix unam esse tam omni ex parte falsam, ut non aliquid veri habeat; in eo maxime peccari, quod certis incerta misceantur, & quae nonnullis modo morborum generibus competunt, ultra, quam par est, extendi ceterisque omnibus perperam accommodari. Triticum itaque, quod a lolio duntaxat repurgandum erat, barbaro impetu una cum hoc evellunt, & cum recolere deberent, quantos Theoria progressus inde ab institutione Medicinae rationalis ad nostra usque tempora continuatis
cla-

clarorum virorum laboribus fecerit, acceptique beneficii memores suis & ipsi conatibus incrementum ulterius promovere, partis recusant bonis frui ac repudiatis veluti, quae offeruntur, frugibus, quia glumis & furfuribus obnoxiae sunt, ad glandes malunt reverti. Longe sapientius est, quod suo jam tum aevo Corn. Celsus judicium interposuit, cum de rationalis & empiricae artis sectatorum dissensione ageret: neque profecto credibile est, praestantissimos illos veteris Ἐμπειρίας professores, si cum maxime ad vitam redirent, aliter fore sensuros. Tanto igitur imprudentius videri consilium debet recentiorum, qui hodiernam Theoriam, tot fultam adminiculis, tot incrementis auctam, cum Ἐμπειρίας commutandam

O P E R I S

A R G U M E N T A.

INTRODUCTIO ad PATHOLOGIAM.	
<i>De disciplina medica.</i>	pag. I
PATHOLOGIA.	II
PATHOLOGIA GENERALIS.	
<i>De natura morbi.</i>	12
<i>De causa morbi.</i>	22
<i>De symptomate.</i>	34
PATHOLOGIA SPECIALIS.	
<i>De naturis singulorum morborum.</i>	52
<i>Morbi simpliciores.</i>	54
<i>Analysis chemica generalis corporis humani.</i>	56
<i>Morbi partium solidarum simplicissimi.</i>	63
<i>Morbi solidi vivi.</i>	72
<i>Morbi solidorum continentium.</i>	84
<i>Morbi solidorum instrumentarii.</i>	96
<i>Morbi fluidorum.</i>	126
<i>Morbi cohaerentiae in humoribus.</i>	128
**	Acri-

OPERIS ARGUMENTA.

<i>Acritates morbosae humorum.</i>	pag. 136
<i>Morbi humorum ex secessione particularum.</i>	148
<i>Morbi humorum singularium.</i>	150
<i>Chyli vitia.</i>	151
<i>Sanguinis affectiones.</i>	155
<i>Succorum secretorum vitia.</i>	171
<i>Morbi humorum relativi.</i>	177
<i>Quantitas humorum vitiosa.</i>	178
<i>Fluida loco aberrantia.</i>	186
<i>Motus vitia in humoribus.</i>	193
<i>Morbi compositi.</i>	198
<i>De potentiis nocentibus.</i>	200
<i>De nocivis atmosphaerae potestati- bus.</i>	202
<i>Noxae ex cibo & potu.</i>	221
<i>De intempestivo remediorum usu.</i>	242
<i>De potentiis, quae virus habent.</i>	246
<i>Errores in motu animali.</i>	255
<i>Damna ex posturis & motibus sin- gularibus.</i>	264
<i>Exercitationes mentis immodicae.</i>	268
<i>Vix noxia animi perturbationum.</i>	274
<i>Excessus somni ac vigiliarum.</i>	281
<i>Excretio ac retentio inordinata.</i>	285
<i>De calculi origine & nocumentis.</i>	293
<i>Potentiae morbificae animatae.</i>	300
<i>De ceteris, quae forinsecus admota obfunt.</i>	305
<i>De</i>	

OPERIS ARGUMENTA.

<i>De Seminiis morborum.</i>	pag. 313
<i>Semina morborum naturalia, com- munia.</i>	314
<i>Semina morborum naturalia, pro- pria.</i>	315
<i>Semina morborum, quae praeter naturam sunt.</i>	318
<i>De differenti causarum morbifica- rum constitutione.</i>	322
<i>Vires naturae medicatrices.</i>	328
<i>De symptomatibus singulatim.</i>	338
<i>Qualitates sensibiles alienatae.</i>	340
<i>Excretorum vitia.</i>	346
<i>Actiones laesae.</i>	347
<i>Sensationes molestae ex morbo.</i>	348
<i>Dolor.</i>	349
<i>Anxietas.</i>	357
<i>Exercitationes sensuum laesae.</i>	362
<i>Tactus symptomata.</i>	363
<i>Gustus symptomata.</i>	366
<i>Olfactus symptomata.</i>	367
<i>Auditus symptomata.</i>	370
<i>Visus symptomata.</i>	375
<i>Laesiones sensuum internorum.</i>	388
<i>Delirium.</i>	390
<i>Motricis facultatis symptomata.</i>	395
<i>Spasmus.</i>	396
<i>Paralysis.</i>	401
	401
	<i>Somni</i>

<i>Somni affectiones.</i>	404
<i>Symptomata motuum vitalium.</i>	408
<i>Respirationis symptomata.</i>	409
<i>Symptomata motus cordis.</i>	418
<i>Symptomata pulsus arteriarum.</i>	421
<i>Symptomata actionum naturalium.</i>	427
<i>Appetitus naturalis laesiones.</i>	427
<i>Actiones laesae primarum viarum.</i>	432
<i>Vitia mictionis.</i>	445
<i>Vitia excretionis cutaneae.</i>	452
<i>Symptomata functionum sexus.</i>	453
<i>Sexus virilis actiones laesae.</i>	454
<i>Sexus foeminei symptomata.</i>	456
<i>De ordinandis morborum differentiis.</i>	464
<i>Differentiae morborum accidentales.</i>	468
<i>Differentiae morborum ab origine.</i>	468
<i>Differentiae morborum a sede.</i>	477
<i>Differentiae morborum a cursu.</i>	480
<i>Differentiae morborum a gradu.</i>	484
<i>Differentiae morborum ab indole.</i>	486
<i>Differentiae morborum ab eventu.</i>	489

IN-

INTRODUCTIO
AD
PATHOLOGIAM.

De Disciplina Medica.

I.

VITA, Sanitas, Morbus, Mors, stadium Medicum Naturae humanae in hoc terrarum orbe absolvunt.

2. Priores duae conditiones (1) secundum naturam dicuntur; cum iisdem frui dulce sit: praeter aut contra naturam reliquae, illis oppositae, illaetabiles, quas ideo averfamur.

3. Utrumque tamen genus (2), pro latiore vocabuli NATURA significatione, naturale est, & suas agnoscit causas

A

causas

causas physicas, determinatas, quibus nascitur, durat, viget, minuitur, definit, secundum cujusque diversitatem variantes, etiam contrarias, tum homini insitas, tum a foris advenientes.

4. Mens quidem humana, vi commercii, quod cum suo corpore habet, multa & voluntate conscia, & caeco instinctu, operatur, quae vitam ac sanitatem juvant, morbisve aut morte illatis opprimunt.

5. In corpore etiam, pro partium, ex quibus coaluit, mixtione, fabricatione, compositione, animatione, inest & inertia, & mobilitas, & mutabilitas, & incitatio, & conspiratio, unde aliae atque aliae tam salubres, quam insalubres, causae jugiter enascuntur.

6. Versatur praeterea homo inter res innumeras, sua singulas agendi potestate praeditas, multumque perpetuo variantes, quarum aliis carere, alias evitare, aut pro arbitrio sibi accommodare semper non potest. Hae vero sive intro deveniant, sive foris admoveantur,

pro

pro sua quaeque materie, virtute, concursione, successione, corpus perque corpus mentem aliter atque aliter afficiunt, internas Naturae humanae vires (4. 5.) diversimode determinant, incitant, opprimunt, in rectum perversumve agunt, suasque vicissim ab his mutationes patiuntur. Ex quo fonte plurimi perpetim secundae adversaeque valetudinis fomites, alimenta, venena, remedia, profluunt.

7. Triplex istud virium genus (4. 5. 6.) sicubi lege Naturae humanae consentanea conspiraverit, vegeta longaevitae fruitur homo: sin minus; morbis aut praematura morte affligitur.

8. Atque haec materies est, quam tractat Medicus, eo quidem proposito, ut hominem suae curae commissum justo moderamine virium (7.) quam diutissime vivum sanumque praestet.

9. **MEDICINA** igitur, quo hodie colitur ambitu, est scientia ac prudens directio virium Naturae humanae ad vitae & sanitatis a morbis & morte tutelam.

A 2

IO.

10. Ea (9.) cum olim aegris duntaxat sanitatem promiserat, ampliata deinceps, erga sanos quoque benefica, duplex cum maxime imponit Medico officium, alterum servandae vitae & sanitatis, alterum morborum curandorum.

11. Debet adeo exponere I. conditionum hominis, in quibus aut conservandis aut avertendis versatur (1. 9.), naturam, causas, sedes, differentes modos, gradus, effectus. II. Vires Naturae humanae utrique principio inditas (4. 5.) conservatrices, destructrices, medicatrices. III. Potestates rerum externarum salubres, noxias, medicatas (6.). IV. Regulas denique & praecepta his (III.) utendi, illas (II.) dirigendi ita, ut finis Medico propositus (8. 9.) obtineatur.

12. Quando autem generalis istorum omnium (II.) doctrina non sufficit, sed ad singulos etiam homines, prout aetate, sexu, temperamento, vitae genere &c. inter se discrepant, aptari debet; manifestum est, quam
late

late pateat disciplina Medica.

13. Quae materiae pertractandae multitudo cum justum exigat ordinem, is quidem commodissimus videtur, qui ex diversitate conditionum (2) duplicique Medici officio (10) petitus, quaecunque in homine sano cognoscenda aut agenda sunt, suo quaevis loco disposita, primum enarrat; subjungit deinde, quae ad aegrum pertinent, omnia & singula rite digesta.

14. Universum proinde systema Institutionum Medicinae in duas partes distribuitur, quarum prior doctrinam omnem de rebus, quae secundum naturam in homine sunt, exhibet; posterior de iis, quae praeter aut contra naturam dicuntur (2.). Hanc ΙΑΤΡΙΚΗΝ, illam ΥΓΙΕΙΝΗΝ, ex vario fine appellare licebit.

15. ΥΓΙΕΙΝΗ, lato sensu, totum Medici officium circa hominem sanum complexa, tradit

I. Oeconomiam humanam, vitaeque & sanitatis naturam, causas, effe-

ctusque declarat: quae pars **PHYSIOLOGIA**, sermo de Natura humana, audit.

II. Signa, quorum ope vita & sanitas in genere, earumque varii status & gradus in homine singulari cognoscuntur: haec **SEMIOTICA PHYSIOLOGICA**.

III. Auxilia & regulas, quibus vita & sanitas quam diutissime incolumis servari possit: quae **DIAETETICA**.

16. **IATPIKH**, itidem tripartita, simili ordine suam materiem (14.) pertractat, exponendo

I. Quae de natura, differentiis, causis effectibusque morborum scire expedit. Haec **PATHOLOGIA**.

II. Doctrinam signorum, quibus, quidquid in morbis ex se obscurum cognosci debet, praesens, praeteritum, aut futurum, detegitur: unde **SEMIOTICA PATHOLOGICA** dicitur.

III. Praesidia adversae valetudinis, modumque illis recte utendi: haec **THERAPEUTICA**.

17. Utriusque partis aequa necessitas & nexus individuus est: prior tamen

men ordine **ΥΓΙΕΙΝΗ**. Ut curvi norma rectum, ita morbi sanitas: & qui servare sanos novit, bona parte eorum, quae ad tractandos aegros pertinent, instructus est.

18. Praecipuum autem universae Medicinae fundamentum in ipsa hominis Natura situm est. Suis haec viribus, sola, sine Medico, plerorumque tuetur sanitatem, morbis medetur. Hac deficiente aut repugnante irrita artis molimina. Curiosa Naturae observatio, imitatio, ut primam arti originem, ita incrementa dein dedit, dabitque porro. Medici Naturae ministri.

19. Itaque doctrina omnis Medica bonae frugis ad hanc componi normam debet, ut, quid Natura faciat aut ferat, ex fideli observatione quam diligentissime enarretur. Nec tamen satis est, vires ejusdem motusque, prout in sanis se produunt, in Physiologia (15. I.) exposuisse: luctans cum morbis Natura, quam Pathologia (16. I.) exhibet, facultates affectionesque suas etiam explicatius producit.

20. Unde liquet, quid de certo in Medicis sentiendum? Natura humana, stans a Creatore legibus finita, per similia individua sese multiplicans, omni tempore eadem, sub iisdem conditionibus eodem semper modo agit ac patitur. Quidquid ergo de ejus oeconomia, integra vel afflicta, prudenti sensuum ministerio clare cognoscitur, id firmum ratumque censendum, nec quidquam eo certius in Physicis. Par ratio est illorum, quae de potestatibus rerum externarum in hominem agentium (6) fideli observatione comperta habentur. Quaecumque porro ex observatis, ad congrua demonstrationis principia applicatis, casti ope ratiocinii, legitime deducta sunt; quanquam per se in sensus non cadunt; non minorem profecto fidem merentur.

21. Nullo proinde jure, quae male seduli doctores aut perperam observando, aut vitiose argumentando, invexerunt, erronea, falsa, incerta, imputantur arti; quasi mere conjecturalis foret.

Non

Non aliis, nec firmioribus, gaudet quaevis Naturae scientia fundamentis.

22. Haud tamen dissimulandum est, suis premi dubiis, obscuris, conjecturalibus, nunquam prorsus extergendis, Medicinam: neque enim datum mortalibus aut suam, aut rerum, inter quas versantur, naturam penitus comprehendere. At communis ista ingenii humani imbecillitas quem non stringit? Gravius quidem Medicum ob inexhaustam materiae, qua occupatur, amplitudinem (11. 12.).

23. Privatum insuper evidentiae obstaculum hoc est, quod singuli homines a singulis tantopere differant. Nec vero sufficit Medicum communia modo intueri: oportet & cuius homini propria; ut qui singulorum saluti praesit (12.). Quae quidem diversitas tam immensa occurrit, ut nulla observatorum vi exauriri possit.

24. Sola denique contemplatione non licet acquiescere, inque obscuris rebus suspendere iudicium, donec lux

A 5

afful-

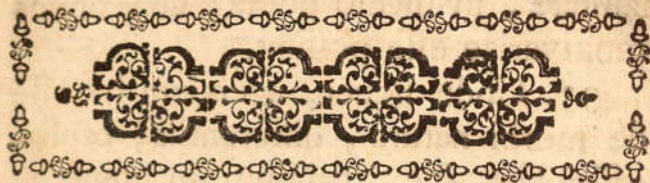
affulgeat. Actionem exigit officium (9. 10.) Captanda hinc agendi occasio, quae saepe praeceptis per conjecturam cogit determinare, quod per scientiam fat cito nequit.

25. Pro ea igitur parte (22. ad 25.) Medicinam dici conjecturalem non obstat; ut quae, cum certissima invenire semper non possit, probabilia festetur, recta tamen ubique ratione utens, atque a vagis & temerariis commentis periculisque alienissima.

26. Audiant haec obrectatores, & cum didicerint scientias puras ab iis, quas applicatas vocant, contemplativas a practicis, distinguere, videant, quo jure Medicinam prae aliis, ut omnis certi expertem, infament!

27. His praelibatis, pro instituti ratione, primas **PATHOLOGIAE** (16. 1.) lineas ducere aggredior: quod ut compendio fieri possit, cognita prius ponere liceat, quaecunque de statu hominis sano in **ΥΓΙΕΙΝΗ** tironi, ut scitu necessaria, enarrantur (17.)

P A-

PATHOLOGIA.

28. **O**FFICIUM Medici circa hominem aegrum est sanare (10.).

29. Sanatio autem aegri est morbi, quo tenetur, in sanitatem mutatio.

30. Pathologia igitur, quae hominis aegri cognitionem eo quidem fine exponit, ut viam sternat ad medendi methodum (16. 1.), docere debet, aegrum inter & sanum quid intersit, quid morbus distet a sanitate.

31. Spectandus adeo morbus est, ut status hominis sanitati oppositus, naturae ab hac diversae particeps, suis ex causis profluens, suosque vicissim effectus producat.

32. Sed & quid morbus a morbo differat, explicandum: quando ab una
sani-

sanitas, in medio posita, deflexiones multivariae esse possunt.

33. Unde liquet, agendum hic esse de morbi natura, differentiis, causis, effectibus &c. primum in genere, deinde in specie, semperque comparate ad conditiones sanitatis, quarum ideo plena notitia in antecessum postulatur.

PATHOLOGIA GENERALIS

De Natura Morbi.

34. **(STATUS)** illē corporis humani viventis, quo fit, ut actiones, homini propriae, non possint apposite ad leges sanitatis exerceri, Morbus dicitur.

35. Generali quidem status vocabulo complectimur defectus, excessus ac permutationes quascunque eorum, quae in ipso corpore huiusque partibus ad legitimam functionum exercitationem requiruntur. Horum igitur notitia, ut decet (27.), imbutum nihil admodum obscuri, aut aequivoci, in ista voce of-

fendere potest. Nec facile quis impedimenta externa huc retulerit, nisi qui ludere in re seria velit.

36. Non alios tractat Medicina morbos hominis, nisi qui in corporis aberrationibus siti sunt, hisque correctis tolluntur: habent tamen, mutui nexus lege, primam saepe originem in mente, hujusve operationes sua efficacia perturbant. Hi limites regiminis mentis, quod Medicorum est.

37. Vitae mentio facta in hac definitione non ea solum de causa, quod morbus vitae sit affectio, nec magis, quam sanitas, sine illa concipi possit; sed ut constet etiam, dari principium agens in aegris, a morbo ipso distinctum, cujus motus observare, discernere, dirigere, praecipua Medici in opere versantis cura esse debet. (18.) Facit vis vitae in aegro superstes, ut rerum huic admotarum facultates tam salubres, quam insalubres, longe diversa ratione agant (6).

38. Quum vero morbus conditionem cor-

huc referat n
valet sed praestul
in definitione ad
vera verbum.
interna conditio

hanc

Vitae

hinc affectio ea interna.
vel condictio quam
morbus non status e
Tot status efficit
morbus a statu
morbose probe
distinguitur

conditio a
interna

actiones inde laedantur. Uti nec sanatio aliud quid postulat, quam eorundem restitutionem in integrum: hac quippe obtenta pristinum quoque actionibus rediturum vigorem jure confidit Medicus, nihil reliquum in arte sua habens, ista si spe exciderit.

44. Morborum adeo singularium, prout in hominibus occurrunt, naturas expositurus id exquisite indicare debet, quod in praesentis aegri corpore mutatum in causa est, cur is suis muniis rite fungi nequeat. Id vero plerumque a sensu remotum latet, nec per se clare cognosci potest. Unde, ut ex vero detegatur, accurato opus est scrutinio ac cauta rationatione; quum error hic commissus plures eosque non semper innocuos pariat. Prudentissimi hic saepe caecutiunt, maluntque cohibere gradum, quam per tenebras illidere.

45. Huic quidem investigationi (44.) fundamentum praebent, quae in aegro sensibus se manifestant, παθήματα: quorum primaria sunt actiones laesae. Haec enim

enim justo examine perspectae, cum ex morbo profluant (38), hujus, ut causae suae, naturam legitima argumentatione demonstrant.

46. Plenissimam vero lucem affundit notitia exacta status gradusque naturalis singularum actionum, tum modi, quo quaelibet exercetur, & conditionum activium, quibus instructum in suis partibus corpus ad eas perficiendas concurrat. Ita nimirum, comparando actionem quamque integram, una cum suis requisitis, ad eandem in aegro vitiatam, innoscere potest, quisnam & quantus sit a sanitate recessus.

47. Constat hinc, Physiologiam (15. I.) maximae hic utilitatis esse, eaque neminem carere posse, qui naturas morborum recte eruere aut intelligere velit. Sed & quaecunque in expositione oeconomiae humanae supersunt loca obscura, vexata, dubia, aut quae erronea, conjecturalia, ficta, temere admittuntur, ea omnia in detrimentum Pathologiae redundare: ut merito

БИБЛИОТЕКА
ХИМИЧЕСКОГО
Гос. медицинского института

Handwritten notes in the right margin, including the name 'M. Metel'.

Handwritten notes in the right margin, including the phrase 'Actiones'.

Handwritten notes in the right margin, including the phrase 'Actiones'.

Handwritten notes in the right margin, including the phrase 'Theoria'.

Handwritten notes at the bottom of the page, including the word 'B' and 'rito'.

Handwritten notes in the left margin.

Handwritten notes in the left margin.

Handwritten notes in the left margin.

Handwritten notes in the left margin.

Handwritten notes in the left margin.

Anatomie...
Videtur in...
Videtur in...

48. Nec minoris in ista indagazione...
momenti est scientia virium, quibus...
quae geruntur ab homine, aut inge...
runtur, eive quovis modo admoventur...
corpus afficiunt ac mutant. Causas haec...
atque occasiones morborum in se ha...
bent (6.); quibus examumissim intellecti...
facile est de natura effectus inde na...
judicium. Qua in re, praeter obser...
vationes, quas ex proprio penu Medi...
cina promit, Mechanicorum quoque...
Physicorum, Chemicorum, demon...
strata apprime conducunt: quanquam...
multiplex idiosyncrasiae diversitas & in...
finitus possibilium combinationum nu...
merus optare magis, quam sperare ple...
nam istius doctrinae perfectionem ju...
bet.

49. Praecipue tamen necessarium est...
ante oculos habere historias omnium ac...
singulorum morborum integras, ex ple...

3) Anatomie practicae

nis atque intaminatis Practicorum obser-
vationibus accurate concinnatas. His
uti nititur universa morborum cognitio
(45.); ita, cum conferuntur illis, quae
in praesente aegro sagax examen dete-
git, mali, quo is laborat, indolem pul-
chre declarant. Nec sane certius aliud
datur subsidium, quo obscura clarescant,
dubia enodentur, corrigantur falsa,
controversa dirimantur; sicubi vel prio-
res etiam scientiae (47, 48.) non fa-
tis tuto praeluxerint. Hac ideo regia
via inceserunt olim, hodieque ince-
dunt veri quique Medici, dolentes in-
terim, tot hiatibus etiamnum abrupta,
& inanium narrationum sordibus
conspurcatam esse.

50. Ex quibus (45. ad 50.) rite per-
pensis primum est colligere, quantis
hoc scrutinium prematur difficultatibus
Qui vero & simul considerat multipli-
ces morborum in eodem homine com-
plicationes & metaschematismos, non
mirabitur, quamobrem vel peritissimis
etiam toties hic aqua haereat. Quo

Di. Anat. pract.
Videtur in...
Videtur in...

50. Ex quibus...
Videtur in...

548 Sub finem...
Videtur in...

B 2

Willel. sed...
Videtur in...
Videtur in...

quis diutius in arte cum cura elaboravit, eo circumspectius de morborum natura pronunciare solet.

51. An igitur morbus recte dicitur certamen Naturae propriam salutem propugnantis? Ex intimis Medicinae penetralibus petita haec notio sapienti cuivis in arte magistro jure probatur. Inest profecto sua Naturae humanae virtus pervigil, qua vitae ac sanitatis sui corporis conservationi perpetuo studens his necessaria procurat, nocitura repellit. Inde motus spontaneos atque molimina in aegris animadvertere licet, nec causae morbi, nec adhibitis quibusvis demum remediis adtribuenda, quae tam aperte in salutem tendunt, ut data opera aptius excogitari aut feliciter dirigere non potuisse videantur. Rectissime proinde Naturam morborum medicatricem, Medicum Naturae ministrum esse, artisque universae summam ad Naturae observationem, imitationem, directionem, redire inculcatur (9, 18, 19). Aurea ergo loquendi formula medenti

bu

bus semper ante oculos versetur. Eandem vero pro generali morbi definitione obtrudere nefas. Neque enim in omnes & singulos quadrat. Nec morbum cum remedio decet confundere. Naturae certamen ideam adversarii includit: hic morbus est: huic suos Natura opponit conatus medicatos, quibus si nomen morbi dederis, an morbum abesse dices, cum languens forte Natura huic non obluetur? An, quos Naturam imitans Medici solertia similes per remedia producit motus, pariter ad morbum ipsum referes? Largimur tamen morbos dari, quorum bonam partem, si universum decursum spectes, ista molimina constituunt: alios item, quibus cum superveniunt, in aliud genus mutantur: multis denique accedere specie symptomatum, quae ut accurate a propriis morbi effectibus discerni debent, ita ad ipsam morbi naturam nullo jure referuntur.

52. Eadem (51.) quoque ab illis perpendi velim, qui in Naturae locum

B 3

Ani-

Animam, Archeum, aut quodvis aliud principium, rationis particeps, in morbis actuosum, substituere malunt. Vocibus hi tantum, non re ipsa, dissentiunt: quando autem nihilo plus lucis inde nascitur, non est, cur vocabulum a veteribus introductum abrogemus.

De Causa Morbi.

53. MORBUS cum ponat mutationem corporis a statu sano (34. 35.), quae adesse aut abesse potest, effectus erit corporeus determinatae potentiae, cuius vi existit.

54. Id autem qualecunque, quo fit, ut morbus existat, causa morbi vocatur.

55. Ad hujus (54.) investigationem molesta laesarum ex morbo functionum perceptio mortales aegros ab omni aevo compulit; ut inde primum nata videatur Medicina. Officii ratio eam compellit Medicum, qui tum demum vere cognovisse morbum dicendus est

cum causam ejus detexerit. Sanatio etiam non, nisi succisa morbi causa, exquisite obtinetur.

56. Statuendus tamen huic (55.) labori certus limes; ne ultra, quam ex usu est, aut subtilius, quam verius exerceatur. Inde ad ultimas metaphisicas, primasve physicas causas non ascendendum. Ars ex se nimium longa, suo tamen fine conclusa, in causis etiam secundis progressum vetat ulteriorem, quam qui feliciter perficiendae sanationi conducatur.

57. Quocirca nec minutis causarum differentiis, quas schola invexit, hic inhaerendum. Disputationum haec materiae, a sanioribus etiam Philosophis hodie repudiata, artem, quae opere potius, quam verbis, demonstranda, dedecet.

58. Distinguunt Medici, nec inutiliter, inter causam externam & internam. Interna vocatur vitium quodcumque in corpore radicatam aliquamdiu priusquam in morbum erumpat.) Si

B 4

quae

*Quaestio ubi oritur
quae est similis
Nunq. unites Ma-
rines in se transean
Non ultra quam
rectitudo ad magni
proportionalitas
gradum est everta
Non ultra quam
etiam presentis*

*Sanatio) an
quatuor aut octo
aut causa morbi
differt in. Actu
logia*

*nec inutiliter. Num
Sanatio secundum
quae differentiam e
diversa. Si. dicit
Inuadit. Antiquo
de causam externam.
de contagium seu
Pocum sp. d. Cur
gany aut morbis*

*Autoris, saltem non generalis. Vitium n. e. c. Nam causa res sunt quae jam
in predicatio corp. sunt. e. g. Putredo. jam causam habet, qd et ubi
cedere habet, debet. motus intestinalis.
quomodo radicatam. Causa proxima etiam sunt interna et eo precedente
tiam morbo d. e. - Interna causa e qua predicatio
ntur partium inanimatis.*

*Quae causa morbi
Defin. n. valet
quoniam etiam
negativam, causa
ad potest. e. g.
defectus ignis. De
quo n. dicitur p. potest
ita
Causa e id, quo
existit morbus.*

causam solummodo vocare id exquisite, cujus vi totus morbus existit. De hac porro, quidquid de causis physicis, affirmare licebit.

63. Inde ut quilibet morbus suam habet causam determinatam (54.), qua necessario efficitur; ita haec alia atque alia erit in morbis natura diversis, & contra eadem in illis, qui natura conveniunt; tametsi diversas corporis partes occupant, ideoque nec easdem praecise functiones turbant. Quod magnae utilitatis in arte compendium.

64. Nec mera tamen privatio dici ea causa semper debet, quasi morbus, ut defectus sanitatis, ex absentia conditionum ad hanc requisitarum modo oriatur. Aliena saepissime in aegris insunt, quae impedimento aut stimulo morbos creant.

65. Quum vero morbus non nisi in corpore sedem habeat (36.), causa ejus quoque ad corpus duntaxat pertinebit, inque hoc solo quaerenda erit; quantum ex mente forsan, vi mutui com-

mercii, eo devenit: quod observare quidem Medici est, explicare Philosophi.

66. Ita porro cum morbo cohaeret, ut ab eo inseparabilis abesse nequeat, quin & ille tollatur, nec hoc absente adesse. *ad huc* Distinctio igitur causarum in continentes & non continentes nulla est. Morbus ultra causam suam, i. e. sine causa, non perdurat.

67. Imo haec causa totam morbi, effectus sui, naturam constituit, ideoque ab hoc re ipsa vix discrepat. Quidquid in morbo est, in causa ejus inveniri debet. Utilissima ergo & maxime necessaria illius indagatio habetur (43.). Ea demum solida est morborum cognitio, quae, quomodo in suis singuli determinatis causis consistant, demonstrat.

68. Raro tamen simplex est, sed plerumque ex pluribus conditionibus una concurrentibus composita: Morborum nempe, ut sanitatis ipsiusque corporis humani, notiones multitudinem in unum collectam quoque involvunt.

Ita-

Itaque ex quotnam partibus diversis totum illud, quod morbum vocamus, constat, totidem distinctae dabuntur conditiones aut potentiae in ejus causa, quarum singulae partem modo aliquam morbi efficiant, conjunctae demum totum.

69. Quotiescunque ergo earum conditionum, quae mutuo concursu causam morbi componunt (68.), aliqua deficit, mutatur, gradu augetur; aut prius positae novae quaedam accedunt; aut aliae in aliarum locum substituuntur; toties analogae quaedam imminutio, mutatio, aut augmentum in ipso quoque morbo eveniet: uti plena demum hujus abolitio, cum omnes & singulae exquisitae tolluntur.

70. Quo posito fundamento (69.) ratio reddi potest originis morborum lentae vel subitae, durationis, incrementi, decrementi, paroxysmorum, remissionum, periodorum, mutationis ex alio in alium, perfectae aut imperfectae sanationis, reversionis, status de

denique neutrius inter sanum & aegrum fluctuantis.

71. Quare, ut causa morbi recte cognoscatur, oportet eam resolvere in simplices, ex quibus composita est, potestates, harumque singulas primo, dein omnes conjunctas, quid seorsim, quid simul valeant, examinare. Quae res difficillima quidem est, at utilitatis tamen plenissima ac Medico dogmatico apprime necessaria.

72. Perficitur autem curiosa indagatione eorum, quae ita morbum antecesserunt, ut credibile sit ad illius generationem aliquid contulisse: sive ea prius in homine extiterint, sive pridem aut nuper a foris accesserint (4. 5. 6.). His quippe vires (71.) continentur, quarum confluxione causa morbi nascitur; ut adeo hujus originem rite considerata declarent.

73. Atqui haec ipsa (72.) sunt, quae Medicis nomine causarum remotarum (60.), praedisponentium, procatartearum (59.) veniunt. Harum ideo

ideo quam utilis & necessaria sit inquit fitio, patet. Quodsi vetus Empiricorum Schola in his solis male acquievit, magis etiam culpandi sunt recentiores, qui, remotis insuper habitis, proximas (60.) tantum scrutinio sese addicunt. Haec tamen saepe inaccessa est, nil evidentiores remotae praeluxerint.

74. Quamvis igitur verarum causarum ingenium non habeant, adeoque cum his male confundantur (61.); omnino tamen merentur a Pathologo expendi, possuntque morborum principia vocari, & ad duo summa capita referri, quorum alterum Semina morborum comprehendat, alterum Potentias nocentes.

75. Semina voco dispositiones quae cunque corpori insitas, quae morborum generationi favent, sicubi potentia nocens analogae accesserit. Praedispositio tamen alias, aut προηγμένα, dicuntur.

76. Potentiae nocentes sunt res quae libet ea praeditae facultate, ut morbo producere possint in corpore per semina

nium (75.) apto, i. e. praedisposito. His προκαταρκτικά dicta conveniunt.

77. Utrisque opus est concurrentibus, ut causa morbi isque ipse nascatur. Neque enim potentia efficax est, nisi in corpus inciderit impressioni ejus recipiendae aptum; nec diathesis seminalis in morbum erumpit, nisi vi quaedam appropriata excitetur.

78. Mutua insuper utriusque speciei conditionum requiritur affinitas, ut junctae in eundem effectum conspirent, nec altera alteram destruat. Non quae libet potentia cuivis seminio evolvens par est. Nec praedispositio datur universalis ad omne morborum genus: uti nec perfectissima sanitas aequa vi sese ab omnibus & singulis insalubribus tuetur. Hinc eadem diathesis alias favet, alias obstat, pro diversa potentiae nocentis indole.

79. Patet igitur non sufficere superficialiam istorum principiorum notitiam; sed requiri cognitam cujusque tum semini, tum potentiae, naturam;

ut mutua eorundem sympathya, antipathya, quidque invicem agere ac pati possint, perspiciatur.

80. Ita demum methodo synthetica pervenitur ad cognitionem causae morbi, quam illa junctim constituunt. Quin & eadem opera, a priori, quod ajunt, eruitur natura morbi (67); ut, instituta collatione, eadem per methodum analyticam (45.) inventa comprobari, aut error in alterutro argumentandi genere commissus detegi ac corrigi possit.

De Symptomate.

81. SYMPTOMA, quum vi vocis id denotet, quod aegro accidit; universus autem morbus, una cum causa & effectibus suis, inter res accidentes referri possit; multam Systematicis litigandi materiem dedit, Practicis tamen super hac quaestione non aequè interesse dissentientibus. Facilius plerumque

est rem praesentem discernere, quam verbis exacte definire.

82. Quaecunque latitudine veteres hoc vocabulum usurparint, certum est hodie symptoma tantum de homine aegro praedicari; de sano nunquam. Ponit ergo praesentem morbum, adeoque & hujus causam: sed & aliquid, quod praeter naturam accidit, & quomodocunque cum his ipsis cohaeret; dum interim ut distinctum ab iis concipitur. Nequaquam igitur pro omni eo, quod homini praeter naturam evenit, aut pro levioribus affectionibus, quae nomen morbi non merentur, sumi potest.

83. In aegro variae a statu sano alienationes (38.) sensibus sese manifestant; sive actiones spectes, seu eorum, quae foras prodeunt, molem, indolem, aut corporis etiam sensibiles qualitates.

84. Haec phaenomena (83.) cum percipit aeger, animadvertit Medicus, uterque concludit morbum adesse, cer-

Tempus de statu morbo tantum utitur. Verba Symptomata, Saltem, in se deest id quod in statu sano corrumpitur. Quoniam in integro dicitur. Causa morbi. Sed non est actio. Sed in se deest id quod in statu sano corrumpitur. Sed non est actio. Sed in se deest id quod in statu sano corrumpitur. Sed non est actio.

200. morbi in se est. In aegro. In se deest id quod in statu sano corrumpitur. Sed non est actio. Sed in se deest id quod in statu sano corrumpitur. Sed non est actio.

tus ex sanitate non oriri. Desinunt & homine in integrum restituto.

85. Male tamen illa quis morbum ipsum dixerit (41.), quia cum hoc cohaerent, nascuntur, durant, abeunt. Non is, nisi rarissime, in sensus incidit (44.): plerumque ratiocinio tantum detegitur, nec aegro prius, quam Medico, innotescit. Quum nihilominus praeter naturam sint, atque in morbo radicata, recte vocantur symptomata, ut quae una cum morbo incidant.

86. Symptoma proinde notat quamcunque sensibilem a statu naturali alienationem, quae homini ex praesente morbo ita nascitur, (ut tamen ab hoc ipso huiusque causa distingui possit, nec ultra morbum duret.)

87. Tria nimirum in se aeger habet, quae praeter naturam sunt: morbum, huius causam & symptomata. Mutuus inter haec nexus datur. Uti morbus non sine causa, ita nec sine symptomate esse potest: nec hoc vicissim

cissim sine illis. In omni morbo appa-rens aliqua vel actionum, vel excretorum, vel qualitatum sensibilium mutatio evenit (38.). Nec symptoma porro dicendum, quod suo morbo superstes est, sed morbus.

88. Ita symptomata illam praecipue status morborum partem efficiunt, quae in sensus sive aegri, sive Medici, incurrit, apertissimam, dubiis hinc minime obnoxiam, quaeque observanti sponte patet, nec signis adeo aut artificiosa conjectura eget, ut detegatur.

89. Quum vero non omnia, quae in aegro praeter naturam eveniunt phaenomena, veram symptomatis indolem (86.) referant, nec eandem semper originem agnoscant; necessum est alia ab aliis probe distinguere, prout ex diversis fontibus promanant.

90. Alia nimirum statum morbosum praesentem directe pro sua causa habent, ex quo ut totidem effectus fluunt, hinc nexu physico indissolubili cum illo cohaerent. Et haec quidem genuina sunt

*Si propter similitudinem
aliter, alia, alia
aliter non est factum
cum causa communi
aut. ut. Dicit.
no 99.*

*Sapientia artificiosa
conjectura agat.*

sunt symptomata, atque pro triplici genere rerum, quae praeter naturam in aegro insunt (87.), trifariam distinguuntur in symptomata morbi, causae, & symptomatis.

91. Morbi symptoma dicitur effectus sensibilis vi praesentis morbi proxime productus. Ejus ergo similis est ratio ad morbum, ut hujus ad suam causam (66.). Et cum ex plurium conditionum confluxu morbus nascitur (68.), multorum quoque id genus symptomatum syndrome stipatus esse solet.

92. Horum (91.) itaque utilissima est & maxime necessaria inquisitio. Testantur enim morbi praesentiam non modo, sed naturam quoque. Effectus certe ingenium suae causae declarant. At causa morbi causa etiam est hujus symptomatum.

93. Quodsi vero origo symptomatis propius ex causa morbi derivari possit, causae symptoma audit; vocabulo causae latiore sensu accepto (61.). Id contingit, quoties illius rei, quae morbum

bum efficit, vires ita multiplices sunt, ut aliqua modo pars earum ad morbum producendum concurrat, hinc propria hujus causa fiat; pars altera vero occasione nati morbi quoque, ocyus, ferius, in actum deducta, effectus prodat diversos, morbo supervenientes quidem, non tamen ita nexos, quin hic sine illis esse potuisset. Symptomata causae igitur ut intelligantur, ad potestates causae morbi accessorias ascendendum est.

94. Quare liquet, isthaec symptomata (93.) & perdurante morbo tolli nonnunquam posse, & eodem ablato superesse; aliquando longe plus periculi inferre, quam morbus, quem comitantur; imo & indicare alias morbum morbo superadditum, quorum alter, quia aut tempore prior est, aut manifestior, aut magis urget, tantum pro morbo habetur, altero non adeo in se ipso, sed in effectibus modo suis spectato, aut & prorsus praeterviso. Unde cum princeps morbus desinit,

symptomate causae remanente, hujus idea evanescit, morbusque latens, a quo pendet, se demum prodit. Quae quidem rite perpensa ostendunt, distinctionem istam, sano sensu acceptam, nec paradoxam esse, nec supervacuum, utilissimam potius in facienda cum diagnosi, tum prognosi morborum.

95. Utrumque porro symptoma (91. 93.) si sua vi aliam rursus produxerit affectionem sensibilem, haec symptoma symptomatis vocatur. Quo nomine etiam veniunt reliqui omnes, qui longa saepe serie alii ex aliis deinceps profluunt, effectus morborum; modo symptoma aliquod anterius pro causa habeant, nec hoc sublato persistent (86.).

96. Habent ergo & ista (95.) primam suam originem in morbo hujusve causa, inde cognoscuntur, his remotis tolluntur, & licet plurimum forte aliorum interventu cum iis saltem cohaereant, legitima tamen analysi ad cognoscendam morbi aut causae ejus naturam

naturam & efficaciam quoque facere possunt. Nec plena his neglectis exsurgit morbi historia.

97. Notandum vero, dari non infrequenter in aegris effectus sensibiles, quos si in ortu suo spectes, omnino ad aliquam trium specierum (91. 93. 95.) referas; at qui tam tenaciter corporis partibus impressi sunt, ut ultra morbum perdurent. Unde non symptomata adeo, sed morbi potius secundarii audiunt, eoque magis considerari merentur, quod singularem sibi curam repossant.

98. Aliud insuper phaenomenon genus in morbis occurrit, quae cum & aegris eveniant, & a sanitatis norma deflectant (82.), generali quidem symptomatum titulo comprehendi possunt; at longe diversam a prioribus originem habent, adeoque cum iis confundi minime debent.

99. Non bruta homo machina est, quae injurias a rebus noxiis sibi illatas iners excipiat ac patiatur. Mens intus est,

est, quae molestiis ex morbo sibi natis exagitata, anxia, quas habet in corpus agendi vires, intendit ad repellendum hostem (4.). Corpus ipsum & sua praeditum est incitatione, quae, moderata quidem in sanis, acrius insurgit praesente malo irritata, inque enormes saepe impetus abripitur, ut morbi insultibus sese opponat. Consensus etiam hic datur ac mutua partium conspiratio, qua uti unum aliquod constituunt, idemque integrum, collata quaeque sua symbola, conservare nituntur, ita cum earum alicui noxa imminet, aliae, nec raro omnes, junctis viribus, laborant succurrunt, communem in privata cuiusque, & propriam in sociarum salute propugnantes (5.). His itaque viribus instructa hominis Natura causis morborum non modo resistit, sed cum his etiam congreditur, initoque conflictu (51.) vim vi opponit. Quod cum aequabili, quo in sanitate fluunt, actionum tenore efficere nequeat, insolitos ciet motus, turbasque facit turbis a morbo

morbo concitatis saepe majores, unde alia super alia symptomata accumulantur.

100. Hujus quidem generis (99.) plerumque sunt alienati rerum ingerendarum appetitus & aversiones, motus spasmodici, convulsivi, circuitus humorum perturbationes, febres, exanthemata, abscessus, haemorrhagiae, vomitus, alvi profluvia, sudores, & alia plurima, quae, etsi morbos comitantur hisve superveniunt, nequaquam tamen continuo ut effectus ex iis eorumve causis directe profluentes aestimare, aut ad symptomata proprie dicta (86.) referre fas est.

101. Naturae ergo molimina potius, aut symptomata activa, auxiliaria, vocentur; quum ab actiuosa Natura excitentur, hujusque viribus exhaustis aut oppressis deficient, nec eadem semper in eodem morbo se manifestent; & pedissequas saepe habeant sanationes benignissimas, quin arte inimitabiles, aut saltem rite attendenti salutare plerumque

que fines prodant. Veteres ἐπιγενόμενα, ἐπιγενήματα, dixere, non sola tamen, nec omnia, his vocibus complexi.

102. Ea vero si in omni latitudine sua spectes, rari sunt morbi, quibus se non adjungant: imo multi, quos non minus constanter & certo committuntur, quam quaevis alia symptomata; ut vere dicas, eos ex junctis potentiae morbosae & contranitentium Naturae virium conatibus profluere. Hi sunt, quos certamina Naturae propriam salutem propugnantis appellare liceat (51.). Nec horum is rite explicaverit ingenium, aut, quibus stipantur, phaenomena, qui, solis inhaerentis primi generis (90.) symptomatibus istos Naturae motus neglexerit.

103. Unde patet, quam utilis Praecepto & necessaria sit eorumdem accurata cum observatio, tum distinctio; ne vano trepidet metu ad innoxia aut medicatis Naturae moliminibus temere resistat, quae non turbanda

sed prudenter regenda (9, 18, 19.).

104. Falluntur tamen, qui ex hoc fonte non nisi salutifera proficisci existimant. Patitur suos & Natura errores, impetusque concipit, qui quod modum excedant, justove debiliores sint, aut minus congruentes in partes directi, plurimum saepe damni & vel exitium quoque inferunt. Ut adeo prudentis Medici sit, non mirabundum modo ἀυτοκρατείας Naturae spectatorem agere, sed & praecipitem refrenare, excitare torpidam, errantem in viam reducere.

105. Nec suis etiam istud genus caret effectibus morbosis, qui ex turbis inde concitatis, ut symptomata symptomatum (95.), oriuntur, pariterque, ut haec (97.), tam alte nonnunquam inhaerent, ut in morbos secundarios abeant. Et vel victrices quoque Naturae motus (101.) ab his non immunes sunt. Rara sine vulnere victoria.

106. Superest & tertius fons eorum, quae aegris supervenire observantur, a binis

binis prioribus probe distinguendus
quanquam cum iisdem cohaeret. Fortuita
haec aut accidentalia dici possunt
quum viribus rerum, quas casus offert
debeantur.

107. Versatur nimirum aeger, in
sanus (6.), in perpetua ambientium
ingestorum, applicatorum, quin
propriarum actionum vicissitudine. Dif-
ficile autem est haec omnia & singula
tam exacte statui morbo so semper ac
commodare, ut Naturam & Medicum
vel juvent in sanando, vel saltem non
impediant. Ista tamen cum vel sano
pro sua quaevis potestate diversimodum
afficiant (6.) multumque saepe ma-
tent, in aegrotos etiam, quorum non
integrae vires minus resistunt, plus ve-
lebunt. Unde necessum est effectum
prodire, qui, licet symptomatibus pro-
mi secundique ordinis (90. 98.) inter-
mixti, morbo tamen aut Naturae non
recte attribuuntur.

108. Nec sane id genus phaenome-
na, ut fortuita sint, momento carent
Ali

Alias enim morbum acuunt, ex miti
saevum, exitialem, reddunt, novo
morbo aggravant, in aliam speciem
commutant, benignos Naturae motus
turbant, pervertunt remediorum ope-
rationes, agendi occasiones ac tempo-
ra occupant. Alias & adjumento sunt,
& tam prospere nonnunquam cedunt
ut iis solis recuperata salus debeat.

109. Est &, ubi eadem persistunt
inhaerentque diutius, quam morbus, cui
supervenere; tumque manifestius de-
mum originem suam declarant.

110. Quocirca sedulo notari ac di-
stingui merentur; ut eventus ad suas
quique causas referantur, nec alieni
effectus morbo, Naturae, aut admini-
stratis remediis imputentur, magno hi-
storiae Medicae dispendio. Caveant
praecipue confusionem, quibus hoc
etiam genus ad communem ἐπιγεγομένω
titulum (101.) redigere placet.

111. Ex quibus (90. ad 110.) rite
intellectis primum est colligere, quae
ex memoratis fontibus manant, sym-
pto-

*benignos morbos deinde in exitialem
mutantur & aciemque. Interdum in
aliam speciem commutantur.*

*Inflam. & in
saeva*

*Sic quae tunc unum
sunt in aliam speciem
commutantur. Interdum
in exitialem mutantur.*

*De remediorum ope-
ratione. De tempore
agendi.*

*De adjumento sunt
& tam prospere nonnunquam
cedunt.*

*Magis in exitialem
mutantur. Interdum
in exitialem mutantur.*

*Interdum in exitialem
mutantur. Interdum
in exitialem mutantur.*

*Interdum in exitialem
mutantur. Interdum
in exitialem mutantur.*

*Interdum in exitialem
mutantur. Interdum
in exitialem mutantur.*

*Interdum in exitialem
mutantur. Interdum
in exitialem mutantur.*

*Interdum in exitialem
mutantur. Interdum
in exitialem mutantur.*

*Interdum in exitialem
mutantur. Interdum
in exitialem mutantur.*

*Interdum in exitialem
mutantur. Interdum
in exitialem mutantur.*

*Interdum in exitialem
mutantur. Interdum
in exitialem mutantur.*

*Interdum in exitialem
mutantur. Interdum
in exitialem mutantur.*

ptomata aegris quidem evenire occasione morbi, non tamen omnia & singula eodem nexu aut inter se, aut cum morbo, contineri: ut adeo quaevis nec idem argumentandi genus admittant, nec momentum habeant aequale, cum ad naturas morborum, quos comitantur, dignoscendas, ad praedicendos eventus, aut ad eruendas agendorum indicationes, ut par est, adhiberi debent.

112. Alia certe dixeris Necessaria, quae cum morbo ita cohaerent, ut eodem posito suasque vires evolvente non possint non, ocyus, serius, sese manifestare. Cujus quidem generis sunt quaecunque ex morbo, ut ex sua causa, fluunt, inque hujus natura universam sui ortus rationem habent sitam. Vocantur etiam Essentialia aut Primaria.

113. Huc referantur ex fonte primo (90.) potissimum symptomata morbi (91.) horumque effectus (95.) Ex altero fonte (98, 99.) plurima quidem

nascuntur variabilis ingenii, nec certi cum morbo nexus, quaeque hinc, pro naturarum diversitate, in eodem morbo aliter atque aliter eveniunt. At quotiescunque ad ipsam morbi constituendam speciem una concurrunt & potestates conditionum morbosarum, & oblucentes irritatae naturae vires (102.), toties & necessaria haberi debent, quaecunque sic oriuntur symptomata activa (101.), ut, si abessent, morbus in aliam speciem transfiret. Tertius fons (106.) nulla, quae hujus loci sint, exhibet.

114. Reliqua igitur, quorum laxior est cum morbo cohaesio, ut abesse aut adesse possint, Non-necessaria vocare liceat.

115. Necessariorum (112.) porro varii gradus sunt, nec una omnium ratio. Morbus, ut sanitas, non simul & oritur & perficitur, nec puncto temporis, quidquid mutationum potest, producit, sed successione quadam alios post alios effectus explicat. Habent nimirum sua incrementa vires physicae conditionum

morbosarum: pro horum portione sua variat intenditque nisus Natura: per gradus etiam ex aliis in alias partes facultatesque provolvuntur turbae ac confusiones cientur: ut adeo nec eadem semper facie, nec eodem symptomatum satellitio stipatum se in universi suo ambitu efferat morbus.

*Ex parte p. 84
2. Simulanea u. Simulanea
Simulanea u. Simulanea
Simulanea u. Simulanea
Simulanea u. Simulanea
Simulanea u. Simulanea
Simulanea u. Simulanea*
116. Inde alia quidem simul cum morbo oriuntur, durant, desinuntque perpetui ejus comites, quae idcirco Individua, Perpetua, Simultanea, dicuntur. Alia, ut necessario eveniant, non tamen indivulsa sunt, nec quovis morbo tempore, sed suo tantum, apparent hinc Temporalia vocari possunt.

117. Utriusque generis (116.) sedula collectio, a non-necessariis (114.) distinctio, & curiosum examen, quod quovis modo ad suum morbum se habet, praecipuum rite instituendum cum diagnosi, tum prognosi, fundamentum praebet. Ex iis signa pathognomonica petuntur & notae characteristicae, quibus morbi a morbis discre-

pant. Nec certiores aliunde conduntur aut definitiones, aut historiae morborum, quam ex hoc fonte. Iisdem quoque nititur, quam methodus analytica parit, solida naturae morbi cognitio (45.). Temporalia insuper diversis morborum temporibus ac gradibus recte discernendis apprime inserviunt.

118. Non-necessaria (114.), nequaquam ideo negligenda, quod minus coherenter superveniant, quantae utilitatis esse possint accurate observata, ex dictis (94. 101. 103. 108. 110.) liquet. Momentosa materies cruditatis in morbis, coctionis, crismus, variorumque exituum, his magnam partem continentur.

119. Ceterum quidquid in symptomatibus cujusvis generis a statu sano alienatum se manifestat, id omne ad actiones, excreta, & qualitates sensibiles facile reduci potest, ac sub his titulis, cum opus est, inveniri.

PATHOLOGIA SPECIALIS

De Naturis singulorum Morborum.

120. GENERALIS morbi notio an
(34.) data cum id tantum comprehe
dat, quod morbi omnes & singuli
ter se commune habent, non nisi e
rurudem a statu sano discrepantiam ed
cet. Differunt autem & inter sese,
suo quisque modo vitiatam ponit san
tatem: quod examussum cognosce
praeprimis ad Medicum pertinet (44
ut cui in praxi singularium cura dunt
xat demandetur (23.). Unde a gener
libus ad specialia procedendum.

121. Id, quo morbi a morbis discre
pant, situm est vel in natura cujus
peculiari, iisque attributis, sine quib
esse nequeunt; vel in conditionibus e
traneis, quae adesse aut abesse possunt
natura morbi adeoque & nomine no
mutatis. Hae accidentariae, secund
riae: illae essentiales, primariae, differe
rentiae audiunt. Utriusque generis ut
lissim

DE NAT. SING. MORBORUM. 53

lissima est cognitio. Prius exhibet di
versas possibilium morborum naturas:
posterius morbos considerat, suis ter
minis circumscriptos, ut in ipsis homi
nibus Medico cognoscendi & curandi
offeruntur. Liquet hinc simul, quo
ordine pertractari debeant.

122. Jubet autem ingens morborum
numerus & multivaria complicatio Geo
metrarum sequi methodum in exponen
dis eorumdem naturis, tironemque
praemissis simplicioribus ad intellectum
compositorum evehere.

123. Necessum itaque erit quamplu
rima vitia seorsim considerare, quae
nunquam singula in aegris occurrunt,
& multos simplicioris ingenii affectus
inter morbos referre, qui pervulgato
loquendi more pro morbis non haben
tur, aut quos Pathologi etiam causarum
titulo adscribunt. Nimirum universalis
quaedam datur inter partes humani au
tomatis conspiratio, qua uti in sanitate
mutuam sibi opem praestant, atque
aliae alias naturae legibus adaptant, ita
D 3 in

in statu morboſo una patiuntur, ſuaſque affectiones invicem communicant. Unde in praxi raro veri occurrunt morbi, quorum ſimpliciſſima idea nihil mixturae habeat. Ineſt etiam in ſanitate robur aliquod, quo ſe adverſus vitia ſingularia tuetur, nec a ſolitaria cujuſvis partis alienatione functionum ſuarum tenorem mox perturbari ſinit, ut adeo plerumque morbus tum demum erumpat, cum latius ſe diffudit malum.

124. Non tamen eſt, cur ea propter doctrina de iſto morborum genere hoc loco praetermittatur. Facit certe plurimum ad intelligendos compoſitos, qui ex confluxu ſimplicium oriuntur. Quin & ſeminiis morborum (75.) poſt tradendis lucem affundit. Nec vero reſert, an morbos velis, an potius affectus, vitia, diatheſes, appellare.

Morbi Simpliciores.

125. QUUM morbus corpori inhaereat (36. 42.), in partibus, quae
con

conſtituunt., ſedem habebit, proque harum diverſitate & ipſe diverſus erit.

126. Inde continentes occupabit, aut contentas, firmas partes, aut, quos continent, succos. Haec prima morborum differentia.

127. Utrumque porro partium genus ſuis inſtructum eſt conditionibus, quibus ad ſua quodlibet munia aptum redditur. Iſtarum vero aliae communes ſunt, aliae ad ſingulas cujuſvis generis ſpecies plus minus reſtrictae; prout hae diverſis modis ad functiones ſanitatis conferre debent. Neutris carere ſani poſſumus: nec priorum alienatio minus, quam poſteriorum, nocet. Unde altera naſcitur morborum differentia.

128. Eſt & mutua quaedam partium ad partes, conditionum ad conditiones, relatio ac proportio, qua ultra citrave aberrante non ſymmetria tantum, ſed functionum quoque juſta harmonia vitiatur. Ex quo reſpectu ulterior morborum ſubdiviſio profluit.

129. Secundum has claſſes (126 ad

129.) morborum simpliciorum historiam ordine exponemus. Dicenda autem plenius intelligentur, si, quae de materie corpus humanum constituentem casta Chemia demonstrat, praemittantur.

Analysis Chemica generalis corporis humani.

130. CORPUS humanum, si contractibilem materiem spectes, ex humido & sicco exquisite mixtis constat.

131. In diversa horum (130.) proportione ac compositione multiplicium consistentiae graduum, quibus parte corporis humani inter se discrepant ratio potissimum sita est.

132. Humidum mera constituit aqua, durissimis aequae ac fluidissimis indita partibus, qua ablata nil nisi siccum superest.

133. Mobilissima haec materies, le calore fugax, maximam universi corporis molem conficit, fluidumque

ejusdem succis, molle ac flexile in firma compage producit.

134. Siccum cohaerentius, inertius, calore aegrius dissipandum, in triplicem materiem differentis naturae resolvitur; inflammabilem, quae ignis pabulum; salinam aquae amicam; terream denique, quae igni & aquae resistit.

135. Inflammabile, coloris calisque sedes, acrimoniae temperamentum, tenacitatem per firma & fluida diffundit.

136. Salinum, phlogisto adhaerente obtusum, aqua dilutum, suo interventu hanc illi conciliat.

137. Terreum, totius machinae basis ac firmamentum, adversus aëris, ignis, aquae, injurias praesidium, hinc per omnes corporis partes, non aequa tamen proportione, distributum, fluidis suam singulis densitatem, firmis stabilitatem infert consentaneam.

138. Quatuor ista (132. 135. 136. 137.), etsi multum inter se diversa, in statu sano nihilominus exactissime

permixta sunt; ut nulla in particula firma vel fluida, alterum sine altero, ubique invenias omnia, nec nisi nocivo impetu sincerum aliquod a reliquorum consortio abstrahi possit. Quo circa nec credibile est, Naturam in fabricando corpore, augendo, nutriendo, elementis uti disparatis, quae primum inter se misceat, atque alia cum aliis componat eo ordine ac proportione, ut cujusvis partis indoles exigit. Imo vero moleculas adhibet jam mixtas, congruaque harum aggregatione ac varia densatione suum opus perficit. Hujusmodi profecto sunt &, quae de corpore decedunt, detrimenta reparanda, & quae in succis nutritiis fluitant, aut ex alimentis eliciuntur, particulae alibiles. Nec major virium Naturae humanae modus esse videtur.

139. Mixtionem (138.) insuper firmat cohaerentia, qua heterogenea inter se continentur, ne sponte divortium faciant, nec vi externa, nisi aëre, a se mutuo avellantur.

140. Vis tamen cohaerendi uti non eadem est inter atomos cujusvis materiae seorsim spectatae, ita nec inter diversas commixtas aequae magnae promiscue viget. Aliae aliis affiniores sunt: dantur &, quae se invicem repellunt, nec, nisi proxenetae interventu, consortium stabile subeunt.

141. Humidi, (132.), quam sicci (134.), levior cohaesio est. Quo fit, ut ex diversa alterius cum altero mixti proportione diversi consistentiae gradus emergant.

142. In sicca materie terreum (137.) prae aliis cohaerentissimum est, atomorum suarum in proximos contactus compactione duritiem daturum vix edomandam; nisi aliorum interventu molliretur. Id solum superest, cum ignis & aëris violentia cetera disjunct, dissipavit. Duriora ossa, igne ad alborum calcinata, suam tuentur cohaesione ac formam; tametsi praeter meram terram nil reliquum habeant. Et quo pars quaelibet plus terrae congestum

tum addensatumque continet, eo firmius cohaeret. Quod corpus humanum ex multis junctis unum quid sit ac permaneat, singulaeque ejus partes tamen inter se non confundantur, terrae potissimum debetur. Hic hominis sceletus Chemicus: hoc principium cohaesionis, quietis, inertiae.

143. An autem glutine opus est interposito, aqueo, pingui, quo terrae particulae, sponte dilapsurae, inter se conferruminentur? Imo vero opus est quoties cohaesio fluida, mollis, flexilis, friabilis, i. e. minus firma requiritur, quam intractabilem terra merita facit. Sufficit huic proximus suarum particularum contactus ad cohaerendum: alienorum interventus cohaesione modo attemperat, quae tanquam laxior est, quo istorum ad terram major ratio. Et ipsa glutina suam terrae quam continent, cohaerentiam debent.

144. Cur igitur partes corporis humani, igne tostae, in cinerem faciunt non cohaerentem? Excussis vol-

tilibus

tilibus vacui nascuntur in massa terrea loculi, quibus fit, ut hujus moleculae a proximis contactibus longius absint. Quin & bonam terrae portionem una in auras dissipari, docet fuligo, tum spiritus, salis, olei, quae prodeunt, depuratio. Inde partes magna materiae volatilis copia suffertae hoc phaenomenon duntaxat exhibent, non item quae terra compactiore sunt stipatae (142.).

145. Aquae & terrae, ad opposita cohaerentiae extrema constitutis (141. 142.), nec nude sociabilibus, salinum (126.) & inflammabile (125.) interponitur, hoc terrae, illud aquae amicum, alterum quoque alteri facile coalescens; ut adeo horum interventu dissidentes materiae concilientur. Aqua sic sali nubit, sali phlogiston, huic denique terra, & mixtio omnium stabilis emergit, gradu cohaesionis, qua inter se ligantur, eundem ordinem sequente, ut privato singulorum ingenio ac mutuis affinitatibus consentaneum.

146. Quare constat, partium huma-

ni

ni corporis materiaturam ubique eandem esse, elementa eadem; differentiam vero diversae horum proportioni deberi. Abundans siccum cum paucis humido firmitatem efficit; fluorem contra opposita utriusque mixtio. Nec aliter dura pars a molliori, aut humor crassus a tenuiori discrepat.

147. Aucta igitur proportione siccum ad humidum, hujusve ad illud, humor in partem firmam converti, aut haec vicissim in humorem redire poterit; pars firma durior, mollior; humor crassior aut tenuior reddi. Cohesionis gradum ipsa mixtarum materierum proportio determinat. Naturae humanae familiare hoc opus diversum genus elementorum non exigit.

148. Nec difficile est videre, quam obrem homo in vegetantibus ac animalibus materiem inveniatur corpori suo nutriendo, augendo, reparando, idoneam? Aqueum, salinum, phlogiston, terreum, in his omnibus eadem sunt, nec dispar mixtio generalis. Unde & vicissim

vicissim illis in pabulum cedit corpus humanum.

149. Liquet etiam, cur idem tam proclive in putredinem sit? Humidi ac inflammabilis abundans copia, compagis firmae laxior pro magna parte cohaesio, succorum per hanc undique diffusorum multitudo, id genus corruptionis facile admittit. Ut merito admirabilis habeatur vitae potentia, quae machinam a morte statim putrescentem, aëri proprioque calori, instrumentis ad putredinem efficacissimis, expositam, per tot annos tamen incorruptam tueatur.

Morbi partium solidarum simplicissimi.

150. IDEA solidi simplicissima est. cum spectatur, in quantum a fluido discrepat. Id omni solido commune. Reducitur autem ad solam materiae cohaesionem (146). Elementa materiem constituenta utrobique eadem sunt (ibid.), variata tantum proportione (ibid.). Haec

Haec in firmis partibus a Medico praecipue attendenda respectu cohaesionis, cujus diversos gradus terminat (147.)

Omne prædicium in Vig. cohaerentia firmitatis & sensibilitatis cum hinc & inde, de primis ab ea dicendum
 151. Vitiis igitur, quae in solidis cognosci ac tractari possunt, simplicissima quoque ad cohaesionem pertinent. Nec alia hic in elementis a temperatura inveniuntur, quorum utilis & necessaria cognitio. Haec prima linea Pathologiae.

152. Cohaerentia quidem duobus modis peccat, imminutione vel excessu: haec rigiditas, illa debilitas, vocatur. Hi bini morbi similes. Tertio solutae unitatis nullus hic locus est, cum eoposito ablata cohaesio concipiatur, adeoque solidi idea evanescat.

Solutio continui & cohaesio plane data
 153. Utriusque morbi (152.) ingenium declarat notitia iusti cohaerentiae gradus, quo firma compages munus sanitatis aptatur. Corpori, ex innumeris partibus composito, quarum singulae suis agitari motibus, nec mutuo tamen nexibus elabi debebant, humeribus insuper perfuso non continend

tantum, sed & diversimode movendis, dirigendis, mutandis, nec lapidea durities, nec mollitudo quaevis, congruere poterat. Ut adeo medius quidam inter opposita extrema gradus tenacitatis sanum robur constituat.

154. Cohaesio etiam non in omni parte eadem est, sed cuius suo dato modo, diversa pro vario, cui destinatur, usu. Firmitatis linea, inde a termino fluiditati contiguo, inque hanc velut absorpto, ad ossis usque duritatem protensa, quamplurimos intercipit minoris majorisque cohaesionis gradus, suis singulis partibus convenienter assignatos; quorum permutatio oeconomiae humanae intolerabilis.

155. Est etiam, uti generatim sanitatis, ita roboris legitimi solidorum, latitudo quaedam, si diversorum hominum corpora, similesque horum partes firmas inter se comparaveris, ut aetate, sexu, temperamento, &c. a se mutuo discrepant. Vis cohaesionis in homine singulari congruentiam

E magis

magis proportio harmonica, quam soluta mensura, determinat.

156. Unde patet, eundem cohaerentiae gradum alias naturalem, alio morbosum esse, nec vitia excessus et defectus, nisi ex symmetria reliquarum corporis conditionum, dijudicari possunt.

157. Debilitas itaque dicatur materiae solidum componentis nisus in cohaesionem tam parvus, ut ferre morbo nequeat, quos vitae ac sanitatis mutatio exigunt, quin nimis cedat.

158. Nec tamen sana habetur corporis partisve cohaesio, quae exquisitissimae tantum vivendi rationi respondeat, modicos errores impune non sustineat. Beneficio Creatoris homini tanta rerum vicissitudine constituto, quae ad altiora nato sanitas contigit, quae nec minoribus injuriis statim debefactetur.

159. Debile (157.) autem, vi majori actum, aut salva cohaesione nimis distrahitur recursum impar, aut ruptum plane dissolvitur. Unde duo nascuntur

hujus vitii genera, quorum quodvis suas iterum species sub se habet pro partium diversitate discrepantes.

160. Ad primum genus referatur

1. Laxum, (Flaccidum) in partibus mollibus, quae vi minore ultra modum se extendi aut dilatari patiuntur.

Laxitas. e
distansio magna
sine continui solutio
hona, in molliori
bus partibus
Laxitas e
Flacciditas

2. Iners, in partibus natura elasticis; cum cerea mollitie lentae impressos motus suffocant, nec insito nisu in statum pristinum resiliunt.

3. Flexile, in ossibus, quae, amissa stabilitate, potentiis distorquentibus aut prementibus nimis facile cedunt, nec formam suam sat tuentur.

161. Genus posterius (159.) comprehendit

1. Tenerum, Gracile, in mollibus partibus, quarum fibrae, quia justo exiliores sunt, distractae, citius, quam par est, rumpuntur.

2. Tabidum, itidem in mollibus, quae corruptis, quos continent, succis maceratae, aut aqueis, oleosis,

mucilaginosi, diu fotae, acerbis erosae, contabescunt & friabiles redditae omnem tenacitatem amittunt. Putredo, concitato motu intestini aqueum, salinum, phlogiston, agitatae terrae interstitiis evolvit; ut hinc cohaesio minuatur. Docet carni in incipiente corruptione nascens deliciae teneritudo.

3. Fissile, in partibus natura tenacioribus, quum ob contextum fibrarum minus obsequiosae distrahi nequeunt, quin rimas trahant & cohaesione laterali fibrarum soluta findantur.

4. Fragile, in ossibus, quorum materies pingui & glutine emuncta, ac exesa, destructa cohaerentiae firmitate ad leves motus frangitur.

162. Omnium istarum debilitatio specierum (160. 161.) generalis causa sita est in elementi terrei, quae basin solidorum constituit (142.), particularum contactibus justo paucioribus, nec sat arctis: horum enim numero & proximitati vis cohaesio-

respon-

respondet. Inde connata aut vitae regimine acquisita fibrarum exilitas; succorum prae solidis multitudo; aquae, mucii, pinguis, copia inundans; aut & eorundem absque terrae compactione defectus; violenta partium ultra tonum distractio; acre varium, firmis per humores insinuatam, amicam aquam trahendo, retinendo, phlogiston solvendo, gluten attenuando, terram exedendo, omnia inter se commovendo, eo deducunt.

163. Qui vero duplicem considerat noxam, cui debile solidum exponitur (159.), & cum requisitis sanitatis in diversis partibus comparat, is facile videt, seminum in hoc vitio dari innumerorum magni momenti morborum; maxime sicubi ex incongrua vivendi ratione aut aliunde potentiae nocentes accesserint.

164. Rigiditas (152.), affectio priori opposita, hinc intelligitur: ponit enim excedentem in solidis cohaerentiam, qua distractioni suae plus resistunt,

E 3

quam

De Connata
De Exilitate
De Acre Varium
De Incongrua Vivendi
De Rigiditate

quam modus fanitatis (153.) requirit aut ferat.

165. Efficit autem, prout in diversis partibus vario gradu inest, aut in superabilem firmitatem, aut fragilitatem flecti nesciam. Quocirca & duplex distinguere genus licet & sequentes horum species internoscere.

1. Tenax, in partibus mollibus cum aegrius sese distrahi ac discerpantur. Exemplum in carnibus animalium.

2. Durum, in mollibus quoque sicubi praeter naturam in cartilagineis aut os mutatae sequaces esse desinunt.

3. Fragile, Vitreum, in ossibus, fragile (161. 4.) spongioso diversum nascens ex majore materiae condensatione, qua fit, ut impetu fortiore ruptantur potius, quam tantillum cedendo cohaesionem tueantur. Docent etiam hyeme fragiliora. Nec molles etiam partes ab hoc vitio prorsus immunes sunt.

166. Ponit hic status (165.) elementum

terrestre in solidis ultra modum abundans, nimisve compactum; ut hinc propiores justo ac numero auctos habeat contactus mutuos, interfluentis humidi defectu laborans. Quo nativitas, sexus, aetas, temperamentum, vitalis ratio, ambientia, &c. conferunt.

167. Efficit autem multiplicia circuitus humorum, secretionis, excretionis, nutritionis, incrementi, motuum ac sensuum, impedimenta; prout vel in universo corpore, vel in singulari hujus parte obtinet.

168. Utrumque vitii genus (159. 164.) tam late patet, ut firmarum partium nulla iis non obnoxia sit; quum id afficiant, quod omnes inter se commune habent. Itaque non tantum pertinent ad solidum minimum, simplicissime spectatum, sive id fibrulam esse finxeris, sive informe coagulum; sed etiam ad membranas, canales, viscera, carnes, ligamenta, tendines, cartilagineas, ossa, &c. quibus solidum minimum pro communi materiatura est. Nec

excipiuntur, quae ex canalibus compressis, siccatis, exhausto densatore suo liquore concretis, compinguntur magis aut crassescunt partes; nec quae per epigenesin quovis demum modo accrescunt.

Morbi Solidi vivi.

169. SOLIDUM vivum dico, quod vi vitali pollet.

170. *Vitalitas* solidi est, quae ad contactum irritamenti se contrahit crispat.

171. Irritamentum est, quidquid contactu suo vim vitalem (170.) agendum ciet. Eo autem non tantum acria referuntur, sed & alia multae diversae virtutis, quae solidis intus vel foris admota aliquam status spontaneam mutationem inducunt. Sunt autem occasiones duntaxat, nec adeo verae causae contractionis; quum haec actio irritamenti minime, tanquam effectus respondeat, nec ab eodem in solido vi destituito producat.

172. Duas itaque in solido vivo concipere facultates licet; alteram quasi sentiendi, qua stimuli actionem suo quodam modo percipit; alteram movendi, qua sese contrahendo vim vi opponit ac repellit veluti, quod quietis suae statum turbat.

173. Inde, cum vita in solido agit, series datur trium conditionum; irritationis puta, perceptionis ac contractionis; quae successione subitissima inter se confluunt, ac altera alteram excitant, quanquam non aequa virtute, nec semper eadem lege.

174. Perceptioni quidem constanter proportionata videtur contractio, pro minore vel majore illius gradu & ipsa minor majorve futura. At irritationem inter ac perceptionem haud similis semper obtinet ratio, sive stimuli naturam spectes, seu, quas afficit, partes. Imo vero discrepantia hic datur multiplex, nec ad certas leges redigenda.

175. Quamvis enim credibile sit, vim istam per universum corpus vi-

*Haec omnia a physis
legem p. binent
quod, quoniam
tunc temporis non
dantur etiam in
medicinis solitior.*

Ad 171.

vens diffusam esse; ratio tamen & experimenta suadent, non aequaliter in singulis partibus vigere, sed aliis acutissimam, tenacissimam, insidere, aliis diversimode tum efficacia, tum duratione, minorem, nonnullis etiam minimam, quae vix aperte se prodat. In hujus scalae summo gradu Cor stare, proxime sub hoc Ventriculum & Intestina, dein Diaphragma, tandemque ceteros musculos, sagax HALLERI industria nuper detexisse videtur.

176. Diversi quoque istius virtutis gradus in toto homine notantur pro varia aetate, sexu, temperamento, vitae genere, statu graviditatis, puerperii, &c. Facit & idiosyncrasia differentiam, & consuetudo.

177. Unde fit, ut cujusvis irritamenti applicati actionem non quisque homo, aut quaelibet hujus partes, pari gradu sentiant, eademque res & stimuli loco esse & non esse possit in diversis.

178. Est & consensus aliquis a
con

conspiratio inter vivas partes, quae mutuas sibi suppetias ferunt, atque altera alteram in communes contractiones ciet, cum una modo laceffitur: ut adeo pars singularis irritata nonnunquam universum corpus exagitet.

179. Animalis etiam vis, quae sensus regit, cum vi vitali communicat, & vehementer affecta huic pro irritamento esse potest, ut haec vicissim illi. Quocirca & mentem hominis isti commercio implicitam esse constat.

180. Haec (169. ad 180.) consideranti obscurum esse nequit, quanti momenti effectus cum in sanitate, tum in morbis, ex principio vitali profluant. Nititur eo magna pars virium Naturae humanae conservatricium, destructricium, medicatricium (4. 5. 37. 51. 99. & seqq.). In hoc dum agunt stimuli morborum, aliae atque aliae nascuntur affectiones, prout diverso ejus gradu homo ab homine (176.), pars a parte (175.) discrepat.

pat. Huic potissimum debentur Naturae illa molimina, quae fontem alterum Symptomatum (101.) constituunt.

181. Hoc *Ἐνοσμῶν*, Hippocrati dictum, quicumque ad mentem homini referunt, haud satis apposite explicant, cur id sine conscientia agat, nec obediat voluntati, & vel in partibus de corpore vivo resedis aliquamdiu supersit. Rectius itaque corpori videtur tribuendum; nec sensu proprio accipienda est, quam in eo distinxit, facultas quasi sentiendi (172.).

182. Quum vero ejusdem actio non adeo in humoribus, sed in solidis se manifestet, his potius, quam illis, insidere dixeris: ita tamen, ut credibile sit, aliquid ejus in ipsis humoribus, unde solida nascuntur, jam occulte inesse, nisi mavelis, sub ipsa statim concretione indi.

183. Adesse vero aut abesse cum possit, solido integro, ad hujus in se simpliciter spectati naturam id referre videlicet. Quocirca male in firmarum partium

tium elementis, horumve mixtione, aut glutine, quaeritur; ut quae a morte supersunt, nec admodum mutari videntur. Fibram, ut simplicissima (150.) mente concipitur, vivere nemini observatum.

184. Nec juvat precario assumere fictitiam in solido fabricationem, ut vis istius fundamentum; quum legibus Mechanicis non adeo locus hic datur (174.).

185. Elasticitas quoque, gravitas, attractio, repulsio, effervescentia, explosio, & reliquae corporum inanimorum vires, Physicis Chemicisque celebratae, cum aliqua veri specie huc trahi nequeunt. An vis electrica? Dies doceat.

186. Quare vim vitalem merito ab omni alia corporum vi motrice hucusque detecta distinguimus, ut principium sui generis, viventibus inditum, quod privas sibi in agendo leges sequatur sola observatione detegendas.

187. Quando autem nulla assignari fibra potest, quae, dum vita gaudeat, mero constet solido, nec materie fluida plus minus perfusa sit (182.) & mollitudo fibrae magis etiam, quam durities, favet vi vitali; haecque ipsa nisi jugiter repararetur, fugax cito evanescit; dubitare profecto licet, utrum solida eam in semet ipsis habeant, an vero potius subtili cuidam fluido debeant inhaerenti, aut saltem absque novo hujus qualicunque demum influxu diu conservare possint. Cave tamen, ne hic de contractibili hinc more cogites!

188. Ex quibus (169. ad 188. consequitur, tanti hoc motus principium momenti esse, ut non a Physiologia modo, sed & vel maxime a Pathologia attendi mereatur; & sua vitia pati posse, quae & frequentissima sint, & sive solitaria, sive cum aliis morbis complicata, multarum functionum perturbationes inducere queant, nec tamen inter similes, elementaria

mentarios, temperiei, totiusve substantiae, aut & organicos solidorum morbos, veteribus dictos, neque etiam inter humorum vitia a recentioribus addita, sat commodum inveniant locum, atque adeo singularem sibi titulum reposcant. Quidni praeëuntem sequamur HIPPOCRATEM? qui, praeter continentia & contenta, etiam τὰ δευμῶντα in homine contemplari cum ratione iussit.

189. ^{Irritabilitas} Vis vitalis duplici modo peccare potest; excessu puta & defectu. ^{aut alienatione} Hunc torporem vocabo; illum irritabilitatem. ^{in maiori} Medius inter haec extrema status sanitatem ponit. Cohaerentiae debilitatem aut rigiditatem (151.) nonnulli male cum duobus istis affectibus confundunt.

190. Irritabilitas ^{in vita} mihi dicitur solidi vivi tanta sensilitas (172.), ut levibus stimulis in motus erumpat enormes, quibus aequabilis functionum tenor perturbetur. ^{contractio fit irritamento. Ut si proportio nata.}

191. Enormitatis motuum mensuram

ram dat nota vis & applicatio irritamenti, collata cum intensitate, duratione, reciprocatione, extensione contractionum, quae inde consequuntur. Ut ideo huic vitio obnoxiiis intolerabilia sint, quae sani facile ferunt.

192. Notetur tamen, quae intra limites sanitatis consistit, sensilitatis differentia in diversis cum hominibus partibus ejusdem hominis (177 ad 178.). Nec singularis etiam cujusdam stimuli intolerantia mox pro morbosa affectione habeatur; quamvis inferre morbos possit.

193. Occupat autem iste excessus aut universum corpus, quod una mentem quoque irritabiliorem sibi plerumque junctam habet; aut partem modicam singularem, cui, quod suo toti non rite attemperata sit, levi quavis occasione turbae nascuntur.

194. Difficile est in tanta naturae virtutis vitalis ignorance fontes detegere, ex quibus id vitium promanet. Docet tamen observatio, ut plurimum

simul adesse 1. delicatam solidae compagis teneritatem (161. 1.); alias & 2. strictam fibrarum tensionem, mobiliore elatere comitatam; 3. magnam sensuum agilitatem; 4. saepius & acrem humorum tenuitatem; 5. systema circulationis agitatius. Unde haereditas, aetas junior, temperamentum mobile, sexus sequior, clima calidius, vitae genus lautum, sine exercitatione, aut & strictius regimen, cum meticulousa omnis insoliti evitacione, morbi acuti, febriles, calidi, eo disponunt. A mente corpus irritabilius reddi (193.) non magis probabile est, quam illam ab hoc incitari.

195. Generales, qui ex irritabilitate oriuntur, effectus reducere licet ad solidorum vibrationes tremulas, crispationes, tensiones, spasmos, convulsiones; ex quibus iterum dolores, anxietates, cavitationum contractiones, obstructions, inflammationes, & multiplex circulationis, secretionis, excretionis, aliarumque functionum impedi-

Hollan
e.g. musculari illi
regimini animae
substitit languor

Irritabilitas universa
e.g. Hyphercis
que omnes fibras
musculares occupat

Acrimonia p[er]tinet
(ad n. 4) dant magis
nem tantam sensu-
ilitatem producit
ad n. 2. dum
plura tensionem
valorum efficit.

ob platuram exina
exordiantur ap[er]ta
n. 2. dant
omne enim insolitu
majus officit sensu-
mentibus

mentum ac alienatio consequi possunt, uti facile est eruere, si quis irregularem illos motus ad varias corporis partes membranas, vasa, viscera, glandulas, musculos, fibras motrices, organa sensuum, &c. applicat, habita simul consensu (178. 179.) ratione. Unde debet, utrum huic par affectio detur, quae tot tantisque hominem malis noxium reddat.

196. Torpor (189.) solidi vivi per immixtam vario gradu sensibilitate hinc ad irritamenta minus in contractionem tam parvos, ut non sufficiant producendis motibus, quos oeconomus salus postulat.

197. Obtinet adeo vel in toto corpore, vel in parte singulari, & minus quidem majoreve recessu a vigore naturali. Abolitio plenaria, universalis vel particularis, mors est.

198. Comitari eum solet 1. rudis fibrosi contextus crassities, delicatae gracilitati (161. 1.) opposita, ob molem majorem aegrius mobilis; 2.

rigiditas partium tenax, vel dura inflexibilis (165. 1. 2.). superpondio ac compactione terrae gravis; sed & 3. laxitas ac inertia (160. 1. 2.), ex colluvie aquosa, mucosa, pingui; 4. inde & crassis humorum frigida, aquosa, viscida, aut terrestris densior; 5. eorundem lentior per vasa motus; 6. sensuum denique ac animi motuum tarditas. Quaecumque igitur istas affectiones in homine producere possunt, Torpori quoque inferendo apta habentur. Sunt autem contraria memoratis (194.), adeoque ex his intelliguntur.

199. Nec difficulter perspiciuntur mala, quae ex hoc vitio in omni genere functionum redundant; quando harum nulla est, quae principii vitalis influxu impune carere possit. Morbi praesertim chronici inde nascuntur valde refractarii, quin insanabiles; quum ob Naturae virium languorem & medicamenta parum valeant (18. & 180.).

7) Torpor natura
et minor
8) In tegumenta
musculorum ni-
mis crassa & g.
Mucus in vatri-
culo
9) Solum ubi
putredō.

Morbi Solidorum continentium.

NON alia datur generalior
 demque evidentior firmarum homi-
 partium constructio, quam illa, qua
 vitates efformant, magnitudine, (tu-
 ra, decursu, diversissimas, admittent
 continendis, transmittendis, vehem
 secernendis, expellendis, variis ma-
 rieb^{us} idoneas: ut ideo universa con-
 ris compages solida continentium t
 lo comprehendatur.

201. Cavorum vero singula su
 habere modum, qui sanitatis mu-
 maxime conveniat, docet Physiolog
 Ab hoc igitur si ultra vel citra re-
 dunt, morbi nascuntur & notabiles,
 valde frequentes ob magnam cum pa-
 tum, tum contentorum, mutabilitate

202. Hos inter praecipue exp
 merentur, qui ad cavitatis suis lateri
 interceptae, aut luminum, quibus
 mittit vel emittit, magnitudinem p
 tinent excessu defectuve peccante
 sunt enim prae ceteris manifestiore

& multiplici magni momenti noxa gra-
 ves, variorumque malorum, quae inde
 oriuntur, naturam declarant.

203. Magnitudo cavi ostiive praeter
 modum aucta, suas in species distribu-
 ta, ponit.

1. Dilatationem, "Ευρυσμα, cum pa-
 rietes cavitatis, nimium inter se distan-
 tes, spatium justo capacius circumscri-
 bunt. Obtinere potest in quibuscunque
 cavis corporis, majoribus, minoribus,
 quorum parietes distensionem admit-
 tunt, sive canales fuerint, sinus, aut
 receptacula. Oritur autem, si contenta
 materies majore vi in latera agit disten-
 dendo, quam haec superare contra ni-
 tendo queant. Quo facit congesta ube-
 rior moles, volumen expansione aucti-
 us, impeditus trajectus, impetus ad-
 vectorum enormis; parietum robur im-
 minutum, aut eorum, quibus a foris
fulciuntur, ablatio.

2. "Ανασφύωσις, quae hic vocatur o-
 stii cavitatis, quod admittit aut emittit,
 immodica laxatio. Unde fit, ut plus aut

In morbis Nasorum respiciamus
 necesse e' dicit ad tuni-
 cas aut y ad cavum
 ipsum. Si quid
 a) vel nimis ma-
 gnum.
 b) vel nimis par-
 vum.
 mutata
 figura sola in pte
 efficiat motum, qui
 talis est tantum
 per effectum a) b)

de qz continui soluti
 one.

gl. glandula
 si semper causa intus
 dilatat sed 2) ostium
 laetia nemia
 distartio Valis a
 ligamentis aut cal-
 luloza arteria

Anatom. E dila-
 tio nemis cavitatis
 Vas minoris
 ostii

tendit, in anastomofin, aut, cum agetur, in diapedefin, hac denique diaeresin abeunte. Quod notatu app me utile, ut venienti malo in tempo occurratur; quando species anterior facilem saepe sanationem admittit non item vera continui solutio.

207. Effectus autem multiplices in consequuntur, qui, rite animadversis singulis corporis partibus applicati, primorum graviumque morborum originem declarant.

I Dilatio quidem tumores producos eosque saepe immanes si parietes naciores vim ente distendentem experiuntur stum vero Natura quoque ne tenuati rumpantur, quandoque condensatione, incrassatione, novisve minis appositis, cavitatum latera rotando. Multiplex hinc conformatio a statu sano recessus incautos fallit

II Violentior distractio rupturas inferunde contentorum elapsio, & quae hac sequuntur, innumera. Materiae cava distenta protrusae impetus major

*in anaco-
no. in hydrope, aut
in ascarid. male aertis
sunt. Nam omnes mala
hinc repunt in, ma-
jorem, cell. parib;,
habent effectum.*

*Effectus ruptur
re / uel. I) Inumera
Hemorrhagiae, Varico
si, rumpunt. et Anru
n' mala, quae lethali
effecta de rumpunt.*

impedito transitu, crescente aestu, concitata putredine, vi pressiois intercepto in vascula parietum partiumque vicinarum influxu vitali, mortificat. Si tenuior pars materiae, in cavum amplius congestae, per os angustius, aut per laterum diapedefin (206.), transfudat, retenta crassior, paullatim densata, tumores solidos, molles, duros, efficit.

Anastomosis, ex protracta dilatatione tandem nascens (206.), subito nonnunquam dimittit aggestam diu cohibitamque materiem, finemque malo laetum, tristem, imponit. Ex aliena materie per oscula meatuum ampliora intrante, aut exeunte, errores loci, obstructions, ecchymoses, secretionum ac excretionum turbae, varii tumores, oriuntur.

Nec dissimilia sunt, quae diapedefis aut diaeresis, ocyus, serius, superveniens producit.

Quando autem fibrae corporis diu fortiterque distractae vim sese restituendi demum amittunt, aut in eo statu obrigescunt; non est, cur quis miretur,

*liquidum & in modo
partes suas liqui
diffusas avulsi
portat.
aspirantes liquidi
sunt p. continui-
ates coalesc
abid
by p. per poros trans-
sunt.
si p. vasa nesc
bentis inforb.*

*ecchymosis ali-
as dicitur ubi
magis sicut in
Inflammatione
cellulosa trans-
sunt.
+ Effectus diapedefis sunt ut de
lethalis, sicut sanguis in
tota cell. corporis hinc de materia
+ mca.*

noxas ex hoc fonte nascentes haud raro tam diuturnas, quin incurabiles esse, quamvis & potentiae distendentes tandem auferantur.

208. Est tamen in his morbis etiam aliquid medicati, quo Natura utitur in salutem sui corporis, cum nociva materiae massa humorum separari, expelli debet. Criticae evacuationes ac metastases hoc potissimum adminiculo nituntur.

209. Alterum cavorum male affectorum genus morbos angustiae promittit, quorum & species cognoscere expedet pro diverso, quo fiunt, modo distinguendas.

1. Obstructio, *Ἐμφραξίς*, notat cavum (congesta) materiae (spissiore), quae transmitti nequeat, ita repletum, ut pervium esse desinat. Quocirca parietes cavi non in vitio sunt, sed quae in his continentur. Haec autem diversimode peccant. Liquor sanus, legitimi fluoris, at errore propulsus dilatata ora meatuum, qui naturam angustiores vehendae tenuiori materiae

riae tantum dicati sunt: quod per anastomofin (207.) evenire potest. Materies indigena, degener, iusto tenacior, mucosa, phlogistica, pinguis, amurco-^{substantia} sa, empyreumatica, terrea, grumosa,^{substantia} pultacea, purulenta, feculenta, &c. Materies aliena, calculus, gypsum, vermes, & similia, vel in corpore morbose generata, vel a foris ingesta, applicata, cavis ductuum aut orificiis impacta; ut nec ipsa, nec, quae decet, alia transmitti queant. Huc & referre licet partis intra partem receptionem, volvulum, &c. de quibus post.

2. Obstipatio, *στυρωπία*, viae angustatio, quae fit, cum parietum crassities aequabiliter aucta, aut tuber intus prominens, cavitatem minuit, tollit. Congesti in vasculis aut interstitiis membranarum humores, chondrogenia, osteogenia, lithogenia, emphysema, tumores inflammatorii, purulenti, sarcomata, scirrhi &c. in textu parietum nata, si cavo imminent, huc faciunt.

3. Compressio, *σπίσις*, quando externa

terna vis, cedentia cavitatum latera introrsum urgens, diametro per gradum imminuta, tandem distantiam eorundem per mutuum intus contactum prorsus tollit. Tumores, ossa fracta, luxata ligaturae, pondera, potentiae complementes, contundentes, distrahentes, contorquentes, &c. id vitium creant.

4. Collapsus, *Συμπίπτεισις*, cum latera cavorum, ob defectum materiae contentae non dispersa, subsidendo ad se mutuo accedunt. Ponit ergo parietes aut naturae aut diuturna ultra tonum distensione, & aliave causa, flaccidos, infirmos, & subitam depletionem; ut, sustentaculo suo orbati, proprio robore tueri cavitatem nequeant, quam tamen novo influxu facile recuperant; nisi subsidentiae compressio etiam (3.), aut concretio, accesserit.

5. Contractio etiam huc referenda, qua parietes insita suarum fibrarum vis contractili sua cava aut ostia arctant, occludunt. Id vel lente & paulatim fit, vel subito & vehementer. Inest nimirum in solido, quod cavitatum latera format.

vis cohaerentiae (139. & seq. 150.), quae uti resistit elementorum separationi, ita propiorem reddere contactum perpetuo nititur. Inest & in multis, vario gradu, vis elastica. Accedit insuper vis vitalis (170. 175.). Nec desunt, quibus & muscularis potentia pro adjumento concessa est; si modo hanc a priore diversam credere libet. His viribus internis cavorum parietes se tuentur adversus contentorum impetus extrorsum, sibi que a nimia distensione aut ruptione cavent. Ut adeo continentium & contentorum oppositi nisus antagonismum exercent mutuum, quo cavorum diametri determinantur, majores minoresve futurae, si alteruter horum nisuum a justa aequilibritate recesserit. Inde contractionis lentae ac subitae origo ac discrepantia intelligitur. Quod si vis cohaerentiae & elateris in parietibus ultra modum augeatur, non crescente pariter materiae contentae mole, volumine, pondere, motu; aut versa etiam vice haec minuantur, non item imminuto potentiae contracti-

hentis momento; pro hujus ingen-
 paullatim & leniter in sese coeunt parietes,
 fibrisque adductis cava sua arctantur
 donec cum contentis ad aequilibrium
 deveniant, aut his expulsis vel deficientibus,
 quam possunt, maximam contractionem
 assequantur. Vis autem vitalis
 & muscularis, irritata, violentius agere
 nec adeo in statu aequilibrii cum contentis
 quiescens, ad stimulum multiplicem
 (171.) subito in spasmos (199.)
 ruit, quibus stricti parietes aut distracti
 nem non, ut decet, admittunt obrigentes,
 aut cava ultra modum angustantur
 quin penitus occludunt. Innotescit hinc
 quam variae causae utrumque id vitium
 inducant; & cum prior contractio
 quatur distensionem imminutam, ex
 etiam nimium aucta, ut stimulo, posterior
 riorem oriri posse; nec tamen ambigunt
 tantopere inter se differre, ut non quandoque
 in eadem parte simul nasci queant,
 aut altera alteri supervenire.

6. Coalitus, Συμφοσις, denique perit
 abolitam cavitatem ob parietes,

bus formatur, intus consolidatos. Quod
 affectionis genus aut post continui solutionem
 nata cicatrix callusve infert, aut compressio (3.),
 collapsus (4.), contractio (5.), diuturna,
 fortior, ut ex contactu interno laterum
 perdurante concretio demum consequatur.
 Quin & obstipans tumor (2.) id efficere valet.
 Quandoque & obstruens materies (1.),
 solidescens, internae parietum superficiei
 coalescit. Unde constat, omnes angustationum
 species, ad extremum deductas, tempore
 tandem in symphyisin abire posse: quo
 cum deventum est, frustra ut plurimum
 tentatur sanatio, nisi manus opera
 adhiberi possit.

210. Uti vero haud rarum est plures
 memoratarum specierum (209.) una concurrere;
 ita saepissime huic vitio comes aut
 pedissequum sese adjungere solet prius
 (203.), idemque cavum parte angustius,
 parte amplius justo esse ob impeditum
 materiae affluentis transitum.

211. Facile hinc perspiciuntur innumera
 mala, quae ex hoc fonte in oecoromiam

nomiam humanam redundant; quum
omne genus cavitatum maximarum ae
que ac minimarum pertineat, & a legi-
tima harum ad sua contenta ratione ple-
raeque omnes quarumvis partium func-
tiones plus minus pendeant. Complica-
tio autem frequens cum vitioso excell.
(210.) etiam noxas inde oriundas mu-
tiplicat, aggravat.

Morbi Solidorum instrumentarii.

212. CORPUS humanum in partibus
suis firmis, quae sensuum ope cognoscuntur,
systema esse instrumentorum
versissimorum, quae cum secundum
naturam se habent, suo singula numero
magnitudine, conformatione, propo-
tione, situ, nexu, continuitate, determi-
natis gaudeant, docet Anatome. Physiologia
autem demonstrat, vi hujus fabricae suo
unamquamque partem aptari
peri, quod sanitas postulat, peragendum
ideoque aliam atque aliam cuiusvis com-
pogisse, prout diversae functionis instru-
mentum esse debebat.

213. Ceteris ergo integris, sola etiam
istarum conditionum (212.) permutatio
ac de naturali statu decessio actionibus sa-
nis impedimento esse potest. Inde mor-
bi instrumentarii, organici, nascuntur
perquam notabiles, adeoque ordine
nunc pertractandi.

214. Monendum vero prius, non omnia,
quae hic occurrunt, vitia, licet a
naturae modo recedant, functionibus ita
obesse, ut morbis vere accenseri mereantur
(38.): multa etiam, strictiore sensu,
potius ad classem symptomatum
pertinere; quum ad horum similitudinem
ab aliis morbis pendeant (86.): plurima
denique ex solidorum & fluidorum
affectioibus composita esse; uti & ipsae
partes instrumentariae hanc mixturam
constanter habent. Hunc tamen
circulum evitare nec Physiologia, nec
Pathologia, potest.

215. Ut partium similarium (150.),
ita & dissimilarium primaria dos est cohaesio.
Hac nititur materiae firmitas, continuitas,
hinc & aptitudo ad reliquas do-

tes mechanicas recipiendas, conser-
das. Vitiata igitur morbos infert,
que diversos, prout vel ad partis in-
teorsim spectatae substantiam pertinet
vel ad ejusdem cum vicinis nexum.

216. Prioris generis sunt continui
lutiones, quo sequentes species re-
runtur.

217. Fractura, quae solutio conti-
est in parte dura, ossea, cartilaginea
a causis mechanicis facta. Haec lato-
su comprehendit Fissuram, "Εδρη, Per-
cisionem, Attritionem, &c. Prode-
tur ab injuria, quam vis percutie
pungens, secans, tundens, cohae-
ne ossium major, infert. Unde ta-
levioribus causis nascitur, quo ossa
senio, acri gelu, lue venerea, scro-
to, arthritide, rachitide, carie, alio
vicio, fragiliora sunt (161. 4. n.
165. 3.); ut ideo, absque vi exter-
sola musculorum actio ossium, qui
inguntur, fracturas quandoque efficit.
Mala, quae hinc sequuntur, innum-
facile eruuntur tum ex multiplici

quem ossa oeconomiae humanae prae-
stare debent, nec possunt tamen, nisi
integra; tum ex perturbatione, irrita-
tione, distractione, pressione, lacera-
tione, quam fracta partibus vicinis ne-
cessario inferunt.

218. Vulnus, quod notat continui
solutionem in parte solida, non dura, re-
centem, a vi mechanica ita factam, ut
sanguis aliusve succus e vasis prodeat,
Potentiis ergo similibus, ut fractura,
oritur, proque harum, &, quas hae-
laedunt, partium, modique, quo lae-
dunt, diversitate plurimas habet differen-
tias & varia nomina, caesionis, excisionis,
puncturae, rupturae, fissurae, contusionis,
&c. Quidquid adeo sanarum functionum
ab integritate partium & succis legitime
intra sua cava contentis aut motis pen-
det, nato vulnere vitiari necesse est.
Unde, quae hinc oriuntur, turbae nu-
mero & varietate infinitae perspiciun-
tur. Accedunt autem & salutes Na-
turae motus, qui vulnus ad sanescen-
dum disponunt.

pe articulum ossis, exostosis, fungus intus luxuriat; aut ulcus vel caries fens partium firmitatem, cohaesione laevorem, figuram, pervertit, &c. Iro autem quaedam istarum affectionum diu inhaeret, quin & aliam atque alibi sibi comitem adsciscat: unde malum sanabilius evadit.

223. Hujus etiam generis sunt *κυλόγλωσσον* & *Ἀγκυλοβλέφαρον*, quae illud linguae adstrictionem notat, ejus motus ad suctum, deglutitionem, loquelam, necessarii impediuntur, frenulum a nativitate durius magis contractum, latiusve in apicem lingue productum, aut ob cicatricem ex vulnere vel ulcere sub lingua relictam: hoc firmum in palpebris affectionem, qua inter se quandoque etiam cum albo oculi, cum cornea, ita cohaerent ac coalescunt, ut, quum diduci nequeant, visui obstruunt. Oritur ex interposita materie glutinosa aut ex cicatrice minus caute indurata.

224. Nexus deficit (220.), sicque partes, quas cohaerescere decet, partes dis-

tae sunt, aut laxius inter se necluntur, quae arctius debebant. Quo pertinent cartilaginum, epiphysium ab ossibus secessionem; vitia, quae medium quid inter fracta & luxata habent; dentium vacillatio, articularum ob ligamenta flaccidiora infirmitas, linguae cohaesio iusto laxior, hinc nimia mobilitas, &c.

225. Est etiam plerarumque partium certa quaedam inter se collocatio, naturae maxime consentanea, quae sola cum pervertitur, functiones integrae esse non possunt; etiamsi cetera se recte habeant. Unde nova iterum morborum classis exurgit, qui quidem, ut saepius cum vitiis cohaesionis (215.) complicentur, ab his tamen distincti seorsim considerari merentur pro specierum, in quas abeunt, diversitate. Referatur huc Luxatio, Hernia, Prolapsus, Aberratio.

226. Luxatio dicitur, cum ossa, quae inter se commissa sunt, de sede sua naturali decedunt. Committuntur autem vel per articulum, cum manifesta obscurave mobilitate, vel per coitum, quo

diversum motum non habent, sed, quasi si unum atque idem sint inter se, junguntur. Hic modus *σύμφυσις*, ille *πρόσθρονον*, veteribus audit. Pro hac igitur diversitate luxatio etiam in duas species distinguitur.

227. *Ἐξάρθρημα*, quasi dearticulatio luxatio proprie dicta, est articuli de loco suo in locum alienum decessio, cuius motus pervertitur. Levior hujusmodi gradus subluxatio est, *παράρθρημα*, cuius os pro parte modo, nec plane ex acetabulum sui acetabuli, elapsum est, quo etiam distorsio referatur, siquidem & osium situm turbat. Infert haec multa vis externa varia, expellens, intrinsecus, distrahens, major robore naturali articuli. Alias & intra cavitate nata mucii, seri, puris, aliusve congestio, aut partium exsuperantis os pedetentim e sede sua protrudit. Per vet his potentiis, quidquid conditiones, quae articulis pro munimento sunt infirmat. Unde ligamentorum, musculorum, tendinum, imbecillitas, aut so-

luta continuitas, processuum, qui prope adstant, ossium ipsorum, qua contra sese sita sunt, cartilagineum interpositarum, molliumque partium, quae intus sunt, varia vitia, tumores, deformitates, relaxationes, ulcera, caries, fracturae, contusiones, &c. eo disponunt; ut etiam sola suorum musculorum actione quandoque articulus solvatur. Hinc multiplex luxationis cum aliis morbis complicatio.

228. Quum vero in *σύνταξι* ossium tanta detur varietas, & nullus articulus tam similis alteri sit, ut non aliquid diversi habeat; nec aequale omnibus robur natura concesserit, aliorumque in alias atque alias partes facilior aut difficilior sit luxatio; oportet eum, qui de his vitiis recte judicare velit, non solum singulorum ossium positus ac figuras nosse, sed etiam comperta habere, quaecumque aut communia sunt omnibus articulis, aut propria singulis, ligamenta, cartilagineas, glandulas, musculos, tendines, apophyses, epiphyses tum cartilagineas,

tias aequilibrio nec de angustiis suis prae-rumpere interanea possunt, nec nimis cedere peritoneum. At si qua parte istud externa sua vi destituitur, aut contentorum impetus, inaequaliter directus, aliquam ejus sedem, quae minus renitatur, vehementer extrorsum trudit, cedens ibidem peritoneum aut in appendicem cavam dilatatur, aut, quod rarissimum, rumpitur: utroque autem modo, quae intus vicinae sunt, partes mobiles de suo cavo emigrare sinit & extra abdominis peripheriam subter communia integumenta sese effundere, crescente indies tumore, si eadem causae perduraverint. Haec generalis est idea herniarum, quae ad abdomen oriuntur. Unde differentias multiplices intelligere facile est.

232. Umbilicus, post partum praecisus, cicatrice oclusus, si minus firmo constat circulo tendineo, quo olim vasa umbilicalia transmiserat, ea sedes peritonei, quae subest, in centro motus abdominis constituta, nec satis a foris suffulta,

suffulta, ab adjacente tum epiplooo, tum intestino, propulsa se remittit, diducitur, cutim & ipsum umbilicum attollit faccumque format, in quem vicinae intus partes morbose recipiuntur. Ita tumor nascitur, quem communi nomine *ἕξις* ^{*Omphalocoele ē*} *Φαλον*, vel *ἕξις Φαλον πάθησις*, vel *ὀμφαλοκήλην*, herniam umbilicalem, vocant, vitium infantibus foeminisque ex gravitate ac partu difficili frequentius.

233. In utroque inguine, qua sede funiculus vasorum, contextu celluloso comprehensus, sub peritoneo emergens, per anulum, rectius arcum tendineum musculorum abdominis obliquorum, externi & interni, super os pedinis descendit, inque viris ad testes, in foeminis ad pudendorum oras, nomine incongruo ligamenti uteri rotundi, defertur, ibidem membrana peritonei nudior, minusque extrinsecus suffulta, frequentissime herniam patitur. Quod si enim foramen illud arcuatum quacunque de causa diducitur, pressum a contentis atque distractum peritoneum per id descen-

scendit, secumque una abducit proprias
 quas partes, omentum, intestinum, &
 nascente ad inguen tumore, qui hernia
 inguinalis, *βασαννοκίλη*, dicitur, quam
 in hac sede consistit. Si vero ocyus, si-
 rius, ad inferiora etiam se protendit,
 viris quidem diducto scroto hernia scro-
 talis, *όσχεοκίλη*, vocatur, in foeminis
 autem ad labia naturalium devolutus
culiare nomen nondum obtinuit. He-
 tamen etiam in utroque sexu quibusda
 hernia inguinalis completa, illa incor-
 pleta, audit. Infantibus, praesertim me-
 culis, quandoque connasci, nullaque
 levioe causa evidente etiam ab ortu
 saepe accidere hoc vitium, observa-
 docet: quod qua ratione eveniat, ex-
 tium conformatione ac evolutione, quae
 ea aetate obtinet, intelligitur.

234. Praeterea ad externum inguen
 latus, qua proxime subest femoris cu-
 coxa articulus, simile vitium quandoque
 oritur, cui nomen herniae cruralis,
 moralis, inguinalis externae, *μηροκίλη*
 a recentioribus impositum. Ea nimirum

sede vasa cruralia, materie cellulosa in-
 voluta, ex abdomine, per sinum ossis il-
 lium, sub aponeurosi muscoli obliqui ex-
 terni & interni crassescente, inque spe-
 ciem ligamenti, quod a FALLOPIO
 vel POUPARTIO denominatur, indu-
 rata, educuntur & ad femora ac pedes
 descendunt. Id ligamentum itaque si qua
 de causa distrahitur vel laxatur, perito-
 naeum hoc loco debilius cedit, extendi-
 tur, inque appendicem producitur ca-
 vam, quae omentum ac intestinum re-
 cipit, cumque his secundum supra dicta
 vasa, in anteriore femoris regione, pau-
 latim descendens, integumenta commu-
 nia in tumorem elevat. Sexus sequior
 hoc malum frequentius, quam viri, ex-
 peritur.

235. Istitis quidem locis (232 ad 234.)
 venter ita a natura comparatus est, ut
 minus ad resistendum robur habeat. Nec
 ideo mirum, saepissime ibi hernias inci-
 dere, si vehementior corporis nixus, spi-
 ritu cohibito, casus ab alto, praeceps
saltus, ictus abdomini illatus, valida suc-
 cussio

cuffio &c. ventre simul cibo, potu, for-
tu, aëre, aqua, admodum distento, et
superne per fascias, thoraces, vestes
arctiores valde compresso, aut feminibus
multum diductis, occasionem dederunt.
Magis tamen his vitiis obnoxii sunt ho-
mines aetate, temperie, morbove debiles,
flaccidi, humidi, obesi: unde immo-
dicus quotidie lactis, olei, butyri, pingue-
dinis, aquae calidae, usus eo disponitur.

236. Rarior est, nec tamen praeter-
mittenda, quam ventralem vocant, herna-
nia, quae in quibusvis aliis abdomin-
sedibus oriri potest, quotiescunque pec-
tonaei membrana, ob musculos, praeco-
pue transversum dictum, quo proximè
contegitur, aliqua parte relaxatos, colli-
fos, incisos, ruptos, adesos, sustentaculo
suo orbata, infirmior foras prorumpit
que distenditur, aut ipsa quoque conti-
nui solutionem passa, prohibere nequit
quo minus ea, quae intus sunt, foras em-
mergant. Per universum ideo ventris
mollis ambitum accidere solet, si quae
hujus regio ex vulnere, contusione, ab-
scellu

scellu, sinu, recente cicatrice, distractio-
ne, debilior, pressione iusto majore
(235.) urgetur.

237. Huc igitur & referre licet ab-
observatoribus memoratas hernias lum-
bales, dorsuales, tum eas, quae ad fo-
ramen magnum coxarum ossis, & ad pe-
rinaeum, visae, & internis quoque va-
riis sedibus ita natas, ut extrinsecus nul-
lo tumore sese prodant, & si quas alias
forsan in posterum praexis detexerit. Dia-
phragmate laxato, laeso, vicina abdo-
minis contenta versus pectoris cavitatem
propelli posse, inque hanc irrumperè,
observatio docuit.

238. Uti autem sede differunt abdo-
minales herniae, ita non minus partibus
elapsis. Unde varias quoque denomina-
tiones obtinere. Frequentissime omen-
tum, aut intestinum, aut utrumque in-
cludunt, dicunturque ἐπιπλοκήλη, ἐντε-
ροκήλη, ἐντεροεπιπλοκήλη. Nonnunquam
& ventriculus subest: quam γαστροκήλην
vocare licet. Alias vesicae urinae
pars in viris ad inguen, & vel ad scro-

tum usque protruditur; in foeminis
am quandoque ob graviditatem
descendit, vulvamque inter &
lotio turgens prominet: haec
cujus species etiam prolapsio utero
adjungere solet. Nec vel uterus ab
vicio immunis dicitur: quae
Aliarum partium similis ratio est.

239. Scire etiam expedit, in
num quandoque non toto sui cavi
bitu, sed parietis sui aliqua tantum
in processum diducta, intra saccum
niae recipi, complicato dilatati
(203. I.) & situs perversi vitio. Id ipsa
vesicae, & forte matrici quoque acci
re potest, labe congenita aut post in

240. Impedimenta functionum,
ex his vitiis (232 ad 240.) profusa
innumera sunt & pro diversitate di
tarum partium valde diversa, tum
praesertim periculi plenissima, cum
ctius sacci hernialis ostium & rever
nem partis intus susceptae prohibet
& huic compressae morbum angustum
(209. 3.) inducit, quo tum meatus

cludatur, tum motus humorum per vas
cula supprimatur: unde, praeter alia
gravissima mala, inflammatio nascitur,
quae plerumque brevi in gangraenam
transit.

241. Prostant & exempla Ἐγκεφαλο
κήλης in recens natis infantibus, parte
quadam encephali per hiatum calvae
extrorsum protrusa, atque in tumorem
integumentorum recepta. Cranii ossium
mollitudo nimia, inaequabilis, aut defe
ctus; hydrocephalus; pressio capitis in
tra uterum & in partu protractiore vio
lenta, inaequalis, in causa esse possunt.

242. Γλωσσοκήλη, linguae hernia,
dici potest, quando lingua justo mobi
lior, in fauces revoluta, nixu degluti
tionis intra ostium pharyngis impacta
haeret in cavitate non sua, hancque &
proximam spiritus viam quandoque ob
turat non sine praesenti vitae discrimine.
Linguae, ob frenulum brevius, aut ultra
modum & praeter necessitatem sectum,
nimia mobilitas (224.) in recens natis,
sugendi cupidis, hoc malum infert. Me-

morantur & oculi vitia, nomine *μοχήλης* huc referenda. Uvea cum in finem corneae relaxatae sese immittit staphylomatis ea species ad hernias pertinet: uti & lentis crystallinae, per pupillam in anteriorem oculi caveam impulsae, pone corneam decubitus, ut troque oculo observatus.

243. Musculi denique & horum primis tendines, si de suis sedibus elidunt, ob laxata aut rupta, quibus continentur, vincula ac fascias, insequuntur plurimum violento spasmo, situsque patiuntur, quod hujus etiam loci

244. Aliud herniae genus est, quod pars in semet ipsam revolvitur suum intra cavum recepta haeret, utque in opere suo turbatur. Quod involvulus aut intus susceptio dicitur nec nisi in intestinis locum habet, quae aliqua pars istius tubi contractior in vicinam ampliorem compulsa irrumpti jusque cavo conclusa retinetur.

245. Laxa mobilitas intestinalis magna sensilitas, facilis & dilatatio

contentis, & vicissim a spasmis contractio, faciunt hoc vitium crebro nasci, si quae violenta commotio, vomitus, irritatio ab acribus, inflammatis, lumbricis, &c. accesserit. Nec tenuia tantum, sed crassa etiam ei obnoxia.

246. Susceptio autem vel sursum vel deorsum fit, eademque ad variam profunditatem varioque numero. Alias plenaria vel perfecta est, cum universus fistulae ambitus, una cum suo mesenterio, subintrat: alias imperfecta ac levior, quando pars peripheriae modo, praesertim a sede mesenterii remotior, implicatur.

247. Pertinax malum, producta obstructione (209. 1.) tubi intestinalis, omnem primarum viarum functionem turbare, natoque ileo celerem inducere mortem potest. Saepiuscule tamen etiam innocue fertur, si spasmus, inflammatio, impedimentum materiae trajiciendae, abest.

248. Procidentia, *πρόπτωσης*, (225.), ab hernia differt eo, quod ponat par-

quo Va

promissio n ad hern.
genus pertinet.

Haec est a Gromp.
color in hunc
in d. d. h. h. h. h.
color hunc hunc

tem mollem, quae secundum naturam intus recondita est, e sede sua ita motam, ut per hiatus aliquem, naturalem, vel vitio natum, nuda foras effundatur. Unde simul patet, non omnino vulgo dictos prolapsus hujus loci esse.

249. Proprie huc referatur Aniprocidentia, cum postrema tubi intestini pars, cui recto nomen, relaxata per orificium descendit atque inversa excoriorum bursulae aut farciminis in modum si propendens. Ex quo, praeter alias notae etiam dolor, inflammatio, gangraena consequuntur, maxime si, quod elapsus est, sphinctere ani valentius contrastringitur. Producent hoc vitium, quae cunque aut intestinum ipsum, aut nates ejus cum vicinis & stabilem positum firmant, diarrhoea diuturna, dysenteria, tenesmus, creber acriorum purgamentorum usus, fex dura, sicca, aegrius necesse validis conatibus extrudenda, haemorrhoides, ascarides, ulcera, vulnera leventorum ani, &c. His quidem omnibus debilitatum intestinum leviores etiam

nixus ferre non potest, quin remisso sphinctere elabatur.

250. Uteri procidentia, ubi simile priori (249.) vitium patitur in foeminis uterus, qui per vaginam devolutus foras protuberat, isque vel inversus, vel non inversus.

251. Inversi uteri prolapsus dicitur, cum ejusdem fundus inversus intra aperitum os internum sese demittit, ac per vaginam descendens, forma plerumque globosa, ex partibus naturalibus propendit. Cujus mali varii sunt gradus ad summum usque, ubi totus uterus elapsus tumorem facit, qui etiam vesicam illi adhaerentem intus comprehendit. Puerperio saepissime supervenire subito haec affectio solet, cum aperto etiam nunc post partum ore interno, uteroque nondum condensato, rudiore manu valentius protrahuntur secundae: rarissime, si unquam, ex doloribus partum insequentibus. Alias tamen & virginibus mulieribusque nunquam puerperis, paulatim & tardiore progressu, accidit mar-

cescente ob aetatem provectam uterum
multaque pinguitudine, aliave materia
intra ventrem accumulata deorsum r
fo. Multiplex autem, quae ex hoc
tio nascitur, functionum laesio facile
tet. Si pars prolapsa contrahente se
interno premitur, inflammatio, &
graena, mors inopina saepe instat.

252. Quodsi vero sic dicta ligam
ta, quae uterum in sua sede contine
hujusque & vaginae contextus, ac ce
rae partes vicinae, relaxantur; uterus
tus, praeëunte ore interno, descendo
& ex pudendis prolabitur, tumorem
trinsecus creans, qui os internum pro
Hic uteri non inversi prolapsus (251)
major, minor, & virginibus & marit
infestus, quandoque congenitus, tu
que falso nonnunquam ad ambigui se
conformationem relatus. Nascitur om
causa, qua aut universum corpus, &
speciatim partes genitales, praeter m
dum flaccescunt. Unde calidae abusus
fluores albos diuturnos, partum labor
sum, neglectum a partu decubitus, &
ca

consequi solet. Uterus quoque in mo
dum scirrhi induratus, tumefactus, valde
ponderosus, vi vaginae illata, sibi viam
ad descensum parat.

253. Vaginam praesertim prolabi fre
quentissimum est, & modo quidem du
plici. Vel enim ora circum circa relaxa
ta, in modum botuli, varia longitudine,
ex pudendis dependet: vel pars tantum
aliqua tunicae ejus resoluta descendit,
quae non mature reducta, aëre, attritu,
pressione, irritata, nonnunquam in vas
tum tuber, sarcomati simile, augetur,
incautisque specie prolapsi uteri impo
nit. Iisdem ceterum causis (252.), nec
non rudiose cunni tractatione, oritur
hoc vitium, multisque incommodis mo
lestum est.

Facile autem perspicitur, memoratas
(250 ad 253.) procidentias multimodis
inter sese complicari posse, aliamque ex
alia consequi.

254. Oculus *πρόπτωσις*, aliis *ἐκπιεσμὸν*,
patitur, cum inflammatione, hydroph
thalmia, aliave causa distentus, aut nato

intra orbitam tumore pressus, e sede prorsum vel ad latus propellitur, ut pebris contineri nequeat. Lingua similis in modum ore extruditur.

255. Multae praeterea internae partes, uti encephalon, pulmo, omentum intestina, splen, &c. per vulnera & cetera in cavitates penetrantia foras prore possunt. Quo pertinet uveae prolapsus, cum haec tunica per corruptae, incisae, erosae, aperturam protrusa tuberculum excitat, *σαφύλωμα, κέφαλον, μῆλον, ἤλ*, pro varia similitudine dictum.

256. Aberrationum (225.) denique multiplex genus superest, quae partibus mollibus eum in modum accidunt, nec herniis, nec procidentis, annuntari possint, haud minus tamen memorabiles, quia sanitatis functiones facillime magnopere pervertunt. Viscerum alienati, intestinorum contorsiones, nodi, testium intra abdomen aut ad vaginae retentio, oris uterini obliquitas &c. hujus loci sunt. An & incon-

foetus sub partu collocatio? An conceptus extrauterini?

257. Fatendum nihilominus, haud raro occurrere id genus errores, qui, ut enormes videantur, oeconomiam tamen nequaquam turbent, nec adeo inter morbos referri mereantur (38.).

258. Porro numerus partium vitiose excedere aut deficere potest. Exuperantia raro morbus est, cum functiones non admodum laedat: ut sextus digitus, tertius testiculus, &c. Rerum vero, quae praeter naturam sunt, ratio hoc loco haberi non potest. Defectus tamen plerumque impedimento est, hinc morbis accensendus, si in unica cadit instrumenta, aut & in illa, quorum gemina quidem vel plura corpus habet, sed quae, si quod consortium deest, hujus vicem reddere nequeunt. Levioris autem & maligni ingenii est ex eo, quod partibus quibusdam haud aegre caremus, inferre, praeter omnem utilitatem nobis a natura datas esse.

259. Conformatio uti primario ad usum,

usum, deinde & ad pulchritudinem comparata est, ita cum deflectit a naturae ordine, alias turbatis functionibus morbo parit, alias deformitates tantum innoxias quae raro Medicum occupant. Haec igitur vitia qui dijudicare volet, cogitet dimensionis limites non in omnibus & singulis partibus adeo strictos esse, quae multiplex varietas sanitate illibata fertur; neque idem cuivis homini vel nationi pulchrum aut deforme videri.

260. Magnitudo etiam suos excessus ac defectus patitur, aut morbis aut turpitudinibus annumerandos, qui tamen magis in singulis partibus, quam in universo corpore spectari debent. Sanitatem ingentem staturae humanae diversitate admittit, pumilioni apte conformato haeminus propitia, quam vasto gigante. Nec, quae ex varia aetate solummodo profluit, quantitatis differentia in corpore hujusve partibus; etsi functionum imperfectionem creat; morbosa dici potest; quum naturae legibus consentanea sanitatis latitudine contineatur.

261. Simplex auctae quantitatis vitium est Enormitas, cum pars immodico materiae propriae appositu ultra, quam par est, augetur, conformatione ac substantia illibatis. Debetur itaque excessui nutritionis, quem affluxus humorum ad partem iusto major, trajectus difficilior, vasculorum inertia, hinc nutrimenti accumulatio, aut & detritio solito minor, producit. Eo autem, praeter alia multa, defectus nutritionis in aliis partibus etiam conferre potest. Datur forte & ab ortu quaedam dispositio singularis huic incremento favens.

262. Tumorum natura magis composita est: ponit enim fere alienum quid, sive fluidum, sive firmum, partibus impactum, vitia humorum, meatuum, morbos instrumentarios alios, &c. diversimode inter se complicata, quorum efficacia non tantum volumen partium augetur, sed substantia quoque, figura, aliaeve qualitates sensibiles praeter naturam mutantur. Unde hoc loco nondum intelligi possunt.

quae est Productio nimia per se luxurians

263. Par ratio est minutae quantitatis, quam aut mutilatio inducit tollent partem instrumenti, aut multiplicitate nascens succorum replentium, nutrimentum, defectus, aut causa ipsam materiam solidam liquans, deterens, condens, dissipans. Comitatur adeo morbi varios infra demum exponendos.

264. Denique & partes, quae inspectatae vitio magnitudinis non laetare videntur, collatae cum aliis, proportionem (212.) excedere aut deficere possunt, ut ea de causa homini majores certos morbos proclivitas nascatur, diuque debeat, si quidem id morbi nomine non meretur, seminum tamen morbum esse, quod alias ab ortu adnascitur, alibi post demum ex ossium praecipue affectionibus contrahitur. Constans proportionum diversitas, quam sexus & aetas monstrant non pulchritudini tantum, sed & utilitati servit.

Morbi Fluidorum.

265. HUMANI corporis molem

ge maximam ex fluidis constare, uti Chemia docet; ita his ad exequenda vitae & sanitatis munia haud minus opus esse, quam firmis partibus, ex Physiologia certum habetur.

266. Nec perinde est ad functionum integritatem, qualis humor corpore continetur, aut qua copia, quove loco sit, moveatur an stagnet, retineatur an excernatur: sed habent ista omnia suum quoque a natura constitutum modum, a quo si deflectunt, morbus imminet.

267. Itaque, expositis solidorum vitiis, affectionum, quae in humores cadere possunt, doctrinam simili methodo (122.) nunc quoque tradi oportet. Fatendum quidem, veteres haud adeo male iisdem inter morborum causas locum dedisse; quum solitariae plerumque illibata sanitate ferantur, nec nisi laesis demum solidis in morbum erumpant. Rationes tamen (123. 124.) datae praevalere videntur.

268. Humores corporis humani a Pathologo vel in se ipsis seorsim, vel com-

quae sunt absolute de se ipsis

parates

*Quae Qualitas
Quantitas
Motus*

*ora alio qd
453 Cohærentium
diffam relativi*
parate ad partes firmas, quibus continetur, spectari possunt. Utroque modogens vitiorum numerus occurrit, quarum illa absoluta, haec relativa, dicesingulasque classes in sua porro genere distribuere liceat. Ordinem pertracta prodet.

Morbi Cohærentiae in Humoribus.

269. OMNIBUS fluidis commune differre a solidis. Differunt autem materiae cohaesione (150.), cujus gradum quidem, at tamen aliquem habent. Cohaesio nulla non fluidi nus, quam solidi, conceptum tollit contra auctior fluidum in solidum. Hujus igitur dotis, ut simplicissimam manifestissimae & maxime universae hic primum ratio habenda.

270. Vis cohaesionis non eadem secundum naturam obtinet in omnibus singulis humani corporis humoribus: cuique data est, qua, quibus destinamuniis aptissimus reddatur. Fluidi ideo scala haud secus, quam firmi

(154, 155.), multos comprehendit gradus valde differentes, sive succos diversos ejusdem hominis inter se compares, sive eosdem spectes in diversa aetate, sexu, temperamento, vitae genere, &c. Nimirum suos sibi humores propriis viribus fabricat corpus sanum, hinc suum ad modulum fingit. Haec sani morbosique in isto genere mensura (155, 156.).

271. Cohærentiae inter particulas humorum duo sunt vitia, excessus ac defectus. Haec tenuitas, dissolutio, illa tenacitas, spissitudo, lentor, dicitur. Utraque aut universos humores, aut singularem quendam occupat, toti corpori, aut parti modo, nociva.

272. Qui considerat, Naturam non frustra hominis sani liquoribus diversissimos cohaesionis gradus tribuisse (266.); his auctis aut imminutis pro rata decre-scere aut augeri fluiditatem; pro hujus autem ratione pariter minus magisque expeditos reddi humores ad motum, transitum per canales, divisionem, mixtionem, abstersionem, excretionem, &c.

dein cum his confert multivaria mun-
 quae pro oeconomiae humanae ejusque
 functionum integritate obire debet
 eum latere nequit damnosa utriusque
 li (271.) potestas. Ut merito quis mir-
 tur, potuisse & hujus rei inter Medicos
 controversiam esse.

273. Conditionum, a quibus fluiditas
 nostrorum humorum pendet, ad
 intelligendam ejus vitiorum naturam
 praelecebit.

274. Humores C. H. omnes & singuli,
 quos sensuum ope examinare licet
 ex diversa materie mixti, parte tantum
 aliqua ex se fluidi sunt, altera parte
 lidesunt; ut crassamenti fluor vehiculus
 interfluenti debeatur, hujusque ad illam
 varia proportio diversos fluiditatis gradus
 constituat, altero alterius cohaerentiam
 moderante.

275. Pars fluida mera fere aqua est
 (132. 133.), qua demta reliquum spissum
 fescit. Unde quo tenuior crassiorve humor
 est, eo plus minusve aquae exhibetur.

276. Crassamentum ex triplici materia

rie, salina, inflammabili, terrea, (134.
 ad 137.) coalitum, per aquam varia pro-
 portione diffusum, inde concrelescere
 non potens, hanc vicissim sua quoque
 spissitudine plus minus inviscat.

277. Differentiam itidem facit mu-
 tua proportio trium materierum (276.),
 quae crassamentum efficiunt. Abundans
 terra & phlogiston magis inspissant.

278. Est & mucosum quid in humo-
 ribus, lentum, in fila ductile, gummi
 vegetantium simile, crassamenti portio
 minus oleosa, mixtione singulari blanda,
 tenax, simulque aquae amica & bibula,
 quae adhaesione sua fluorem lubricum
 efficit, eo quidem viscidiorum, quo ma-
 gis abundat.

279. Legitimae istarum materierum
 (274. ad 278.) proportioni accedens
 mixtio aequabilis, quam motus & calor
 praecipue conservant, suam cuiusvis hu-
 mori consistentiam determinat.

280. An etiam sphaerica molecula-
 rum figura, quam microscopium dete-
 git, minimos contactus admittens, ad

leviorem cohaesionem disponit? Multae sunt, quae dubitare jubent. Videas globulos sanguinis, cum pressi aliam induunt formam, non cohaerescere: nec certe, nisi interfluente vehiculo dispersi, fluiditatem tuentur. Oleum non id fluidius est, quia sese in sphaerulas colligit cum aquoso latice subactum. Ceterum qualem particularum figuram fluxus homogenea prae se ferant aut exigent Physiologi determinent: de humanis liquoribus quod Medico scitu utile videri meum est hoc loco proponere.

281. Liquet hinc multa esse, quorum concursione iusta humorum fluiditas nascitur, hujusque adeo vitia in varias abire species, a Medico probe distinguendas.

282. Spissitudo (271.) quidem ad defectum ponit aquae, quo fit, ut crassamenti particulae inter se nimis propinquae tenacius cohaerescant. Potus purior, excretiones lymphaticae auctiores, dissipatio humidi per motum, calor &c. absorptio aut restagnatio ejusdem

a crassamento separati, id malum producant.

283. Nascitur & iners gluten in humoribus, cum crassamenti pars mucosa (278.) ultra modum increscit. Haec, aquae amans, hujus quoque abundantem copiam imbibere ac inviscare potest. Unde species haec tenacitatis a priori (282.) diversissima ortum habet, ex alimentis glutinosis, coctione debiliore, circuitu humorum languente, intermisso motu animali, frigore, retentis excrementis mucosis.

284. Crassamentum porro superponit suae terrae (276.), in qua vis cohaesionis maxima (142.), laborare potest, atque hinc tenacitas nasci pessima, sicubi & aquae defectus (282.), ut fieri assolet, accesserit. Discrepat autem hoc vitium pro vario terrae cum materie salina aut oleosa connubio. Acor inhaerens stipticum producit concrementum, quo vel aquosus etiam latex solidescit. Pingui obvoluta terra piceam in amurcam abit, quae, resinae in modum, aquam respuens

tenacissime vasis adhaeret aegre abstergenda. Terrestria, dura, sicca, austera adstringentia, farinosa non fermentata glutinosa, pingua, coagulantia, refrigerantia, stupefacientia, titulo cibi, potus medicamenti, veneni, ingesta materiam dant, cui si junguntur causae (282.) quae mobilia expellunt, crassiora augent, tanto citius certiusque humoribus ista labe inducitur.

285. Effectus generales spissitudinis facile perspiciuntur: primarii sunt tardior humorum per canales transitus, haec stagnatio, obstructio, infarctus, sectionum ac excretionum impedimentum multifarium denique tumorum genus.

286. Alterum cohaerentiae vitium tenuitas humorum (267.), quae fluiditatis excessum ponit, haud minus multiformis est, hinc pro differentiis hinc ordinate exponenda.

287. Prima eaque simplicissima species aquosa dici potest, cum ortum debeat aquae humores inundanti, quae reliqua principia nimis soluta & diffusa

mol

moleculas justo minores, laxius cohaerentes, tenuantur. Sequitur abusus aquosorum, maxime calidorum, internum, externum; vitam desidem in aëre humido; solidorum debilitatem (157.), torporem (196.); evacuationes nimias; hinc circuitus vitalis languorem; caloris nativi defectum; retentionem excrementi aquosi. Producit autem suas vicissim causas, solida inundata infirmo (162.), torpesciendo (198.), hinc tumores aquosos, frigidos, omniumque functionum lentorem.

288. Altera tenuitatis species, composita, acrimoniam aquae junctam habet, cujus vi solvente terreum ac oleosum crassamenti magis divisum, vehiculo aqueo aequabiliter solutum dilutumque, arctiorem cum hoc copulam inquit atque adeo a mutua cohaesione prohibetur. Acere insuper, sicubi salinae est indolis, amicum aquae, hanc trahit aegriusque dimittit. Nascitur dissolutio haec ex acrimonia multum variante, vel inquilino, abundante, magis evoluto, corrupto; vel

alieno cibi, potus, aëris, medicamen-
veneni, miasmatis, contagii, inge-
vel foris admoto, noto vel ignoto: c
de differentia suo deinceps loco dice-
Tum quoque de effectibus inde orium
constabit, ut qui pro acrimoniae dive-
tate multum discrepant. In genere
nui humor, valde meabilis, acrimo-
simul irritans, rodens, facili e vase
elapsu haemorrhagias, diarrhoeas, pro-
lissimum, urinas & sudores colliquant
ecchymoses, maculas, exanthemata
pustulas, pluresque alias circulationis
nutritionis, secretionum ac excretionum
turbas inducit.

Acritates morbosae humorum.

289. QUODSI porro humores
tentur, uti in homine sano insunt, flu-
liquet, non sola fluiditate suis aptari
niis; sed requiri alias insuper dotes,
que vel communes omnibus, vel sin-
lis proprias, quibus & ab aliis liquoribus
non humanis, & inter sese discrepant.

290. Communium princeps est

dities, quam, paucissimis exceptis, om-
nes nostri humores sani prae se ferunt.
Huic igitur oppositum vitium acrimo-
niae, cum frequentissimum sit, & mul-
tiplex, multisque modis damnosum, sin-
gularem meretur attentionem.

291. Acre in genere ratione corporis
humani dicitur, quidquid pungendo, se-
cando, rodendo, solidorum cohaesionem
solvere, partibus vi sentiendi praeditis
dolorum inferre, & vi vitali (170.) ani-
matas ad contractionem stimulare valet.
Aliud Mechanicum est; aliud Chemi-
cum, huiusque obscurior vis agendi ex
manifestiore illius utcunque intelligitur.

292. Acris Mechanici vis solvens,
dolorifica, stimulans, ponit corporeae
massae 1 figuram angulosam acutam, qua
penetrabilis sit & omnem sui motus vim
in pauca modo puncta corporis, quod se-
rit, imprimat; 2 duritiei gradum, com-
parate ad corpus ferendum, majorem;
3 motum, quo in sese mutuo incurrant.

293. Chemicarum acritudinis; quanquam
subtilissima fabrica aciem sensuum effu-

git; ob effectuum tamen similitudinem par ratio esse videtur. Rigiditatis, acuminis, motus, ideae & hic concurrunt sed sano sensu, nec subtilius, quam verius, adhibendae. Actioni hujus acris flavet fluor: ut adeo rigiditas nequaquam in universa massa, sed in minimis ejusdem particulis duntaxat ponenda. Nec & harumce figura exacte determinari potest, quae forte in alio atque acris genere diversissima est; nec pro certo tam absolute angulosa requiritur quin & alia concipi queat. Motum de quo haec acria non tam aliunde praestantur, quam insita sua vi excitant, tamen vitali (170.) simul adjuta.

294. Quocirca patet posterioris tunc acrimoniae (293.) rationem hoc modo haberi; ut quae sola humores ita incere possit, ut partem eorum constituat.

295. Hujus vero multiplex origo citius innotescet, si, quibus ad eam accendendam Natura utitur, adminicula praestantur intelligantur.

296. Primum quidem, quos homines

cibos potusque in alimentum destinavit Natura, blandi sunt, mites, nec eminenti quodam acrimoniae gradu pollent. Doceant fructus, cerealia, legumina, carnes, pisces, aqua &c. Luxus demum acria, aromatica, spirituosae, salina, amara, rodentia, &c. in culinas ac cellas convexit, gulae irritamenta malis innumeris famosa.

297. Corpus praeterea, qua ostiis porisque patens introitum alienis concedit, janitore sensu custoditur, qui ab appulso acri irritatus motus ciet, quorum efficaciam constrictis viis hostilis materies excludatur, aut aliquo usque admissa rejiciatur, saltem diluta ac obtusa utcunque mitescat.

298. Quum tamen & personata acritas subdole irrepit, quae posita intus larva sese explicet; & blanda quoque tum vi actionum vitalium, tum errore multiplici, intra corpus degenerare queant; imo materiae salina, cui acre potissimum debetur, etiam secundum naturam (136.) undique perfusi sumus; huic quo-

quoque inevitabili periculo remedi-
praesto est sollicita blandi & acris
mixtio, huiusque paucioris per abundan-
tem illius copiam facta velut suffocatur.

Etenim, si quatuor spectes principia (276.), nusquam in humoribus miculatur salis, quam non & terra obtundat, phlogiston molliat, & plurima diluat.

2) qua. Lenis insuper mucus (278.) omnia se diffundens, acri mitificans oblinendis solidis, aptissimus. Nec

3) par est pinguedinis humoribus remittit utilitas. Idcirco etiam ad ingerendos cibos potusque fame ac siti compellimus.

Crudum vero, quod in his est, interdum non nisi per subtilissima oscula, hinc

4) ma sensum quantitate, in interiora corporis admittitur, ut plurimo mox humore inquilino obrutum, tectam, qua foras pollet, acritatem exserere nequeat.

5) tus denique perpetuus, moderato calore adjutus, mixtionem aequabilem conservatque, nec acre sine blando sensum esse finit.

299. His vero omnibus nondum

tutum corpus sua etiam obtinuit emunc-toria, per quae, quod ingressum domari nequit, aut quoquo modo intus subnascitur, acre mature, priusquam noceat, eliminari possit.

300. An & Naturae humanae facultas inest, moleculas acres, detritis aut intropressis angulis, in sphaerulas tornando blanditiem creandi? Non satis constat speciosam ideam aequaliter in fluidam solidamque acrimoniam quadrare. Credibilius profecto, mixtione Chemica (298.) magis, quam Mechanica rotundatione, id opus perfici.

301. Ex his itaque perspicitur, primum morbosi acris fontem situm esse in multiplici commercio, quod homini vivo cum rebus externis intercedit (6.). Aër, cibus, potus, medicamenta, venena, miasmata, contagia, multivarium acre sic in humores a foris, per diversas vias modosque, invehunt; maxime, si blando sub vehiculo clam irrepit, aut varia corruptione, mixtione, secessione, intus evolvitur, aut, qua intrat, torpidior est

est vis vitalis (297.), impetive major superatur.

302. Nascitur & acre, cum sanum corpus necessaria alimonia (298.) non reficitur, eoque citius, quo vigor vitalis major: neque enim dissipat modo blandiora, sed & materiem salinam evolvit acuitque; ut ideo pabulo demulcente accrescat.

303. Huc porro referatur humorum circuitus naturae modum excedens, & immoderatio calor se comitem jungit. Neuter diu tolerabilis, quin aqua avolvit & mite oleum cum sale acrescat.

304. Stagnatio itidem nascentem aequabili mixtione blanditiem (299.) tollit. Inde promptuaria acrimoniae in partibus singularibus oriuntur, quae in vasa quaquaversum diffundunt.

305. Nihil tamen acrimoniae in generanda magis favet, quam anomalia illorum motuum, quibus coctiones, & excretiones ac excretiones perficiuntur. Cruditas hinc, multiformis per spontaneam corruptionem degeneratio, in-

grua separandorum permixtio, aut miscendorum separatio, retentio materiae excrementitiae majorque exasperatio, utilium excretio aut ob confusas sordes depravatio, & quae ex his profluunt, innumera humorum vitia.

306. His fontibus ortum acre, motu ac calore vitali incitatum, pruritus infert, dolores, spasmos, convulsiones, irritatis solidis motus humorum irregulares, constrictis canalibus impermeabilitatem, erosiones ecchymoses, evacuationes nimias, pustulas, ulcera, cariem, atrophiam, multasque alias functionum perturbationes. Haec quidem omni humorum acrimoniae communia sunt. Habet autem & unaquaeque, ut natura discrepat ab aliis, suam sibi privam insuper efficaciam. Quin & origo singulis non eadem est. Unde, praemissis generalibus, speciatim deinceps pertractari merentur.

307. Acor primis maxime viis infestus, tempore & sanguinem humoresque inde deductos subiens, nascitur ex usu diuturno acidorum aut acescentium, quae

quae viribus corporis non subiguntur aut quia ex se indomabilia sunt naturae humanae, aut ob virtutis coëtricis in potentiam. Debilitas igitur (157.) fœdorum universalis, aut privata viscerum primae digestionis; irritabilitas (190.) regulares horum motus turbans; inertia defectusve succorum praeparantium circulationis & caloris naturalis languor neglectus motus animalis, eo disponitur ut pateat, cui maxime aetati, sexui, & tae generi, hoc acre frequentius evenit.

308. Qui hoc vitio laborant, his, praeter modo memorata (306.), acido aquae trahente, retinente, phlogiston supplemente, terram solvente, pallet, frigidum corpus, laxantur solida, flexile (160.) fragile (161. 4.) in ossibus nascitur, viget circulationis, virtutisque vitalis, minuitur: unde crasis humorum vitiata, inertitudo ad aequabilem circuitum, assimilationem, nutritionem, aliaque mala innumera.

309. Acerbi hinc perspicitur naturae materies, & nocendi vis. Nascitur enim

ex acido in multam terram defixo, jungitque acrimoniae spissitudinem, qua humorum coagula, obstructions refractariae, vasorum constrictiones, &c. creantur (284. 285.).

310. Acre alcalescens, volatile, purum, in humores inducitur abusu vegetabilium acrium, quae hoc sale scatent; tum & eorum, quae nativo sani corporis sali admixta alcali volatile ex eo evolvunt: cujusmodi sunt sales lixivi, sapo, &c. Aromata quoque calidiora, multum quotidie ingesta, dum perpetuo stimulo exagitant, ignea vi sales nostros in id acrimoniae genus acuunt. Forte & venena quaedam huc referenda. Actioni eorum favet calor intensior.

311. Proprium huic acri est humores, dissoluto crassamento, nimis attenuare; ut incitato simul motu, irritatis solidis, erosio canalibus, vix coërcendi hac illac effluent: unde quae porro consequantur mala, prorum est eruere (288.).

312. Putredo, affinis quidem priori vitio (310.), nequaquam tamen confun-

denda, compositum notat acrimoniae genus, quo affecti humores simul & saltem habent volatilem alcalinum, & oleum huic permixtum acre, foetidum. Utriusque materiae corruptio demum putredinem constituit, & maxime quidem posterior, quam simplex alcali volatile etiam antevertere potest.

313. Ex diversis ideo causis etiam nascens pro fundamento habet spontaneam corporis nostri in hoc vitium proclivitatem (149.), in qua tum fovenda, tum ab excessu prohibenda, mirabilem perpetuo solertiam Natura ostendit. Materiam itaque huic corruptioni praebent ipsi humores sani; victus deinde animalis, sponte aut vi praeparationis in putredinem pronior; aquarum, aëris, putror corpore susceptus; nidulantes in primis viis vermes; fomites ulcerosi, carioli, cancroli, gangraenosi, &c. tabo in humores effuso inficientes. Excitant autem & accelerant motum septicum calor ingens, calor subito succedens frigori glaciali, agitatio nimia, stagnatio, aër non renovatus,

cibi

cibi potusque vigente vita defectus, suppressa excrementorum ejectio, medicamenta, venena, miasmata, contagia, quae, etsi per se neutiquam putrent, vi tamen fermentali aut stimulante, admixta humoribus, solidis vivis applicata, ocius ferius putredinem inducunt.

314. Nata haec acrimonia, vitae infestissima, humores dissolvit, ad nutriendum ineptos reddit, pingue eliquat, rancore inficit, solida irritat, erodit, tabefacit; hinc febres acutas, inflammationes, exanthemata, gangraenas, sphacelos, circulationis, secretionis, excretionis, omniumque functionum turbas creat, saepe nec natura, nec arte superandas.

nimis et minor.
appropinquanti

315. Salis cibarii abusus, maxime cum potio aquae parcius est, acrimoniam mu-riaticam per humores diffundit. Horum inde dissolutio, gravitas major, aquosae mucosaeque partis exasperatio, circulationis calorisque nativi augmentum, pruritus, rubores, erosiones, putrida carni-um tabitudo, aut majore excessu, im-

K 2

pactio

pacto in terram sale, durities inflexibilis.
 316. Par fere ratio est acrimoniae armoniacalis, quae salis nativi, aut huic adfinis, superpondium in nostris humoribus ponit, nascique potest, cum excretio salium legitima quoquo modo supprimitur, aut exsuperans alcaliscentis vel acidifalis copia (307. 310. 312.) oppositi salis usu cicuratur.

317. Hae quidem manifestiores sunt & frequentiores, quibus humorum massa inficitur, acritates. Multae supersunt aliae, quae aut ad singulos tantum humores pertinent, suo deinceps loco exponendae, aut commodius inter morborum causas recensentur.

Morbi humorum ex secessione particularum.

318. Si porro cogites, requiri, ut inter diversas materias, ex quibus humores constant (274. ad 280.), aliquis detur adhaesionis gradus, qui mutuam mixtionem tueatur, caveatque divortium; novum sese offert vitiorum com-
 mu-

munium (289.) genus, quod nimis facilem ponit aliarum ab aliis secessionem. Ex qua discrasia multorum morborum origo ac natura intelligitur.

319. Fac portionem aqueam cum crassamento (274.) laxius iusto cohaerere; mutua secessione nascetur hujus inspissatio, inertia, & reliqua mala, ante (285.) recensita. Tenuis contra pars, vasculis haud rite coercenda, perspiratione, sudore, urinis, alvi excretionem, salivatione, praeter modum auctis e corpore, non sine multiplici noxa, effluet (288.), aut in cavitates majores minoresve congesta, stagnans, varias hydropum species producet.

320. Prout autem crassamentum quoque diversimode a naturali sua crasi deflectit, vitiata aut proportione aut indole suarum partium (276.); ita ex secessione nascens concretio (319.) alia atque alia erit. Exsuperans mucus (278.) viscida, gummosa, pultacea, dabit spissamenta: abundans evolutumque phlogiston pingua, sebacea, resinosa, amur-

cosa: copiosior denique terra, ob parcius oleum macilentior, infixio propius sale acido stiptica, haud sat solubilis, cum de aquoso latice elabatur, calculos, tartaros, osseas lapideasque partium indurationes generabit.

321. Difficile fuerit omnes explanare modos, quibus ista affectio in humores invehitur: credibile tamen magnam partem deberi erroribus in dieta diu multumque admissis, coctionum vitiis, vehementibus aut diuturnis circulationis ac motuum vitalium turbis, spasms, excretionibus inordinatis, &c. Quo & retuleris forte haereditatem.

Morbi Humorum Singularium.

322. PLURIMA sunt, quibus succi C. H. inter sese discrepant, eaque praecipua; quum suis quemque muniis aptum reddant. Quocirca & multivarii in hoc genere occurrunt a statu naturali deflexus, tam ob frequentiam, quam ob perpetuum fere cum vitiis universalibus nexum, apprime notandi; ut ideo ordine pertractari mereantur.

Chyli

Chyli vitia.

323. CHYLUS primarum viarum pro materie habet succum ex cibo potuque ingestis prolectum, liquoribus inquilinis, qui in hanc officinam confluunt, permixtum, aëre, calore, virtute organorum primae digestionis mutatum. Naturam ergo eorum, quibus constat, & virium, quibus mutatur, gradum sequitur, duplicique hoc ex fonte vitiosas non minus, quam laudabiles, trahit qualitates.

324. Quum vero nutritioni destinatus per universum corpus distribui debeat, vitiatus non primis tantum viis nocet, sed labem quoque suam in omnes humores diffundit; ut merito plerarumque cacochymiarum origo inde repetatur.

325. Acrimonia acida, suis ex causis nata (307.), in chylo frequens, ventriculo ac intestinis irritatis producit ructus acidos, cardialgiam, voracitatem, flatu, tormina, spasmos, pyrosin: bilem praecipue enervat, virore inficit & acore, qui hinc ad feces etiam alvinas de-

*pyrosin a tunc
volaticus*

K 4

du-

ducitur: acri denique in systema circulationis delato oriuntur mala (308.) enumerata.

326. Chylus austerus generatur ex ingestis similibus, immaturis, acerbis, vinis austeris, abusu absorbentium, adstringentium, coagulantium; maxime sicubi copioso liquore non diluuntur, inque debili corpore nec vi saponacea bilis, nec valido motu animali, tenuantur. Producit dolores in primis viis stringentes, algentes, anxietatem: introitum in lactea sibimet impedit, hinc restagnans, cum fece mistus immeabili, suo privato nutrimento corpus, aut intro admissus glandulas mesenterij obstruit, vitioque in reliquos etiam humores diducto noxas (309, 310.) infert.

327. Putridi, nidorosi, in hoc succo multiplex origo (312, 313.). Id semel susceptum ubi menstrua primae digestionis, praesertim bilem, infecit, tubique alimentaris parietes sua mephiti imbuunt, vi septica dein in ingesta grassatur, lateque per corpus se spargit. Inde ructus ni-

dorosi,

dorosi, sordes oris, linguae, faucium, putridae, sitis, prostratus appetitus, nausea, vomitus, anxietas, calor molestus, diarrhoea putrida, aphthae, raptoque in interiora putrore mala supra (314.) memorata.

328. Acre oleosum, rancidum, amustum, innascitur chylo ex ingestis pinguibus, rancidis, tostis, frixis, per menstrua primae digestionis non sat subactis, calore nimio interno adustis. Facit autem cardialgiam urentem, ructus ac vomitiones materiae amarae, pinguis, rancidae, acris, igneae, horrorem ciborum, sitim summam, siccitatem, calorem anxium, feces alvi pingues, fervidas, foetentes, urinam flammeam, acrem, calidam, spumosam, febres ardentes, erysipelas, inflammationes acres, vix resolvendas, hisque longe pejora symptomata, sicubi & pinguedinem corporis simili tandem vitio imbuerit.

329. Chylum nimis glutinosum creant farinacea cruda, pultacea, frigida, tenacia, gelatinosa, pinguis, diu multum-

K 5

que

que ingesta, defectu aut inertia liquorum digerentium, imminutis viribus coëtricibus, languore circulationis, omisso motu animali, non rite subacta (283, 284.). Ex quo vitio prostratus appetitus, repletionis sensus, nausea, vomitus glutinis, salivæ, bilis, ceterorumque hujus officinae menstruorum inviscatio, ventriculi ac intestinorum laxitas, inertia, secretio & absorptio chyli impedita, alvus tarda & sine dolore tumens; acida, putrida, rancida ex restagnatione corruptio, mesenterii obstructio, mucii in omnibus humoribus abundantia (283.), &, qui hinc profluunt, effectus (285.) nascuntur.

330. Chylus porro in sanguinem delatus, uberum muliebrium fabrica in lac mutabilis, huic ideo similis, triplici quoque constare videtur materie, sero, cremore, caseo, aequabiliter inter se mistis, proportionatis, cohaerentibus. In sero aqua, in cremore phlogiston, in caseo salino-terreum dominatur. Singulis suis est ad nutritionem usus. Credibile igitur posse & proportionis vitia in his nasci,
quæ

quæ requisitas chyli dotes pervertant, & cohaesionis mutuae gradum augeri nimis minuire, ut tardius aut citius, quam par est, a se mutuo secedant. Applicentur huc supra exposita (274. ad 280. 282. & seq. 318. ad 321.)

331. An pingue in chylo abundans, laxiusve cum ceteris hujus particulis cohaerens, causa nimiae obesitatis? Pinguedinem certe corpori ex oleo chyli venire in mollem cellulosam deposito, multa docent. Cremorem quoque simplice potius mixtione, quam vera solutione, cum lacte cohaerere, spontanea ejus per moram secessio indicat. Alimenta igitur pingua large ingesta si chylum copiosa obruunt adipe, quam nec vis humorum, bilis maxime, saponacea, nec vegetus circuitus, auctiorve calor & motus animalis, rite subigant, eadem facile secedente farciri corpus necesse est.

Sanguinis affectiones.

332. SANGUINI par alius liquor extra corpus animale, aut natura, aut arte, pro-

productus non invenitur. Est ergo solius vitae animalis effectus eo singularior, quod exsanguia etiam alimenta pro materie habeat.

333. Constat quidem, ut ceteri nostri humores, parte tenui & crassa (274.), similiaque etiam principia examine Chémico prodit (275, 276.); quin & communis eorum veluti mater est: at multum tamen discrepat a singulis. Unde operae pretium fuerit, quae sibi priva habet, prout absque violento experimentorum apparatu se manifestant, prius proponere; ut discrasiae ejus deinceps clarius intelligantur.

334. Sanguis, ex sani hominis vase sincerus fluens, calens, pelvi exceptus, crassiusculum refert liquorem, homogenei ruboris, opacum, ad tactum pinguem, glutinosum.

335. Halitus tum sponte assurgit foetidulo odore percipiendus, qui campana frigida exceptus, densatus, in laticem abit excolorem, non nisi odore ab aqua pura distinguendum. Haec pars sanguinis

nis volatilior, mole pauca, est, quam sui generis spiritum dixeris.

336. Frigescens interea, qui restagnat, sanguis, qua aëri contiguus est, totus in spissamentum cogitur tremulum, aequaliter rubrum, sevo simile igne liquato, quod frigore iterum consistit: ut pateat motu ac calore vivi corporis fluorem ejus aequabilem conservari.

337. Dein ex superficie ac ambitu coaguli undequaque tenuis exsudat humor, qui paullatim adunatis guttis auctior seorsim circum placentam rubram diffluit, hancque pro rata jam contractiorem, a contactu pelvis undique semotam, in modum insulae, natare facit. Hic alter secessus in serum & crassamentum, materias diversissimas.

338. Serum sponte fluens, quantavis aquae copia facile, aequabiliter, diluendum, diaphanum, subflavescens, saporis leviter falsi, mucosa materie (278.) valde diluta viscidulum, igne 150 graduum thermometri Fahrenheitiani, instar albuminis ovi, cito, absque multa dissipatio-

ne,

ne, concrefcit in maſſam albidam, ſciſſilem, quae porro calore modico ſota in duas partes ſecedit; alteram volatilem, fluidam, excolorem, aquae ſimillimam, copioſiſſimam; alteram fixam, ſolidam, corneam, cum tenacitate fragilem, et cinereo ſubflavam, nunquam ex ſincero ſero rubram aut rubroatram, mole exiguam, aqua inſolubilem. Haec tertia ſeparatio, quae aquam & gluten ſale imbutum, naturamque albuminis, in hoc ſero prodit.

339. Crasſamentum rubrum, etſi homogeneum videtur, facili tamen opera in diverſa abit. Quodſi enim ſuper linteo expanſum aduſa iterum iterumque aqua non calente abluitur, rubor tandem omnis per aquam ſe diffundit, cumque hac per poros linteï tranſit, relicta impermeabili maſſa, ruboris experte, fibroſa, membranacea. Haec quarta ſeceſſio in partem rubram & fibroſam.

340. Fibra ſanguinis, iterata ablutione albefeſcens, ex filamentis velut in membranas contexta, aqua non ſolubilis, ſero igne

igne coacto (338.) haud abſimilem refert materiem. Haec crasſamenti baſis, a portione rubra longe diverſa; diverſa etiam a ſero; quum ſponte ſolidiſcat ſanguine frigente, ſtagnante, ab ſero ſemet ſegreget, rubriſque particulis amicior has trahat ſibi que adunet. An igitur ineſt etiam in ſanguine vitali? An naſcitur demum in effuſo? Ineſt certe materies fibrae, ſed coire impedita, dum motu vitali calet ſanguis. Nec abeſſe conſtat, quia microſcopio non detegitur.

341. Rubra pars, per aquam diffuſa (339.), plure etiam aqua in infinitum ſere diluta, dilutius quidem rubet, nunquam tamen flavefeſcit: uti nec recentis ſanguinis guttula, millecuplo aquae tepidae permixta, in flavedinem diducitur, ſed rubella manet. An ergo rubor ejus flavedini addenſatae tribuendus? Vix credibile.

342. Eadem, aquae intermiſta, cum hac per poros linteï trajecta (339.), quam primum igne acta bullit, ſeceſſum molitur, inque floccos pallide rubentes coacta,

acta, colo separata, aquam rubore ca-
rentem reddit. Quippe serum ex parte,
una cum rubra sanguinis portione, vi a-
quae, ablutum, calore in albidos floccos
coagulatum, dum deserit aquam, secum
trahit inviscatam simul rubedinem, albo-
que & rubro permixtis pulticulam pal-
lidiorum nasci oportet. Non igitur re-
cte dixeris, rubrum aqua vere solutum
fuisse. Imo fugit aquam, nec, nisi inter-
ventu seris, per eam diffusum manet, illo
vi coaguli secedente & ipsum secedit.

343. Puls rubella (342.), leni calore
siccata, massam dat atrorubram, friabi-
lem, igne majore liquecentem, arden-
tem, quae Chemico apparatu explorata
magnam vim olei, ac tantillum terrae
ferruginosae, promit. Naturam igitur
resinae habet.

344. Unde liquet, dari in sanguine,
praeter spiritum (335.), triplicem mate-
riem contrectabilem, serum, rubrum &
fibram. In sero aqua praevalet; in rubro
phlogiston; in fibra terra. Priori fluidi-
tas debetur; alteri rubor; posteriori cras-
sities.

sities. Adeo autem inter sese discrepant,
ut motu vitali quidem aequabiliter per-
mixta conserventur, intime tamen co-
haerescere ac Chemice soluta esse dici
non possit.

345. Nonne igitur magna est san-
guinis cum lacte similitudo? Major certe,
quam cum alio quovis nostro humore.
Compara cum sero lactis serum sangui-
nis, cum cremore rubrum, cum caseo
fibram! Multa invenies utrinque com-
munia, sive materiem spectes, sive co-
haesionem & secessum (330, 331.). Ut
forte non inepte lac sanguinem album,
sanguinem lac rubrum appellaveris. Dis-
paritatem, quae lac inter & sanguinem
obtinere, utcunque explicant vires circu-
lationis, pressionis in canalibus, caloris,
aëris, conjunctae, quibus sal acescens
in alcaliscentem, fermentabile in pu-
rescibile, mutatur, phlogiston magis e-
volvitur, terra densatur.

346. Rubra hinc materies, quae in
sanguine praecipua habetur, non est nisi
oleum ejus nativum, tenuissime divi-
sum.

sum, intertritum reliquis particulis, nec tamen vi saponacea ita solutum, ut non cum aqueo liquore divortium faciat, quamprimum remittens calor & motus miscere desierunt.

347. Ita tandem constat, quid de natura & ortu globulorum, quos microscopium in massa sanguinea detegit, sentiendum sit. Rubrae hi portioni proprii non sane sunt, nisi oleum, quod cum aquoso latice permistum subactumque, pro mutuo inter has materias diffidio, sese in sphaerulas colligit, interfluente inimica aqua separatas &, ne confluere queant, impeditas. Inde in lacte etiam visuntur, & qualicumque oleo cum aqua agitato produci facile possunt; nec terno Mechanico opus est, ut rotundentur. Hinc & attentus videas molles esse, compressiles, figuram, cum in vasculis premuntur, mutare, cum a pressione liberantur, in globularem resilire.

348. Nec obstat, quae praedicatur, aequalis singulorum globulorum moles eademque diameter. Limitatae circula-

tionis

tionis vires in infinitum usque discerpere nequeunt particulas olei certa vi inter se cohaerentes. Dabitur ergo meta, ultra quam progredi nefas. Cur autem rei, quae ipsa parum firmo talo nititur, rationem anxie quaeramus?

349. Divisibiles porro esse in minores globulos, hosque separatos dilutius rubere, vix dubium est. At senarium esse numerum globulorum minorum, ex quibus componuntur, in quos secedunt, incertum. Nihil autem minus credibile, quam ista secessione rubrum in serum mutari, hujusve senos globulos inter se compactos globulum rubrum efficere. Repugnant experimenta (338, 341.) & diversissima utriusque materiae natura (343. ad 347.).

350. Nec licet ex pondere specifico materiae rubrae majore, quam seri, aliquid pro hoc asserto (349.) concludere. Precario enim illud assumitur; quum pars crassamenti rubra nunquam sincera obtineri queat (342.).

351. Integrum ergo fuerit Physiolo-

L 2

gis,

gis, pro lubitu, id genus speculationibus indulgere: at Pathologis nihil inde bonae frugis.

352. Ex data sanguinis analysi intelligere est, quibusnam vitiis obnoxius esse possit, sive partes ejus singulae seorsim spectentur, sive ut una junctae universam massam constituunt.

353. Verosimile est dari certam aliquam trium sanguinis partium (344.) proportionem mutuam, quae sanitati perfectae maxime conveniat. Nec credendum tamen adeo hanc esse necessariam, ut quicumque ab ea recessus impune ferri nequeant. Quotidiana potius vel in sanissimis quoque videtur innoxie fieri posse mutatio. Quin & temperamentorum, sexuum, aetatum, &c. diversitas non eandem in omni homine ponit aut postulat. Vitium itaque demum fuerit, si major est recessus idemque a singulari sui hominis constitutione multum alienus.

354. Enormis serri abundantia aquam in sanguine auget: unde aquosa tenuitas (287.), morbique ex colluvie serosa oriundi.

355.

355. Exsuperans fibra densitatem inducere debet, tenacitatem, immeabilitatem, lentum circuitum, obstructions &c. Vid. (284, 285.).

356. Rubrae portionis excessus, cum phlogiston in sanguine abundans notet, quavis occasione nociva caloris augmenta, immodicas expansiones, inflammationes &c. creat.

357. Hi excessus tam moderati, ut sanitatis munia non turbent, utcunque explicant diversam sanguinis crasin, quae in diversis temperamentis occurrit. Prior enim (354.) Phlegmatico, alter (355.) Melancholico, tertius (356.) Cholericopro prius est, Sanguineo nullus.

358. Majoris momenti vitia sunt, quae ad singularum sanguinis partium qualitates pertinent: quamquam negari nequit, plura forte nos latere; quum Physiologia humorum multis etiamnum defectibus laboret.

359. In sero quidem excedere aqua potest, ut justo minus tardiusque igne concreascet (338.): quod vitium simile

L 3

prio-

prioribus (287, 354.) iisdem quoque causis nascitur, eisdemque hinc effectus producit.

360. Est & ubi mucii inertis copia in eodem crescit: quo fit, ut reliqui humores inde secreti inviscantur tenacitate ante exposita (283.).

361. Vim concrescendi quoque augeri in hoc latice frequens est, & eo quidem gradu, ut stagnans ac frigescent, cito, more fibrae (340.), coëat, inque hanc veluti mutatus dici possit. Haec diathesis inflammatoria, quam paulo post inter morbos fibrae sanguinis exponemus.

362. Salinae materiae sive propriae; sive alienae, superpondio serum praecipue inficitur: pollet enim & amica salibus aqua, & inviscante mucositate; cumque iis, quae a foris in massam humorum subvehuntur, proximum alit commercium. Pleraque ideo acria hic sedem figunt, hocque quasi vehiculo per corporis partes sese diffundunt (307. ad 317.).

363. Purpura sanguinis (341.) iusto palli-

pallidior, (loturae carniū similis), ex defectu nascitur materiae rubrae, compactione hujus minore, phlogisto non sat exaltato, per mucum, acidum, aliave peregrina immixta suppresso. Unde comitari solet vitia (283, 287, 307.), eisdemque causas agnoscit, nec dispares effectus producit. Quandoque & corruptioni debetur.

364. Rubor floridior inducitur motu, attritu, attenuatione, permixtione cum ferro, nimis. Hinc circulationem auctam, calorem intensiorem, salinae materiae (310, 315, 316.) abundantiam, sequitur. Est autem fere dissolutior hic sanguis, frigore tardius aut vix concrescens, phlogisto nimis evoluto facile exardescens, ad elapsum e vasculis, errores loci, phlogoses, proclivis.

365. Nigrescens color oritur, si terra exsuperat, aut infixio acido stiptica est, aut ubi crasin sanguinis corrumpunt aliena intermixta ex vitiato chylo, retentis excrementis, miasmate, contagio, veneno, tabo putrido, rancido, ulceroso,

haec una tantum minor
est purpura species
Vid. Denial.

Non est de rubra
coagulatione alia magis
Vid. Denial.

gangraenoso, cancroso, &c. intromissis. Varium hinc acre comes est, & major alias spissitudo, alias dissolutio: quae diversitas proinde & multiplex malorum genus post se trahit.

366. Fibra sanguinis (340.) nisu ad concrendum minore peccat, quo fit, ut tardius aut vix a sero secedat, nullamque aut laxiorem justo formet insulam, quae nec rubros globulos rite coactos sibi que adunatos habeat. Fibrosae materiae paucitas, compactio minor, aquosa aut mucosa inundatio (283, 287.), attenuatio nimia per motum, calorem, sales solvantes, aliosve stimulos aut fermenta (365) corrumpentia, consumptio ob defectum necessariae per alimenta reparationis, &c. id vitium producant. Sanguis hinc dissolutior noxas infert (287, 288).

367. Contrarium fibrae vitium, nimia cohaerentia, aut ponit simpliciter auctam hujus ad serum proportionem (355.), tota hinc massa sanguinis quandoque in grumum coeunte: aut vim concre-

crendi intensiorem, qua & celerior fit per quietem ac frigus concretio, eademque longe tenacior; ita ut corium densum, non rubrum, sed albidum, flavescens, quandoque virescens, livescens, varia crassitie, cito innascatur summitati insulae, haecque etiam longe compactior, ora ob corii contractionem retorta, saepe in scutellam excavetur, circumfluente sero copiosiore. Haec crusta phlogistica, diathesis inflammatoria, corium pleuriticum audit. Quum vero & fibrae ablutae (340.), & sero igne concreto (338.), simillima sit materies, credibile est nasci, cum fibra in systemate circulationis nimium densatur, serique portio major totusve latex, continuata densatione, in fibram convertitur sponte, statim, concrendentem (361.): ut adeo ad eam constituendam nec pinguedine, nec mucositate arteriarum, succis multum diversis, opus esse videatur, nec sola etiam aquae dissipatio semper sufficere. Docet certe observatio, iisdem potentiis, quae sanam sanguini fibram ingenerant, quoquo mo-

*De Corpore
M. Chron. pleur.
vid. Ann.*

do intensioribus id vitium induci. Aucti-
 or hinc circulatio, motus febriles, aestus,
 vasorum angustia, compressio, exerci-
 tia corporis nimia, terreorum, adtrin-
 gentium, calefacientium, spirituosorum,
 abusus quotidianae hujus densitatis cau-
 sae fiunt. Mala autem, quae inde oriun-
 tur, plurima ex dictis (285, 355.) pa-
 tent; si addideris, refractarium hoc glu-
 ten, aquosis vix solubile, comite plerum-
 que febre circumactum, calore etiam
 magis compingi, aut non nisi corruptum
 denique resolvi (366.); hinc Naturae
 viribus aegre domabile reddi.

368. His vero (353, ad 368.) rite in-
 tellectis, haud difficile est rationem inve-
 nire reliquarum affectionum, quibus
 massae circulantis qualitates pervertun-
 tur, quousque revera obtinent ac fruc-
 tuose indagari possunt; densitatis puta,
gravitatis, elasticitatis, divisibilitatis,
 &c. ultra modum auctae aut imminutae.
 Et multae forsan aliae hic dantur aberrationes,
 quas tamen cum conjectura modo assequamur,
 non est, cur nos mo-
 rentur.

SNG-

Succorum Secretorum Vitia.

369. Ex uno sanguine per universum
 corpus distributo multos in diversis par-
 tibus succos artificio admirabili secede-
 re, singulosque, ut natura & inter sese
 & a sanguine differunt, ita diversis quo-
 que oeconomiae humanae usibus desti-
 natos esse, Physiologia demonstrat; eti-
 amsi modum, quo sua cuique crasis pe-
 culiaris constituatur, haud plene assequi-
 tur.

370. Igitur & communia quidem ex
 communi fonte, unde dimanant, vitia
 trahent, quae tamen pro discrepante cu-
 jusvis indole aliquid singulare habeant,
 aliaque & alia mala inferant: & privata
 quoque jam secretis evenire poterunt,
 quae non admodum in aliis occurrant.
 Merentur adeo speciatim expendi.

371. Humores aqueo-salini, quo lym-
 pham igne non concrecentem, atque
 hinc secreta menstrua primae digestio-
 nis, tum excrementa aquosa, &c. refero;
 praeter tenuitatem (287.), spissitudinem
 mu-

mucosam (283.), & varias acritates (307. ad 317.), hoc singulare prae ceteris habent, ut nimis facile terreas moleculas, interventu salis per aquam solutas, secedere sinant, hisque data opportunitate adunatis calculosa concrementa, multimodis nociva, deponant (320.).

372. His quidem valde dispar, singulari mixtione ac natura humor, Bilis, eidem tamen & vitio (371.) obnoxia est. Sed & inertiam patitur amurcosam, mucosam, aqueam, magno actionum naturalium detrimento. Praesertim vero alienis salibus imbuta, aut stagnatione, aestu, motu vehemente aut inordinato, corrupta, diversas contrahit acrimoniae species gradusque, & his consentaneas colorum mutationes, flavedine nativa in vitellinum, porraceum, aeruginosum, isatoden, atrum denique colorem abeunte. Unde totidem vitiatae Bilis species, una cum suis effectibus a Veteribus sedulo notatae, enascuntur.

373. Succus mucosus (278.), ingente copia, nec minore commodo, par-

partes corporis diffusus, praeter communia consistentiae vitia (282, 286), & naturali suo lentore, & stagnatione, acrimoniis maxime patet, quae ejus glutine inviscatae difficillime extergentur. Unde, quas Veteres memorant, pituita *intelligi non potest*
falsa, acida, vitrea prae aluminosa acerbitate *Excretis & multo*
dira tormina cum sensu frigoris in transitu per intestina inferens, quin & *intelligi non potest*
gypsea plure terra onusta (320.), intelliguntur. Nec infrequens est, virus contagiosum in muco nidulari, taboque sic *intelligi non potest*
multiplicato solidis infestum, late serpere.

374. De succis pinguibus idem dicendum; ut qui natura quoque lenti, inque laxa cellulosa tela restagnantes, nec aquoso humore solubiles, quae semel susceperunt, heterogenea, acria, virulenta, tenaciter sibi illigant, menstruorum & circulationis viribus subducunt, foveant, & suppeditato velut pabulo augent aegerrime extricanda. *intelligi non potest*

375. Propria pinguedini corruptio, rancor, hic maxime notabilis; quum semel

mel susceptus vix emendari queat, ac virtute quasi fermentali sese propagans, pessima acrimonia, quaecumque tangit, rodens urensque, vel ipsis etiam ossibus cariem inferat. Ingesta (328.), humorum putredo (312.), intensior circulatio & calor, stagnatio, contagia & venena septica, hoc malum inducunt.

376. Nascuntur in pingui quoque consistentiae vitia. Etenim secundum naturam non mero oleo, sed aliqua etiam parte mucii (373.) constat. Hujus igitur si proportio suis ex causis (283.) ultra modum augetur, liquidior justo adeps cellulosam tumore inerte, non elastico, distendit, eademque aquae magis amica hanc ex humoribus praeterfluentibus attrahit, retinet, sic leucophlegmatiam, hydropem *ανασαρη*, oedema, &c. producit. Abit & contra in sebum aequo durius, cum exsuperante terra, haec acore austero stiptica (284, 310, 326.), infarcitur. Unde panniculi adiposi indurationes, steatomata, tubercula, mole, forma, duritie, degeneratione, multum diversa.

377. Ex his utcumque intelligi possunt morbosae affectiones succorum, qui ex mucii ac pinguedinis confluxione nati similitudinem gummi-refinae vegetabilis prae se ferunt. Reducuntur quippe ad spissum, tenue, acre denique varium.

378. Inter succos nutritioni destinatos Lac sua quoque peculiaris vitia habet, quae cum Chylo potissimum debentur, ex dictis (323. ad 331.) sponte patent.

379. Gelatina firmas partes nutriens, ex crassamento feri (338.) & fibra sanguinis (340.) nascens, aut abundante aqua nimis diluitur (287.), aut obruitur inertis mucii copia (283, 329.), aut varia inficitur acrimonia. Unde replendo magis infirmat, quam roborat, aut rodendo etiam destruit. Salino-terreum hic abundans, secessione nimis facili (320), incrustationes partium atque indurationes calculosas, osseas, producit.

380. Liquor genitalis, sin moleculis animatis, ac virtute perquam singularis, an, praeter communes affectiones, pri-
vam

vam sibi contrahit acrimoniam, qua salacitatem inducat? An inertiam, sterilitatis matrem? An suo modo degenerans monstra parit? In re obscura nihil pronuntiandum, donec plenior lux ex Physiologia affulserit.

381. Eadem circumscriptio praeterire etiam jubet, quaecunque de vitiis fluidi vitalis (187.) proferri solent; quum conjecturis tantum nixa, nec solidam Pathologo scientiam pariant, nec certum in praxi usum praestent.

382. Et hae quidem ex plurimis paucae sunt singularium humorum affectiones morbosae, quas utcunque cognoscere datur. Credibile est innumeras superesse nunquam plene detegendas; maxime si quae in singulo quovis homine, pro *ἰδιοσυγκρασίας* diversitate, quilibet humor propria sibi, in simili humore alius hominis non adeo reperiunda, etiam in statu sano, habere possit, spectaveris, certus, non omnem corporum humanorum discrepantiam Medicam sola partium firmarum pro suis dotibus dissimili-

tudine absolvi, sed fluida quoque suam una symbolam conferre. Quum tamen haud aliter nobis innotescant, nisi singularium quorundam effectuum apparitione, quorum veras causas in tanta possibilitum multitudine assignare non licet; tacere satius fuerit, quam, quae scientia comprehendi nequeunt, conjecturis prosequi.

Morbi humorum relativi.

383. PRAECIPUUM oeconomiae humanae fundamentum in mutua solidi fluidique actione, suis limitata legibus, positum esse Physiologia demonstrat. Datur ergo in sanitate harmonica quaedam inter duo agentia proportio, qua, ne alterum alteri enormiter praevaleat, caveatur. Docet etiam ipsa humorum multiplex diversitas & non promiscua singularium distributio, non quemvis cuivis aut parti, aut usui, appropriatum esse. Itaque, tametsi crasis vitio careant, peccare tamen & copia, & loco, & motu ita possunt, ut perturbatis inde solidorum

rum muniis functionum integritas laedatur (266.). Quia vero morborum, qui ex hoc fonte oriuntur, idea necessariam ad solida relationem includit (268.), haud immerito relativi dicuntur.

Quantitas humorum vitiosa.

384. **PROPORTIO** laudabilis fluidorum ad partes firmas non tam exacte ad pondus determinata est, ut quivis excessus aut defectus morbum inferat. Latitudo sanitatis, quae aetates, sexus, temperamenta, comprehendit, his consentaneas quoque utriusque materiae proportionem, etsi multum discrepantes, includit. Nec aliter suam poterat adversus perpetuas ambientium vicissitudines (6.) tueri constantiam sanitas. Maximum igitur & minimum, quod hic impune fertur, difficulter discernas. Hoc minus, illo majus, illatis noxis se prodit.

385. Quodsi universa humorum massa, (~~qualitatis vitio ceterum carens~~), comparate ad firmas partes, ultra modum exsuperat, ut turgens oneri sit turbet-

betque functiones, haec πολυχυμια dici potest: uti contra nimia imminutio ὀλιγοχυμια. Utriusque ideam dat status infantiae ac senii naturalis. Unde etiam effectus intelliguntur. Originem autem declarat alienata ingestorum & egestorum ratio.

386. Intemperies humida, potius ad caechymias referenda (287, 354, 359.), ponit aquosi laticis copiam fluida ac solida inundantem, hinc immodicam aquae infero, huiusque ad crassamentum sanguinis, proportionem. Causae adeo effectusque ejus ex locis citatis facile intelliguntur. Quin & oppositi vitii, intemperiei siccae, idea hinc clarescit.

387. Notari praecipue hoc loco meretur Plethora, plenitudo, multitudo, quae dicitur boni sanguinis ea abundantia, quam systema circulationis absque periculo sanitatis ferre nequeat. Dari id genus superpondii ut omni tempore docuit observatio, ita ex rite intellecto humorum circuitu manifeste sequitur. Nec certe audiendi, qui rem tanti mo-

menti ficulneis argumentis explodere vani aggrediuntur. Quum vero vitium proportionis sit, haecque diversimode spectari queat, diversas quoque in species id partiri licet.

388. Habetur hinc primo Plethora ad molem, quae & vera dicitur & absoluta, ponitque molem sanguinis reapse ita exuberantem, ut partibus continentibus prae nimia distensione incommodet. Haec proprie *πολυαιμία*, veterum Plethora ad vasa. Cum in temperamenta incidit mollioris habitus, hic sanguine undequaque perfusus intense rubet ac turget: in strictioribus contra corporibus vasa majora magis distenduntur, venaeque prae arteriis laxiores ultra modum tumescunt. Unde recentiorum Plethora ad habitum & ad vasa vel venas intelligitur. Eam inducit vigor sanitatis sub vitae genere lautiore, otioso, securo, quo robusta viscera plus generant chyli sanguinisque laudabilis, quam nutritio ac excretionem necessariae sibi postulant.

389. Huic affinis altera Plethora ad spatium dicenda, quia ex imminuta systematis circulatorii capacitate oritur, quantitate sanguinis haud pariter imminuta. Nimirum nec mole, nec volumine, auctus sanguis modum tamen excedit, si, quo contineri debet, spatium contrahitur. Respectivam ideo vocant, ut cujus origo tota debeatur firmis partibus, aut nimium constrictis (195, 209, 5.) in terrore, accessu febrili, frigore magno, subito, &c. aut his ipsis rigiditate (164), exsiccatione, coalitu (209. 6.), non cedentibus, imperviis, aut denique mutilatis.

390. Est & Plenitudo ad volumen, apparens quoque & spuria dicta, quae aucto rarefacti sanguinis volumine molem veluti auctam mentitur; quanquam hujus nulla est exsuperantia. Quum enim capacitas canalium haud eodem gradu una dilatetur; expansus humor, quo ante modice repleti fuerant, majus spatium affectando haud aliter, quam vera Plethora (388.), turgescit. In-

Spuria

gens calor ab aëre, foco, balneo, cibis, potibus, medicamentis, venenis, febribus ardentibus, inflammatoriis, exercitatione, animi pathemate, frictione, &c. in corpore concitatus, magna & subita pressio atmosphaerae immutatio, motus intestini humorum ob aliena intermixta singulares, &c. huic vitio ansam dare solent. Certius autem nascitur, sicubi & irritabilitas (190.) accesserit, aut seminium dederit sanguinis discrasia ad rarescendum pronior (356, 364.), aut liquatae pinguedinis, quam calor valde expandit, copia in massam circulantem recepta.

391. Constare hinc potest, quid de Plethora ad vires, veteribus memorata, sentiendum? Male hanc neoterico- rum nonnulli, ut fictam, explodunt, cum reapse, & multiplici quidem specie notabilis, occurrat. Dicatur ergo ea sanguinis abundantia, cui ferendae regundaeque vires Naturae non sufficiant, hinc onere gravatae opprimantur. Plenitudo quaevis (388, 389, 390.) ad
sum-

summum progressa, nec mature levata, etiam in robustis, sarcina demum fit viribus major, quae spontaneam lassitudinem, & motus torporem, sensumque gravitatis inducat. In debilibus (159.) exiguum quoque sanguinis superpon- dium, valentiori facile tolerandum, superatis canalium viribus incommodat, & congestione, oppletionem, eruptionem, gravat (203, 204.). Naturis irritabili- bus (190.) levis humorum excessus pro stimulo est, cujus dum sentiunt moles- tiam, in motus inordinatos ruunt, ut amoliantur, & semet ipsas, productis in cassum viribus, fatigant. Consuetudo denique mittendi sanguinis, naturalis, artificialis, uti reparandae jacturae stu- dium indit, ita reparatae creat intole- rantiam, cui moles, aliter haud grava- tura, oneri est. An igitur Plethora ad vires non datur?

392. Manifestum quoque est, posse plures Plenitudinis species (388--391.) una complicari, hisque insuper adjungi vitiatas humorum qualitates. Unde non-

nullorum Euchyma & Cacochyma Plethora intelligitur. Commotam vero vocant, quae turgens noxas infert, gravioresque minatur.

393. Inopia boni sanguinis, quae merum defectum, non item discrasiam, ponit, vix nisi subita, enormi, evacuatione nascitur, nec durare diu potest, quin vitium qualitatis ex prostrato functionum vigore accedat. Hoc & illi jungitur, quam inedia creat. Tardiores humorum jacturae, etiam praegraves, ne *νερευαγγελαν* inducant, accommodata partium contractione (209, 5.) Natura cavet. Morbo superato exhaustis apposita nutritio cito succurrit; alioqui in cacochymiam inclinant.

394. Obesitas hujus etiam loci est, nec tamen cum Plethora, quam saepe comitatur aut sequitur, confundenda. Notat enim sanae pinguedinis, partibus interfusae, excessum, qui functionibus obstat. Sanitas quidem proportionem multum diversas hujus succi absque notabili impedimento fert: at sarcina tamen

men graviore, subito aucta, haud minus, quam multo sanguine, opprimitur. Iisdem vero causis fere nascitur, quibus Plethora (388.), huicque aut supervenit aut substituitur, cum ex pleniori victu multum quotidie laudabilis chyli in vasa defertur, qui vegeta circulatione nec dissipari, nec in sanguinem converti, nec nutritioni impendi omnis possit, hinc suum cremorem per interstitia partium in laxam cellulosa deponat. Unde mollior corporis habitus, aetas infantilis & media, sexus sequior, eo inclinatur. Materiem subministrat chylus blandus, multo abundans pingui, eodemque facile secedente (331.). Elucescit hinc, cur partes singulares saepe prae aliis hac multitudine graventur.

395. Defectus adipis, macies, vix eo gradu nascitur, ut morbosa dici possit, quin aliae una subsint affectiones, unde ut symptoma pendet, aut quarum consortio demum nociva redditur. Acrimonia certe ut saepissime ipsa emaciat, ita comitem se facile jungit; sive inopia

chyli blandi, oleosi, sive immodica evacuatio, aut quovis modo facta dissipatio, pinguedinem consumat.

396. Reliquorum succorum excedens deficiensve copia vel ad cacochymias (354. ad 368.) pertinet, vel inter causas morborum aut symptomata aptiorem locum invenit.

Fluida loco aberrantia.

397. QUANQUAM humorum non adeo stabilis est in corpore humano, ut partium firmarum, situs, nec certa semper, qua morantur, sedes; habent tamen & suos sibi a Natura constitutos canales, loculos, receptacula, cava, quibus, tanquam cancellis, continentur, vehantur, nec egredi sine noxa possint. Id quidem in succis singularibus, iisque, qui in certis partibus collecti restagnant, manifestissimum. At vero nec illi quoque excipiuntur, qui magis universales, non interrupto motu circumacti, toto corpore oberrant: neque enim perinde est ad sanitatem,

quo

quo genere vasorum aut cavitatum sanguis, serum, lympa, &c. ferantur.

398. Ex hac igitur contentorum ad continentia relatione classis exurgit morborum valde notabilium, qui, quod humores non suo, sed alieno loco sint, oeconomiam turbant, nec ideo male errores loci appellantur, variasque in species dividi possunt, quarum praecipuas nunc exponemus.

399. Error fluentium mihi dicitur, cum succus corporis inquilinus, e suis in aliena vasa delatus, haec praeter naturae ordinem permeat, tanquam si propria sibi forent, nullo tamen ceterum obstructionis, effusionis, excretionisve vitio accedente. Evenit hoc multoties in systemate circulationis, ubi motu accelerato, aucto calore, rarefiunt humores, vasa laxantur, ampliantur, ut crassior sanguinis pars, ultra, quam decet, propulsa, in vasculis justo minoribus, non suis, circumeat, errore quidem ut plurimum innoxio, quandoque tamen & periculoso. Stagnans in cellulosa pingue,

gue, subito in vasa raptum; bilis suos limites egressa, inque sanguinem diffusa; urina, materies perspirabilis, &c. retenta cum in massam circulantem regurgitant, exempla noxarum, quas id vitium infert, praeberere possunt. Secretionum certe multifaria hinc perturbatio. An huc etiam retuleris materiae morbosae, alicubi stagnantis, receptionem in communes circuitus vias, aut ejusdem permanentem cum humoribus circulantibus mixturem, quum evacuari vel in parte aliqua deponi debuisset?

400. Errorem impactorum voco, quando liquor in canalem alienum delatus, nec permeare potens, impactus, cavitatem illius natura angustiore obturat, sibi & aliis deinceps appulsis transitum negat, vitio triplici aberrationis, stagnationis & obstructionis (209.1.) concurrente; quanquam si continentia & contenta in se seorsim spectes, vix admodum a statu sano mutata deprehendas. Nascitur facile ex errore priore (399.), cum humor crassior, in aliena protrusus

vascula, quorum diametri in progressu naturaliter decrescunt, aut superveniente spasmō (209. 5.) minuuntur, negato tandem per angustias transitu sistitur. Ex quo fonte multiplex porro genus infarctuum, tumorum, metastasium, inflammationum, &c. oriri posse haud difficulter perspicitur.

401. Est & error excretorum memorandus, quo fit, ut humor in aliena vasa propulsus, horum ostiis elapsus, praeter naturam e corpore ejiciatur. Ejus autem duae species sunt. Vel enim materies utilis, hinc retinenda, suis è vasculis aberrans, in canales excretorios devecta, tanquam recrementum, exturbatur, dispendio saepe irreparabili. Chyli, sanguinis, feri, lymphae, &c. excretionem per alvum, urinae vias, cutim &c. in variis alvi profluviis, diabete, mictu cruento, sudatione nimia colliquante, id ostendunt. Vel, quam Natura excretioni destinavit, materies ad aliud, non suum, delata emunctorium expurgatur, errore quidem tolerabiliore; ut qui boni humoris

ris jacturam non inferat: at suis tamen & noxis aliunde infesto; quum non cuiusvis excremento quodlibet emissarium indiscriminatim conveniat. Bilis, urina, perspirabile, fex alvina, sanguis menstruus, &c. ita quandoque aberrant.

402. Huc etiam referatur error effusorum, varietate multiplici peccans, quem latiore sensu *ἐκχύμωσις* dicere liceat. Nimirum suis e vasis effusa materies tum non e corpore elabatur, sed partium interstitiis recepta colligitur ac restagnat. Cujus quidem vitii permultae sunt species & longe plura etiam mala, quibus oeconomiam infestat.

403. Differentiam facit varia vasorum emittentium affectio, quae effluxui favet, *ἀνασώμωσις*, *διαπήδησις*, *διαρροήσις*, (203. 2. 3. 4. 207.). Discrepant & cavitates recipientes, ut majores, minores, naturales aut vi factae fuerint. Tela cellulosa, quae partium interstitia undique replet, facile distendenda, frequens & commodum effusis receptaculum praestat. Praecipue tamen notanda est materiae, quae effun-

di-

ditur, diversitas; ut ex qua totidem differentes morborum species, aliis atque aliis symptomatibus stipatae, enascuntur.

Sanguinis e suis vasis effusi errorem videas in fugillatione, aneurysmate spurio, exanthematibus, inflammatoriis tumoribus, haemorrhagiis internis, &c. Nec diu fertur haec stagnatio in humore tam mutabili, quin coagulo (336.), fessione (337.), suppuratione, putredine, crasis vitietur.

Quum Lympha sanguinis effusa, in interstitiis solidorum vi distendente factis, in membrana cellulosa habitus totius corporis, aut partium singularium, in cavis magnis parvisve, accumulatur, pustulae, bullae, leucophlegmatia, hydrops *ἀνα σάρα*, *ὑπο σάρα*, abdominis, thoracis, capitis, scroti, partium internarum, oedema &c. oriuntur.

Pingue, bilis, chylus, ceterique succi singulares hunc ubi errorem patiuntur, alia atque alia mala inducunt.

Humor corruptus, pus, ichor, sanies, materies morbosa, cruda, cocta, cum

in

in cavitates aut interstitia partium effunduntur, empyemata, abscessus, sinus, fistulas, ulcera, gangraenas, metastases salutares, noxias, &c. inferunt.

Quin & aër, ut suos in corpore canales habet, quos secundum naturam permeat, ita egressus inde si recipitur in aliena cava, aut in cellulofam, tumores aërii, elastici, oriuntur, plus minus, quandoque per universum habitum expansi. Inde empneumatosis, emphysema, tympanias. Fieri etiam potest, ut latens in humoribus elastica materies, aëri similis, quacunquē occasione exsoluta, recuperata elasticitate seorsim sese congregans, locoque veluti errans, tumores expansione sua flatuosos, prioribus similes, producat.

404. An & errorem nutrimenti statuerē licet, sicubi moleculae nutritiae alienis partibus, quarum dissimilis est mixtio, apponuntur; ut iusta solidi consistentia ac textura pervertatur, cute in callum cornuve, carne muscolosa in tendinem aut cellulofam, parte molli in cartilaginem,

nem, os, dentem, lapidem, aut ossē retro in massam molliorem degenerante? Haud sane credibile est, singulas succi nutritii particulas ejusdem prorsus esse mixtionis (138.), & cujuscunque fuerint, quibuslibet solidis nutriendis indiscriminatim quadrare (146, 147.). Nec constat Naturae humanae datam esse potestatem, mutata elementorum proportionē, mixtiones quasvis ex quibusvis pro lubitu fabricandi. Quodsi igitur materies nutriens, ceterum sana, errorem loci patitur, vitiata inde assimilatione, substantia partium mirifice alienari ea de causa posse videtur.

405. Denique & secretorum error haud infrequenter obtinet; at qui cum priorum (399. ad 404.) modo effectus ac sequela sit, singularem titulum vix meretur.

Motus vitia in humoribus.

406. CONSTAT humores nostri corporis & intestino suarum molecularum, & progressivo totius massae motu secundum

N

dum

dum naturam cieri. Neutro carere sanitas potest, quae tamen & moderatum utriusque gradum requirit, nec quosvis excessus defectusve, aut alienationes, impune ferre potest.

407. Intestinus, qui ad fluiditatem pertinet, hujus quoque auctae vel imminutae rationem sequitur; hinc, quae patitur, vitia ad nimiam tenuitatem aut tenacitatem referre, atque ex dictis (271 & seq.) intelligere licet. Alias ejusdem species, quarum in mutanda humorum crassi major ac singularior sit potentia, cum in sanitate, tum in morbis, excitari, multiplices liquorum ex uno sanguine nascentium discrepantiae & plures etiam degeneraciones haud obscure innuere videntur. Et credibile quidem est alienorum, quae corpus subeunt, mixtionem cum humoribus, aut singulares in solidis vibrationes quacunque occasione ortas, producendis id genus motibus multum conferre: at difficile fuerit peculiare cujusvis horum ingenium ac determinatas, unde singuli profluunt, causas harumque agen-

di

di modos explanare. Chemicorum fermenta, sano sensu applicata, illustrant quidem, nec tamen solvunt quaestionem. Nec multo plus efficiunt, qui a variatis duntaxat solidorum motibus omnem efficaciae hujus originem repetendam esse censent.

408. Manifestior alter humorum motus (406.), quo per vasa vecti locum mutant, trifariam vitari potest, aucta nimirum, aut imminuta nimis velocitate, tum directione abnormi.

409. Motus major debetur intensiori solidorum in fluida actioni. Hanc vero intendunt, quaecunque vel vires illorum motrices incitant, irritamenta multivaria (171. ad 181.), sive directe in corpus, sive per mentem in corpus agentia; vel quae resistentias ab humorum mole, spissitate, adhaesione, aut a canalium rigiditate, angustia (209.) &c. objectas minuunt: cujusmodi plurima habentur. Nec minor numerus est effectuum, qui inde consequuntur, quique ob mirabilem oeconomiae humanae consensum suas vi-

N 2

cissim

ciffim causas saepe producant, augent, multiplicant. Generaliorum praecipui sunt solidorum a fluidis nimio impetu actis major irritatio, agitatio; hinc attritus validior; caloris augmentum; rarefactio humorum; subtiliorum dissipatio; crassamenti inspissatio; resolutio putris; blandiorum acritas; acrium exacerbatio; canalium expansio; ruptura; humorum aberratio omnigena (399. ad 405.), & quae porro ex his sequi possunt, innumera acuti praesertim generis mala. Utitur tamen & Natura quam frequentissime hoc ipso excessu, ut remedio efficace, quo cruda subigat, noxia corrigat, expellat, acria mitiget, coacta solvat, obstructa referet, aliaque plurima in corporis sui salutem molliatur (99.).

410. Ex oppositis causis nascens humorum tarditas hinc intelligitur, quae cum decrescente per varios gradus solidorum ac fluidorum mutua actione ad quietem tendat, ipsa vi vitali torpente (196, 198, 5.) functionibus omnibus languorem inducit, multas suspendit aut plane delet.

Unde

Unde morborum chronicorum origo multiplex, intractabile ingenium & difficillima ob prostratas Naturae vires sanatio.

411. In statu sano quaelibet corporis pars suam accipit humorum demensum, sive massae spectes copiam, sive motus, quo fluit, quantitatem. Nec moles adeo partium hanc portionem determinat, sed naturae functionisque, cui destinantur, diversitas. Itaque tametsi levior quilibet excessus defectusve haud ilico laedit; gravior tamen diuque durans noxas parit. Nimius certe affluxus impulsu enormi aut vasa irritat, in motus fortiores ciet (170, 195.); unde attritus, calor, transfluxus intensior, attractio novi humoris uberior, revulsio ab aliis partibus, harum depletio, & similia: aut vim parietibus insuperabilem infert; unde dilatatio, *ἀναστόμωσις, διαπήδησις, διαίρεσις* (203.) & quae ex his sequuntur, infinita (207.). His contraria mala deficiens influxio producit. Nec difficile est ex dictis (409.) utriusque immoderationis causas eruere;

N 3

ut

ut quae in perversa virium motricium & resistentiarum ratione potissimum quaeri debeant.

412. Quos porro Natura habet, motus humorum magis determinati, ad circuitum, secretionem, excretionem, effusionem in cava corporis, resorptionem ex his, &c. pertinentes, ita pendent a prioribus (406.), ut inde, tanquam effectus ex suis causis, profluant, adeoque & aberrationes, quas patiuntur, tanquam symptomata (90.), quae horum vitii superveniant, spectari, neque hoc loco seorsim exponi debeant.

Morbi Compositi.

413. ATQUE haec summa est affectionum simpliciorum (125. ad 412.): quae cum perraro solitariae Medico tractandae offerantur, (123.), pro multivaria sua combinatione, qua demum in veros morbos abeunt, cum maxime considerari merentur.

414. Morbus compositus dicitur is, ad quem constituendum diversae affectiones sim-

simplices ita concurrunt, ut unum faciant. Hic ergo tot partes habet, quot affectionum simplicium confluxu nascitur; in has resolvitur; his demum intellectis & ipse intelligitur: nec harum ulla tolli mutarive potest, quin morbi, quem componunt, natura quoque alienetur.

415. Unde generatim quidem triplex hic locum habet compositio, prout aut solidorum, aut fluidorum, diversa vitia inter sese, aut haec cum illis, una confluent. At utriusque generis tam multae porro dantur species; ut possibilium combinationum numerum inire, exque singulis nascentes morbos ordinate exponere vix liceat.

416. Naturae praeterea morborum nondum satis liquido demonstratae sunt (44.). Superest hic plurima disceptandi ac dissentendi materies; unde difficulter sese expedire valeat, qui doctrina synthetica uti velit.

417. Rectius idcirco ex parte status morborum manifestiore, quae in sensus incurrit (45, 86, 88.), ordo desumitur per-

tractandae huic materiae appositus. Sic characteres certi, quibus & conveniunt inter sese & discrepant diversi morbi, horumque classes, genera ac species, legitima methodo constitui possunt; ut dignotio in praxi facilius reddatur, & confusio ac litigandi occasio evitetur. Morbi itaque compositi spectantur potius, ut totidem diversae symptomatum concursiones, ac, pro more Systematicorum, ad Pathologiae specialis eam sectionem, quae de Symptomatibus singulatim agit, commode relegantur.

418. Accidentariae quoque morborum differentiae (121.), quanquam proxime subjungi essentialibus solent, hoc loco tamen cum plene intelligi nequeant, infra demum aptius enarrabuntur. De principiis itaque ac fontibus, unde morbi promanant (74. ac 79.), speciatim nunc dicendum est.

De Potentiis nocentibus (76.).

419. QUUM morbi in C. H. possibiles tantopere inter sese natura discrepent, vires

vires quoque potentiarum, quibus oriuntur (63.), diversissimas esse oportet. Merentur adeo seorsim singulae exponi, ut quam efficere quaelibet mutationem possit, compendio invenire liceat, cum opus est (71. 79.).

420. Triplex quidem fons est, unde potentiae nocivae nobis proveniunt; uti totuplice virium genere legitime conspirante sani servamur (7.). Mens, corpus, res externae, suas hic singula partes habent (4, 5, 6.). Nec multum refert, utrum hac ipsa utaris in pertractando divisione, an cum aliis numerum praeferas quaternarium aut senarium, vel cum PITCARNIO potius dichotomiam malis, atque omnia reducas ad aliorum actionem in hominem, hominisque actionem in semet ipsum. Quaecunque huc pertinent, vocari Medicis solent res nonnaturales, quasi tu dicas res medias, quae ex se nec secundum, nec contra naturam sint (2.), nec salubres, nec noxiae, at usu vel abusu tales fieri queant. Haec vocis technicae ambiguitas facile expedienda neminem morari debet (3.). N 5 421.

421. Agunt autem ista omnia (420.) utroque & generalium & singularium virium genere. Juvabit itaque Mechanicis, Physicis, Chemicis, Medicis uti demonstratis ad eruendos intelligendosque, quos producunt, effectus.

De nocivis Atmosphaerae potestatibus.

422. FLUIDUM aërium, quo viventes circumfundimur, quod respiramus, deglutimus, amplissimae corporis nostri superficiei externae, internae, perpetuo contiguum est. Debet ergo pro virium qualitatumque suarum diversitate multimodis nos adficere; maxime quum tot tantisque continue vicissitudinibus obnoxium esse Physici ostendant.

423. Aër calidus, qua ambit aut penetrat, corpora ad suum gradum calefacit; rarefacit; particulas, quibus constant, in mutua cohaesione relaxat; in motus intestinos ciet; qua volatiles sunt, dissipat; vires motrices insitas ad agendum concitat; fermentationem, putredinem, ciet ac promovet.

424. Ex his (423.) intelligitur, quae nam evenire homini debeant, qui aestui aëris nimio diu exponitur.

1. Pro intensiore medii ambientis calore, quo, non suo, corpus calescit, caloris nativi imminutio, extinctio, extranei substitutio.

2. Ex rarefactione augmentum voluminis, & majus quidem in fluidis, quam in solidis; unde plenitudo vasorum & turgor (390.), & multiplex humorum aberratio (399. & seq.).

3. Ob relaxatam cohaesione debilitas solidorum (157.), spongiosus carniū contextus, articularum infirmitas, laxum, iners, flexile (ibid.).

4. Ob eandem rationem humorum spissiorum tenuatio, inertium agitatio, motusque per vasa minus resistentia (2. 3.) liberior.

5. Vis vitalis (170. 194.) sensilior quidem & agilior, at robore, tenacitate, hinc duratione minor, facilius in suis motibus turbanda, brevi fervore torpens, deficiens.

6. Hu-

6. Humor pars tenuior, volatilis, spirituoſa, aquoſa, de poris ſuperficii corporis externae, internae, aëri expoſitae, diſſipatur. Unde defectus ſubtiliorum, craſſamenti inſpiſſatio (274, 275, 282.), immeabilitas, diatheſis atrabilaria, inflammatoria, ſolidi exſiccatio, vaſculorum obſtructio, &c.

7. Salinae, oleoſae, materiae agitatio major, attenuatio, evolutio, ad putredinem & rancorem diſpoſitio, alcaliſcens, amarum, aduſtum, foetidum, flavum, fucum, nigricans, inducit, atque hinc oriundas febres bilioſas, putridas, arden-tes, malignas, morboſque acutos, calidos, multivaria functionum generis nervoſi laeſione ſtipatos.

8. Ea, quae primis viis continentur, ſicubi ad fermentandum aut putreſcendum prona fuerint, aeſtuoſo aëre tanto citius in hos motus concitantur, ac ruſtus, inflationes, dolores, ſpasmus ventriculi & inteſtinorum, anxietates, vomitum, choleras, diarrhoeas, dyſenterias, &c. producent.

9. Pars

9. Pars corporis ſingularis, prae ceteris nimium excaleſcãta, aequabilem circuitum turbat, humores ad ſe trahit, rarefactos in aliena vaſcula admittit, irritata vi vitali inordinatas ſuarum fibrarum agitationes concipit: inde inſarctus, dolores, rubores, eryſipelas, inflammatio, phrenitis, ophthalmia, angina, peripneumonia, &c.

425. Maniſteſtum itaque eſt, calorem atmofphaerae prodeſſe quidem corporibus ſenilibus, torpidis, frigidis, mucofiſ, colluvie ſeroſa obrutis, inopia humorum laborantibus: at contra vehementer nocere plethoricis, obefiſ, bilioſiſ, calidiſ, ſiccis, in haemorrhagias pronis, irritabiliſ, cibo animali potuique ſpirituoſo deditis, multisque cacoſchymicis; praecipue autem generi nervoſo, pulmonibus, primis viis ac ſyſtemati bilioſo infeſtum eſſe, harumque partium functiones multimodis turbare.

426. Atmofphaerae frigus corpora denſat, in minus volumen redigit, fluida quidem eodem gradu magis, quam ſolida,

da, ad congelationem usque; solida rige-
facit, magis elastica reddit; motus intesti-
nos fluidorum minuit, suspendit; majore
gradu aquam & liquores aquosos in gla-
ciem vertit, quae dum nascitur, rares-
cens, levior, majus affectat spatium, ma-
gnaque vi, quae expansioni resistunt, ob-
stacula amolitur: liquores non simplices
si congelascunt, pars a parte secedit, cra-
sis totius mutatur, nec regelando semper
restitui potest: quae vasa succosque his
contentos habent, molliores praecipue
vegetantium ac animantium partes gelu
constrictae, si subito calore regelantur, ir-
reparabilem contextus ac mixtionis disso-
lutionem passae corrumpuntur.

427. Haec (426.) generatim a Physi-
cis demonstrata si ad hominem applicen-
tur, consequitur frigore intensiore

I. Solida corporis contrahi, rigefieri,
elateri augeri, fragiliora reddi (165. 3.),
canalium cava arctari, hinc contentis spa-
tium minui, resistentias crescere. Tanto
autem major constrictio erit, quia sensus
frigoris etiam stimulo agit in vim vita-
lem (171.).

2. Hu-

2. Humores cogi, inertes, immeabi-
les, ad stagnandum pronos reddi.

3. Mutari ergo rationem continenti-
um ad contenta (424. 2. 426.), & ceteris
paribus corpora succis exhausta deterius,
quam pleniora, habere.

4. Robustis porro ac motu animali vali-
do utentibus mutuam inter solida ac flui-
da actionem, attritum, incrementum, calo-
rem internum augeri, circuitum, coctio-
nem, attenuationem, dissipationem, &
reparandae per alimenta ingesta jacturae
necessitatem intendi, hinc appetentiam
acui, huicque nisi mature satisfiat, acce-
dere debilitatem, animi deliquium & vel
mortem ex fame subitanam.

5. Debilibus contra & quiescentibus,
ob constricta vasa ac spissos humores,
circulationis vigorem imminui, nativum
calorem, vim vitalem, decrescere, om-
nium functionum torporem induci, sup-
pressis evacuationibus non defaecari hu-
mores, inde acre, mucum, aquam, auge-
ri, scorbutum, morbos articulares, leuco-
phlegmatiam, hydropes, nasci: obrui
prae-

praeterea nimia humorum copia partes interiores, cum ad superficiem corporis aëri expositam resistentiae ob frigus ultra modum crescunt (411.); hinc cordis, pulmonum ac encephali functiones praecipue impediunt: penetrante autem introrsum gelu insuperabili omnem suspendi motum, & vel sanguine in pulmonibus coacto, intercepta respiratione, subitam inferri mortem, aut encephalo congelascente invincibilem nasci somnum, quo vita demum extinguitur.

6. Extremis corporis partibus, quae minus a frigore defensae sunt, contrahi vascula, spissari humores, occludi poros, supprimi perspirationem; hinc livores, rubores, tumores, pruritus, perniones, fissuras, ulcera nasci; aut frigore glaciali penetratis, sensu motuque suffocato, gangraenam, sphacelum, & ab imprudenti excalescentia putredinem (426.), loco sanationis, induci.

7. Cavum narium, fauces, tracheam, qua spiritus meat, similia pati, hinc gravedinem, coryzam, anginam, raucedinem, tussim &c. creari.

8. Pulmones maxime, ut amplissima superficie contactum spirati aëris libere admittunt, stringi, minus perspirare, pituitam accumulare, obstrui, coacto sanguine inflammari, exsiccari, suffocari. Unde anhelitus, tussis, catarrhus, mucus, pus, gangraena, sphacelus, mors subita.

9. Male praesertim affici & corpora & partes, in quibus vis vitae minor inest, aut justo irritabilior, debilior humorum circuitus, caloris nativi languor, sensuum motuumque torpor, aut & nimia agilitas, fibrosi contextus teneritudo, aut excedens rigiditas, humorum inopia, aut inertia aquosa, glutinosa, terrestris, frigida, vappida.

428. Quibus perspectis haud difficile est rationem reddere, cur frigidum inimicum ossibus, dentibus, nervis, encephalo, spinali medullae? Cur senibus? Clivati calidiori adsuetis? Cur ulceribus mordax, cutim obduret, dolorem, qui pus non moveat, producat, convulsiones, tetanos, nigrores, rigores febriles concitet? Quin patet etiam, cur subitae

O

calo-

caloris ac frigoris permutaciones insuetis incautisque adeo noceant, & quae mala efficiant?

429. Aër humidus, multa gravidus aqua, elatere ac pondere suo minus efficax, impressos motus receptasque qualitates sensibiles suffocat magis, quam propagat; minus aptus novos vapores de corporibus, quae ambit, recipere, absorbere, dissipare, haec potius humectat, humore insinuato replet, laxat, molliat, solvit, diluit; situm, putredinem, promovet calore praesertim adjutus; frigidus simul difficilius calescit, ad sensum frigidior est.

430. Liquet adeo in atmosphaera humidior diu versanti

1. Superficiem corporis minus premi, canalium parietes hinc parte suae fulturae externae privari, nec plena vi in contentos humores agere.

2. Humores inundante aqua nimis dilui, colluviem ideo serosam nasci, & quae inde sequuntur, mala (287.).

3. Solida humectata laxari, flaccescere, inertia reddi.

4. Ita-

4. Itaque circuitum vitalem in universum, trajectum sanguinis per pulmones, attritum, calorem, coctionem, nutritionem, torpere, ac repleti quidem, non roborari corpus.

5. Supprimi perspirationem, praecipue pulmonalem: unde augmentum colluviæ serosae (2.), infarctus vasorum pulmonalium, tussis, peripneumonia notha, excretio per sputa, urinas, alvum, copiosior, aquosi laticis in cellulosa & cavitatibus restagnatio, lentor, corruptio acris, praegravati corporis torpor, febris, rheumatismus, cachexia, &c.

6. Sensuum aciem obtundi, languere motum animale, genus nervosum infirmari, vim vitalem minui (298. 3. 4.): unde omnium functionum inertia.

7. Humori junctum frigus si fuerit, modo memorata etiam majore gradu nasci, difficilius superari, omnem ideo naturae vigorem cadere.

8. Calor contra magnus si accesserit, summam induci solidis laxitatem, aperiri poros, attrahi humores, attenuari, in a-

liena vascula admitti, qua data porta erumpere, aut & retentos celerrime ad putredinem disponi: unde habitus externi distensio, sudatio enormis, interiorum inanitio, virium lapsus, morbi putridi, contagiosi, pestilentes.

9. Aetati igitur teneriori, sexui sequiori, temperiei frigidae, humidae, corporibus laxis, aqua, mucos, plenis, humentis aëris usum valde nocere.

431. Siccitate peccans aër oppositos edere effectus debet: absorbendae quippe humiditati aptissimus corpora quidem siccet, siccando roborat, exsucca tamen & reddit, rigefacit, ac tenuiores humorum partes abripiendo morbosam his spissitatem inducit, inflammatoriam, atrabilariam (282, 284, 367.). Prae ceteris tamen utrique hominis principio amior habetur ista aëris qualitas, ac saluberrima, maxime si caloris excessus abfuerit.

432. Aër, qua gravis, efficax est in comprimendis, densandis, quibus circumfunditur, corporibus, eoque magis, quo

quo gravior, figitque simul materiem, quae liquoribus continetur, elasticam, sub minore aëris pressione sese expedientem. Baroscopiis autem constat, crassiorrem aëra, qui humidior est, fere minus gravitare, magis contra sereniorrem, & multas magnasque perpetuo esse hujus dotis vicissitudines in nostra atmosphaera; ut, quae inter maximum & minimum terminum intercedit, differentia etiam partem decimam exaequet.

433. Inde atmosphaera, qua corpus humanum ambit ac subintrat, pondere suo hoc ipsum in omni puncto aequabiliter, pro more fluidorum, premit, solida fulcit, roborat, continentia ad contenta apprimat, mutuam inter haec actionem attritumque auget, canalium diametros tuetur, humores, ne evagentur, coërcet. Viget adeo sub justa harum potentialium aequilibrata circuitus vitalis, respiratio, calor natus, sanitas.

434. Aucta quidem per causas naturales aëris pressio, sicubi aequaliter agit, fertur facile, quin sanum robur auget: at

maiore momento in partem singularem directa nocere potest comprimendo, arcando vasa, exprimendo humores atque in partes alias, minus pressas, determinando. Id cum pulmone intensiore gradu evenit, canalibus ejus compressis, aucta cordi resistentia, trajectus sanguinis impeditur, suffocatur, retentisque humoribus gravantur aliae partes, non sine multiplici noxa.

435. Imminutae gravitatis perniciosior vis est: solida enim sulturae defectu laxat, humores exsoluta materiae elastica rarefacit, vasa replet, dilatat, debilitat, hinc tumores, eruptiones, aberrationes humorum producit, circulationem infirmit, vires ad motum animale prostermit, pulmonum praecipue actioni obest: unde respiratio laboriosa, non satians, ab accumulato sanguine peripneumonia, haemoptoe, &c.

436. Innotescit hinc leviolem, calidiorlem, humidiorlem aëra multis effectibus inter se convenire (424, 429, 435.) itemque gravem, frigidum, siccum,

(427,

(427, 431, 434.); adeoque pro diversa harum qualitatum concursione noxas inde oriundas multum intendi, aut mitigari quoque & averti posse. Nec dissimilis est ratio aëris nimis rari aut densi, minusve aut magis justo elastici.

437. Quum vero atmosphaerae pondus in diversa locorum altitudine, aut in eadem, diversis temporibus, maxime opere discrepet, huicque ideo proportionata corporum pressio plurimum quoque variare debeat; pronum est colligere, cur magnae subitaeque hujus etiam dotis permutationes insuetis tam intolerabiles sint? Cur periculosissimae debilibus, irritabilibus, & quorum humores multum ac facile rarescunt? Cur adeo incommoda eis, quos morbi pectoris tenent? Cur asthmaticis imminentis boni vel mali index Barometrum?

438. Haud aliud tamen vitium exitialis est, quam quod diuturna stagnatione in locis undique occlusis, puteis, cryptis, contrahit aër, cum nulla ventilatione renovatur. Torpore enim veluti putres-

O 4

tres-

trescens, qui vitae cibus fuerat, velox fit venenum, vitae non minus, quam flammae, inimicissimum.

439. Nec dispar corruptio est, quam subit aër, ubi semper idem, nec renovatus, circa hominem stagnat, multoties respirationi vitali adhibetur, praecipue autem multitudini hominum circumfusus in usu est. Sive enim amittat inspiratus aliquid, quod non, nisi permutatione cum aëre recente, recuperare queat; sive receptis abs corpore vivo vaporibus inficiatur; seu demum propria inertia situm contrahat; certissimis hodie observatis constat, in carceribus, castris, nosocomiis, navibus, & in quocunque multorum hominum diversorio haud rite ventilato, ob eam causam virus innasce aëri, quo febres pessimi generis, putridae, malignae, exanthematibus stipatae, cito lethales, contagio quoque late serpentes, oriantur. Hae vero cum putrorem in humores inductum (312. ad 314) multis indiciis ostendant, vim septicam aëris sic corrupti quoquo modo

modo contractam clare testari videntur.

440. Qui porro considerat, in atmosphaeram perpetuo recipi diffundique omnivaria quorumcunque corporum effluvia subtilioresque moleculas, quae quovis demum modo volatiles redditae, multifariam inter sese & cum aëre permistae, divisae, conjunctae, pro suo quaevis ingenio alias atque alias agendi vires habeant exserantque in corpora humana, quae una cum aëre alluunt ac subintrant; is facile videt, innumera ex hoc fonte promanare morborum principia ac materias, quae frustra quis ab ipsomet aëre, aut a communibus ejus qualitatibus repetat, perque observationes meteorologicas unice detegere atque explicare conetur.

441. Quocirca sane difficillimum fuerit plenam exhibere aëris historiam pathologicam, quae examuffim omnes & singulas, quas contrahere potest, noxias vires enarret, & ad peculiare ejusdem constitutiones in quibusvis locis ac temporibus applicari valeat; maxime, quum

tanta sit multitudo ac frequentia occasionum, quibus & qualitates ejus & contenta necessario permutari debeant.

442. Corpora caelestia, meteora, climata, anni tempestates, soli diversitas, montes, mare, lacus, paludes, flumina, vegetantia, animalia, subterranea, hominum numerus, vitae genus, alimenta, potulenta, ignis pabulum, opificia, artes, commercia, & alia plurima, suam quaeque eo symbolam conferunt.

443. Ventorum praecipue insignes sunt in varianda aëris efficacia partes, & multiplex hinc in corpora humana agendi modus. Impetu suo allisi urgent premuntque fortius, quasi pondus aëris increvisset (433, 434.). Plus dein aëris intra datum tempus homini applicant: quo plerumque fit, ut & communes atmosphaerae qualitates, &, quae continet, aliena tanto intensius pro suis quaeque viribus agant. Renovant quoque nec torpore corrumpi sinunt (438, 439.) tum aërem, tum aquas. Agitan-
do

do praeterea miscent inter sese varias aëris regiones: inde alias qualitates aliis substituunt, diversas mutua confusione contemperant, contenta quoque permutant, diluunt, diffundunt, aequabilius distribuunt, inter se effectu vario committunt. Vapores praesertim, effluvia, miasmata, de locis in loca transferunt, sic purgant aut inquinant. Nec alia fere potentia datur naturalis, quae ut ipsamet saepe admodum variabilis est, ita fluido aërio tam magnas & universales mutationes tanta celeritate inferat.

444. Ex his quidem (443.) in genere perspicere datur boni malique plurimum adflare ventos homini posse. Ut autem cognoscatur, quid quisque ventus speciatim valeat, non satis est generalibus inhaerere; quando idem diversis temporibus ac locis salubris & insalubris esse potest. Diversus aëris status (442.) in locis, unde spirant, per quae feruntur, quo tendunt venti, varia eorundem duratio, successio, & similia, longe alias & vel oppositas quoque vires
ciere

ciere solent. Ut adeo non nisi his una consideratis limitatior quaestio demum ex vero utcunque solvi queat.

445. Quum igitur tanta sit in diversis habitati orbis regionibus atmosphaerae discrepantia, & longe plurimi a statu exquisitae salubri recessus ubivis fere perpetuo obtineant; ut ex hoc solo fonte innumeros quotidie morbos profluere necessum videatur: mirari omnino quis possit, ubique tamen & homines vivere & sanitate frui, & vel sub jove malo etiam longaevitatis haberi exempla ac valetudinis in senium usque sine morbis protractae. Nimirum nativitate & consuetudine durantur corpora, ut malignum aëra non modo innoxie ferant, sed semel adsuefacta vel facilius quoque, quam mitiorem insolitum. Ipsa aëris inconstantia & frequens variatio saepe pro remedio est, quo vis nociva obtundatur. Magnis demum subitisque mutationibus difficillime resistitur. Natura denique & cuivis fere climati propria dedit temperamenta, quibus, quod intolerabili gradu

du noxium habet aër, utcunque mitigetur.

Noxae ex Cibo & Potu.

446. MANIFESTUM vitae sanitatisque nutrimentum in esculentis & potulentis est, quae idcirco non minus, quam aër, inter res necessarias referuntur. Rei tamen optimae pessimi sunt & valde multiplices abusus, unde plurimorum morborum materiae causaeque succrescunt. Merentur ergo speciatim considerari.

447. Docet quidem observatio stupendam ab humano genere admitti ferrique in victu varietatem; ut ferme diceret nihil admodum constans certumque esse, quod usum atque abusum discriminet. Ferrea quorundam natura nullo fere excessu laeditur. Alios vitae genus a noxis tutos praestat. Durantur alii ad consuetudinem. Nonnullos frequens in opposita extrema relapsus, atque adeo ipsa errorum permutatio juvat. Isthac tamen cum ad paucos modo pertineant, tollere, quae maximae parti evenire ex
abusu

abusu solent, nequaquam possunt.

448. Alimentorum copia major, quotidie ingesta, etiam quae vires coctrices non superat, consuetudine tamen inducit voracitatem, & nisi vita interveniat laboriosa, crescente chyli, fecum, pinguis (394.), sanguinis (388.), omnium humorum (385.) multitudine obruit tandemque nocet.

449. Eadem tanta, ut oneri sit ac rite digeri nequeat, fractis canalibus alimentarii viribus, impedito menstruorum digestivorum affluxu & actione, hinc perturbata coctione, cruditates parit, spontaneas ingestorum corruptiones, multiplex hinc chyli vitium (325. ad 330.), & quae ex horum quovis tum in primis viis, tum in reliquo corpore, nascuntur, mala innumera, praecipue multivarias cacochymias (283, 284, 288, 307, ad 321.), ac vitia nutritionis.

450. Quodsi vero enormi sarcina ita distenditur ventriculus, ut nato spasmus ora sua claudat, distractis fibris, vasis arctatis, suppresso motu, sufflaminato hu-

humorum affluxu, prohibeatur contritio, permixtio, solutio, dilutio, expulsio; pressis, irritatis partibus vicinis dyspnoea nascitur, anxietas, humorum circuitus perversus, impetus male directus, excitata cum encephalo consensio, cephalalgia, vertigo, sensuum hebetudo, apoplexia; aut & cardialgia, nausea, vomitus inanis, rarissimisque exemplis ruptura oesophagi aut ventriculi; nisi mature laxato alterutro ore gravans materies vel vomendo excutiatur, vel cruda devolvatur in intestina, commotaque alvo tandem exeat.

451. Repletio autem a cibo, quam a potu, fere nocentior est; tolerabilior, quae lente & gradatim fit, quam quae subito.

452. Copia ingestorum minor, quam vitae ac sanitatis ratio postulat, ob defectum necessariae refectionis, languorem functionibus infert, minuit humorum quantitatem, adipem consumit, emaciat, extenuat corpus, refrigerat, ventriculum ac intestina contrahit; ut aegre
dein

dein plus alimenti ferant, quin molestia, dolor, nausea, vomitus, oritur: sic consuetudine inducitur demum mensae parcissimae necessitas, atque intolerantia ejus etiam demens, quo natura eget.

453. Absoluta autem a cibo & potu abstinentia si diu fertur, liquores menstrui, qui in primae digestionis officinam confluunt, ingestis novis non mixti, diluti, temperati, pro sua indole admodum acres fiunt: inde anima foetens, ingens appetentia, vel ad summam quoque crudelitatem impellens, ructus, borborygmi, nausea, vomitus materiae acris, salinae, biliosae, putridae, animi deliquia, fami demum prostratae succedens immanis sitis, siccitas, debilitas. Dum vero blandi chyli nihil in interiora devehitur, & interea tamen vitae actiones perseverant; oportet solidis detritis, nec resectis, dissipata parte humorum tenuiore, quae non reparatur, vasa inaniri, circulationem fatiscere, & cum mole corporis imminuta vires cadere: inde levitas ad stateram, pulsus debilis, caloris nativi de-

cre.

crementum, squalens macies ac siccitas bibula habitus corporis. Succedit denique defectu mitis nutrimenti atque attritu continuato, salium oleorumque in humoribus summa acrimonia, volatilis, putrida, rancida, pestifera, ex qua spasmi, convulsiones, febres acutae, furibundae, mors.

454. Haec quidem (452, 453.) saeviora sunt ac citius necant, si potus simul ac cibi inopia genius defraudetur: defectus cibi utcunque potionem levatur. Et quo circuitus humorum intensior est, motus animalis fortior, auctior calor, copiosior excretio ac dissipatio, eo graviores ab inedia noxae.

455. Liquet igitur abstinentiam nimiam magis etiam laedere, quam nimiam repletionem, & delinqui gravius in victu nimis tenui, quam in paulo pleniore. Quin constat etiam, cur senes facillime inedia ferant; dein aetatis constantis homines; nequaquam adolescentes; omnium minime pueri; & inter hos quidem illi, qui id aetatis fuerint alacriores?

P

Quare

Quare animalia hyeme sopita vitam sine alimento protrahant? Cur & quales aegroti diutius inedia, quam sani, tolerant? Quare macilenti facilius, quam humoribus pleni? Quae causa subitae emaciationis in acutis? Cur a fame pestis?

456. Proportionem cibi solidi ac potus mutuam non adeo exquisitam postulat sanitas, ut non diversissima utentes recte valeant. Suadet etiam ratio, cuius aetati, sexui, temperamento, vitae generi, tempestati, climati, &c. non eandem aequae convenire. Videtur tamen enormior alterutrius excessus posse laedere, si conditionibus hominis incongruus diu protrahatur. Abundantior certe potio aquosam inducere tenuitatem (287.) humoribus debet, urinas, perspirationem, sudores ultra modum augere, sic eluta simul materiae utilis parte suo fraudare corpus nutrimine; aut & retenta aqua debilitare, torpescere, varias hydropis species creare (ibid.). Contra ubi alimenta, ex se non liquida, iusto parciose potu humectantur, nec humidior est temperatura homi-

hominis, spissa sarcina gravatus ventriculus aegre digerit, tarde expellit, crassiores intestinis tradit chymum, qui & per haec difficulter mobilis, horum mucos magis inviscatus, fece multa, spissa, sicca, restagnante, opplet, chylum parciorem, spissiores, lacteis tradit: unde mesenterii obstructio; sanguis glutinosus, densus, atrabilarius; similes alii humores; salis non diluti acritas major; excrementi secessio & expulsio difficilior; cacochymia multiplex; viscerum infarctus, multique alii, quos aquae defectus pedissequos habet, effectus morbosi. (Conf. 166, 167, 198, 282, 285.).

457. Materiarum, quibus vitam, nec aegre, sustentant homines, tam diversae sunt qualitates; ut pene videatur perinde esse, qualibuscunque utaris, modo valeas; sanis omnia esse sana, & palato impune indulgeri posse, dumne quantitate peccetur. Suadet tamen luxus plurimis, alios penuria cogit ejusmodi ingerere, quae etiam modice assumpta nocent. Sunt & quorum rarior usus innocens est, quod

P 2 tidia-

tidianus demum laedit. Sunt quae insuetis tantum obsunt. Quin & ingens illa hominum inter sese discrepantia, quam sanitatis latitudo comprehendit, uti non eundem in singulis virium coctricium gradum ponit; ita aliam atque aliam, quae cuique consentanea sit, victus rationem postulat. Doceat lac, quod natura infanti destinavit. Juvat itaque & varia mala, quae ex hoc fonte promanant, speciatim exponere.

458. Viscidum in cibis abundans, sicubi valido naturae robore non subigitur, chylum producit nimis glutinosum &, quae inde porro sequuntur, mala supra memorata (285, 329). Pulmonum oppletio, glandularum tumores, telae cellulosae infarctus, systematis, quod ad bilem pertinet, inertia, generis nervosi languor, torpor vis vitalis (196, 198), praecipua fere sunt, cum gluten, ex primis viis in interiora devectum, universam humorum massam inundat (283). Glutinoso autem & acre quandoque jungitur, quod aut manifestum continent
ali-

alimenta, aut corruptione, ob defectum coctionis inducta, concipiunt; ex vegetabilibus quidem acidum (307.), acerbum (309.), ex animalibus putridum (312. 313.), ex pinguibus rancidum (375.). Sic pituitae acres (373.) nasci queunt, suis singulae effectibus diversis notabiles.

459. Pinguium abusus, dum blanda sunt, primas vias lubricat, laxat, debilitat, chylum praebet nimio obrutum cremore, qui minus etiam subactus facile secedat (331.). Unde praegravans obesitas (394.). Quin & si virium coctricium torpidior fuerit actio, qui in esculentis pinguedinibus natura inest mucus (376.), facile in viscidum (458.) degenerat, ac inertem pituitam in universum corpus diffundit. Utraque de causa debilitas solidorum (162.), ac torpor (198.). Oleosa insuper sincera, minoribus vasculis impacta, aquosis humoribus introitum transitumque negant; sic obstructions, ac secretionum & excretionum impedimenta creant.

460. Eadem vel spontanea corruptione, vel praeparatione coquinari, vel vitio coctionis, ex nativa blanditiae in acrimoniam versa, nocent vehementius (328.); maxime si diuturno abusu rancor primarum viarum in secundas admissus adipem corporis demum quoque infece-rit (375.). Inde pessimae notae cacochymia acris, atrabilaria, scorbutica, cada-verosa, vix extergenda, quae ad inflam-mationes, exanthemata, herpes, ulce-ra maligna, caneros, gangraenas, spha-celos, cariem, disponit.

461. Eorum, quae ingerimus ex nu-mero vegetabilium praesertim, multa acidum habent manifestum, plurima la-tens, quod evolvi potest. Hoc si valida vi coctrice non vincitur, & vel suas ob causas extricatum magis acuitur (307.), chylum, menstrua primae digestionis, sanguinem denique ac reliquos humores acore inficit, qui multimodis ubique (308, 325.) nocet.

462. Acidi austeri, quod praecipue in fructibus minus maturis residet, effec-

tus

tus morbofi ex (309, 320, 326, 376.) innotescunt.

463. Acidum subtilius, quod in fer-mentatis plus minus acere & manifestum inest, spiritu perquam volatili stipatum, citius per massam humorum se diffun-dens, cum nimio usu vires coctrices elu-dit, delata in lympham acritate irritan-te, rodente, solvente, diversimode cum terra concrecente (320, 371, 372, 379.), dolores, spasmos, vasculorum constrictiones, stases humorum, catarrhos, rheu-matismos, arthritidem, calculos & simi-lia insuper producit.

464. Alcaloescentia acria, cibi, potus, condimenti titulo largius ingesta, quid mali inferant, ex (310, 311.) liquet.

465. Quae de nociva salsamentorum acrimonia hoc loco memorari possent, ante (315, 316) occupata videantur.

466. Aromatum vis ignea, ab alimen-ti ingenio (296.) longe aliena, acri oleo, sali, spiritui rectori inhaerens, natu-rae humanae vix domabilis, urente laedit sanos stimulo, tenaciore, pinguedini a-

P 4

mico,

mico, difficulter abstergendo: producit adeo in primis viis sitim, cardialgiam, ardorem stomachi, pinguium una ingestorum rancorem, nauseam, ructus, vomitus; bilem exasperat; intestina inflammat: in secundis viis motum humorum intendit, calefacit, subtiliora dissipat, adipem eliquat, sales acuit, acrimonia alcalescente attenuat sanguinem (310, 311.), corpus torrefacit. Inde siccitas, macies, febres calidae, contracturae, spasmi, exanthemata, inflammationes, dolores arthritici, & plura alia nascuntur.

467. Quod habent vina, cerevisiae veteres, praecipue meraciores, liquores ardentis ex his similibusve igne prolecti, simplices aut diversimode compositi, acre spirituosum, fermentatione natum, sui generis est, in bonam malamque partem famosissimum, priva sibi efficacia singulare, & abusu magis etiam nocens, quo penetrat altius, ac diluente vehiculo per emunctoria corporis emissio, meracius semet in humores ac solida defigit. Agit autem fluida densando, spissando;

par-

partes firmas constringendo; fibras stimulando; vim vitalem, vim sentientem, impetum animale incitando, in turbas adigendo. Itaque necessum est immodica portione induci sitim, temulentiam, circuitum acceleratum, calorem auctum, rarefactionem humorum, subtilioris dissipationem, humorum coagulum, sanguinis diathesin inflammatoriam (367.), vasorum constrictionem, dilationem, rupturam, errores loci (397 & seq.), obstructions, inflammationes; sed & systematis nervosi vibrationes enormes, delassantes, pessumdantes, nimiam humorum ad superiora determinationem, encephali hinc commotionem, oppletionem; distato denique stimulo ac sedato impetu insequi subsidentiam humorum, collapsum vasorum, circulationis torporem, frigus, vires exhaustas, omnium functionum languorem, contraria prioribus omnia.

468. Haec rite consideranti haud obscura potest esse ratio eorum, quae ebriosis accidere quotidie observantur. Cur

P 5 natam

natam ab hesternâ crapula aegrimoniam nova pocula solvant? Cur hic abusus ex diuturna consuetudine in necessitatem abeat, ac sero aut nunquam dediscatur, imo paullatim increfcens a lenioribus ad fortissima tandem perveniat? Quare junioribus tanto, quam provec̄tis, perniciosior fit? Quamobrem primae digestio- nis officinam adeo labefactet; ut, pro- strata omni ciborum appetentia, solo tan- dem potu vivatur? Quid humores, tanta spirituum copia jugiter nutritos, in vap- pam mutet? Unde cachexia, macies, leu- cophlegmatia, hydrops, in ebriosis? Un- de oculorum rubor, exanthemata faciei? Cur proni sint in morbos acutos, in- flammatorios, hisque periculosisime de- cumbant? Cur tremores, paralyfes, apo- plexiam, & quae sunt alia sensuum mo- tuumque vitia toties experiantur? An podagra & calculus huic quoque acri de- beatur?

469. Ejusdem quidem originis, at na- turae diversae est acris, Gas HELMON- TIO dictum, quod vigente fermentatio-
ne

ne vinosa nascens exspiransque afficere eos potest, qui magnam valde fermenta- bilium, aut reipsa fermentantium, copiam subito in se ingurgitant. Acritas haec, vi elastica praegrandi stipata, stimulo non tantum, sed expansione etiam nocet: un- de ructus creat, spasmos ventriculi & in- testinorum, inflationes, anxietates sum- mas, vomitum, choleram, diarrhoeam, dysenteriam, ileum, &c. Haec tamen leviora modo sunt, si plurima spectes ex- empla hominum, quos aëris isthac aura infecti usus subitaneae morti dedit.

470. Dulciaria, saccharata, mellita, hisque similia, usu immodico, per oc- cultam acrimoniam dentibus inimica sunt; pro vi suâ fermentante, acidum in- generant, & quae ex hoc profluunt, ma- la (461.); praeterea solvunt tenuantque humores (288.); horum minuta densitate & firmas partes relaxant; non uno hinc nomine generi nervoso infesta, infan- tibus, sexui sequiori, debilibus, hysteri- cis, hypochondriacis, obsunt.

471. Flatulentum, quod olera, legumi-
na,

na, radices, fructus varii esculenti similiaque, diu multumque, sine interpositis aliis, ingesta, fotu, actione menstruorum digestiorum, fermentatione &c. evolvunt, sicubi vi valida coctrice non subigitur, ructus, flatus, borborygmos, colicas creat, primarum viarum fibras distrahendo enervat, irritando in spasmos ciet, ordinatos motus pervertit: unde cruditas alimenti, diaphthora, varia chyli degeneratio, impedita defaecatio, paucum ac debile nutrimentum, virium lapsus, cachexia &c.

472. Principium terreum in ingestis exsuperans, sive acido infectum (462.), seu viscido (458.) pingui (459.) permixtum fuerit, ni motu animali vincatur, potuque multo diluatur, oneri est primis viis, dyspepsiam producit (456.), multitudine ac siccitate fecis ventrem infarcit, alvum constipat, haemorrhoides tumentes, dolentes, fluentes, infert, auctaque per chylum nimis terrestrem proportione hujus elementi in sanguine, ceteris humoribus, firmis etiam partibus, cohaesio-

nem

nem nimiam, quietem, inertiam (142.), rigiditatem (166.) torporem (198, n. 4.), spissitudinem (284.), concretionem varias (320.), obstructions (209, n. 8.), & quae hinc promanant, mala innumera efficit.

473. Polytropha, succosiora, jurulenta, quum justo uberius nutriant, corporibus minus exercitatis illata plethora (388.) nocent; augent & adipem non sine molestia (394.), & quando ab animalium partibus praecipue petuntur, ex multitudinis vitio tandem in cacochymiam acrem, putridam (313, 327.), rancidam (328, 375.), viscidam (329, 458.), devehunt.

474. Damnosa praepremis est aquae in victu exsuperantia, quam calidae potores admittunt, abusu hodie nimis pervulgato. Inundata hoc potu viscera primae digestionis laxantur, infirmantur, menstruorum salia nimis diluta enervantur, anorexia, apepsia nascitur: multa insuper irrigatione mucus (373.), has partes intus oblinens, abstergetur; unde nudarum sensilissima teneritudo, dolores, spasmi, in-

tole-

tolerantia ingestorum, vita sine cibis, &c. Chylus vero aquosior, in systema circulationis delatus, tenuitatem aqueam (287.) per humores diffundit, pallorem sanguini (363.), colluviem serosam universo corpori inducit (354, 359.): unde nutritio prava, solidorum debilitas (162.), carnis effeminatio, nervorum impotentia, vis vitalis (196.), sensuum, motuum, circulationis torpor, frigus, hydro-pum variae species ex restagnante aquoso lentore; eodem vero ad emunctoria determinato, horum relaxatio, excretio aucta, maxime per renes, diabetes, fluor albus, sitis, defectus nutrimenti, virium lapsus, emaciatio, tenuatio corporis, tabes & similia.

475. Si, quae ingeruntur ceterum salubria, ultra modum igne fervent, vias, quas pertranseunt, fauces, laryngem, oesophagum, & in quem descendunt, ventriculum, fervore nimio affici necesse est, amburi, crispari, inflammari, excoriari; hinc dolores, spasmos, siccitatem, indurationem, abscessum, ulcus, fungum, scir-

scirrhum, cancerum, in istis partibus nasci. Ex quo fonte multiplex deglutitionis, respirationis, loquelae, concoctionis laesio; praecique autem tristissimae illae ex oesophagi angustia anginae, quae impedito alimenti in ventriculum descensu miseros, fame sitique exhaustos, fato vix eluctabili perimunt. An etiam vini adusti abusus (467.) huic malo favet?

476. Oppositi excessus haud minores, nec multum dispares sunt noxae. Immodice frigentia cum partes internas, calore nativo jugiter fotas, contingunt, fibras earum irritando, poros stringendo, vasa arctando, humores coagulando, dolores, spasmos, obstructions, inflammationes, variaque circuitus, secretionis, excretionis, impedimenta tum in his ipsis, tum consensione etiam in aliis partibus, efficiunt: unde toties ex hac causa anginae, pleuritides, ventriculi, diaphragmatis, jecinoris, &c. inflammationes, dolores colici, hydrops, aliaque mala nascuntur; eoque fere certius, quo corpus paullo ante quovis demum modo magis in-

incaluerit. Liquet adeo, quam male sibi consulant, qui dum aëre, foco, motu, ingluvie, vinis, condimentis, aestuant, cibis potibusque glaciatis refrigerationem captare in deliciis habent: noxas enim frigoris subitaeque permutationis (428) fat graves etiam, quod glacies habet, acre ac mordax vehementer auget.

477. Qui prae voracitate cibos solidos, tenaciores, priusquam deglutiant, commandere praetermittunt, ventriculo plus faceffunt negotii, quam natura imposuit. Minus expedita hinc menstruorum in offas non emollitas actio, pinguium subactio nulla, difficilior succi extractio, digestio tardior, tardior de ventriculo expulsio, plures reliquiae, quas mora longior diversimode corrumpit, novum cibum vicissim corrupturas: unde multiplex chyli vitium (323 ad 33 I.), saburra primarum viarum, nidus vermium, fex multa, tenacius cohaerens, aegre mobilis, adeoque diutius restagnans. Haec tamen debilibus ac desidibus magis, quam robustis & exercitatis, eveniunt.

478. Denique & in temporibus cibandi potandique peccari potest. His quidem indicandis non minus, quam moderandae quantitati, famem sitimque natura constituit. At multa sunt in vita civili, quae ab homine, non soli ventri nato, determinatius aliquid & uniformius, quam stimuli naturales dare possint, postulant. Itaque ea est oeconomiae humanae facilitas, ut aliis atque aliis legibus sese adstringi patiatur, hisque semel receptis consuescat, nec ideo tamen leviores quasvis ab his recessiones aegre ferat. Intervallis ita quidem multum diversis bene vescimur. Nihilominus nocent sibi, quorum perpetuo in patinis aut poculis animus est; ut semper pleno ventri nunquam induciae concedantur. Etenim, si digestio felix est, quantitatis tamen vitium ingruit (448.): plerumque vero non interrupto opere lassantur viscera; ut tarde ac male coquant: unde varii generis cacochylia, hujusque pedissequa cacochymia ac cachexia (449.).

479. Atque haec praecipua sunt istius

argumenti capita, unde intelligere licet, quod in usitatore victus ratione noxium inest. Plurima quidem praeterea ab hominibus nonnunquam, cibi potusve causa, ingeruntur singularia, insolita, cruda, inquinata, corrupta, horrida, venenata, non alibilia, ἀτοπα, quae suis singula, longe diversis, modis obsunt. Eo alios compellit penuria, alios depravatus ex graviditate aut morbo appetitus, luxus aut avaritia alios. Quandoque imprudens delectus, neglecta praeparatio, incongrua conservatio, casus, aut malorum hominum artes, minusve favens anni constitutio, alimentis ceterum salubribus vitium indunt, quo vim morbiferam, & vel virulentam quoque consequantur. Haec tamen cum nimis & multa & specialia sint, alienum institutis meis videtur, hoc loco exponere.

De Intempestivo remediorum usu.

480. **MEDICAMENTA** quum aegris sanitatem restituant, morbosas corporis conditiones in sanas mutandi virtute instructa

structa esse debent (29, 42, 43). Eo igitur ab alimentis differunt, quae in naturam corporis mutari fas est, ut hoc nutriendo conservare queant.

481. Pertinent adeo remedia ad res sanis non necessarias; ut quos, quales sunt, conservari, non mutari oporteat. Proinde supervacuum est eorum, quibus sani commode caremus, usus, dumne detrimentosus: ingesta enim, quod mutandum sit, non inveniunt: inertia ergo per corpus transeunt; aut naturae robore subacta in alimentum convertuntur; aut si pro suis agunt viribus, etiam periculum est, ne, quod sanum est, mutando morbum facessant.

482. Nec obtentui est, quod varii dentur sanitatis gradus, quodque, quorum imperfectior sanitas est, cum veluti pro aegris haberi possint, ad valescendum medicina egeant. Neque enim in arte est, quas natura constituit, omnes sanitatum differentias coaequare; tutiusque, quod hac in parte praestari potest, consentanea vitae ratione, quam medicamentis, obtinetur.

483. Idem de prophylaxi dicendum, quae si continuo per remedia, praepri-
mis, ut fieri solet, valentiora quaeritur,
haud raro in prophasin morborum con-
vertitur.

484. In universum itaque hic abusus
nocet sanis, praesidia adversae valetudi-
nis in secunda consumendo, adsuetudi-
nem cum menti, tum corpori, inducen-
do, qua tandem necessaria reddantur,
particulis alienis, indomabilibus, succos
inficiendo, vi non propria partes lacef-
fendo, fatigando, regulares naturae mo-
tus interturbando, ejusque pensum in-
gesta materie non alibili aggravando. His
si adjungas singulares insuper agendi vi-
res, quibus diversa remediorum genera
pollent, haud difficile est colligere, cur
hoc errore impliciti toties suo scopo ex-
cidant, morbosque ac mortem propera-
tam pro laetiore sanitate reportent. Alte-
rantia quidem, quae dicunt, nisi drausti-
cae fuerint potestatis, utcunque tolera-
bilia sunt, minusque ac tardius nociva.
Evacuantium vero, ut frequentior abu-
sus,

sus, ita effectus pessimi. Obsunt certe eo,
quod aut plus justo ejiciant, aut cum inu-
tili etiam utile, quod retineri debebat,
aut nimis praecipitanter, aut tempore
modove incongruis, aut non suis locis
(401.). Nocent & emunctoriis stimulo,
attritu, dilatatione, anastomosi, diape-
desi, diaeresi (203. 1. 2. 3. 4.), infirma-
tione, incontinentia, infarctu, confusio-
ne. Naturae praeterea ordinem turbant,
intentiones frustrantur, sollicitant impar-
tam, stimulis extraneis adsuefaciunt, ad
suos surdam reddunt, incitant ad id, quod
male ejectum est, reparandum, nec alio
ferme fine, quam ut praesto sit ad ex-
cernendum (391.): unde, ubi reparati
excretio tardat, multitudine angitur, ex-
pellere molitur urgetque irrequieta. Sic
tota demum huic studio addicta vires
succosque corporis, & alimoniam,
consumit in conficienda materie mox
oneri futura. Haec si vel valentissima
corpora tandem pessumdare debent,
quanto citius certiusque valetudina-
rios, debiliores, qui nimis frequenter

ex hoc abusu robur sibi vani promittunt?

485. His addi potest, nocere etiam haud raro remedia, tametsi ceterum congrua, sicubi ad affectus, naturae per consuetudinem familiares, qui medicati quid in se habent, tollendos temere adhibentur: sanati enim longe deteriora saepe mala post se trahunt.

De Potentiis, quae virus habent.

486. Si quid per exigua mole ingestum corpori humano, aut a foris admotum, vi singulari, nec moli respondente, effectus producit expectatione longe majores, qui in perniciem vitae ac sanitatis tendunt, id venenum dicitur.

487. Tantus quidem id genus rerum numerus est, & tam differentes agendi modi; ut speciatim singulas hoc loco exponere vix sinat instituti ratio. Merentur tamen in genere considerari.

488. Venenorum nonnulla acritate Mechanica (292) infestant, aequiparanda potentiis, quae fracturas ac vulnera (217, 218.) inferunt. Ingesta igitur partes

tes internas, exquisito sensu praeditas, irritant, pungunt, scindunt, lacerant. Unde dolores, spasmos, vulnera, haemorrhagias, inflammationes, ulcera creant certo fere lethalia; quum domari, detergeri, aut ad inertiam redigi in visceribus perpetuo motis vix queant.

489. Inest aliis acre Chemicum (293.), manifestum, occultum, multiplex, quod quidem & similibus, ac priora (488.), injuriis saevire in partes, & humoribus solutum, motu ac calore corporis actum, etiam altius penetrare & multimodis intendi potest (301.). Horum adeo effectus intelliguntur ex (306.).

490. Quaedam vi septica tam vehementer in humores grassantur, ut late diffusa putredine corpus inde colliquescat diffusetque, solidis non minus, quam fluidis, sua cohaesione destitutis. Conf. (161, 2. 288, 310 ad 314.): unde &, quas inferunt, noxas perspicere datur.

491. Aliorum deleteria potestas vasa constringit, humores inspissat, meatus occludit, motum suppressit, circuitum

vitalem, secretiones, excretiones retardat, sufflammat; ita ocyus aut serius mortem infert.

492. Longe plurima tamen, eademque perniciosissima, ipsum vitale principium (169 & seq.) invadunt, hujusque motus aut irritatione violenta perturbando, aut vehementissime incitando, aut & injecto torpore suspendendo (195, 199.), functiones vitae pessumdant. Quin credibile est, reliquos etiam venenorum in solida & fluida effectus (488 ad 491.) magna ex parte iisdem vitalium virium motibus vitiatis deberi; hos certe pedissequos habere, eoque magis esse exitiales. Hac igitur potestate inprimis virulentae gradus malignitatis videntur metiendi.

493. Ex quo intelligere licet, quamobrem sensuum motuumque, qui voluntati parent, facultates plerumque tristissimas in turbas conjiciantur; ut ipsam mentis arcem ab isto hoste oppugnari dixeris (179, 209, n. 3.)? Et cur naturae vires raro hic multum valeant (180.)? Et quam prope a venenis absint medica-

men-

mentorum efficacissimorum permulta; ut omnino ambigere inter utrumque genus videantur, ad utrumque pertinere? Vires medicatae & venenatae, qua proximis gradibus sese contingunt, exigua molis differentia invicem convertuntur.

494. Haec vero uti sic satis apposite generalem toxicorum efficaciam declarant; ita nequaquam tamen sufficiunt ad privam singulorum exponendam, qua fit, ut alia prae aliis velocius aut lentius, inque alias & alias partes ac functiones, modisque longe diversissimis, inexplicabili plane varietate, suam saevitiem exerceant. Parum profecto vel acutissima etiam ingenia hic promoverunt.

495. Nec minus difficilis indaginis istud quoque est, quod venena quaelibet non cuivis indiscriminatim homini aequinoceant, nec & eidem quovis demum modo admota. Alia quippe vapore aëri permixto, in spiracula corporis admissa, operantur; alia maxime, cum deglutiuntur; alia in vulnere tantum, quae quidem inertia reddere vis ventriculi valet; alia

Q 5

aliis

aliis modis; nonnulla etiam quibuscunque. Haec uti observando discimus, ita, qua fiant ratione, explicatu arduum est.

496. Miasmatum noxiorum, quae aëra inficiunt (440.), haud abfimile est ingenium: quanquam enim non adeo semper vi deleteria agunt; agunt tamen parva mole, ac materia saepe sensibus vix manifesta, modisque singularibus, & morbos creant refractarios, malignos, quos vis naturae difficulter superare valeat (486.). Nec infrequenter corporum virulentorum effluvia sunt. Quocirca omnino ad venena referri merentur.

497. Haec inquinamenta quam multiplici origine in atmosphaeram subvehantur, utcunque quidem ex (440 ad 444.) intelligere est. Nec difficulter perspicitur, ob amplissimum, quod viventibus cum aëre intercedit, commercium (422.), plurimas patere vias, quibus admitti queant, solidaque stimulando, torpesciendo, succorum crasin motumque turbando nocere. At cum propriam singulorum naturam, viresque privas, ac
agendi

agendi modos eruere aggredimur, effectuumque tantopere discrepantium rationem reddere, aqua non minus haeret, quam in historia venenorum (494, 495.), nec, praeter generalia (488 ad 494.), quidquam certi determinare licet.

498. Hujus etiam loci sunt contagiones, quarum virtute velut genitali id genus morbi suam speciem propagant & communicata multimodis labe per homines grassantur. Agunt certe & virulenta potestate (486, 496.), & suo quaeque modo sibi proprio, & in alias atque alias corporis partes (494.), effectusque statos quidem, at longe diversissimos, producant. Unde constat, uti origine, ita naturis, magnopere inter sese discrepare, & suas singulis inditas esse certas vires, quibus, cum per congruas vias in corpora devenerint actioni faventia, suam quaelibet morbi formam distinctam constanti lege haud aliter procreant, quam plantarum animaliumve semina, aptis concepta locis, in suam singula determinatam speciem evolvuntur. Quo fit,

fit, ut diverso cuiusvis contagio suus respondeat singularis morbus, horumque totidem differentia genera, quot contagiorum, numerentur nequaquam inter sese confundenda.

499. An igitur omnis contagio animata est, suamque quaelibet habet singularem, unde oritur ac multiplicatur, animalculorum speciem? Quod peculiare nonnullis est, haud satis tuto per analogiam universo generi tribuitur. An vis phantasiae, an metus, contagiorum mater? Violentos animi motus ad virus generandum, acuendum, conferre posse indubium est: at si vel soli etiam meticulosi tantum inficerentur, ipsis tamen sensibus constat, singularem in veris contagiis materiem intervenire, qua sine reliqua vix quidquam possint. Utrum immutabilis est, rerumque principiis hac dote aequiparanda contagiorum natura? Et, si est, an inde sequitur eadem oberare chorda, & qui specificum quaerat antidotum veneno contagioso oppositum, & qui de metallis vilioribus in au-
rum

rum transmutandis satagat? Dubia propositio, conclusio falsa BOERHAAVIUM non tangit, etiamsi ab Archiatro Regio pronunciata.

500. Attendi praecipue meretur, quae contagia pollent, mirabilis illa facultas sanos humores in sui similitudinem convertendi. Hac nititur stupenda eorundem multiplicatio. Nec sese tamen exferit, nisi vi vitae in corpore idoneo excitata; ut omnino dubites, utri potior effectus pars debeatur.

Data certe est naturae humanae potestas assimilandi, qua in augendo sustentandoque per alimenta corpore suo utitur. Nec facile tamen dixeris, hanc esse, quae gliscit contagium vitae tam inimicum; nisi corruptionem neges quidquam a coctione differre, & quod natura violenter patitur; perinde habeas, atque illud, quod dedita opera in corporis sui conservationem peragit.

Qui vim generandi contagiis inditam ponunt, hypothesi utuntur nondum demonstrata (469.).

Nec

Nec magis satisfaciunt, qui unice a solidis vivi corporis per virus in singulares insolitosque motus stimulis omnem hanc efficacitatem repetunt; quasi parum constaret, posse etiam effluvia, odores, fermenta, stupendas subito inducere mutationes liquoribus, in quos continentium nulla est vasorum actio. Ecquis autem credat priorem clarius intelligi, quam posteriorem agendi modum, inque corpore, cujus & partium & virium tanta est conspiratio, mixtioni nihil, oscillationibus omnia deberi in permu-
tanda humorum crasi?

Fermenta quoque, latiore Chemicorum sensu accepta; quanquam propriam sibi habent assimilandi virtutem, quae ab actione contagiorum minus abluere videatur; minime tamen hanc rem conficiunt; ut quorum idea haud universe quadrat, nec ratio minus, atque stimulorum, inexplicabilis est.

Quare credibile potius, non uno eodemque modo omnia & singula sese multiplicare & vero forsân propiorem fore,

re, qui diversarum sententiarum nulli seorsim addictus omnes in unum colligat. Nihilominus cum ne sic quidem certa hujus materiae explicatio tradi queat, inutile fuerit vaga incertaque ratiocinatione multa moliri, quae opinionem modo, nec scientiam, parere valeant.

Errores in motu animali.

501. **MOTUS** muscularis, quem homo pro arbitrio exercet, ita cum reliquis corporis vivi motibus cohaeret, ut excessu defectuve paulo majore peccare nequeat, quin ocyus, serius, oeconomia conturbetur. Ex iis igitur, quae alternantes musculorum actiones comitari ac consequi in corpore observantur, mutationibus sponte innotescunt, quos motio aut quies modum excedens inducit, effectus morbofi.

502. Musculus vi sua sese contrahens brevior fit, crassior, durior, turget, figuram suam situmque ratione partium vicinarum mutat, movet sese & tota sua mole, & quavis fibra sua, movet & partes,

tes, ad quas pertinet, quasque contingit, & si quem habet antagonistam, & quae huic contiguae sunt, partes. Cum vero deinde contentionem suam remittit, & ipse in statum pristinum redit, & restituuntur, quaecunque dimota fuerant. Ita que ab initio contractionis ad *auxilium* usque, & inde ad plenam usque relaxationem, omnes illae partes in continuo motu sunt eoque multum variante.

503. Nec constat voluntariam musculi contractionem ita a motibus vitalibus pendere, ut, quae accrescit musculo, velocitas de summa illorum decedat. Imo vero novus veluti hic motus illis superadditur. Universa ergo motus atque adeo attritus quantitas in corpore tum augetur pro numero ac vi agentium reciproce musculorum.

504. Quocirca multiplex sub exercitio musculari infertur vicinis canalibus, loculis, receptaculis, pressio, remissio, distractio, arctatio, agitatio, quae cum inde in contenta transeunt, his quoque motus superpondium conciliatur, quo fit,

fit, ut stagnantia moveantur, fluentia promoveantur, mutua solidorum fluidorumque inter se actio, & quae hinc consequuntur, intendantur.

505. Ita quilibet musculus, alterne contrahens sese & remittens, suo systematis vasorum tractui novam applicat vim, quae humores urget pellitque fortius, quo circulationis legibus determinantur. Eorumdem motus ergo accelerari debet.

506. Eadem causa sanguis venarum, copia ac impetu majore, protrusus infususque cordi irritamentum fit, quo hujus contractionum numerus ac vis intenditur. Inde consensu expedito & respiratio incitatur, & arteriarum properantur motus per universum corpus.

507. Continuata igitur musculorum actione vires vitales, quibus humores circumducuntur, quaquaversum animantur, novisque (503, 505.) jugiter augentur. Crescit adeo circulationis vigor, attritus, calor, quaeque ex his pendent, cum conditiones cor-

poris, tum functiones intenduntur.

508. Magnum praesertim, nec uno nomine, adjumentum nascitur officinis instrumentisque, quibus alimenti coctio, defaecatio, distributio, assimilatio perficitur; ut adeo nutritionis opus feliciter procedat. Atque haec sunt publica exercitationis modicae emolumenta.

509. Unde constat, quasnam immodica noxas inferat oeconomiae humanae. Quippe, quo ipsa excedit gradu, eodem velocitatem circumeuntium humorum auget (409): quocirca, quae inde oriuntur, mala in genere reduci queunt

1. Ad caloris nativi augmentum enorme, quo agitati attenuatique succi, dissipata parte subtiliore, spissantur, serum ac fibra sanguinis diathesin inflammatoriam (367.) induunt, sales dein ac olea continuato attritu acuuntur, solvuntur, volatilia, acria, putrida, rancida, foetida, ambusta redduntur (424. n. 7.), circuitui vitali ineptissima.

2. Ad partium continentium laesiones valde periculosas. Etenim rarefacti magnoque

noque impetu propulsi humores sua vasa ultra modum dilatant, irritant, deterrunt, rumpunt, destruunt: unde errores loci (397 ad 406.), dolor, inflammatio, febris acuta, suppuratio, gangraena, haemorrhagia, aut vitalibus visceribus sanguine accumulato obrutis suffocatio ac mors subitanea.

3. Ad succorum, qui sub moderata circulatione restagnant, commotionem, ut suis excussi sedibus evagentur.

4. Ad multivarias denique secretionum excretionumque turbas, quarum vi omne genus vitiorum qualitatis, quantitatis, motus, loci, in materias, quae secerni & excerni debent, invehitur.

510. Mobilior itaque & volatilior fluidorum, quam solidorum, natura facit, ut exercitio immoderatiore jactura inaequalis inferatur, hinc mole illorum decrescente solida praevaleant, exsucca corpora arescant, rigescant. Aqua & spiritu, parte humorum tenuiore, distatis, crassamentum superest (284.) iners, tenax, immeabile per vascula mino-

ra: unde horum ac parenchymatis exsiccatio, contractio, concretio, univcrsae adeo compaginis rigiditas major (164, 166.). Pingue, qua stagnat in suis loculis, commotum, eliquatum, sanguini redditum, attritu & calore ex blando in acre, rancidum, degenerans (375.), per emunctoria expellitur: hinc celeris emaciatio (395.). Gelatina nutriens (379), solidorum fibris undique interfusa, deteritur, exprimitur, acrior per motum facta excernitur, parte tenuiore expressa solidescit: inde defectus nutritionis, augmentum rigiditatis. Bilis quoque nimium commota, adusta, in summam acuitur acrimoniam, qua & primas vias infestat, & suos egressa cancellos in reliquum etiam corpus sua malignitate grassatur.

511. Ex dictis (509, 510.) liquet, solum motus animalis excessum solida fluidaque corporis tam vehementer a statu sano alienare posse, ut vel venenatis etiam viribus (486.) agere videatur: & cum in universum fere semper & cuiusvis noceat, ac raro profit, nocere ta-

men

men maxime, inter sanos, aetati tenerae, sexui sequiori, temperamento bilioso, sicco, calido; tum vero plethoricis, valde obesis; cacochymicis, in haemorrhagias, aut abortus proclivibus, & quibus viscus aliquod totumve corpus contabescit, & qui spiritus laborant difficultate, & calculosis, iisque, quorum circulationi pertinaces obstant canalium obstructions, tumores, humorum congestiones, &c. His ubi & insuetudo accedit, aut ingens aëris aestus, aut ex cibi potusque defectu inanitas, aut subitus a statu quietis ad vehementem motum transitus, tanto peiores inferri noxas necessum est.

512. Minoris momenti sunt, quae ipsis musculis nimium exercitatis eveniunt, mala; lassitudo, debilitas, tremor, dolor, spasmus, impotentia ad motum. His tamen quies fere pro remedio est. Siccitas autem, rigiditas, tendineae naturae multiplicatio, quas labor excedens carnibus musculorum inducit, non aequè facile tolluntur.

R 3

513.

513. Haud laetior est illorum sanitas, qui in opposito errore versantur. Nimia quies & potentias motrices, & quae movendae sunt, partes in torporem conjicit. Vis musculosa desuetudine contractionis, congesto pingui, languore influxus vitalis, minuitur, suffocatur; articuli, rigescentibus per otium ligamentis, axungia coëunte (222.), aptitudinem ad motum amittunt; antagonistae magis renituntur. Ita neglectus animalis motus demum impotentiam parit.

514. Plus tamen damni & humorum circuitus ob hanc causam patitur; ut qui solis commissus vitae viribus, extraneis destitutus suppetiis (507.), per vascula minora primum, dein per universum systema languescit: unde humorum stagnatio, accumulatio, inviscatio, caloris nativi imminutio, secretionum ac excretionum impedimenta, & quae ex his oriuntur, mala quamplurima. Ex hoc fonte igitur polychymia (385.), plethora (387.), obesitas (394.), profluunt, quae sarcinis corpus gravant firmarum partium

tium mole ac vi majoribus. Plenitudini cito succedit cacoehymia iners, glutinosa (283.), aquosa (287.), frigida, universum corpus inundans, qua laxum, molle, flexile (160, 162.), solidis inducitur, vis vitalis torpet (196, 198.), vigor nerveus perit, colluvies serosa, leucophlegmatia, hydrops varius, pigritia ad motus, sensuum hebetatio, ἀναίσθησις, omnium functionum suffocatio tandem nascitur.

515. Prae ceteris pessime afficiuntur, quae abdomine continentur, organa primae digestionis; maxime si etiam pronò corpore sedenti comprimantur, atque alimenti copia & qualitas haud respondeat vitae desidi. Namque respiratione vegeta, motu externo, succussione, non adjuncta in opere suo tadtant, alimentum imperfecte coquunt, lente propellunt, mora longiore corrumpi sinunt, utile haud satis emulgent, nec depurant, faeces accumulunt: unde omne genus vitiorum chyli (323 ad 232.), ructus, flatus, spasmus, anxietas, alvus tarda &

tumens, anorexia, universae officinae infirmitas, menstruorum inertia, degeneratio varia, mesenterii vasculorum obstructio, aliaque innumera mala nascuntur. Ingens praeterea succorum multitudo, quae viscera illa perfunduntur, solis eorum viribus, extranea ope destitutis, haud satis promoveri potest: languet ergo circuitus; fit humorum congestio, stagnatio; sanguis tarde redux, rarius pulmonum aëre animatus, nec vigore cordis incitatus, in vappam abit, infarcit venae portarum systema, splenem, hepar, cetera. Nec mirum adeo bilem denique vitari (372.), cacochymiam, scorbutum, cachexiam, icterum, hydropem, malum hypochondriacum, & alios id genus morbos inde produci.

Damna ex posituris & motibus singularibus.

516. QUAM in plerisque rebus suis affectat amatque natura, variatio & mediocritas in partium corporis motione ac positu quoque conducit. Nocet, quid-

quidquid hic justo violentius est aut nimis diuturnum sine remissione; nec in aegris tantum evitari debet, sed vel in sanis etiam causa morborum fieri potest.

517. Status, ultra modum protractus, artus inferiores humoribus tarde ad redeuntibus gravat: unde infarctus, oedema, varices, ulcera. Lumborum quoque, renum, coxarum, passiones hoc situ contrahuntur: ut & genitalium vitia ex humorum congestione, & herniae inguinales (233.), crurales (234.), in feminis fluxus uterinus, fluor albus, abortus, uteri vaginaeque procidentiae (250 ad 254.); maxime sicubi & nixus subinde accedens pressionem auxerit ac partes gravitate deorsum vergentes etiam protruserit. Sanguine autem difficilius & versus cor remeante, & inde ad caput escendente, cum homo diu stat immobilis, haud mirum, magis, quam aliis exercitiis, lassari & vel animo linqui.

518. Sessio quieta, immodica, ut minus fatiget, nihilo tamen salubrior est, praesertim corpore pronato multumque

flexis genibus. Similia hinc mala artubus inferioribus, lumbis, renibus, coxis, fiunt (517.): tum & curvitas dorsi, obliquitas spinae, crurum stupor, ischias, claudicatio: ex impedimento denique abdominis viscerum vitia modo (515.) enumerata.

519. Decubitus excedens, systemati uropoeo nocivus, renes comprimit, obstruit, inflammat, secretioni, propulsioni, excretioni lotii obstat: unde mucus, sabulum, calculus, horumque sequelae. Officit & situs horizontalis caput humoribus replendo: unde cephalalgia, ophthalmia, haemorrhagia, sensuum hebetudo, vertigo, sopor, &c.

520. Multos praeprimis ac graves affectus producit subita, violenta musculorum contractio, diu continuata, absque remissione, accedente etiam, quae nixus intendatur, spiritus inhibitione. Etenim vehemens tractio, pressio, distentio, arctatio, propulsio, vim infert partibus, mutuam inter continentia & contenta rationem omni modo variat, motum

motum ac directionem humorum validopere mutat; maxime cum, anima etiam compressa, sanguinis per pulmonem trajectus suspenditur. Inde musculorum tendinumque de suis sedibus excussio (243.), armillarum, vinculorum, ipsorumque tendinum relaxatio, ruptura, articulorum distorsio, subluxatio, luxatio (226, 227.), ossium fractura (217.) aliaque nexus situsve vitia (224, 229.), herniae (230.), prolapsus (248 & seq.); meatum ac receptaculorum dilatatio, anastomosis, diapedefis, diaeresis (203.), aneurysma, varix; fluidorum aberratio omnivaria (397 ad 405.), haemorrhagia, haemoptoe, mictus cruentus, sugillatio, emphysema, tumores varii, & quae ex his oriuntur, mala innumera.

521. Haec si quis ad varias corporis partes, ut suis singulae musculis mobiles sunt, aut, ob viciniam consensumve qualemcunque, illis agentibus diversimode affici debent, applicat, is facile intelligit, quot qualesque noxas inferre tussis, cachinnatio, sternutatio, oscitatio, pandi-

cu-

culatio, declamatio, vociferatio, cantus, tubarum inflatus, saltus, lucta, caespitatio, bajulatio, gravium elevatio, aliaeque id genus motiones, sicubi enormes fuerint, queant.

Exercitationes Mentis immodicae.

522. ATTENTIOR contemplatio eorum, quae quisque in semet ipso facile experitur, affatim docet, mentis actionibus haud minus, quam corporis exercitiis, vires dissipari, alternamque requiem illis aequae, ac his, interponendam esse, ut sanitas persistet.

523. Mens nimirum corpori suo, dum vita viget, intime implicata est; ut difficulter concipere liceat tam exquisite puram ejus operationem, quae prorsus nihil corporeae mutationis quoquo modo sibi innexum habeat. Praeterquam enim, quod multas cogitationes determinati sequantur motus corporis, sensoria quoque cum externa, tum interna, materiem occasionesque cogitandi vix absque aliqua motionis suorum staminum specie subministrare posse videntur. Oportet
ita-

itaque, cum mens in sua officina actiosa est, hujus organa plus minus cieri, tendi, laxari, oscillare, inter sese agitari, quomodocunque saltem aliter se habere, quam ubi ab opere feriatur.

524. Praeterea verosimillimum est, systema nervosum, qua sensui praeest, vi quadam motrice animari, vitali muscularive virtuti (170, 502.) forsân aequiparanda, qua agente stamina ejus tendi, rigescere, turgere, concipiendis ad irritamenta oscillationibus aptari queant, vicissimque remitti ac flaccescere, cum otiiatur. Nec refert, utrum a spiritu, quem vocant, animali, per nervos diffuso, eandem repetas, an quoquo alio modo ab ortu putes inditam, mecumve in re obscura opinando nihil augureris. Agnoscendum tamen videtur, aliquod menti in eam concessum esse imperium, quo excitare silentem pro lubitu possit ad agendum tam in universo corpore, quam in singulari parte: perinde ut musculi etiam arbitrio parent.

525. Constat autem sentiendi illam
vim

vim (524.) cum vi vitali communicare; ut altera alteri pro irritamento esse possit (179.). Quin & mutuam forte inter eandem & muscularem vim commercium viget, quo fit, ut nervorum interventu iussa mentis ad musculos deferantur: nisi mavelis idem utrobique motus principium dari, at quod pro differente partium, quas animat, conformatione diversimode agat. Utraque certe & nervorum & musculorum virtus non inexhausta est; nec continentem fert laborem; nec fatigari altera sine alterius detrimento potest.

526. Quanquam igitur, quae in sensoriiis cientur, agitationes motibus musculorum longe minus manifestae sunt; facit tamen summa medullae nerveae teneritudo, ut haec vel gravius etiam, certe nihilo levius, ab immodica exercitatione affici mutarique debeat, quam muscoli ab excessu motus animalis (512.), nec dispaes inde contrahere laesiones. Mollissima nimirum stamina quovis demum modo (523.) frequentius, diutius, vehementius commota, inter sese attrita, las-

fan-

fantur, tonum amittunt, tremores irregulares, injussos, concipiunt concitantque praeter ordinem in vicinis, spasmus velut obrigescent, aut flaccida resolvuntur; vis ipsa nervea (524, 525.) elanguescit, dissipatur. Ex quibus, nisi tempestitiva requie leventur, sensuum externorum internorumque hebetudo, impotentia, idearum confusio, somni turbulenti, pervigilium, imaginatio depravata, delirium, fatuitas. An &, quae musculis affiduo labore evenit (512.), siccitas, rigiditas, in his quoque organis nasci potest, qua senile vitium in facultates mentis ante tempus invehatur?

527. Ingravefcunt autem haec mala, novisque augentur, quum sensorii communis agitatio etiam apparatus encephali vasculosum in motus enormes ciet, ac majore sanguinis copia caput opplet. Unde partium distensio, dolor, calor, inflammatio, atque ex his nascens actio- num mentis multiplex perturbatio. Quin & consensus mutua principiorum motus (525.) facit, ut viribus nerveis (524.) ni- mium

mium intensis, lassatis, dissipatis, reliquorum systematum vires similia patiantur, hinc corpus absque labore suo fatigetur, omniumque ejus functionum consequatur laesio.

528. Accedunt vitia ex motu animali neglecto (513. ad 515.), vitaeque sedentaria aut stataria (517, 518.), literarum studiosis familiari, quae uti ex se fat gravia sunt, ita magis etiam properantur ac invalescunt, ubi robur corporis inquieta cogitatione minuitur.

529. Excessus tamen cum varietate studiorum tolerabilior est: at vehemens cogitationum in eandem rem intentio, non interrupta, rari sunt, quibus non magnopere noceat. Etenim pars illa sensorii communis, quae sola tum in actione est, & in quam tota veluti mens omni sua vi incumbit, violentiam patitur haud minorem, quam muscoli singulares fortiter diuque contracti (520, 526.). Itaque aut stamina ejus tam pertinaciter arriguntur, ut remitti dein nequeant, aut oscil-

aut

aut nimium distracta tenorem denique amittunt. Unde omne genus perturbationum, melancholia, *ἔκστασις*, mania, catalepsis, fatuitas, sensuum impotentia, virtutis nerveae resolutio, & similia nascuntur.

530. Neglecta mentis cultura organis quidem sensoriis torporem inducit, vim nerveam hebetat ac exstinguit, facultates animi aut omnes, aut singulas, labefactat, ut vel universae, vel aliquae, inertes otiantur. Ceterum tamen, nisi & motus animalis intermissio accesserit, reliquis functionibus haud adeo obest, ut non ignavos videas stupidosque crebrius fere, quam ingeniosos, ad ultimam usque senectutem firma corporis valetudine perfrui.

531. Ex his (508. ad 530.) inter se collatis manifestum est, exercitationes mentis, quam corporis, suo excessu longe magis infirmare sanitatem. Patet etiam, cuinam aetati, sexui, temperamento, acriora studia & lucubrationes minime conveniant? Cur profunda meditatio ma-

S

gis

gis fatiget, quam motus muscularis? Quare iis, qui gravi morbo exhausti revalescunt, tam perniciofa plerumque animi intentio, faluberrima autem corporis moderata exercitatio?

Vis noxia Animi perturbationum.

532. **INEST** in animo impetus, quo fertur in ea, quae, quod vel bona, vel mala, vel insolita sint, saltem talia videntur, placent, displicent aut percellunt. Is sicubi commotionem in homine excitat majorem, quam quae rectae rationi conveniat, haec animi perturbatio dicitur.

533. Comitatur adeo hanc (532.) & prodit actionum illarum, quae ex mutua animi corporisque conjunctione fluunt, major minorve a justo tenore alienatio. Unde consequitur, ut in eo statu organa quoque, sensibus motibusque voluntariis dicata, turbis agitentur, viresque, quibus animantur (502, 524.), in vitiosos motus aberrant.

534. Quin docet etiam observatio,
cordis

cordis arteriarumque motus, calorem, colorem, habitudinem corporis, una tum alterari; universum ideo circulationis ambitum, &, quibus haec nititur, vires vitales (170.), quasque sub se habet, quarumvis partium actiones praeter ordinem affici.

535. Quae si quis, prout latissime patent, recte perpendit, ei dubium videbitur, utrum animi ea magis, quam corporis, perturbatio dicenda sit; quando totius oeconomiae humanae functionum nulla est, quae ab hoc impetu immunis perverti nequeat.

536. Quocunque autem modo isthaec (532. ad 535.) in homine fieri concipias; sive mente imperante; sive caeco instinctu; seu incitante quadam vi, menti indita, a reliquis ejus facultatibus distincta; illud certum, deberi ea quidem mirabili, quod inter bina hominis principia viget, commercio: at hoc ipsum tamen leges limitesque, quibus in statu tranquillo adstringitur, tum adeo excedere, ut, qui eduntur, effectus prorsus insoliti, ejus-

que viribus longe superiores videantur; saltem, quo minus data occasione nascantur, impediri, aut nati supprimi pro arbitrio vix possint.

537. Nimirum, quae homini data sunt, bina actionum systemata, alterum menti cum corpore commune, alterum si non mere corporeum, certe a conscientia semotum; etsi diversis legibus reguntur; contubernalia tamen in uno corpore sunt, ac mirabili commixtione per singulas partes diffusâ, instrumentis inter se contiguâ, connexis, aut & communibus gaudent, viribusque animantur aut iisdem, aut inter se se consentientibus (525). Quocirca, quaecunque in alterutro ciuntur, insigniores commotiones quo minus in alterum quoque transferantur, fieri haud potest.

538. Quae quidem Medice considerata docent, in animi motibus impetuosas dari agitationes, quae in principio cogitante, huiusque adeo officina, primum natae, inde in reliquum corpus protrusae, exque hoc vicissim eo, unde venere, re-

vo-

volutae, celerrimo ita redituque tam vehementer augeantur; ut, quidquid est virium facultatumque in toto homine, conturbare, atque hinc universae oeconomiae humanae fundamenta concutere queant.

539. Quanquam igitur in moderatis, qui ratione diriguntur, sua inest eximia utilitas, haud minus physica, quam moralis; magnopere tamen vitae ac sanitati nocere etiam possunt valde violenti; maxime sicubi & subito erumpunt, aut pertinaci duratione inolescunt, aut intus saevientes nequicquam comprimuntur, aut alii aliis celerrime superveniunt sive affines, sive inter sese oppositi.

540. Inde sensuum, motuum, circulationis, respirationis, secretionis, excretionis, coctionis, nutritionis, generationis, &c. innumera ex hoc fonte vitia profluere quotidianum est, quae alias quidem naturae viribus sponte rursus superantur, nec raro tamen in omne etiam morborum genus, & in subitaneas lentasve mortes abeunt.

S 3

541.

541. Uti vero affectionum mentis quaeque pro sua diversitate diversas externis corporis partibus actibusque mutationes inducit, quibus, tanquam propriis characteribus, foris expictae sese dignoscendas produunt; ita suo etiam singulae modo peculiari internas vitae sanitatisque conditiones convellunt, vires corporis motrices opprimendo, exagitando, perturbando. Atque hinc praecipue multifaria illa nasci videntur motus humorum vitia (406. ad 413.), quae in pathematis, prout aut laeta, aut tristitia, fuerint, alia atque alia etiam ex pulsu sese manifestant.

542. Principia videlicet atque instrumenta motus consensione accurata sese accommodant propensionibus & aversionibus mentis emotae, hujusque ideo statui diverso respondentes quoque in corpore mutationes excitantur. Inde gaudii comes auctior, expeditior, circulatio, secretio, excretio: sed & insomnia, insania, virium resolutio, quin mors apoplectica, ubi nimium est & im-

improvisum. In amore non absimilia insunt: protractum autem rei amatae desiderium, & aegritudo de perdenda, aut non obtinenda, inquietem, languorem, anorexiam, chlorosin, tabem, nostalgiam, melancholiam, erotomaniam &c. inducit. Ira impetu efferato nervos, musculos, sanguinem, bilem, exagitat; hinc furorem, inflammationes, febres ardentes, viscerum primae digestionis turbas enormes, errores fluidorum omnivarios (397. & seq.), & vel veneniferam quoque vim creat. Odium ac livor perseverans pervigilio, febre lenta, appetitu prostrato, inedia, pallorem, torporem, maciem, cachexiam infert. Moerore vis nervea languet, tonus partium fatiscit, motus vitales imminuuntur: unde pulsus tardus, contractus, circulatio lenta, inviscatio humorum, sanguinis coagulum, coctionis ac nutritionis defectus, diarrhoeae, obstructions, scirrhi, melancholia, icterus, hydrops, somni diuturni, lethargus, catalepsis, &c. Metu vis muscularis infirmatur,

tur, tremunt membra, sphincteres resolvuntur; minuto cordis vigore ambitus circulationis contrahitur, repressis intro humoribus pallor fit, siccitas, perspirationis suppressio, attractio major, anxietas, viscerum vitalium oppilatio, naturae ad munia sua impotentia. Terror, praeter ceteris perniciosus, systema nerveum violentissime quassando, spasmos, convulsiones, epilepsiam, stuporem, imaginationem depravatam, inducit; contractis subito vasculis minoribus humores versus vasa majora cogit, cor in palpitationem, pulmones in angorem conjicit, pallorem, frigus, congestiones, abortum, parit, evacuationes supprimit, subito necat.

543. Quocirca manifestum est, animi motus violentia, frequentia, duratione enormes, multo, quam corporis, gravius oeconomiam humanam affligere: nocere autem praepremis, sicubi & immodicas mentis exercitationes comitantur (522.): posse tamen & plurimum prodesse, quum aegris accidunt; hinc medi-

ca-

camenti non minus, quam veneni, vim exferere: difficillimum denique esse, quos creant foventve, morbos sanare, nisi animo in tranquillitatem restituto, hosque propterea heteroclitos aut malignos quandoque videri, cum, quae subest, compressa mentis perturbatio latet; physiognomoniam igitur Medico tum maxime conducere, ne frustra laboret.

Excessus somni ac vigiliarum.

544. VIGILANTI quae per functionum exercitationem de corporis cum materia, tum viribus, decedunt, non ita cibi potusque usu reparari queunt, ut non interposita etiam quiete opus sit. Inde naturalis somni necessitas & consentaneus sanitati modus.

545. Tametsi igitur & somni & vigiliarum, in longissimum tempus, sine interruptione, protractarum exempla prostant; uterque tamen excessus praeter naturam est, nec impune tolerabilis. Non durabilis vita est, quae alterna requie caret; nec nisi umbra vitae perpetuus somnus.

S 5

546.

546. Facit nihilominus aetas, sexus, temperamentum, vitae genus, clima, tempestas, consuetudo, &c. multiplicem in his rebus inter homines discrepantiam; ut difficile sit, suam cuique mensuram per certa tempora definire. Oportet ideo, quae de excessuum noxis dicam, non nisi congrua limitatione ad singulos homines applicare.

547. In vigiliis nonnulla semper datur sensuum externorum, internorum, motuumque voluntariorum exercitatio, minor, major; expedita certe virium organorumque, quae his functionibus dicata sunt, ad agendum alacritas adest. Universa ergo mentis officina aut agit, aut saltem agere gestit. Contra somni tempore, quies horum omnium, relaxatio instrumentorum, virium torpor.

548. Quum vero post aliquanti temporis vigilias sano hebescant sensus, membra graventur, musculorum vis labascet, ipsa mens langueat, mutique cum corpore commercii pertaesa somnum appetat; liquet, istud hominis
syste-

systema non ita comparatum esse, ut perpetim vigere possit.

549. Vigilanti praeterea, ob continentes emporii animalis agitationes, reliquae etiam corporis partes stimulantur (179.), vires motrices quaecunque excitantur (507, 508, 525, 527, 537.). Unde circuitus sanguinis, attritus, calor, attenuatio humorum, mutatio, secretio, excretio, intenduntur, quae hoc incitamento destituta in dormiente imminuuntur.

550. Intelligitur inde, pervigilio noxas inferri organis sensoriis motoriisque, vires horum exhauriri, stamina atteri, vibrationes in his cieri inordinatas, a mente non regundas: unde series cogitationum male cohaerens, phantasia luxurians, impressio idearum non delenda, delirium, vertigo, cephalaea, agrypnia.

551. Auctiore insuper humorum motu (549.) subtilia dissipari, crassa cogi, sales & olea asperari, bilem acui, solida deteri, pingue consumi, adeoque cor-
pus

pus exsiccati, emaciari, bilem atram generari, haemorrhoides, febres, delirium melancholicum, inquietudinem perpetuam, somni fugam induci. Haec vero prioribus (550.) juncta quam vehementer universam oeconomiam turbare possint, quisque videt.

552. Et magis quidem isthaec omnia (550, 551.) properantur augenturque, sicubi non interrupta facultatum mentis contentio, studia non variata, aut violentus animi motus, vigiliis accesserint. Laborem corporis nata ex lassitudine somnolentia tempestive satis ut plurimum abrumpit.

553. Contraria igitur mala nimium dormientibus accidere debent. Universae functionum animalium officinae torpor, in hujus organis viribusque, quin & in ipsa mente, agendi desuetudo, ineptitudo; hinc omnium sensuum hebetatio, motuum inertia, *ἀνασθησία*. Ex lentore vero circulationis crescente obesitas, polychymia, spissitudo humorum frigida, leucophlegmatia, capitis oppletio, effe-

minata

minata carniū mollitudo, secretionum ac excretionum suspensio, excrementi accumulatio, defectus coctionis, depurationis, nutritionis, vigoris denique vitalis in universo corpore extinctio ac sopor lethalis.

554. Ex quibus (550. ad 553.) inter se collatis patet, praecipua, quae ex hoc fonte profluunt, mala ad exercitationes corporis animique nimias aut intermissas (501. ad 530.) pertinere, hinc pro varia similitum vel dissimilitum potentiarum combinatione plurimum intendi minuique posse. Tum cui aetati, sexui, temperamento, vitae generi, alteruter excessus magis aut minus noceat? Quod si vero inter duo tantum extrema eligendi optio daretur, quodnam praefendum?

Excretio ac Retentio inordinata.

555. UT suus corpori vigor constet, egestorum non minus, quam ingestorum, certa quaedam ratio & modus esse debet, nec excerni retinenda, nec retineri

neri

neri excernenda. Utrumvis enim acciderit, id nocumento est.

556. Magna tamen pars eorum, quae hoc titulo comprehenduntur, naturam potius morbi aut symptomatis (34, 41, 86.) referunt. Quare hoc loco de illis duntaxat dicemus, quae causarum nomine venire possunt.

557. Salivae, uti secundum naturam jugiter in os confluit, exspuitio sano homini coctionem alimenti infirmitat, exhaustiōe una omnes liquores salivae similes, quos natura in primas vias convehit, ut has humectent inque ciborum digestionē adjuvent. Unde sitis, siccitas, chyli spissitudo, difficilior a fece separatio, absorptio minus prompta. Excipit haec defectus nutritionis, emaciatio, debilitas. Sanguis autem sua lympha orbatus, concretus, atrabilarius, obstructions, melancholiam, huiusque sequelas parit.

558. Alvi suppressione diuturna stercus accumulatum, exsuccum, durefcit, aegre dein promovendum: intestinis hinc
di-

distentis, ἐμφοραζι imperviis, fibris eorum infirmatis, vasis compressis, tumet venter, molestia nascitur hypochondriaca, pertinax alvi constipatio, haemorrhoides, capitis gravitas, dolor, vertigo, angina, ophthalmia, vomitus, ileus, putror fecis, aestus, febris, spasmus, inflammatio intestinorum, &c. Haec quidem in naturis debilioribus, quae plurimum excrementi generant. Robustis pauca, quam quotidie ex alimentis parant, sex etiam per multos dies retenta non nocet.

559. Qui urgens lotium reprimunt, nisi invitis tandem effluit, vesica his ultra modum turgens hypogastrium ac lumbos tumore, dolore, angit; cavitas vesicae immanis fit, fibrarum ejus atonia, sphincteris spasmus invincibilis, ischuria tarde aut nunquam sananda, ἐπὶ ζῆτις quandoque (203, 4.), aut κυστοκίλη (238.), aut ex stagnantis urinae acrimonia inflammatio vesicae & gangraena. Haec mala topica. Accedunt ex impedita simul lotii secretionē feri urinofsi in sanguine

ne retentio, putrefactio, lymphae, & qui ex hac secernuntur, liquorum corruptio similis (313.): unde anxietas, sitis, nausea; vomitus, saliva, perspirabile, sudor, urinosa; tremor, vertigo, delirium, convulsio, lethargus, mors.

560. Perspiratio ultra, quam par est, aucta vires prostermit, animi deliquium, mortem subitanam (427, 4.) infert. Suppressa eadem siccat integumenta ac rificat, vascula obstruit, humorum molem auget, gravitatem ad stateram & ad sensum, lassitudinem, anxietatem, animi torporem, congestiones in partibus, tumores, dolores, inflammationes creat; nisi mature benignum aliarum excretionum augmentum consequatur. Accedens autem retenti excrementi acrimonia etiam febres, erysipelas, rheumatismum, arthritidem, inducit.

561. Sudatio nimia exsiccat corpus, debilitat, subducta aqua humores cogit (282.), diathesin inflammatoriam (367.), atrabilariam (284, 365.), sanguini conciliat, cohaerentiam inter lympham & cras-

samentum infirmit (319.), alia excrementa inspissat, minuit, immeabilia reddit, poris nimium patulis periculosam ad frigus sensilitatem parit. Haec quantum noxae inferre queant, ex locis citatis intelligitur. Sudor admissio frigore subito cohibitus similiter, ut suppressa perspiratio (560.), nocet. Sudandi autem consuetudo tempore in naturam conversa, si sponte aut arte abrumpitur, difficillima saepe mala producit.

562. Immoderata seminis profusio non solum utilissimi humoris jactura, sed ipso etiam motu convulsivo, quo emittitur, frequentius repetito, inprimis laedit. Etenim summam voluptatem universalis excipit virium resolutio, quae crebro ferri nequit, quin enervet. Colatoria autem corporis quo magis emulgentur, eo plus humorum aliunde ad se trahunt, succisque sic ad genitalia derivatis reliquae partes depauperantur. Inde ex nimia venere lassitudo, debilitas, immobilitas, incessus delumbis, encephali dolores, calores, convulsiones, sensuum omnium,

T

maxi

maxime visus, hebetudo, caecitas, fatuitas, circulatio febrilis, exsiccatio, macies, tabes & pulmonica & dorsalis, effeminatio. Augentur haec mala atque insanabilia fiunt ob perpetuum in venerem prurimum, quem mens non minus, quam corpus, tandem contrahit, quoque efficitur, ut & dormientes obscena phantasmata exercent, & in tentiginem pronae partes quavis occasione impetum concipiant, onerique & stimulo sit quamlibet exigua reparati spermatis copia, levissimo conatu, & vel sine hoc, de relaxatis oculis elapsura. Quocirca liquet, quare adolescentiae florem adeo pessumdet iste excessus? Cur senibus tam pernicialis? Discrepant tamen hoc virium genere homines etiam ejusdem aetatis inter sese plurimum; aliis vel modica venere languentibus; aliis immoderatissima vix exhauriendis.

563. Abstinentia nimia rarius quidem obest; obesse tamen visa hominibus natura salacibus, *πολυσπέρμοις*, pollutione debilitante, gonorrhœa; oppletionem, tu-

more,

more, dolore, inflammatione partium seminiferarum; stagnantis seminis inspissatione, corruptione; satyriasi, spasms, melancholia, mania venerea. Sexui sequiori ex hoc fonte quandoque languor virium, fluor albus, chlorosis, malum hystericum, furor uterinus. Cohibita autem succi seminalis ad exitum concitati ejaculatio *σπερματοκήλην, κισσοκήλην*, scirrhum, cancrum testium, inducit.

564. Lactis excretio, nutricis viribus major, subducto corpori nutrimento, debilitatem, pallorem, maciem, circuitum vacillantem, febrim hecticam, tabem, sudores profusos, utero gravido abortum creat: frequentiore insuper uberum fluctu etiam vis nervea labascit, irritabilitas (190.), animi dejectio, deliquium, cordis palpitatio, vertigo, sensuum, maxime visus, teneritudo, hebetudo, spasmi hystericus, nascuntur. Parati autem lactis suppressionem mammaram sequitur distensio, tumor, dolor, febris, inflammatio, suppuratio, scirrhus, aut impetu aliorum verso dolores rheumatici, humo-

T 2

rum

rum in partibus aliis congestiones, harumque sequelae; nisi mature salutaris per transpirationem, sudorem, urinas, alvum, lochia, menstrua, evacuatio supervenerit.

565. Nimiae sanguinis jacturae, per quascunque vias factae, consecutiones sunt inopia liquidi vitalis (393.), virium defectus, circulationis languor, caloris nativi extinctio, pallor, omnium actionum infirmatio, crudi, aquosi, pallidi, mucosi, in humoribus accumulatio (283, 287, 354, 360, 363, 366.), solidorum debilitas (157.), cachexia, leucophlegmatia, hydrops. Contra haud minus periculosum est, sanguinis effluvium aut naturale, aut cui natura dudum adsuevit, suppressi. Etenim plerisque sanitatibus ad colligendum aliquod humorum superpondium inest pronitas, qua cum necessariae, tum tolerabiles, redduntur evacuationes, & quod per has amissum est, continuo reparatur. Ita vel praeter necessitatem institutae sanguinis detractio- nes etiam in consuetudinem abeunt, nec
in-

intermitti impune possunt (484.). Plethora inde multiplex (387 ad 392.), universalis, particularis; vasorum distensio, circuitus suffocatio; varia naturae ad excernendum molimina, motus irregulares, spasmi, enormis humorum in partes singulares congestio (411.), inflammatio, error fluentium (399.), impactorum (400.), excretorum (401.), effusorum (402, 403.), secretorum (405.); praecipue autem mirabiles per insolita loca haemorrhagiae.

De Calculi origine & nocuentis.

566. RETENTORUM classi haud incongrue calculum annumerare licet; tamen nec male aliorum referrī solet. Habet enim pro basi terram, cujus uti plurimum in fluidis firmisque partibus corporis humani (137), inque alimentis (148.), quibus vescimur, inest; ita, quod superfluum est, lege sanitatis tempestive foras ejici una cum ceteris excrementis debet. Terra igitur retenta, stagnans, si, secessione ab aliis principiis facta (320.),
T 3 suas

suas moleculas adunaverit, in calculum concrefcere potest.

567. Medica quidem hiftoria docet, vix ullam corporis partem dari, quae non aliquando huic concrectioni obnoxia fiat; maxime tamen primas, quas vocant, vias, & quae tum bili, tum lotio, deftinatae funt, officinas, cum primis viis proxime communicantes. Dixeriſ ideo, humores, qui crudorum permixtioni prae reliquis patent, praecipue lithiaſin contrahere.

568. Terreſtres ingeſtorum particulae, acido praepriſ inſixo ſtipticae, in ventriculo aut inteſtinis retentae, ſolidum aliquod corpusculum ibidem pro baſi natae, cui adhaeſcere queant, ſuccis eo confluentibus glutinatae, volutione juſgi addenſatae, calculum in his partibus formant augentque aegre excutiendum, homini tamen, quam brutis, minus familiare. Documento ſunt aegagropilae & lapides Bezoar.

569. Lotium coctum ſaniffimum, limpidum, etiam per bibulam colatum, in
vaſe

vaſe quieſcens, ad contiguam hujus ſuperficiem affigit minima granula, quibus dum ex recente lotio, ſubinde inſuſo, alia atque alia accedunt, cruſta tandem naſcitur ex veris calculi elementis compoſita.

570. Corpus ſolidum, inſolubile, cavo veſicae urinariae vivi hominis, aut animalis, detentum, cito obducitur cruſta ſimili, quae indies augetur; etiamſi vitio careat urina. Creſcit eodem modo ſemel in viis urinae natus calculus, reſtitansque immeabilis redditur.

571. Inde & quivis fere calculus in centro nucleum monſtrat, primae cruſtae baſin, quam orbis alii aliis appoſiti, externi internis majores, ambiunt, incrementi paulatim facti indices.

572. Analyſi Chemica tamen conſtat, non meram terram eſſe, quae ſic coit; ſed aquae etiam, ſalis ac phlogiſtae aliquid, & materiae elaeſticae plurimum accedere, mixtione ſimili, qualis in firma corporis compage obtinet (132, 133, 146.). Accuratioꝝ autem calculi recentis contem-

platio quoque detegit, cruſtas ex micis componi, quae ſalium cryſtallos referunt. Extimae certe ſuperficieſi quandoque diſtinctae ac grandiores id genus maſſulae inſident.

573. Ex quibus (569 ad 573.) colligere eſt, elementa calculi, ut ſales in aqua, vere ſoluta in lotio ſano fluctuare, inde per modum cryſtalliſationis Chemicæ excuti, mutua attractione in granula majora, & haec porro inter ſeſe, concreſcere, obviisque corporibus ſeſe affigere, ſic repetito ſæpius eodem opere cruſtas calculumque urinae formari, tam intra, quam extra hominem. Illuſtrat hanc lithogeneſin confirmatque generatio tartari ex vino, ſtalactitae ac tophi ex aquis.

574. Nec contra facit, quod materies, prius aqua ſoluta, poſt excuſſionem aqua inſolubilis ſit, nec, pro natura ſalium, ſapida. Hiſtoria naturalis & Chemia id genus exemplis abundant.

575. Quocirca & ratio reddi poteſt, cur vita ſedentaria, diuturnus in dorſum de-

decubitus, temperamentum frigidius, immanis aqualiculi pinguitudo, varia ſyſtematis urinarii vitia, obſtructio, inflammatio, ulcus, ſcirrhus, callus, occurſus corporum heterogeneorum in viis urophoris, adeo faveant calculi generationi? Ponunt haec omnia conditiones, quibus excuſſio ſalium quorumvis ex ſuis muriis promovetur.

576. Nequaquam igitur hic opus eſt fermentatione, putrefactione, ſpiritu Gorgoneo, clavulis ferreis, muco glutinante, aut ſpiculis alcalinis, volatilibus, quae terram ferrument. Fingi haec facilius, quam demonſtrari, queunt.

577. Agnoſcenda tamen inſuper eſt diſpoſitio quaedam ſingularis, interna, haereditaria, connata, aut poſt nativitatem acquiſita, qua, ceteris paribus, alius prae alio magis in lithiaſin propendeat. Solida quidem ſyſtematis urinarii ſic comparata, ut lotium nimis morentur, aut adhaeſionem juſto facilius admittant, eo conferre poſſunt. Maxime vero incuſandum videtur illud urinae vitium,

tium, quo terreae ejus particulae ultra modum abundant, aut citius, quam par est, etiamnum intra corpus secessionem moliantur (371.). Inde minguntur arenulae, aut majore numero, citiusque a mictione, excutiuntur; nisi intus adhaerendi opportunitatem nactae in calculum concrecant.

578. Quum igitur observatio doceat, pueros, senes, quiescentes, frigidos, acidis aut acescentibus cibus, vinis austerris utentes, acido laborantes, hypochondriacos, hystericas, arthriticos, prae aliis frequentius calculo infestari; credibile est materiae acido-terreae in urinis exsuperantiam eo disponere. Nec sane refragatur huic sententiae natura lithontripticorum; nec, quae de acidis in terram absorptis Chemia demonstrat.

579. Calculi fellei, etsi diversum paulo ingenium est, origo tamen haud absimilis censeatur. Ponit fere certambilis a naturali sua indole degenerationem; ut quae sana nequaquam, lotii instar (569.), terram excutiat. Inde differentia
mul-

multiplex colorum, flavi, viridis, lividi, atri, albi, cinerei (372.), & vis ardendi non omnibus eadem, & diversa gravitas. Solvuntur & alii aqua calida pro magna parte, alii non item. Nec satis constat, utrum ab ipsa bile semper atque unice materiem suam habeant; licet in hujus officina inveniantur. Alimento ceterum ficciori ac vitae desidi concretio ista praecipue debetur; quum crassamentum felleis, quod alvo excerni fas est, retinetur.

580. Quae porro in aliis succis partibusque corporis nascuntur, varii generis concrementa lapidea (567.), ex his (568 ad 579.) rite applicatis haud difficulter intelligi & exponi possunt.

581. Quaecunque autem corporis parte haereant, facultas nociva, qua laedunt, mere mechanica est, effectusque producit admodum manifestos. Moles nimirum, pondus, durities, premit vicina, gravat, comprimunt, canales obstruit; unde humorum transitus intercipitur, circulatio, secretio, excretio turbatur, impeditur. Motus, allisio, frictio, atterit,

rit, irritat tenera solida, allicit humores, lacerat vasa: sic dolor, calor, inflammatio, suppuratio, gangraena, callus, nascuntur. Continuum vero calculi, dum in corpore manet, incrementum etiam haec mala adauget. Quae quidem si ad singulas partes, harumque functiones, & mutuos consensus applicantur, plurimarum sane magni momenti affectionum originem promunt.

Potentiae morbificae animatae.

582. ANIMALIS vitae plena omnia. Aër, aqua, tellus, communia naturae habitacula, animantibus undique scatent. Stupendus praesertim minutiorum animalculorum numerus est, & vis sese multiplicandi fere tanto major, quanto minoribus sunt corpusculis. Accedit eorundem summa voracitas ac mirabilis, cum in pabulo conquirendo, tum in nidulando, sagacitas & industria. Unde fit, ut non in omne modo vegetantium genus grassentur, sed vel majora quoque animalia in escam nidosque convertant, ho-
rum-

rumque adversus robur sua se parvitate ac numero tueantur.

583. Multifaria igitur occasio est, qua & homini ab istis hostibus inferri injuria possit; nisi forte admissi in tempore suffocentur, rejiciantur. Patet extima superficies, cui se affigant, porisque cutis, aut inflictis vulnusculis, se suave ovula infinent. Nec desunt meatus externi, quos subeundo in interiora deveniant. Aëris potissimum, cibi, potus, vehiculo in primae digestionis officinam facile invadunt.

584. Practicorum ideo observatis & compertum est, multiplex animantum genus quandoque in homine & extra & intus nidulari, neque ullam corporis partem, externam aut internam, plane ab isto onere immunem esse; ita tamen, ut quarum facilior est a foris aditus, praeter ceteris frequentius obsideantur.

585. De illis quidem animalculis, quae extra hominem etiam obvia sunt, sicubi in homine reperiuntur, vix cuiquam dubium est, quin extrinsecus eo devenerint, sive jamjam evoluta, sive in
femi-

femine suo etiamnum latentia, quod, congruas intus condiciones nactum, sui generis animal demum excluderit.

586. An autem lumbricorum intesti-
narium, teretis, plani, ascaridis, alia
quaeri debet origo? Quia proprii velut
& domestici sunt animalium, ac praeci-
pue hominum, intestinis, raroque, aut
nunquam, alibi inveniuntur. An aequivo-
cam ex putredine nativitatem habent?
An spiritus mundi arbitrariae facultati
debentur? An potius humano generi inde
a primo ortu congeniti per traducem
veluti in eodem propagantur? Utrum
vero ex femine quidem nascuntur, at
non suo, aut ex infectis alienigenis, quae
intra corpus humanum recepta, ob pabuli
aliarumque conditionum diversitatem,
in aliam speciem degenerant? Nimis haec
omnia repugnant communibus genera-
tionis legibus, quas observatio fidelis in
minimis aequae ac maximis animalibus
detexit, quam ut admitti queant.

587. Quum itaque suum & genus &
speciem tueantur isti vermes; primasque
modo

modo vias (583.) obsideant; & pro aeta-
te, sexu, temperie, vitae genere, aëre,
cibo, potu, regione, anni tempore, &c.
diversis, alios prae aliis magis, minus, aut
& nunquam infestent; neque tamen &
singulos iidem, sed hos teres, illos asca-
ris, alios iterum taenia: suadet profecto
analogia, eosdem quoque a foris in homi-
nem deferri (583.), & consimilem prio-
ribus (585.) ortum habere, seseque intus
more ceterorum animalium multiplica-
re; nisi validis naturae viribus superen-
tur. Quanquam vero & haec sententia
suis vexatur dubiis, quae expediri aegre
queant; non sunt tamen ista tanti mo-
menti, ut non sperare liceat, ulteriore
scrutinio tandem ad liquidum perductum
iri. Quod ipsa natura dictavit, systema
non ilico turbandum, si qua forsitan parte
ob cognitionis humanae angustiam hiat.

588. Sanitas quidem id contubernium
saepe haud aegre fert. Nec raro tamen
multimodis inde laeditur; maxime ubi in-
teriora occupantur. Primis hinc viis a
mole, numero, conglomeratione vermi-
um,

um, gravitas, infarctus, obstructio, ileus: a motu, reptatu, suctu, irritamenta nervorum, nausea, vomitus, singultus, anxietas, motus ventriculi & intestinorum inordinati, spasmi, ructus, flatus, borborygmi, dolores ventris varii, tumores, alimenti coctio perturbata, chyli absorptio impedita, alvus irregularis, alias stricta, alias laxa: quandoque & rosio accedens excoriat, inflammat, exulcerat, perforat: ex consumptione chyli esuries, bulimus: ovula vermium, recrementa, cadavera, mucum naturalem inviscant, accumulunt, menstrua primae digestionis inspissant, corrumpunt, ac fecem fece acervando putrorem late diffundunt. Haec quidem topica sunt mala.

589. Facit autem multiplex hujus officinae cum universo corpore consensus, ut & reliquae partes una afficiantur. Etenim subtractio nutrimenti maciem, pallorem, debilitatem, atrophiam creat: chyli nec rite cocti, nec defecati, alienis etiam intermissis corrupti, vitium, in secundas vias delatum, in cacochymiam & cachexiam

xiam degenerat. Irritatio denique, per instrumenta motus ac sensus, horumque vires, quaquaversum sese extendens, omne genus affectionum spasmodicarum inferre potest. Hinc circuitus humorum turbatus, cordis palpitatio, pulsus exilis, deficiens, intermittens, animi deliquium, horripulatio, febris, dolores varii, vertigo, caecitas, aurium tinnitus, insomnia turbulenta, terrores, deliria, aphonia, paralyfis, catalepsis, apoplexia, tetanus, motus convulsivi praesertim, atque insultus epileptici omni modo mirabiles.

590. Ex his (588, 589.) porro sponte innotescit, quaenam nasci mala possint, quum in aliis corporis vivi partibus, externis vel internis (584.), aliquod animantium genus nidulatur.

De ceteris, quae forinsecus admota obsunt.

591. **MULTA** insuper casu, vel consilio, corpori externe admoventur, aut in illud incurfant, quae, prioribus titulis non

comprehensa, praeteriri tamen nequam debent; quia in producendis morbis plurimum valent.

592. Vestimenta, quae consuetudo magis, quam natura, homini necessaria fecit, mole, pondere, adstrictione, quas ambiunt, partes premunt, vasa arctant, appulsis humoribus resistunt, contentos repellunt, solidorum fibras inter se compingunt. Quae quidem si moderata fuerint, sanum robur, vigorem circuitus vitalis, mutuam continentium & contentorum actionem, attritum, calorem nativum, augent (433, 434.), tegumenta, nervos, fibras, musculos, sultura juvant, debilibus hinc saluberrima Excedens autem pressio, ut vario est gradu, mala plurima ac diversissima inducit. Humoribus inde diathesis inflammatoria (367.), putredo (313.); reditus per venas, influxus per arterias impeditus; virtutis nerveae interceptio; nutrimenti, hinc nutritionis ac incrementi aequabilis defectus; materiae solidorum degeneratio; coalitus eorumdem multiplex (209, 6.). Haec dum pres-

pressioni expositae partes patiuntur, contraria in reliquis eveniunt; humorum affluxus, accumulatio, impetus major, canalium distensio, ἀνασώμωσις, διαπήδησις, διαρροήσις (203.), omnifariae fluidorum aberrationes (397 & seq.), incrementum nimium (261.), tumores varii, proportionis ac aequilibrum inter partes, vires, actiones, destructio, &c. Inde anxietas, dolor, oedema, inflammatio, gangraena, stupor, paralytis, apoplexia, haemoptoe, mictus cruentus, abortus, varia conformationis, situs, nexus, vitia, in teneris praesertim ac debilibus corporibus nascuntur.

593. Eadem, atmosphaeram inter & cutim media, hujus calore fota, illius frigus arcent, calorem extremi corporis augent, molliunt partes calefactas, humores eo trahunt, ab aliis partibus abstrahunt. Quo nomine ut saepe multum juvant, ita alias & vehementer nocent (424, 425.). Interest tamen, utrum linea, xyliana, coriacea, serica, lanea, plumea, pilosa materies sit, ex qua constant: ne-

que enim in omnibus par caloris tenacitas datur.

594. Combibunt etiam humidum retinentque plus, minus; magis quidem, si de animali parata sunt, quam de vegetabili materie. Ita diversimode in vascula cutanea agunt, suctuque aut repulsu excretionem ac absorptionem cutaneam multimodis, nec semper innocue, variant, augent, impediunt. Eo quoque haud parum frequentior aut intermissa vestium mutatio facit.

595. Ex his (592 ad 594.) collatis ad (428. 445.) intelligere est, cur intempestiva hyberni aut aestivi vestitus mutatio, subitave partium tectarum denudatio, aut neglecta tegumenti ad aëris vicissitudines accommodatio, tot & tam gravia saepe mala, insuetis praesertim, inducant? Et quid efficere stragula, culcitrae, fasciae, ligationes, &c. possint.

596. Epithemata liquida, mollia, solida, quae corporis partibus multoties, non sine fructu, superdantur, quandoque tamen & nocent frigore, calore, pressio-

ne,

ne, humiditate, siccitate, singulari materiae suae virtute, penetrabilitate, applicandi modo ac tempore, partiumque, quibus imponuntur, diversa constitutione. Balneorum vires agendi pari ratione eruuntur.

597. Pinguia autem vario nomine forinsecus admota, aut illita, obesse insuper possunt emolliendo, transpirationem occlusis poris supprimendo, tum, sicubi acria simul fuerint, irritando humoresque alliciendo. Unde dolor, febris, inflammatio, erysipelas, pustulae, &c. Nec obstat lentor, quo minus absorpta introeant, stimuloque late diffuso proprias sibi vires per universum corpus, aut in partibus longe distitis, effectu multum variante exferant, aegrius denuo extergenda.

598. Quaecunque porro impetu acta a foris in corpus incurfant, hujusve motui rudius resistunt, actione mechanica cohaesionem, situm, nexum partium turbando, morbos creare solent, maxime instrumentarios (212.), fracturas (217.), vulnera (218.), luxationes (226.), hernias

nias (230.), prolapsus (248.), vitia numeri (258.), conformationis (259.), magnitudinis (260.), multiplicesque istorum consecutiones. Moles itaque adacti corporis, pondus, figura, celeritas, directio, comparata cum partis affectae cohaesione, fabrica, positione, &c. modum gradumque laesionis determinant.

599. Huc etiam referri possunt injuriae, quas impedimenta in partu, imprudens obstetricatio, nutricis custodisve ruditas ac negligentia, premendo, trahendo, distorquendo, quassando, sauciendo, infanti inferunt, eo deteriores, quo tenellum corpusculum minus est resistendo. Nec foetus etiam uterinus ab id genus violentiis plane immunis est.

600. Neque tamen hinc intellexeris, quae gravidarum phantasiae vulgo tribui solet, multipotentem in corpore foetus mutando efficacitatem: uti nec, quae de incantamentis perhibetur, vim morbiferam. An igitur utriusque eadem est ratio? An & aequa fides?

601. Ignis quum vi majore, quam quae

quae ferri queat, in partem corporis agit, motu vehementiore, expansione, effusione, dissipatione, exsiccatione humorum, fibrarum vasculorumque crispatione, ruptura, omnium in escharam informem colliquatione, singulos inflammationis gradus ad saevissimum usque sphacelum celerrime producere potest.

602. Subeunt quandoque & res alienae, solidae, ad interiora corporis, quae cum nec digeri a natura possint, nec commode permeare, aut rursus ejici, ocyus, ferius, nocivae redduntur. Hujusmodi sunt ossa, lapilli, acus, festucae, clavi, glandes, fragmenta metallica, vitrea, pili, ossae grandiores, & similia, quae alias per meatus naturales, foris patentes, alias per vulnera, intro deveniunt.

603. Laedunt haec mole sua, pondere, duritie, figura, motu, obstruendo, gravitando, comprimendo, irritando, atterendo, vulnerando. Quodsi vero ejus naturae sunt, ut, quibus alluuntur, humoribus solvi possint, latius etiam sese diffundere ac vi singulari nocere solent.

Nec rarum est terrea, mucosa, amurcosa, coagula, iis adhaerescere, sic varii generis concrementa nasci (568, 570, 571.).

604. Pro partium igitur, quas occupant, diversitate omnivarios effectus producere debent. In adipem per vulnus demersa, per annos saepe innocua, varie mutata sede, aut foras demum protruduntur, aut irritando inflammant, exulcerant, aut improvise haemorrhagias intus, convulsiones, paralytes, subitam mortem inferunt. Laryngi impacta, altiusve in tracheam detrusa, repente suffocant, aut violenta tussi, inflammatione, exulceratione, tabe, paullatim necant. Deglutita, dum in faucibus, oesophago, stomacho, pyloro, intestinis, haerent, obstructione, inflammatione, perforatione, ulcere, calculi generatione (568.), diversimode hanc officinam turbant. Utrum & ex primis viis nonnunquam in vesicam urinariam deferuntur, & qua via? Quaecunque alicubi detenta lotio alluuntur, crustas calculosas mora contrahunt (570.). Nec obscurum est, quid mali

in

in nares, oculos, aures, immissa creare debeant.

605. Et hae quidem praecipuae sunt, inter quas corpus humanum versatur, potentiae nocentes. Uti vero multae laedendi facultate inter sese conspirant, multae contra pugnant; ita, quas inducere valent, noxas pro varia similibus vel dissimilibus concursione intendi aut mitigari ac destrui necessum est.

De Seminiis morborum (75.).

606. SEMINIA morborum non minus, quam potentias nocentes, multifariam inter se discrepare, docet, quae has inter & illa requiritur, mutua affinitas (75, 78.), magnusque numerus morborum, quos vi unita producant (120 ad 418.). Merentur ideo speciatim hoc loco etiam considerari (79.).

607. Insunt in homine secundum naturam quamplurimae affectiones, ipsae vitae ac sanitatis principiis necessario innexae, quibus fit, ut corpus humanum non quarumvis potentiarum impressioni

V 5

refi-

resistere, eoque nomine etiam naturaliter ad morbos dispositum dici queat. Haec igitur naturalia vocabo morborum feminia.

608. Quorum quidem alia ubique & semper in omni homine obtinent, ideoque universo generi humano communia ac perpetua sunt; alia vero propria, quae in singulis tantum inveniuntur, nec in iisdem omni tempore, aut eodem constanter modo.

Semina morborum naturalia, communia.

609. COMMUNIUM praecipua haec sunt. Firmarum C. H. partium cohaesio nexusque haud insuperabilis; succorum multitudo & crasis facile mutabilis; canaliculorum numerus, mollitudo, subtilitas, implicatio; superficies meatibus undique patens; principium vitae valde sensibile (171), fugax (187.); functionum omnium ac singularum generale fundamentum in motibus harmonicis positum; mirabilis universae tum compagis, tum oeconomiae, consensus ac conspiratio; mutui denique

men-

mentem inter & corpus commercii leges statae, nec pro lubitu variandae.

610. Naturam hominis ita comparatam qui confert multiplicibus potentiarum, quibus per vitae munia exponitur, viribus (419 ad 605.), is facile videt, non imparem modo esse quibusvis noxis repellendis, sed pronam quoque in nonnullas ruere.

Semina morborum naturalia, propria.

611. LATITUDO sanitatis uti multam admittit differentiam; ita, quod quisque sanus sibi ex naturae instituto privum habet, quo fit, ut magis, quam alii, ad aliquos morbos proclivis sit, horumque idcirco occasionibus minus resistere queat, inter feminia haud inepte referre licebit (75.).

612. Quae vitae humanae periodum variant, aetates hujus loci sunt. Nascitur, crescit, perstat, decrescit, moritur homo ex lege naturae. Cuique horum statuum sua quidem propria est sanitas: at partium, facultatum propensionumque

cum

cum animi, tum corporis, magna in singulis discrepantia. Ex hac igitur & diatheses profluere debent, quae quamlibet aetatem in alios atque alios morbos proclivem reddant.

613. In sexu haud minor dissimilitudo est; siue, quas privas sibi & mas & femina habent, partes spectes, seu reliqui etiam corporis habitudinem, aut universam œconomiam. Inde uti alia est maris, alia feminae sanitas, ita & cuique sui sunt, in quos per sexum magis inclinatur, morbi, masculini, feminini. Posteriorum praecipue tanto major numerus est, quo plura sexui sequiori munia incumbunt; ut merito uterus sexcentarum in muliere aerumnarum auctor dicatur.

614. Temperamentum ponit singularem C. H. sani in solidis succisque suis diathesin ac proportionem, viriumque motricium gradum, unde singularis profuit functionum tenor, qui dum sanitatis modum non excedit, in diversimode temperatis tamen longe diversus est. Multiplex haec discrepantia uti totidem deflexio-

flexiones ab una sanitate, perfectissima, indicat, ita haud pauciores ad statum morbosum appropinquationes. Ex quo consequitur, ut quaeque temperies in illud morbi genus, quod proxime contingit, propendeat, huiusque idcirco seminium continere haud immerito dici possit.

615. Eadem ratio est *ιδιοσυγκρασίας* ac privatae partium singularum habitudinis, quae ab generali corporis sui temperatura abluunt, discrimine ut plurimum vix, nisi per effectus quosdam, observabili, nec & œconomiam in ceteris admodum turbante. Mirabilis hinc saepe oritur sensibilitas, qua potestates rerum, quas alii facile ferunt, e millibus uni fiunt nocentissimae.

616. Istorum vero seminiarum (611 ad 615.) pars praecipua sedem videtur habere in principio vitali (170.), quod, cum per universum corpus late diffusum sit (175.), amploque polleat consensu (178, 179.), & multum de quaque functione sibi vindicet (180.), si quo gradu, in homine ceterum sano, agilius aut torpidius

pidius fuerit, potentias nocentes in morborum generatione plurimum adjuvare posse indubium est (195. 199.). Atqui sanitas multifariam admittit virtutis vitalis tam in corpore toto, quam in singulis partibus discrepantiam (176, 177.).

Morborum Seminia, quae sunt praeter naturam.

617. **INGENS** praeterea numerus est eorum, quae sive congenita, seu post natiuitatem contracta, praeter naturam corpori ita insident, ut, quum ipsa morbosa sunt, etiam per potentias nocentes concitata alios insuper excludere morbos queant, merito hinc seminiis annumeranda.

618. Primum quidem huc referantur affectiones occultae, quae, etsi nihil admodum vitiosi in ulla corporis parte aut facultate prodant; neque etiam ad naturalia seminia, communia (609.), aut propria (611 ad 616.), pertineant; nihilominus, data occasione, in manifestos erumpendo morbos, vires suas noxias declarant.

rant. Istiusmodi videntur diatheses haereditariae, tum & in utero materno aut ex nutricis lacte prognatae, quae, seminum similes, per annos saepe, absque sensibili labe aut functionum laesione, sopitae latent; at suo demum tempore, faventes natae conditiones, in analogam sibi morborum speciem efflorescunt. Morbosae igitur habendae sunt; quum generalibus sanitatis differentiis (611.) non comprehendantur: quamquam cuius generis alienatio a statu naturali singulis subsit, haud satis constat. Morborum, qui per accessiones & intermissiones circuitum faciunt, eadem forte ratio est.

619. Alterum genus est affectionum mediarum, quae reapse quidem praeter naturam sunt, talesque se per sua signa produnt; nec tamen ita graves, ut vulgo pro morbis habeantur (123.); quum functiones haud turbent (38.). Quandoque igitur diu absque noxa feruntur, ac tantisper a Pathologis ad morborum causas potius relegantur (58, 123, 124.);
dum

dum proprio incremento auctae, aut accessione aliorum vel seminiarum, vel potentiarum, adjunctae, veros demum ac palam agnitos morbos pariant.

620. Morbi itaque simpliciores, supra enumerati (125 & seq.), ad hunc locum pertinent omnes & singuli, quotquot aut propriis viribus, aut complicatione cum aliis, nondum eo magnitudinis creverunt, ut sanitatis munia manifeste perturbent: at qui proclivem modo ad aegrotandum reddunt hominem. Cujusmodi sunt solidorum debilitas & rigiditas (157, 164.), irritabilitas & torpor (190, 196.), nonnulli cavorum morbi (202.), ut & instrumentarii (213.); potissimum vero vitia fluidorum, cum absoluta (269 ad 302.), tum relativa (383 ad 412.). Totidem haec seminia sunt, quae ocyus, serius, data occasione, sui generis morbos excludere valent: prout locis citatis est videre. Nec sane plethora & cacochymia hunc fontem penitus exhauriunt.

621. Tertium genus est vitiorum ma-
ni.

nifestorum, quae uti morbos effectibus palam sese declarant, ita vel sponte, vel aliarum potestatum concursione, in morbos alios, specie diversos, degenerare queunt, nequaquam cum symptomatibus confundendos (97, 105.). Eo igitur nomine seminiis omnino annumerari debent, quod proclivitatem ad sui generis affectus ponant; tametsi ipsa nec immerito inter morbos referuntur. Naturae simpliciorum morborum, ante (150 ad 412.) expositae, id per effectus suos abunde ostendunt; quum ex plerisque sibi permissis alii atque alii scaturire soleant. Intelliguntur hinc morborum metaschematismi, exitusque in alios morbos. Nec sane minima haec pars est eorum, quae ad diagnosin ac prognosin in praxi rite instruendam requiruntur.

622. Quocirca patet, seminiarum multa, quae praeter naturam sunt, in hominem invehi actione potentiarum nocentium, adeoque ut harum effectus, supra (419 ad 605.), ordine jam enumerata esse, eandemque rem, ut diver-

simode spectatur, potentiae nocentis, seminii, aut morbi loco haberi posse.

De differenti causarum morbificarum constitutione.

623. ITA demum perspicere datur, quam multiplici modo verae morborum causae (62.) constituantur. Tametsi enim hoc commune omnibus est, nasci ex potentiis nocentibus & seminii inter se concurrentibus (77.); haec ipsa tamen principia multum diversae sunt originis, nec eadem semper ratione alia aliis sese adjungunt.

624. Primum quidem potentiarum nocentium multae sunt tanta vi praeditae, ut non nisi seminio naturali, communi (609), aut proprio (611.), opus habeant ad causam morbi constituendam, hinc vel sanissimos ceterum statim in morbum conjiciant. Mechanicae potestates (598.), ignis (601.), venena (486.) & plura alia hujus loci sunt.

625. Quodsi seminia, quae praeter naturam sunt (617.), intus alit homo,
res

res non naturales, etiam innoxiae, cum his in morbi causam concretere valent; ut adeo tum praecipua morbi pars seminio potius, quam potentiae nocenti, adtribuenda videatur.

626. Quum vero potentiae nocentes etiam seminia morbosa creare soleant (622.), quae nata, dein cum illis rursus concurrente, in morbos tandem abeant; manifestum est, easdem solas, continuata diu actione, quidquid ad morbum constituendum requiritur, inducere posse, nullo licet seminali vitio praegresso. Incongruus rerum non naturalium usus vel perfectissimas sanitates ita haud raro pessumdat.

627. Quandoque seminiiis morbofis accedere debet naturale seminium, proprium (611.), quo maturescant veluti, atque apta reddantur ad generandum morbum, si potentia nocens supervenerit. Docent seminia haereditaria, quae una cum homine ad certam usque aetatem adolescunt, priusquam sese explicent.

628. Morborum, qui ex aliis morbis,

tanquam ex seminis suis (621.), nascuntur, multiplex origo est. Etenim alias morbus primarius, sibi permissus, vi sua in aliud genus sese convertit, singulari hominis, partisve, quam occupat, constitutione adjutus. Alias naturae hoc opus est, cujus dum motus (98 & seq.) morbo superveniunt, hunc mutari oportet. Nonnunquam congrua vel incongrua medicatio, rerumve non naturalium casu aut consilio accedens potestas mutationem inducit. Morbi quoque materies, bene vel male e sede sua in alias delata partes, pro harum diversitate morbum variare potest. Quandoque symptomata sunt potentiae nocentes, quae morbum morbo aggravant (97, 105, 109.). Nec raro quod de morbo utcunque sanato reliquum est, seu materies fuerit, seu vitium solidis fluidisve illatum, seu virium motricium labes aliqua, feminium ponit, quod neglectum levi occasione denuo in morbum prorumpat. Consensus etiam atque conspiratio (609.) facit, ut, malo in alias atque alias partes diffuso, ex morbis morbi orientur.

629.

629. Pro multitudine autem seminiorum, quae in homine insunt, crescit & numerus potentiarum nocentium, & morborum possibilium occasiones multiplicantur, augeturque adeo proclivitas ad aegrotandum. Quum igitur a seminis naturalibus, tum communibus (609.), tum propriis (611.), nemo immunis sit; natura illi quidem ad morbos pronissimi prae ceteris esse debent, qui & priorum multa ac gravia habent, & morbosus insuper cujusvis generis (617 ad 621.) laborant. Unde patet, quanam sit constitutio debilis, quae robusta, qui status valetudinarius, quanam debilitas partis singularis? Cur debiles, exacto rerum non naturalium regimini addicti, saepe minus aegrotent, diutiusque sani vivant, quam robusti excessibus quotidianis impliciti? Dissolutam juventutem haud raro senectus manet miserabilis; & contra.

630. Liquet porro, quam utilis haec doctrina sit Medico, rationalem artem profitenti, ad ea, quae morbum praesentem

X 3

tem

tem faciunt, recte cognoscenda. Quaecumque ille fuerit, simplex, an compositus; origo certe ac natura ejus vix rite intelligitur, nisi constiterit, ex quibusnam tum potentiis, tum seminis, inter se conjunctis profluxerit. Et quanquam feminarum consideratio non in omnibus aequae momentosa videri possit, est tamen in plurimis; eoque magis, quam non diatheses adeo mere passivae, quae potentiarum actionem modo excipiant, huc referantur; sed vel maxime activae, quarum vires, a potentiis nocentibus tantum excitatae, his ipsis saepe longe validiores, totum quandoque morbum, aut potiore certe ejus partem, sibi solis vindicant (51, 99, 102.). Quin minus etiam a Practicis praeteriri debent, ut qui inter morbos singularium hominum versantur.

631. Medicum igitur aegri examen, quo vera causae morbi cognitio nititur (72.), non classes modo singulas rerum non naturalium, vitaeque antea actae rationem, complecti debet; sed & universam

nam hominis constitutionem, quaeque in hac cum communia, tum propria, & quae secundum aut praeter naturam, insunt. Ita nimirum utrumque genus principiorum, quibus morbus efficitur (630.), sese demum manifestat. Quodsi vero alterutrum forte ex se lateat, detegi id tamen quandoque potest alterius noti principii comparatione ad morbum, per suos effectus cognitum (45, 117.), facta. Potentia nocens saepe feminium, aut hoc vicissim illam, sic prodit.

632. Atque hac demum methodo etiam felicissime invenitur eorum, quae Practico agenda sunt, ratio modusque, cum in prophylaxi sanorum, tum in aegrotantium curationibus. Intuta sanitas est, cui non cavetur, ne aut succrescant semina, aut nata sese explicent. Nec morbus plane tollitur, nisi sublata universa complexione conditionum, quibus fovetur: quod cum in morbis multum complicatis, aut inveteratis, rarissime simul obtineri possit, aliarum post alias correctio suscipi debet; ut minutatim deteratur,

quae uno impetu ejici nequit, causa mali. Si quae porro morbosa semina superant, quae tollere nefas, sopire tamen & haec averfis nocentibus potentiis (59, 77.) licet.

Vires Naturae medicatrices.

633. IN tanta rerum nocivarum multitudine cum rari sint homines, qui satis circumspēcte vivant, pronum est credere, longe frequentiores fore morbos, quam observatio doceat, nec cuiquam diu incolumem perstare sanitatem posse. Conferre quidem potest, neque sufficit tamen ad avertendos morbos, requiri feminii ac potentiae nocentis analogae concursione, ut nascantur (75 ad 78.): quando concurrendi occasiones adeo multiplices sunt. Oportet itaque alias subesse causas, quas operae pretium est considerare.

634. Quemadmodum natura humana morbos mortemque averfatur & horret (2.); ita suis quoque viribus instructa est armisque, quibus sese ab illis tueatur,
quae-

quaeque non minus in corpore, quam in mente, insunt, & quanquam diversa, in eundem tamen finem omnia conspiciant (18, 51, 99.).

635. Continuis vitae actionibus expositum corpus, proprio suarum partium motu attrituque, cito destruitur. At facultate etiam nutriente gaudet, qua materiem extraneam sibi appropriando jacturam jugiter reparat, inque perpetuo suae materiae fluxu ac mutatione idem tamen atque incolume sese conservat. Sic inevitabili morborum mortisque causae certissimum opponitur remedium.

636. Ejusdem quoque ordinis est facultas admirabilis, quae solidae compagis vulnera, fracturas, ulcera, vexata, mutilationes, artificio inimitabili, consolidat, redintegrat, refarcit. Ea quamvis majori gradu nonnullis animantibus indita sit, quam homini; huic tamen & tam eximia inest, ut merito universae Chirurgiae fundamentum habeatur.

637. Praeterea uti corpus suis viribus alimenta coquit sibi que assimilat; ita non

minus facultatem nactum est morbosa, & quae praeter naturam sunt, subigendi atque contemperandi. Hic ille tam salubris *πεπαισμός*, quo conditiones noxiae eorum, quae morbum intentant aut faciunt, ita mitescunt, ut vel innocuae fiant, vel ad commodam ejectionem expeditae. Quidquid in crisis salutare est, hac potissimum virtute nititur.

638. Inter praecipuos hujus facultatis (637.) effectus memorari meretur suppuratio, solius naturae opus, arte quavis superius, praestantissimum adversus cruda, acria, obstructa, inflammata, vulnerata, ulcerosa, emortua, quae aliter sanari nequeunt, remedium.

639. Emunctoriorum insuper summa hic est utilitas (299.); ut quorum beneficio nocentia, aut nocitura, sive a foris ingesta fuerint, sive intus nata, mature ejici possint. Nec ordinaria tantum usu veniunt, quando materies morbosa expelli debet; sed inconsuetas etiam vias modosque adhibet natura: uti haemorrhagiae, vomitus, cholera, diarrhoea, sudatio &c. docent.

640.

640. Multifariae autem, quibus corpus vivum pollet, vires motrices, quum rebus nocivis irritatae semet exserunt, praecipuum praestant vitae ac sanitati praesidium. His certe nituntur facultates modo allegatae (635 ad 640.). Inde profluunt motus automatici, irregulares quidem multimodis, at saepe beneficentissimi, certa quae determinatione ad salutarem finem tendentes; etiamsi mente nec imperante, nec conscia, & vel invita quoque, fiant, hujusque adeo consilio nequaquam tribui possint (51, 99, ad 105.). His si careret homo, nulla vel sanitati constantia, vel morbo medela foret.

641. Id genus motibus praesertim febris annumeranda est. Licet enim commotio ista, perturbato circulationis systemate, gravibusque symptomatis molesta, haud raro perniciem inferat, hinc merito morbus appelletur; saepe tamen & mirifice adeo salutaris est, ut certius aliud potentiusve cum ad sanandos, tum ad praecavendos morbos auxiliium

lium natura, vel ars, vix agnoscat. Inde vel intemperantia quoque Medicorum in laudanda febre, qui nonnunquam ejus faciendae magis, quam abigendae, potestatem sibi negatam dolent.

642. Accedit partium facultatumque consensus ac conspiratio (99.), qua mutuam sibi opem ferunt, aliae aliarum vice funguntur, sanaeque pro afflictis in motus medicatos ruunt; ut horum junctis viribus tanto minus resistere imminens praesensve morbus possit.

643. Nec menti humanae sua desunt conamina, quibus periclitantem sanitatem tuetur. Etenim molesta perceptio minantis mali, aut olim tolerati memoria, non modo impellit eam ad quaerendum praesidium, sive id evitatio causae cognitae dederit, seu usus auxilii experimento, ratione, aut conjectura inventi: sed suos etiam animus, formidine periculi inquietus, concipit impetus, motusque in systemate suarum functionum concitat, qui, licet ex instinctu potius, quam ex consilio, profluere videantur,

cer-

certissimum tamen tutaminis, aut levamenti, afferendi scopum atque efficacitatem manifeste declarant. Hujusmodi sane sunt musculorum, qui voluntati parent, motus spontanei, cogitationem praevertentes, nec pro arbitrio retundendi: praecipue autem, quae praeter rationem toties sese efferunt, determinata rerum noxiarum fastidia, aut medicatarum appetentiae, quibus obsequendo imminentes morbi saepissime avertuntur, refractarii etiam sanantur.

644. Postremo memorabilis quoque est facultas adsuescendi, qua utrumque hominis principium gaudet. Hac si careret natura humana, paucissimis profecto sanis esse contingeret. Duramur nimirum consuetudine ad innoxie ferendum innumera, quae minus adsuetis obfunt. Uti vero universim in quarumvis actionum exercitatione multum juvamus consuetudine; ita haec ipsa quoque medicatrices cum mentis, tum corporis, vires (633 ad 644.) quascunque in facilitatem agendi disponit, qua potentiis nocen-

nocen-

nocentibus sese opponere, noxas ab his illatas corrigere, partes affectas in integrum restituere promptius, commodius, felicius, queant. Ita vel morbi etiam adsuétude magis & tolerabiles & tractabiles redduntur, ipsaque venena mitescunt. Quocirca patet, cur ex vetustissima observatione, quae a multo tempore in consuetudine sunt, etiamsi deteriora, insuetis minus turbare soleant? Cur consueti morbi mitiores? Cur valedudinarii saepe praeter expectationem longaevi?

645. Haec summa est remediorum naturalium, quae data homini sunt, ut se adversus plurimas morborum causas tueri incolumem queat. Horum virtute efficitur, ut morbo longe frequentior sit sanitas; ut multi perraro morbis affligantur; nonnulli etiam in sanitate nunquam interrupta consenescent; magnus denique aegrotantium numerus sponte, absque Medici ope, convalescat.

646. Merentur autem ideo quoque accuratius perpendi, quando indubium est,

est, artem medendi non prima solum inde cepisse initia; sed & his ipsis naturae viribus ita inniti (18, 19.), ut sine illis exquisitissima ceterum Medicorum omnium industria ne unum quidem servare sanum, aegrumve sanare possit. Iisdem qui prudentissime uti novit, artis fastigium attigit.

647. Atque ista cum perpetuae observationis sint, a nemine quidem in controversiam vocantur. Verum de illo disceptatur acriter, ex quonam hominis principio ea omnia profluant: utrum pars corpori, pars menti, an ne huic soli debeantur universa? Utraque sententia suos habet patronos, claros viros, qui magnae contentionis disputationibus inter sese litigando nec vincere tamen, nec vinci, potuerunt. Unde constat, rationes utrinque afferri non improbabiles quidem, at quae nec liquido demonstrant; litemque adeo, quae intra meras opiniones consistat, haud posse dirimi. Nec ferme spes est unquam prorsus diremum iri, quan-

quando nimis ignorantur vires ac fabricatio corporis, mentis natura & facultates, mutique, quod inter sese alunt, commercii fundamentum ac leges.

648. Dixeris sane potiora esse illorum argumenta, qui utrique hominis principio suam inesse agendi vim contendunt; si cogites, multos in nobis fieri motus (640.), non inscia solum, sed & refragante anima, quosque contra vellet anxie, non fieri; alios, quacunque causa suppressos, ejus imperio nequaquam resuscitari posse, at stimulo corporeo facile: ex superstite autem in partibus de corpore vivo resectis vi vitali (169, 181.) liquere, dari in corpore vires motrices, quae non a mente pendeant: neque porro intelligentem a stulto, aut adultum ab infante, hac re vel minimum differre: quin & in brutis animantibus id genus motuum instinctuumque dari; nec vel vegetantia iis carere: neque tamen eosdem semper adeo rationales esse, ut non & plurimum saepe noceant (104.); denique in illis ipsis etiam moliminibus,
 quae

quae indubie ad mentem attinent (643.), sciendis hanc non magis sui compotem esse, quam in animi perturbationibus (532 & seq.); appetitusque ejus ac fastidia non modo praeter omnem deliberationem nasci, sed vel invitae quoque abs corpore male affecto veluti obtrudi, pro lege sensibus praescripta, qua ad certas corporis mutationes definitae in anima cogitationes, constanter eadem, exoriuntur.

649. Haec tamen cuncta (648.), multaque alia, quum aliter sentientes non sint convincendo, neque etiam solide ab his refutari queant; superest, ut quisque, quae maxime placeat, sententiam amplectatur, aut, quod fortasse consultius, universa quaestio in medio relinquatur, Pathologos saltem aut Practicos non amplius exercitura, donec a Physiologis ad liquidum perducta fuerit. Utrum tanti interest, an Naturae cum HIPPOCRATE morborum medicatrices appellentur, an vero cum aliis Anima, aut Archeus? Quando, qui diversa de his sentiunt, ad

eandem tamen sanitatem homines perducunt, & vel medendi methodo etiam convenire possunt.

De Symptomatibus Singulatim.

650. SYMPTOMATA quum partem status morborum efficiant, cum aegro, tum Medico, manifestissimam (88.); videri possit, nullo ad ea cognoscenda opus esse negotio; ut quae sponte in sensus incurrant. Neque profecto opus foret, si sufficeret nosse, quatenam adsint, nec penitior eorumdem requireretur inspectio.

651. Praecipuum nempe fontem continent, unde, quae ad detegendam morbi naturam, diagnosin, & prognosin faciunt, depromuntur (45, 111, 117, 118.). Oportet itaque Medicum, qui iisdem legitime uti velit, singulorum causas, sedes, variasque ad morbum relationes, rite intelligere.

652. Adde, quod morbi etiam compositi, cum in symptomatibus suis, quorum diversa concursione constant, spectantur (417.), distinctam horumce notiam

tiam exigant, ut vere ac enodate explicari possint.

653. Pathologia igitur rationalis ordinatam primo tradere expositionem debet omnium & singulorum alicujus momenti symptomatum, in qua inveniri, cum opus est, queat, quatenam cujusvis sit natura, quam diversa origo, & quae aut partes, aut vires, in quoque afficiantur. Nec sane prius multiformes eorumdem complicationes, etiamsi curatissime digestas, recte aut proponere, aut cognoscere licet.

654. Ingens autem numerus, ut molestiam creet in ordinando, satis tamen commode, recepta dudum divisione tripartita, ad actiones laesas, vitia excretorum, ac qualitates sensibiles alienatas, refertur (119.). Ulteriore singularum classium digestionem major minorve simplicitas, mutuusque aliorum cum aliis nexus, haud difficulter determinare potest. Idcirco vitiositates qualitatum sensibilibus praemitemus.

Qualitates sensibiles alienatae.

655. QUIDQUID, praeter actiones & excreta, in corpore aegroti, vi morbi a statu naturali mutatum, ope sensuum a Medico percipitur, id ad hunc titulum referri debet. Cujusmodi plurima sunt, quae, etsi quandoque parum aut nihil incommodant, notari tamen atque intelligi debent; ut latentes intus causae morbi-que, ex quibus profluunt, inde cognoscantur. Praecipua tantum attingemus.

656. Color superficiei corporis, quae visui patet, ex permixtis integumentorum & qui proxime subsunt, translucentium succorum, aut & solidorum, coloribus constans, uti multa etiam in sanis varietate ludit, ita pluribus causis modisque vitari potest. Interceptus, aut nimis humorum influxus; eorundem fluentium (399.), impactorum (400.), effusorum (402.), secretorum (405.), nutrientium (404.) errores varii; cacochymia multiplex; crasis per *πεπαισμον* (637.) admixtionem, separationem, coagulum, atte-

attenuationem, corruptionem, mutata; vitium ipsius substantiae integumentorum aut, quae subjacent, partium, maxime eo faciunt. Inde omne genus morbosae decolorationis in pallidum, rubrum, flavum, virescens, lividum, purpureum, fuscum, nigrum, sive universim, seu in singulari modo parte obtineat, explicari potest.

657. Foetor acidus, putridus, rancidus, fracidus, animam, perspirabile, sudorem, sputum, alia excrementa, humores, partesve, praeter naturam inficiens, quam multiplici materie causaque nascatur, ex supradictis (307, 310, 312, 313, 314, 325, 327, 328, 375) elucescit.

658. Calor sani corporis natus, circuitus vitalis comes, excessu supra calorem atmosphaerae mensurandus, sicubi in morbis ad enormem gradum intenditur, ponit impetum humorum vehementem, magnam vasorum resistentiam, sanguinem copiosum, valde densum, diathesin hujus inflammatoriam (355, 367.), aut nimis oleosam (356, 364.), cacochymiam

miam acrem, putredinem, rancorem, motum vitalem auctum (170.), hinc irritamenta a foris ingesta, applicata, aut intus concitata (171.). Augescit etiam magis, cum calor externus, aut prohibita ventilatio, accesserit. Potest adeo pro conditionum concurrentium numero, intensitate, duratione, sede, magis aut minus excedere, totumque corpus, aut partem modo, occupare. Unde patet non infrequens id symptoma esse, nec paucos morbos comitari. Effectus autem, quos producit, ex (424, 425, 466, 467, 509, 1.) perspiciuntur.

659. Sponte hinc fluunt, quaecunque ad caloris imminuti intellectum pertinent. Nec latent causae atque consecutiones caloris ac frigoris alternantis, aut in diversis corporis partibus eodem tempore inaequalis.

660. Utrum morbosa affectio etiam in homine ignem ciere electricum potest, qui fulgurante ictu sese manifestet, cum corpora aliena contactum minantur? Symptomatis inauditi suspicionem

no-

novissimum quidem exemplum movit, nec plura tamen deinceps confirmarunt. An huc referri quoque debent spontanea hominum incendia, & vel ad cinerem usque conflagrationes, quae in historia Medica memorantur?

661. Duritia partium morbosa nascitur ex rigiditate (164.); intemperie sicca (386.); contractione (209, 5.); errore nutrimenti (404.); distensione ab humoribus multis (385, 387, 394.), valde motis (409.), spissis (282, 284, 367.), congestis, impactis (209, 1.), errantibus (400, 402.), concretis; emunctoriorum obstructione; luxatione (226.); hernia (230.); fractura (217.); tumore vario, &c. His autem contraria mollitudinem inducunt. Renixus justo major aut minor, qui auctam minutamve elasticitatem (160, 165.), ut symptoma, comitatur, inde quoque intelligitur. Nec obscura est ratio humiditatis & siccitatis nimiae, quam morbi aliquando inducunt.

662. Superficies partium laevitate vitiosa peccat, cum in callum durescunt in-

Y 4

tegu-

tegumenta, aut contentis ultra modum distenduntur, aut, quae plenitudine protuberant, vascula, ob influxus vitalis defectum collapsa, subsidunt. Inaequalitatem contra efficiunt succorum distendentium subductio; vasculorum turgor ab humoribus nimia copia appulsis, aut ob constricta oscula elabi impeditis; erosio ab acri; substantiae degeneratio; eruptiones multivariae, &c.

663. Magnitudo corporis partisve praeter naturam aucta vel imminuta; quanquam supra (260.) inter morbos instrumentarios memorari debuit; frequentius tamen symptoma est, quam morbus, locumque ideo inter qualitatum sensibilibum vitia meretur (262, 263.)

664. Excessus, omnis generis tumorum (262.), qui aut universam corporis superficiem, aut partem singularem, occupant, comes, ponit vel volumen materiae auctum, vel exsuperantem ejus quantitatem, nititurque contentorum ad continentia ratione ultra modum aucta, atque ex doctrina de morbis solidorum
con-

continentium (200 ad 211.) rite applicata maximam partem intelligitur. Adjungit sese fractis (217.), luxatis (226.), herniis (230.), prolapsis (248.), aberrantibus (256.), male conformatis (259.), luxuriantibus in exostosi, condylomate, sarcomate, fungo. Est & consecutio distensionis a rarefactis, ab obstructis (209. 1.), ab humorum abundantia (385 & seq.), a multiplici cacochymia, ab errore fluentium (399.), impactorum (400.), effusorum (402. 403.), nutrimenti (404.), ab affluxu in partem nimio (411.), stagnatione (410.), refluxu impedito, &c.

665. Minuta quantitas a contrariis conditionibus pendet. Succorum inopia (393, 395, 396.), deficiens influxio (411.), solidorum collapsus, contractio (209. 4. 5.), erosio, maxime huc faciunt. Unde evacuationes enormes, marasmodum, tabem, ἀγρόφιαν, totius aut partis, comitatur. Memorabilis praecipue est, quae subito in morbis sese prodit, subsidencia, vel habitus universi, vel partium singularium, quae tumuerant.

Spasmus humores intro compellens, *νερευαγγεία*, circulatio elanguida aut cessans, vis vitae defetiscens, metastasis, gangraena, tum fere in causa esse solent.

Excretorum vitia.

666. MULTIMODIS quidem vitari excretiones possunt, sive actum excernendi spectes, sive partem, unde excernitur, seu materiem denique, quae foras prodit. Horum tamen quamplurima non adeo propria sunt huic titulo, ut non rectius alio referantur. Haud pauca sane morbi nomen merentur, supra (401.) inter errores humorum jam exposita. Plura ad causas morborum pertinent, suo quoque loco (555 & seq.) ante tradita. Alia; etsi symptomatum rationem habent; potiori tamen jure actionibus laesis annumerantur; quia non id, quod excernitur, sed ipsa excretio, peccat. De retentorum vitiis, quae hoc quoque loco ab auctoribus commemorari solent, eadem valent. Quum igitur & quantitas materiae excretae, deficiens, aut excedens, com-
mode

mode inter excretionum laesiones tractari possit; supersunt modo, quae in qualitatibus excretorum a statu naturali mutata sese produnt, hic exhibenda. Atqui horum multa variis locis (401, 555, 566, 582, 602.) jam tradita sunt: omnia vero & singula, cum praecipuam habeant in doctrina signorum utilitatem, specialior eorundem expositio, ad Semioticam Pathologicam (16, 11.) potius ableganda, cum maxime nos morari non debet.

Actiones laesae.

667. SYMPTOMATUM, quae in morbis sese manifestant, haud alia majoris momenti sunt, magisque aut aegros, aut Medicum, urgent, quam quae functionum exercitationem perturbant. Unde accuratam singula, prout suis ex causis profluunt, expositionem merentur.

668. Difficile tamen est in tanta rerum multitudine, tamque arcto nexu, ordinem invenire, qui justae methodi
legi-

legibus examuffim respondeat. Quae molestia, gravis Physiologis, Pathologis etiam gravior, nec prorsus superanda, dissensionem inter Systematicos haud minus tolerabilem, quam inevitabilem, reddit. Ordinem itaque a vitiis illarum facultatum, quae per universum corpus diffusae, aut multis partibus communes sunt; ut quae deinde sequuntur, singularium actionum laesiones clarius intelligi queant.

Sensationes molestae ex morbo.

669. SENTIRE mentem dicimus, cum ex corporis sui affectione ideas concipit. Id qua ratione fiat, explicare non est Medici (65.). Aptitudo autem ad ciencias sensationes, latissime, per corpus diffusa est: uti & permagna datur rerum, quae sentiuntur, varietas. Organa nacti sumus sensoria, singulari quaeque apparatu, suis disposita locis, quorum interventu qualitates sensibiles rerum extranearum nobis, suo quaelibet modo, exhibentur. Inest praeterea in multis partibus

bus sensibilitas quaedam, quae de naturae necessitatibus monet, cumque opus est, ad satisfaciendum iisdem compellit. Denique & sensus aliquis universo corpori communis datur, cum prioribus nequam confundendus, morborum praecipue comes, quo fit, ut mens doleat, angatur, agitetur, quum injuria partibus quibusvis infertur. Is igitur; etsi peculiare organum nullum habet; prae ceteris tamen primo loco considerari meretur, tum ob frequentiam symptomatum, quibus obnoxius est, tum quia & reliquis sensationibus sese immiscet.

Dolor.

670. DOLOR, qui ad Medicum pertinet, est tristis sensatio sui generis, quam ita percipit mens, ut semper ad aliquam sui corporis partem, tanquam quae vim patiatur, referat. Dolet itaque, quia corpori suo male est, hocque restituto praeteriti doloris sine dolore reminiscitur. Immodicum vero, quod in ea sensatione est, facit, ut mens non minus inde,

vitiati humorum motus (406), dolorem plerumque comitem habent.

674. Est tamen, ubi sola etiam sensorii communis mutatio, aliunde nata, haud aliter dolere facit, quam si pars aliqua corporis injuriam pateretur, nulla interim potentia dolorifica (673.) extra sensorium ibidem praesente. Cujusmodi fallaciam in alias quoque sensationes cadere posse, insomnia atque deliria manifeste docent.

675. Efficit dolor, si vehemens est, in mente inquietudinem, laborem, angorem, pervigilium, impotentiam, delirium, vitae desperationem: in parte affecta vis vitalis irritamentum, vibrationes tremulas, tensiones, spasmos (195.), auctum humorum affluxum, congestionem, transitum impeditum, frigus, calorem, inflammationem, gangraenam, insensibilitatem, torporem (196.), resolutionem. Mutua autem consensione etiam in aliis partibus dolores, spasmi, convulsiones, imbecillitas, paralytis, circuitus humorum universalis perturbatio, febris,

bris, motuum vitalium languor, syncope &c. creantur. Tot malorum auctor simul tamen vitae custos est, qui & de praesente noxa, ejusque consecutionibus, mature monet, & compellit ad medellam quoquo modo quaerendam.

676. Inde magnitudini injuriae, periculive, plerumque respondet doloris gradus, qui tanto fere vehementior est, quanto potentiae dolorificae actio intensior proximam minatur destructionem. Augmentum quoque addit partis affectae fibrarum gracilitas (161. I.), tensio naturalis major, irritabilitas (190.), sensus tener; quibus si jungitur temperies corporis sicca, animusque impatiens, dolor in immanem excrescit. Summus ideo brevis, nec corpori nec menti diu tolerabilis, cito aut solvit aut solvitur.

677. Praeterea, quoniam sensationi tristi, quae in quibuslibet doloribus inest, sese insuper in singulis fere adjungere solet idea modi, quo vis dolorifica in partem agit, praecipuae sic do-

Z

lorum

lorum differentiae, ac totidem veluti species constituuntur: uti sunt distendens, gravans, stringens, contundens, pulsans, scindens, pungens, terebrans, rodens, mordax, urens, &c. Nimirum ob perceptionum similitudinem comparamus, quas dolentes in corpore patimur, injurias cum laesionibus, quas vires Mechanicae, Physicae, Chemicæ, foris admotæ, nobis inferunt. Nec improbable est, similes sensationes similibus cieri fibrarum sensilium mutationibus, atque ideo abdita ex manifestis posse explicari. An vero & recte hinc inferas, cujusvis doloris causam nunquam non potentiae, quæ continui solutionem inferre partibus minetur, deberi; aut saltem in solidorum potius violenta affectione, quam in fluidi per nervos impedito motu, ponendam esse?

678. Ανοδυνία igitur, qua aegri, in quos vis dolorifica agit, non dolent tamen, inter morborum symptomata non minus, quam dolor, referenda est. Etenim

nim aut pars affecta sensu caret, pressis, stupefactis, destructis nervis ob tumorem, luxationem, fracturam, contusionem, vulnus, sphacelum, &c. aut sensorio communi impedito universa vis sentiendi labascit in apoplexia, sopore, epilepsia, convulsione, catalepsi: aut eodem perturbato mens alienata est in deliriis: aut denique languente vi vitali, ac vigore circulationis, sensilitas partium collapsarum una torpet in extrema debilitate, animi deliquio, syncope. Ex tranquilla tamen doloris patientia haud satistutum videtur concludere, partibus irritatis sensum vel negasse naturam, vel morbum abstulisse.

679. Pruritus, sensatio dolori proxima, voluptas ex mutato corpore nimis intensa, hinc doloris initium, ponit irritationem sensu quidem non tristi, sed inquietante tamen, molestam, qua fit, ut partem affectam scalpere, fricare, aut quovis alio modo agitare, veluti cogamur. Uti igitur leves motus mechanici, tactio, reptatio, frictio, vellicatio, par-

Mau bat allely f 2
red yon
Vnig. Wiltmann
Kylind. de H. 16
V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16

de Ninge
V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16

V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16

V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16

V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16

V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16

V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16

V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16

V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16
V. H. 16

tibus, quae, quia tangi non consueverunt, delicati sensus sunt, titillationem inferunt: ita pleraeque potentiae dolorificae (673.), cum mitius agunt, partemve minus teneram afficiunt, prurimum creant. Acre praesertim multiplex, leni rosione morsuve in cutim agens, saepissime hunc sensum movet. Unde in scabie, impetigine, herpete, erysipelate, variis exanthematibus, pernione, phtheiriasi, aliisque vitiis cutaneis, tum & in variis cacochymiae acris speciebus, frequens haec molestia. Est etiam in hac affectione locus consensui, quo fit, ut irritamenta, quae in alias partes agunt, in aliis prurimum cieant. Docent vermes intestinales & vesicae calculus.

680. Quando autem plerisque naturae necessitatibus sua quoque indita est pruritus species, qua nos admoneant invitentque ad motus sibi competentes; patet istam sensationem non solum esse superficiei, sed ad internas etiam partes pertinere, inque his ex morbo incitari vehementius posse, ut

tem-

tempore graduque incongruis urgeat. Referre igitur huc licebit multifarios illos stimulos, qui ex causa morbosa oriundi, aegrotantes ad tussim, sternutationem, oscitationem, pandiculationem, excretionem varias alvi, urinae, &c. compellunt.

681. Est & interior quidam pruritus, absque frictione, aut motu animi, intolerabilis, quem in hysteriis & hypochondriacis quandoque membra singularia intus concipiunt, nullo licet stimulantis acrimoniae indicio. Irritabilitati (190.) hunc attribuas, quae fibrae partis, in oscillationes immoderatas actae, facultatem sentiendi inquietant. Is aliquamdiu durans sponte tandem, more spasmodum, solvitur; at nonnunquam periodicus stasis intervalis denuo accedit.

Yors. Anxietatis, sensatio in visceribus, de p. cordis
Uell.

Anxietas.

682. UTI praesente malo dolemus; ita imminentis, quod averti aut superari

Z 3

ne-

nequeat, idea meticulosos sollicitat an-
 gitque, eo quidem vehementius, quo
 malum gravius, minusque aut evitabile,
 aut eluctabile videtur. *Manuscripta* Anxietas idcirco
 tristis quidem pariter, ac dolor, sensatio
 est, at cum hoc minime confundenda,
 longe terribilior, ipsa quandoque morte
 intolerabilior. *Manuscripta*

683. Quodsi igitur *Manuscripta* anxia mens red-
 ditur ex corpore suo affecto, credibile
 omnino est, causam subesse corpoream,
 quae commune sensorium ita mutet, ut
 ideae excitentur, quas mens nec absque
 horrore percipere ac contemplari, nec
 tamen & a se depellere possit.

684. Perinde autem fuerit, utrum
 sensorii communis illa (683.) mutatio
 debeat respondeatque statui corporis
 revera periculoso, cujus perceptione
 animus merito angatur; an conditioni
 minoris momenti, quae panicum modo
 terrorem incutiat (674.). Anxietatis
 gradus utrobique idem esse potest;
 quamvis consecutiones multum diver-
 sae sint. Ita mutui inter mentem &
 cor-

corpus commercii leges ferunt. Inde
 vero notabilis oritur anxietatum diffe-
 rentia.

685. Quum delirantes, idearum
 confusione, tristitia quaeque & calami-
 tosa sibi fingunt impendentia, mens in
 extremum saepe angorem conjicitur,
 corpore licet non, nisi ex turbis sen-
 sorii communis, laborante. Hinc &
 plerumque mala a foris potius, quam
 ex morbo, sibi imminetia imaginario
 metu prospiciunt. Haec species in phre-
 nitide & melancholia frequens, dolori
 imaginario (674.) similis, molestior,
 quam periculosior (684.).

686. Verior ex corpore nascitur an-
 xietas, sicubi obstaculum quoddam co-
 natibus, quibus natura utitur ad expel-
 lendum aliquid, quod sibi intus incom-
 modat, magnopere resistit; ut metus sit,
 ne non sufficiant. Anguntur ideo, qui-
 bus, cum materies excernenda praesto
 est atque urget, excretio tamen alvi,
 lotii, perspirabilis, sudoris, sputi, san-
 guinis, &c. impeditur. Inde & mo-

limina ad haemorrhagias, vomitum, partum, evacuationes criticas, metastases, exanthemata, aut ad calculum, venenum, aliave heterogenea noxiaque eliminanda, nec non flatus conclusos, & subito, ante tempus, suppressas excretiones, vel intro repullas eruptiones, angor comitatur.

687. Porro frequentissimam anxietatis causam ponunt impedimenta respirationis, quae cum & sanguinis per pulmones trajectui obstant, ancipiti vitam periculo premunt. Multiplex itaque vitium pulmonis varia materie infarcti, spasmu constricti, tumore, tuberculis, vomica, ulcere obsessi, aut aëre, aqua, sanguine, pure, tumore, aliove thoracis affectu extrinsecus compressi; fistulae item aërierae fauciumque, qua spiritus meare debet; tum diaphragmatis ac ceterorum, qui respirationem adjuvant, musculorum; aëris denique frigore, calore, levitate, humiditate, elateris defectu, situ, inquinamento, peccantis multifariae labes (422 ad 445.) huc faciunt.

688.

688. Paris efficaciae sunt, quaecunque cordis actionem, atque adeo circuitum vitalem vehementer turbant; sive vitium subsit cordis, spasmu, inflammatione, erysipelate, ulcere, polypo, aneurysmate, hydrope, tumore quovis, concretione, affectu, alienave materia obsessi; sive aliunde nata obstacula impediunt, ne cor moderata contractione sanguinem satis libere cavis suis expellere queat. Imminens hinc circulationis suffocatio naturam urget, ut motibus duplicatis, non sine summa anxietate, contra insurgat.

689. Quocirca & spasmi, repletiones, distensiones, obstructions, compressiones viscerum, quae abdomine continentur; sicubi humorum per vasa motum valde impediendo resistantiam cordi augent; eo quidem certius in angores conjiciunt, quo magis una & diaphragmatis pulmonumque motui obstant, & proximum cor laceffunt. Huc igitur anxietates hypochondriacae referuntur.

690. Postremo quoque angimur,

Z 5

cum,

cum, ob vim vitae quacunque causa defetifcentem (170.), motuum vitalium ac circuitus humorum extinctio intentatur. Docent violentae nervorum affectiones, cordis debilitas, ingruens animi deliquium, sphacelus vitalia invadens, &c.

691. Ex quibus (685 ad 691.) rite consideratis perspicitur, plurimis ac valde diversis morbis istud symptoma sese comes adungere; &, quamquam haud aequae semper periculosum est, nunquam tamen a prudenti Medico negligendum esse. Systemati vitali datus hic monitor magis etiam, quam dolor (675.), attendi meretur; quum saepe aut periclitari vitam annunciet, aut hac quoque mortem reddat praestabiliorem.

Exercitationes sensuum laesae.

692. OFFENSIS sensus communis, proximum est, subjungere, quae ad sensus singulares, quos externos internosque vocant, pertinent, symptomata.

Ve-

Verius haec, quam priora, ad actiones laesas referuntur; quum vitio organorum sensatio non, ut decet, perficiatur. Uti vero officina sensoria pro diversitate qualitatum sensibilibus, quas aliis atque aliis partibus excipere debet, multum discrepante apparatu est instructa; ita multiplex hic a statu sano alienatio, nec ubique eadem, accidere potest. De singulis igitur seorsim agendum. Istud tamen omnibus commune est, ut, instar ceterarum actionum, sanitatem suam in mediocritatis quodam ambitu, congruoque tenore, positam habeant; a quo cum ultra citrave deflectunt, in vitio esse recte dicuntur. Laesiones adeo in universum ad defectum, excessum ac depravationem commode reducere licebit.

Tactus Symptomata.

693. TACTUS, in suo genere praeter reliquis sensibus latissime diffusus, aut valde imminuitur in stupore, aut plane aboletur, idque vel in parte singulari, vel

vel in multis simul, totove undique corpore. Utrumque vitium causis fere iisdem, at gradu diversis, debetur. Epidermis, tactus organum contegens, callo, elephantiasi, lepra, corticosa, squamea, cornea degeneratione indurata, incrassata, aut in sugillatione, bullis, pustulis, interposito sanguine, sero, pure &c. a subjecta cute distans, in culpa esse potest. Alias cutis varia labe nimiae rigiditatis, laxitatis, collapsus suorum vasculorum, contractionis, infarctus aquosi, mucosi, laborans, aut constrictione, contusione, gelu, igne, gangraena, emortua, organum una adficiendo, sensum obtundit aut delet. Nervi denique in originibus, progressu, aut extremis suis, pressione, vulnere, contusione, rosione, exsiccatione, emollitione, extenuatione, vis vitalis defectu, humoris boni inopia, materiae morbosae depositione, usu narcoticorum, aliisve noxis inhabiles redditi, huc quam maxime faciunt. Quo & referri debet, quae morbos sensorii communis, apoplexiam,

lethargum, epilepsiam, catalepsin, &c. comitatur, insensibilitas universalis. Tum vero & virtutis motricis vitiositas accedit, qua tamen correcta sensus impedimentum quandoque perstat, aut hoc ablato illa superest.

694. Acuitur etiam tactus ultra modum, magno incommodo; quum attritatio modica in dolorem vertitur, ut eam quoque refugiant partes. Id fit, ubi organum tegmine suo caret, aut hoc nimis tenui vestitur, aut ipsum justo tenerius, mobilius, plusve justo tensum est. Intertrigine, vulnere, ulcere, inflammatione, erysipelate, abscessu, contusione, dolore hysterico, podagrico, vario, spasmo, affectis hinc accidit. In morbis spasmodicis quandoque universa fere corporis superficies ita tenerescit; ut vel intentatus modo attactus etiam formidinem incutiat.

695. Depravati tactus speciem tum imminutio ejus (693.), tum nimium acumen (694.), in se habet: in utroque enim casu organi minor majorve affectio facillime

lime qualitatum perceptionem confundit. Alia erroris species est, cum sensatio ad perversam partem refertur (674).

Gustus Symptomata.

696. TACTUI proxime affinis gustus similia patitur ex similibus causis. Id tamen privum linguae, principi hujus sensus instrumento, creberrime in morbis, etiam non suis, sordes, mucum, crustam, contrahere, obsideri aphthis, &c. Saliva quoque, quae plurimum ad gustatum facit, permultis obnoxia est cum quantitatis, tum qualitatis, vitiis. Adde, quod appetentia, quae saporum gratiam mire augere potest, raro in aegris vigeat, fastidium contra & nausea saepe subnascat. Inde frequens origo multiplicis laesionis hujus sensus intelligitur.

697. Prae ceteris notabilis est gustus alienatio; quum aegri conqueruntur de sensu saporis falsi, amari, urinosi, acidi, aeruginosi, dulcis, rancidi, cadaverosi, quo sibi videantur imbuta esse, quaecunque ingerunt. Causa plerumque in saliva
haeret

haeret vitiosa materie infecta, sive hanc ex lymphâ sanguinis attulerit, sive ori infusa demum contraxerit ex quacunque partium, quas alluit, aut vicinarum, labe. Inde, quae serum maxime affectant, cacochymiae acidae, biliosae, putridae, rancidae, falsae, aliaeve acres; tum sordes, crustae, ulcera, oris, linguae, dentium, gingivarum, palati, narium, faucium, oesophagi, ventriculi, trachaeae, pulmonum, &c. hoc symptoma producant. Organi quoque gustatus & papillarum varius tensionis aut laxitatis status, vel superstes a priore sapore affectio, quin & sensorii communis perturbatio eo conferre possunt. Liquet adeo, cur alienus sapor saepissime quidem ex morbo, quandoque tamen & bono omine ex perfecta materiae morbosae correctione profluat.

Olfactus Symptomata.

698. OLFACTUS nonnunquam ex causa morbosa nimium acuitur, ut vix odora etiam percipiuntur, odorata autem
tem

tem & ad majorem distantiam, & longe fortius, hinc sternutationem, convulsiones, animi deliquia, aliquando inducant. Membranae narium, ob mucis defectum, nuditas, siccitas, nimia tensio, papillarum olfactus excedens mobilitas, delicata aut nervulorum hujus sensus proprie, aut universi systematis sensorii, teneritudo, in acutis & chronicis malis id efficere valent. Inde in hysteriis, hypochondriacis, phreniticis, ex morsu rabidi canis hydrophobis, maxime occurrit.

699. Frequentior est olfactus obtusus ac abolitio, qui ἀνοσμία. Obstructio membranae narium in gravedine; humiditas nimia in coryza; mucis abundantia, crassitudo; heterogenea intro admissa, lapis, gypsum, vermis, &c.; tumores quicunque, polypus, scirrhus, cancer, exostosis, vulnus, contusio, ulcera depascencia, caries, callus, alarum nasi concretio; vitia conformationis &c. variis modis istas laesiones inferunt. Quaecunque porro aëris per nares transitum inhibent, impedimenta multifaria: ut & odoratus

nervu

nervulorum, qua in papillas abeunt, aut altius, compressio, induratio, resolutio, emollitio, destructio: quo referri etiam potest, quae ex perpetuo saniei cancro-sae halitu contrahitur, sentiendi impotentia. Denique, quae ceteros etiam sensus opprimunt, sensorii communis mala, apoplexia, epilepsia, catalepsis, morbi soporosi, &c. huc faciunt.

700. Depravatio ponit vel alienum eorum, quae odorata sunt, odorem, vel odoris in atmosphaera inodora perceptionem. Nascitur ergo, quum organum olfactus a materie olente, quae in corpore haeret, ita afficitur, ut odor a foris afflari videatur. Mucus, saliva, pus, ichor, tabus, fordes, corrupta, putrida, rancida, in cavernis narium, ore, dentibus, gingivis, lingua, faucibus, oesophago, trachaea, pulmonibus, stabulantia; aut olidi vapores e ventriculo ascendentes, istam fallaciam inducere valent. Facit & longior mora inter res valde odoratas impressionem permanentem, quae tarde demum eliditur. Turbis sensorii com-

A 2

mu

munis hoc vitium quoque nonnunquam deberi analogia docet (674.): tum verò rarius in solum olfactum cadit.

Auditus Symptomata.

701. **LAEDITUR** auditus quadrifariam, augmento puta, abolitione, hebetatione ac depravatione. Unde *ὄζυησις*, κώφωσις, surditas; *βαρυησις*, gravis auditus; tinnitus, bombus, echo, susurrus, sibilus. Quae symptomata tanto quidem majoris momenti censenda sunt, quo & sensum disciplinae nobiliorem infestant, & causas sedesque magis abstrusas habent, & minus ad sanandum facilia sese praebent.

702. *Ὁζυησις* dicitur auditus summa sensibilitas, quae vel leves quoque sonos vix ferre queat, quin aegritudo, dolor, convulsio, delirium, aut deliquium oritur. Debetur nimiae tensioni, siccitati, mobilitati organi acustici, cerebri, nervorum, membranarum. Supervenit inde morbis istarum partium acutissimis, inflammatoriis, spasmodicis, dolorosis,

otal-

otalgiae, phrenitidi, cephalalgiae &c. Comitatur & deliria febris expertia, maniam, melancholiam. Hystericis ceterum, hypochondriacis, puerperis, ex gravi morbo etiamnum teneris, in pervigilium pronis, summatim, irritabilibus (190), familiare malum.

703. Causarum, quae auditum obtundunt, longe major & numerus est & diversitas, nec minus multiplex sedes. Plurimae nimirum partes sunt, & plures etiam singularum conditiones, quae cum ad integritatem hujus sensus faciant, vitari nequeunt, quin functio impediatur. Physiologia igitur hic potissimum prae-lucere Pathologiae atque ordinem dicendorum monstrare debet.

704. Organi maximopere compositi, quae huc referri merentur, vitia fere haec sunt. Auriculae defectus; meatus auditorii angustia, ab aliena materie repletio, obturatio, concretio; membrana tympani relaxata, callo rigens, in os durata, sordibus obsessa, luxuriante carne crassescens, rupta, adefa, aut quoquo modo

A a 2

defi-

deficiens; auditus ossiculorum luxatio, anchylosis, caries, dissolutio, absentia; cavea tympani sero, pituita, cruore, pure, ichore repleta, sorde inquinata; vestibuli, cochleae, labyrinthi, infarctus, conformatio perversa; membranarum, quae hic expansae sunt, laxitas, siccitas, induratio, degeneratio, destructio; vasculorum a congestis humoribus tumor, obstructio; musculorum internorum paralysis, spasmus; tubae Eustachianae constrictio, στενοχωρία, obstructio, concretio, exesio. Horum singula seorsim, plurave complicata, quum obstant, ne tremores sonori, ut decet, excipiantur, colligantur, reflectantur, transmittantur, imprimantur, vibrationes harmonicas cieant, modis sane gradibusque diversis auditum hebetare aut & omnino abolere possunt.

705. Organo tamen inviolato, apparatus etiam nerveus, huic sensui datus, inde ab organo ad sensorium usque commune, toto itinere, pressus, destructus, marcidus, rigidus, stupidus; aut ipsum cere-

cerebrum labe universali, apoplectica, epileptica, &c. oppressum, relaxatum, exhaustum, aut quovis modo inhabile redditum, quandoque in culpa sunt.

706. Liquet autem ex usu partium, alia quidem istorum vitiorum (704, 705.) gravem modo auditum inducere; alia aut hunc, aut surditatem ipsam, ut varia fuerint intensitate, complicatione, duratione; alia ocyus, serius, certo tamen, surditatem. Huic porro, nisi natura vel arte mature tollatur, loquelae ignorantia, aut desuetudine oblivio fere accedere solet.

707. Depravate audiunt, quibus, cum nihil sonat, aures tamen tinniunt, susurrant, strepunt, aut, instar echus, sonos repetunt. Fugax symptoma etiam sanis saepe numero accidit, levibus ex causis oriundum. Perseverans diutius, sive solitarium fuerit, sive morbis aliis adjunctum, majoris momenti, varique ominis est. Nascitur autem, quando tremores, sonoris similes, in meatu auditorio, membrana tympani, hujus cavea, parietibus atque aëre interno, ossiculis, membranis,

ceterisque interioris organi partibus, ci-
entur a vasculis hic distributis, ob plenu-
dinem, pressionem externam, obstruc-
tionem, inflammationem, solito fortius
pulsantibus. Unde plethoram, morbos
febriles, acutos, inflammatorios, maxi-
me qui caput infestant, catarrhos, eva-
cuationes suppressas, decubitus hu-
morum in has partes vicinasve, eorum-
dem impetum sursum versum, hinc de-
lirium, sanguinis ex naribus proflu-
um, parotides, &c. imminetia, saepe
comitatur. Musculorum quoque, ac fi-
brarum motricium in his locis spasmi,
tremores convulsivi, in hystericis, hy-
pochondriacis, epilepticis, &c. idem ef-
ficiunt. Quocirca aut relaxatio, aut tensio,

immodica partium hujus organi, qua
nimis facile agitantur, aut motae diutius,
quam par est, contremiscunt, huc quo-
que confert; nec non tubae Eustachianae
varia vitia (677.), quae justum aëris in-
tra caveam tympani moderamen perva-
runt. Denique & multiplex affectio par-
tis nerveae, quae ad auditum pertinet,

inde ab organo usque ad origines suas;
tum & encephali, pressione, irritatione,
commotione, aut primario, aut ob mu-
tuam cum aliis partibus consensionem,
laesi: ut saepe numero haec etiam causa
subsit, quare capitis morbis inflammato-
riis, soporosis, catarrhosis, spasmodicis,
nec non ventriculi vitiis, &c. istud
symptoma sese adjungat.

708. Ceterum vix alia functio datur,
cujus vitiatae naturam, causas, partesque
affectas difficilius sit cognoscere, certas-
ve curationes determinare. Nec mirum:
quando tam parum est, quod de organi
abditissimi statu sano, partiumque ejus
singularum usu, intelligimus.

Visus Symptomata.

709. INTER sensoria compositissimus
oculus etsi quam plurimas patitur vitiosi-
tates; symptomata tamen, quae ad func-
tionem ejus attinent, itidem ad quatuor
genera, aucti, imminuti, aboliti ac deprava-
vati visus referre licet. Nec alio sane no-
mine hujus sunt loci. Unde hunc quoque

marcida, resoluta, aut quavis demum affectione, sive propria, sive aliarum partium, insensilis. Etenim horum singula seorsim, aut plura inter se complicata, multiplices caecitatis species, cataractas, glaucomata, ἀμαύρωσις, diversis quidem modis atque phaenomenis, producere posse cuique facile liquet, qui Physiologiam hujus sensationis rite intellexerit.

715. Ad tertium genus (712.) pertinent, quaecunque simili ratione, ac mox de retina dictum (714.), afficiunt nervum opticum, huicque impotentiam inferunt: uti & cerebri laesiones multivariae, sive universales, apoplecticae, epilepticae, catalepticae, &c. seu magis singulares, quae videndi facultatem praecipue opprimunt, liberum sensorii communis cum externis sensoriis commercium interceptando. Inde, organo licet nulla conspicua labe vitiato, caecitas tamen consequitur, quum ex vulnere, fractura, contusione, obstructione, congestione, effusione, corruptione, humorum, tumore vario, abscessu, liquidi vitalis defectu,

vi-

virium languore, spasmo, compressio, destructio, inundatio, exesio, extenuatio, collapsus, marcor, constrictio, istis partibus accidit. Qui affectus ἀμαύρωσις audit, cum ex causa stabili oriundus permanet; σκότωμα, scotomia, ubi, postquam aliquamdiu affixit, cito sponte remittit.

716. Visus hebetudo, ἀμβλυωπία, uti gradu tantum a caecitate distat, inque hanc saepenumero, ocyus, serius, transit, ita consimilibus causis, sed levioribus, nascitur, variosque & ipsa admittit gradus: prout vel sanis quoque non eadem singulis semperque acies obtigit. Ex supra (712 ad 716.) dictis ergo intelligitur.

717. Depravatio visus dicitur, cum imagines cernuntur rerum, quasi ob oculos versantium, quae tamen nullae sunt, aut aliter, quam revera sunt, aut recte quidem, sed non ad justam distantiam, perversove cum obtutu oculorum. Multiplex itaque vitium, diversissimis e causis oriundum, morborum plurimorum symptoma, vel visionem ipsam ponit

alie-

alienatam, vel videndi modum.

718. Quodsi causae internae retinam in similes agant tremores, uti lux solet ab externis objectis reflexa, pro stasis sensationum legibus, ideas similes nasci oportet, & ad objecta externa, quasi ab his oriantur, referri. Unde prima visus fallacia, imaginatio dicta, quae floccos, scintillas, μαρμαρυγὰς, imagines varias, vel adductis etiam palpebris profert. Vascula retinae aut huic vicinarum partium, humoribus turgida, ultra modum micantia, quum proximam ejus medullam agitant, plerumque hoc symptoma pariunt, frequens ideo in oculorum contusione, inflammatione; tum & in plethora, & morbis acutis, febrilibus, inflammatoriis, catarrhosis, spasmodicis, qui nimio humorum affluxu caput affectant; saepe imminentis desipientiae aut haemorrhagiae prodromus. Comitatur & φωτοφωβία (710.), sicubi tenerior oculus nimia luce percellitur. Alias & pone oculum in nervo optico, ipsive cerebro, sedem habet ex vitiis supra (707.) memoratis nascens.

719. Retinae aliqua puncta obstructione, ecchymosi, callo, compressione, relaxatione, insensilia; massulae opacae per humorem aqueum, vitreum, lentem, sparsae; cornea maculis obsessa, imaginem objecti punctis, striis, floccis, nubeculis, cancellis nigricantibus interstinguunt, infuscant, iisque oculo immoto aut stabilibus, aut fluctuantibus, pro varia vitii sede. Quae altera est fallaciae species. Bullulae aëriæ, aut guttulae striæve oleosae, pellucidae, seorsim in humore aqueo fluitantes, refractione radiorum dispari, imaginem alienis notis ductibusque mobilibus, etsi non opacis, variare etiam possunt. Oculi quoque madidi, aut palpebrarum tarfi extumidi, reflexa luce in pupillam admissa, imagini objectorum alienam radiationem affingendo visum itidem confundunt.

720. Alias & colore non suo cernuntur res, quum corneam, humoresve oculi, integra pelluciditate, alienus color inficit. Quandoque & vehemens nervi systematis affectio hoc vitium parit.

721. Vertigo, $\delta\upsilon\sigma\tau\alpha\sigma$, hujus etiam loci est, qua objecta, etsi stabilia, in gyrum agi, titubare, contremiscere, subverti videntur; ut homo quoque, stare nescius, membris vacillet aut prosternatur. Sicubi & visus una obnubilatur, σκοτόδινος, vertigo caliginosa, audit. Causae sunt quaecunque compressione, succussione, agitatione, infirmatione, fibrillarum cerebri, nervi optici, retinae, motus regulares interturbant; sive proxime in istas partes agant, sive per consensionem. Cujusmodi habentur innumera: uti capitis, aut oculorum, ictus, contusiones, fracturae, tumores interni, morbi inflammatorii, suppuratorii, erysipelatosi, febri-les, spasmodici, catarrhosi, soporosi, dolorosi; plethora; cacochymia multiplex; humorum rarefactio, impetus, congestio ad encephalon; hujus inundatio ab effusis, stagnantibus; retentio excernendorum; metastasis materiae morbosae, variae; evacuationes nimiae; dissipatio virium per inediam, vigiliis, curas, studia intensiora, morbos vehementes; ventri-

culi,

culi, intestinorum, vasorum viscerumque hypochondriacorum, uteri, affectiones; irritationes ab aliis partibus sursum propagatae, &c. Unde permultos morbos praecedere, comitari, aut consequi solet. Quum vero & intuitus rerum, quae circumaguntur, aut alias celeriter ante oculos moventur, & capitis corporisve universi in gyrum agitatio, & meticulosus praecipitii prospectus, insuetis vertiginem inferant; credibile est, causas quoque internas haud dispari ratione agere.

722. Quae imagines objectorum multiplicat, dividit, mutilat, aut alias pervertit, alucinatio quamplurimis diversarum oculi partium vitiis, quae situm, motum figuram, substantiam, depravant, debentur. Mala praesertim ^{epilepti} spasmodica, paralytica, musculos oculorum, retinam, nervos opticos, cerebrum, afficientia, id genus fallacias perquam mirabiles saepe producent.

723. Facultas, qua oculum diversis objectorum distantiis aptamus, multimo-

B b

dis

dis vitiatur, in *μυωπία*, *πρεσβυωπία*, *ὑπερπρεσβυτία*.

724. Myops oculus, ad objecta remotiora inhabilis, etiam nimis propinqua exigit, ut distincte videat. Excessu igitur laborat ejus virtutis, qua lucem admittam refringendo cogimus: ita enim fit, ut e longinquo venientes radii, pene paralleli, intra oculum justo citius in focos coeant, indeque rursus dispersi demum in retinam incidant. Causae sunt major oculi longitudo, cornea convexior, lens magis gibba, a retina remotior, mediorum, per quae radii intus decurrunt, major densitas. Myopia spuria, quam angustior pupilla, minor corneae humorumque pelluciditas, minor iridis ac retinae sensibilitas, inducit, ad visum hebetem (716.) potius referatur.

725. *Πρεσβυωπία*, vitium priori (724) contrarium, senibus familiare, contrariis etiam conditionibus debetur: quo & lentis defectus referri potest.

726. *ὑπερπρεσβυτία*, quae lentem adeo propinquam retinae ponit, ut cujuscun-
que

que distantiae objectorum radii post retinam suos projiciant focos, neque hinc vel propiora, vel remotiora, distincte cernantur, sicubi detur, enormis dicatur visus senilis (725.) gradus, imminuti visus (716.) speciebus annumerandus.

727. Mala nervorum spasmodica, paralytica, quandoque & visum ita figunt, ut ne vel minimum quidem aptae distantiae augmentum feratur, quin objectum plane dispareat. Depravationis genus oppido rarum & singulare.

728. Concretio oculi cum vicinis partibus, pressio a tumoribus, situs alienus; musculorum ejus spasmus, paralysis, distractio, aliave impedimenta, diversimode pervertere motum atque directionem in videndo possunt. Unde *πρωπία*, visus lateralis, sublimis, humilis, aspectus trux, torvitas, similiaque mala.

729. Haec inter praecipue memorabilis strabismus, quo affecti oculis distortis ac inaequaliter motis vident. Distorsio varia introrsum, extrorsum, sursum,

deorsum, unius vel utriusque oculi, differentias constituit. Multiplex hujus vitii sedes ac causa tribuitur visus potentiae in utroque oculo haud satis aequali, in alterutro multum debiliori, aut & deficienti; musculis spasma, paralyfi, vulnere, contusione, ulcere, pressione, contractione, adhaesione, laesis, ut aequabiliter ambos dirigere oculos nequeant; adsuetudini oblique aut uno tantum oculo videndi; corneae, male conformatae, parte aliqua opacae; obliquo lentis situi; processuum ciliarium inaequali actioni; discordi denique retinarum harmoniae.

Laesiones sensuum internorum.

730. SENSUS externi quidem materiam subministrant, in qua sese exercent virtus sentiens: at praestantissimum, quod ista functio habet, internis, quos dicunt, sensibus debetur. Tametsi vero praecipuam horum partem ipsa ad sese mens vindicare videatur; haud negandum

dum tamen, organa corporis suam quoque symbolam eo conferre, horumque adeo diversitati ex parte tribuendum esse differentem id genus sensuum usum, qui in hominibus etiam sanis animadvertitur. Quo circa & primum est colligere, non minus hic, quam in sensibus externis, alienationes dari, quae cum ex corporis vitiositate profluant, omnino ad forum Medicum sint referendae (36.).

731. Quae cum sic satis certa sint, abditissima tamen est, in qua hae mentis operationes perficiuntur, officina, nec vel probabili conjectura assequi datur organorum, quibus instructa est, numerum, situm, conformationem, vires, agendi modum, singulare cujusque pensum, cetera. Quo fit, ut, in tanta status sani ignorance, de natura ac sede vitiorum, quae hic occurrunt, nihil admodum distincti pronunciare liceat. Tantisper proinde in generali doctrina acquiescendum, donec Physiologia tenebras dispulerit.

Delirium.

732. DELIRARE dicitur, qui, cum vigilat, somnianti tamen similis, ideas, sibi ab internis causis natas, ad res externas refert, percipitque adeo ac existimat praesentia esse, quae absunt: tum qui ideas undecunque ortas praepostere componit, disjungit, iudicium ferens a communi sensu aberrans: & qui praeter rationem, vi morbi, alienos a suis mores induit, motibusque animi abstrahitur insolitis, effrenatoribus.

733. Delirium ergo ponit facultatem iudicandi in vigilante perturbatam vitio organorum. Quamvis enim reliquarum sensationum exercitium pervertatur; nisi tamen erroneum quoque intervenerit iudicium; vix pro delirio id haberi potest.

734. Unde perspicitur multiplex huius symptomatis differentia variusque gradus; prout aut universale est aut particulare, fixum vel vagum, perpetuum aut interruptum, mite vel ferox, incipiens aut consummatum.

735. Difficillimum autem est, ob extremam huius materiae obscuritatem (731.), aut partes affectas assignare, aut diversos laesionum modos, quibus singulae deliriorum species oriuntur. Ex comparatione eorum, quae in sano statu fiunt, istud saltem affirmari posse videtur, quavis demum ratione turbari aequabiles illos, regulares, mentisque moderamini addictos, motus organorum sensoriorum, unde ordinatus pendet idearum ortus, consentanea disjunctio, combinatio, successio, atque attenta contemplatio, sine quibus sanum esse iudicium nequit.

736. Sive igitur, quas causae internae excitant, ideae tam vividae sint, ut a foris profectae videantur, mentemque occupent abripiantque, nec aliis attendere sinant; sive legitimis ideis sese adjungant aliae incongruentes; seu denique affinium vel intermediarum idearum quaedam suppressae deficient, nec produci queant: quidquid horum contigerit, manifestum est, fieri non posse, ut ne fa-

cultas judicandi primum, dein & voluntas, in errorem pertrahatur, ac porro huic etiam convenientes cum animi, tum corporis, motus nascantur, fallacia alia aliam trudente.

737. Ingens potentiarum numerus, quas observatio docuit, turbarum id genus creare, reducitur fere ad ea,

I. Quae tenorem medullae cerebri generisque nervosi infirmando virtutem sentientem labefactant. Cujusmodi sunt evacuationes nimiae, morbi graves, diu tolerati, mala hysterica, hypochondriaca, apoplectica, cataleptica, epileptica, exercitationes mentis immodicae (522.), animi motus violenti, diuturni (532.), pervigilium (550 ad 552), tum quae colluvie aquosa (287), mucosa (283.), encephali stamina inundando flaccida, inertia (160, I. 2.) reddunt.

2. Quae humorum circuitu intensiore (409.), sursum directo (411.), sanguinem in vasis encephali accumulans, hinc distensione, pulsatione, attritu, aestu, errore loci, proximam medullam praeter modum exagitant. 3.

3. Quae siccitate, rigiditate, infarctu lento, indurante, fibras sensorias minus mobiles mutabilesque faciunt, status semel concepti nimis tenaces. Quo maxime confert atrabilia humorum crasis, vitio quocunque rerum non naturalium, morbove, inducta (284, 320, 355.).

4. Quae irritando motus irregulares, injustos, infrenatos, in sensorio communi cient, sive proxima in hoc ipsum actione, seu ex aliis partibus per consensionem eo propagata. Stimulorum vero, qui vim sentientem turbare queunt, par ratio est, atque irritamentorum virtutis vitalis, nec minor fere numerus ac diversitas. Unde ex dictis (171 & seq.) intelliguntur.

5. Impedimenta denique multivaria, quae partibus encephali vim inferendo, situm, nexum, fabricam earundem pervertendo, canales obstruendo, comprimendo, quassando, lacerando, humorum circuitum turbando, consentaneis medullae staminum motibus obstant. Conformatio prava ab ortu contracta,

commotio, contusio, fractura, vulnus, abscessus, ecchymosis, hydrocephalus, & similia, quae caput infestant, huc referuntur.

738. Est vero & feminiis hic locus, quae alium prae alio tum ad delirium, tum ad hujus species singulares, proclivorem reddunt. Temperamenta certe (614.), melancholicum praesertim aut cholericum, atque irritabilitas (190, 616.), multum valent; tum & gentilitium quid singulare, quod haereditate propagatur, ex prioribus vix plane explicandum.

739. Phantasiae alienationes, quae iudicio corriguntur, leviores modo desipientiae gradus sunt, similesque causas habent. Refractarium quoque & inflexibile, quod vi morbi aliquando in voluntate nascitur, haud minus, quam indomitae animi commotiones (732.), huc pertinet.

740. Memoria vacillans, confusa, extincta; puerilitas, fatuitas; mentis distractio; ἀνασθησία, sensuum carentia;

ἀνά-

ἀνάσθησις, in qua ob vitium organorum quaecunque animi affectiones delentur, & quae id genus aliae sunt noxae, suo quaevis modo laesam ponunt officinam sensoriam, proprietate tamen laesionis vix determinanda ultra, quam occasiones aegrotandi, morbique praegressi, comites, aut pedissequi, docere possint. Aetas, temperamentum, torpor vis vitalis (196.), vitiositates organicae (737, 5.), solidorum laxitas, rigiditas, vasculorum obstructio, collapsus, concretio, humorum spissitudo, inertia aquosa, inopia, abundantia, motus imminutus, mala nervorum paralytica, spasmodica, morbique ex his nati, universales, particulares, praecipue spectari merentur.

Motricis facultatis Symptomata.

741. FUNCTIONUM corporearum nulla est, quae non ad motum referri queat. Unde pro illarum multitudine & diversitate innumerabilis est motuum, qui in sanitate perficiuntur, varietas. Ha-

bet

bet idcirco suum quoque animalis ma-
 china systema motorium, per omnes
partes diffusum, suis instructum fibris,
 tum singularibus, tum in musculos col-
 lectis, quae tanquam motus instrumenta,
 virtute motrice animantur. Ita duplex
 motuum genus cietur, alterum sponta-
neorum, alterum eorum, qui voluntate
 nostra reguntur. Haec vero, etsi diver-
 sis legibus adstricta sint, multumque ideo
 inter sese discrepare videantur, credibi-
 le tamen est, idem motus principium ag-
 noscere, nec dissimili quoque apparatu
 organico absolvi. lisdem certe vitiis ob-
 noxia sunt. Communi igitur pertractatio-
 ne utriusque symptomata proponemus.

Spasmus.

742. SPASMORUM major etiam est,
 quam dolorum, in aegris frequentia: nec
 raro morbum universum, certe praeci-
 puam hujus partem, constituunt, ipsi-
 que, ut suis ex causis profluunt, plurimo-
 rum vicissim symptomatum causae fiunt.
 Tametsi itaque eorundem energia ul-
 tra,

tra, quam par est, a nonnullis forte
 extenditur; fatendum tamen, vix aliam
 dari corporis vivi affectionem, cujus
 aut crebriores incidant occasiones, aut
 magis universalis sit sedes, aut major
 ad functiones omni modo turbandas
 potentia.

743. Spasmus dicitur (violenta, in-
vita), inordinata, fibrarum motricium
actio. Omnes adeo & singulae systema-
 tis motorii, qua late patet (741.), par-
 tes ei obnoxiae sunt. Virtus vero mo-
 trix, quae in sanitate fibras musculosque
 animat, eadem & in spasmo actionem
 edit, in qua illud modo praeter naturam
 est, quod justo intensior sit, nec con-
 gruenter legibus oeconomiae fiat.

744. Quum igitur vis motrix fibrarum
 a principio vitali (170, 209, 5.) repeten-
 da videatur; manifestum est, in eruendis
 spasmorum causis ad irritamenta (171.)
 potissimum attendendum esse, quae sane
 perquam multiplicia numerantur. Acria
 mechanica, chemica, noti, ignoti gene-
 ris; potentiae dolorificae (673.); immo-
 dica

dica tum repletio, tum evacuatio; turbæ systematis circulatorii; affectiones systematis nervei, universales, particulares; irritamenta varia musculorum, tendinum, membranarum. Multum præcipue hic valet mutua inter vires sentiendi movendique consensus (179, 525, 537), qua fit, ut immodicæ cuivis sensationi, dolori (675.), anxietati (682.), quin & animi perturbationibus (532.), frequentissime spasmi superveniant; tanquam si horum ope avertere aut propulsare malum, de quo sensus monet (675, 691.), natura conetur.

745. Uti vero vis vitalis non in omni homine, nec in quavis hominis parte, eodem gradu inest (175, 176.); ita pro hujus differentia major minorve ad spasmos proclivitas nascitur. Quocirca qui vitio irritabilitatis (190.) laborant, potentissimum hujus symptomatis seminum intus alunt (195.).

746. Effectuum, quos spasmi producunt, ingens numerus ex dictis (195, 209.) intelligitur. Nec tamen adeo constanter

*Effectus sp. triticeæ
in vasis
in caris
in muscularibus
oritur*

stanter nocent, ut non & saluberrima inter naturæ auxilia ad avertendos sanandosque morbos (297, 640, 641, 744.) merito haberi debeant.

747. Sponte etiam patet multiplicès dari spasmodum differentias; prout vel universales sunt, vel particulares, idiopathici aut sympathici, repentini vel lenti, coarctantes aut inflantes; qui flatulenti dicuntur, &c.

748. Qui spasmus a convulsione distinguunt, illum vocant continuum, hanc alternantem musculorum contractionem, quam tamen alii malunt motum convulsivum appellare. (Perinde fuerit, num eodem, an diversis nominibus utare) Uterque certe affectus ad idem genus pertinet, partes easdem occupat, similesque & causas, & differentias, agnoscit; quin & haud raro alius in alium transit. Intelligitur adeo recentiorum distinctio inter morbos tonicos & clonicos (convulsivum)

749. Inquietudo etiam utcunque huc referri potest: quamvis enim haud plane præter voluntatem ista membrorum agi-

tatio

*Materialium inter
tam coquunt
Excoquant.
p. sudorij
tum. diarrh. Ecce*

*lenti vel ecc
præstatio ad
tum
coarctantes
colicæ
ab hominibus
teher.*

*non est continuus
g. in vasis
quibusdam aliis
antagonista
nisi*

*De quo nequam
pamisso
mutuam
num alternantem
Vetanus est
mus partibus
judicium inobli-*

non invidet

imperfecta; ἀποία, si fibras viscerum vasorumque enervat.

*aut supra delata irrita
inhibitis causa* 753. Debetur multiplici vitio I. Cerebri, cerebelli, medullae oblongatae, spinalis, nervorumque inde porrectorum in truncis, gangliis, ramulis suis; quo fit, ut vis nervea torpeat, deficiat, aut sublato istarum partium cum fibris motricibus commercio intercipiatur:

*aut pressio
— distorsio
— asynonia
etiam ultra in con-
vulsiones aut invidiam.
Motum
etiam in loco
ubi patitur scilicet
in loco cum paralia
invenit illa autem
inimio lerrone para-
lisis morbi*
2. Systematis circulationis, quo influxus humorum vitalium in organa motus imminuitur, sufflaminatur: 3. Villo-
inopia liquida
rum denique muscularium labi propriae, distractione, pressione, diuturna quiete, intensiore actione, relaxatione, siccatione, texturae alienatione, inductae, qua ad motum inhabiles redduntur. Horum singula seorsim, aut plura simul, sive ipsam extinguant virtutem motricem (741.), sive conditiones saltem tollant, sine quibus illa in motus consentaneos excitari nequeat; utroque modo paralyfin fieri necesse est.

754. Quocirca haud difficile est istam motus impotentiam ab aliis morbosae immo-

immobilitatis speciebus distinguere. Liqueet etiam sedem ejus valde diversam esse, proque hujus diversitate paralyfin dividi in universalem & particularem, idiopathicam & sympathicam. Nec obscura est ratio innumerarum noxarum, quae ex defectu motus in omne genus functionum promanant.

755. Levior paralyfis gradus est debilitas virtutis motricis, qua fit, ut motus musculares non nisi aegre ac languide exerceri queant. Haec etsi ad animales motus potissimum referatur, haud minus tamen vitales quoque & naturales afficit, easdemque tum differentias, tum causas, ac paralyfis (753, 754.), agnoscit. Humor inopia, copia nimia, crasis vitiata, circulationis torpor, vis nervea oppressa, exhausta, solida effoeta, hic maxime spectanda.

756. Hinc intelligitur, quae toties morbos praenunciat, lassitudo spontanea, hujusque species veteribus memoratae, tensiva, ulcerosa, inflammatoria.

757. Tremor quoque, qui, cum mo-

vere artus conamur, accidit, ad imbecillitatem facultatis motricis (755.) pertinet. Palpitatio autem, qua quiescentes etiam partes concutiuntur, vitiis spasmodicis (743.) annumeranda.

Somni affectiones.

758. **PERVIGILIUM**, ἀγρυπνία, cum morbi symptoma est, non minus aegris, quam ultronea pervigilatio sanis (550 ad 552.), nocet. Nascitur autem, quories ex turbis interioribus tanta fit emporii animalis agitatio, ut nec relaxari organa sensuum motuumque voluntariorum possint, nec vis nervea feriari, neque adeo mens a mutuo cum corpore commercio sese subtrahere. Dolor proinde (670.), pruritus (679.), anxietas (682.), delirium (732.), febris, inflammatio, suppuratio, circulatio intensior, raptus humorum versus superiora, aestus ingens, morbique hinc, in quibus istorum aliqua insunt, praecipue sicubi & irritabilitas (190.) accesserit, vigilias inferunt.

759. Immodicae dormitionis in mor-
bis

bis multifariae occurrunt species, duratione, gradu, aliorum symptomatum comitatu, hinc nominibus etiam, inter se discrepantes. Causae generatim reduci queunt 1. ad languentes sentiendi movendique vires: quo faciunt animi corporisve ex quacunque causa defatigatio; evacuatio enormis; solidorum debilitas (157.); torpor (196.); circulationis tarditas (410.); humores prae abundantia aquae (287.), glutinis (283, 373.), crassamenti (284.), pinguedinis (394.), vappidi, effoeti; frigus intensum (427, 5.); &c. 2. ad easdem vires oppressas, hinc agere impeditas, ob plethoram multiplicem (387 ad 392.), obesitatem (394.), nimium sanguinis ad caput impetum (411.), reditum haud satis expeditum, vasorum encephali infarctum, inflammationem, erysipelas, evacuationes suppressas, metastases materiae morbosae ad superiora. An & hujus loci est, quem spiritus fermentati (467.) inducunt ususque narcoticorum, sopor? 3. ad ea, quae liberum emporii animalis cum organis

sensuum motuumque voluntariorum commercium suspendunt: cujusmodi innumera habentur, commotione, compressione, inundatione, destructione encephali nocentia; uti sunt vehemens capitis percussio, cranii depressio, fractura, exostosis, abscessus, tumores varii intus nati, cerebro imminentes, humores effusi, restagnantes, hydrocephalus; quin &, quae vires opprimendo agunt, mox num. 2. memorata. 4. Forſan & mens, mutui pertaesa influxus, officinae suae motus quandoque supprimit, & in se ipsam veluti contracta, animalibus organis relaxatis, lubens ab opere feriat. Somnos Endymioneos, diurni moeroris ut plurimum pedissequos, hac fere origine natos dixeris.

760. Prout igitur horum (759.) singula seorsim, aut plura simul, varioque gradu, in homine insunt; ita vel somnolentiam tantum, vel leves gravioresve somnos inferunt; modo actione sua systematis animalis limites haud excedant, nec adeo vitam una opprimant.

761.

761. *Κῶμα ἀγρυπνον*, luctans somni ac vigiliarum alternatio, quae nec dormire, nec recte vigilare finit, hinc intelligitur: ponit enim causas somni (759.) urgentes quidem, at pleno effectu agere impeditas ob pervigilii causas (758.) mox succedentes. Nascitur ergo in morbis, ubi dolor, anxietas, delirium, insomnia terrificata, aut quaevis alia sensorii communis agitatio intensior, insuperabili in somnum propensione superveniunt.

762. Nec multum dissimilis est somni & vigiliarum permixtio, cui somnia, pavores in somno, somnambulatio, debentur. Etenim oriuntur haec, cum causae vigiliarum (758.) in dormientibus subnascentes somni statum haud plane quidem tollunt, sed plus, minus, tamen interturbant; ut ideo partem aliquam officinae sensuum internorum inquietas habeat, quae & in systema motuum voluntariorum sese nonnunquam effundat. Qui igitur considerat mechanicum illud, quo exoriri ideae, resuscitari, aliaeque aliis sociari, in vigilantibus solent, ei haud

C c 4

dif-

difficile est eruere, quam multiplices in aegris enasci queant somniandi occasiones; quando vel sanis etiam adeo frequentes accidunt: quin & perspicere possibilium somniorum numerum varietatemque & confusionem infinitam; etsi mutationis corporeae, quae illorum cuiusvis respondet, singularem naturam sedemve propriam ne conjectando quidem determinare liceat.

Symptomata motuum vitalium.

763. **COMMUNE** veluti centrum, in quod vitales motus tendunt conspirantque, humorum circuitus est, princeps oeconomiae animalis functio. Quocirca &, quae motibus illis accidunt, vitia, in systemate circulatorio huiusque primariis instrumentis, suis sese effectibus potissimum manifestant, & proinde ad laesas cordis, arteriarum, pulmonumque actiones referri possunt.

Respi-

Respirationis Symptomata.

764. **MENTIS** imperio quidem paret respiratio, ut varia, quae voluntate regantur, obire munia queat: nihilominus tamen & actionibus vitalibus recte annumeratur; quum & spontanea sit, & vitae conservandae absolute necessaria. Plurimarum itaque ejus vitiositatum praecipuae hoc loco exponi merentur; ut quae frequentes admodum sint, atque ob praestantiam signorum, quae in morbis praebent, intellectu utilissimae.

765. Pro multitudine conditionum, quae ad liberam respirationem requiruntur, noxae, quibus impeditur, perquam numerosae sunt, naturaque ac sede valde differentes. Aër calore (424, 9.), frigore (427, 5, 8.), humiditate (430, 4, 5.), gravitate (434), levitate (435, 437.), stagnatione (438, 439.), inquinamentis (440, 442, 496, 497.) peccans; narium, oris, faucium, laryngis, tracheae, bronchiorum, partium, quas

C c 5

aër

tum sanguinis expediat. Procliviores autem sunt, quibus interior fistulae pulmonalis membrana ob mucii defectum, siccitatem, tensionem, aliasve causas, justo sensilior est.

770. Consensione etiam tussis oritur, cum partium aliarum labes aut stimulo, aut translata materie morbosa, systema respirationis afficit. Unde frequens est in variis primarum viarum, ventriculi inprimis, hepatis, splenis, pancreatis, testium, parotidum, dentium, aurium, cerebri, nervorum, cutis, &c. affectibus.

771. Quocirca liquet, quatenus tussis dicatur humida, sicca, convulsiva, idiopathica, sympathica, ferina, catarrhalis, stomachica, &c. Nec latet origo innumerarum noxarum, quas vehementior, aut diutius protrahita, inducit: etenim validis crebrisque pulmonum, viscerum abdominalium, ac universi corporis, convulsibus, interrupta inspiratione, commoto sanguine, impedito ejusdem per pulmones transitu aequabili, musculis respiratoriis perpetuo irritatis, inordinate
agi-

agitatis, oportet nasci defatigationem, coctionem alimenti vitiatam, vomitum, hernias, abortum, congestionem humorum in capite, vasculorum pulmonalium debilitatem, sanguinis eruptiones, convulsiones universales, suffocationem, & quae ex his sequuntur, mala infinita.

772. Sternutatio quoque huc referenda est, haud absimilis convulsivi motus species, quae aërem, magna prius copia inspiratum, unico expirationis fortissimae, sonorae, impetu, per narium orifque meatus expellit. Spiritus ita, vehementer illis membranae has cavitates succingenti, superficiem hujus verrit, absterget, expresso humore irrigat, proluitque, ut, quae molesta sunt, amoveantur, expurgentur. Salutaris igitur conatus irritamentis narium, faucium, oculorum, supervenit, multisque adeo istarum partium morbis. Nascitur &, spasmorum more (744.), ex causis magis universalibus, aut quarum a naribus remotior sedes est, praesertim in hominibus irritabilioris naturae (190, 745.). Nec
ubi-

ubique tamen utilis, cum amoliri stimulum nequit, inani concussu fatigans, haud minus, quam tussis (771.), vehementer nocet.

773. Risus quum convulsio sit musculorum respiratoriorum, quae spiritum cohibitum citissimis, minimis, reciprocis concussibus, veluti tremulis, in systemate aëriifero agitat, protractaque adeo expiratione inspirationem plenam suspendit, inter symptomata aequae, ac inter potentias nocentes (521.), locum meretur. Accidit enim & invita mente, ex stimulis corporeis, qui diaphragma, & cum hoc conspirantes abdominis musculos, ceteraque respirationis organa, & musculos faciei, proxime vel per consensum, commovent. Unde primario quidem diaphragmatis, tum & ventriculi, splenis, uteri, affectiones, & qui sensorium commune turbant, febriles aliosque motus quandoque comitatur, hypochondriacis, hystericis, maniacis, phreniticis, &c. familiare malum. Intelligitur hinc affinis risui fletus

mor.

morbosus, cujus frequens est cum illo commutatio.

774. Suspirium, adjuncto musculorum voluntariorum, profundissime ad imum usque pectus pertrahit spiritum, solitoque fortius rursus expellit. Ita magno longoque respirationis tractu natura vitale aëris beneficium adauget, aestui suffocanti refrigerium, circuitui pulmonali incitamentum, spirandi difficultati remedium, anxietati levamen quaerit. Causae hinc sunt, quaecunque angorem inducunt (682 ad 691.).

775. Oscitatio sat similis est suspirio (774.) inspiratio, vehementior tamen, & intensiore gradu plerumque iterata, nec nisi per patentissimum oris meatum aëra trahens, junctamque ideo habet violentam illorum musculorum contractionem, qui maxillas, rictum oris, labia, diducendo, isthmum faucium glottidemque dilatando, amplissimum simul proximumque externo aëri introitum parare queant. Auxiliare igitur symptoma (98, 101.), solius naturae actio, suspirio etiam

Dd

be.

beneficentior, uti torpentibus, ceterum fanis, salutari sine accidit, ita aegris quoque, quorum vires ob nervi systematis vitia, aut inertiam circuitus vitalis, elanguescunt; frequens propterea in febrium insultibus, affectionibus hysteriis, hypochondriacis, soporosis, chronicis.

776. Comes huic (775.) saepissime Pandiculatio, quae spiritu diutissime cohibito, nixuque per totum systema musculorum voluntariorum diffuso, artus corporis omnes vehementer distendit, ejusdem generis est, torporis non sequela modo, sed naturale etiam remedium.

Symptomata motus Cordis.

777. PALPITATIO cordis ponit convulsivas ejus contractiones, quae vehementi ad partes vicinas illisu naturalem longe superant. Spasmodicae igitur affectionis naturam habet, & ex (743 & seqq.) intelligitur. In summo autem vis vitalis, quae cordi prae ceteris indita est, gradu (175.) occasiones hujus vitii quam plurimae sunt. Magnae nervosi

vosi generis turbae in hysteriis, hypochondriacis, irritabilibus; turbae item in systemate circulationis, sive primario, seu ex prioribus, aut aliunde natae, ad cor usque deductae; fortiora quaelibet cordis irritamenta, aut & impedimenta, quae legitimae sanguinis admissi vel expulsi magnopere resistunt. Nascitur ideo ex violentis animi pathematibus, subito terrore, venere immodica, nimia corporis mentisve exercitatione, spasmis aliarum partium, doloribus, anxietate, motibus febrilibus, humorum abundantia, inopia, lentore, acritate varia, materie scorbutica, atrabilaria, arthritica, scabiosa, ulcerosa, cancerosa, virulenta, suppressis quibuscunque excretionibus; tum & a multiplici respirationis difficultate (765.), qua sanguis aegre per pulmones trajicitur; a varia quoque labe viscerum abdominalium, ventriculi praeprimis, crudis, acris, corruptis, aëre, vermibus, heterogeneis, obstructione, inflammatione, ulcere, compressione, distensione, irritatione,

male habentium; denique & ab ipso corde, auriculis, vasis ejus majoribus, pericardio, inflammatione, ulcere, aneurismate, polypo, vermibus, pilis, calculo, hydrope, ecchymosi, excrescentia, texturæ degeneratione ossea, cartilaginea, angustatione quavis, præter naturam affectis. Liquet autem facile, pleraque istorum etiam pluribus modis eo conferre, atque alia aliis frequenter sese adjungere, neque pauca esse, quae, suo quidem jure inter causas hujus symptomatis relata, sæpiusculæ tamen ejusdem potius sequelæ sint, suæque dein accessione in causas veluti post natas mutantur. Denique & scire juvat, malum, per intervalla recurrens, iis potissimum ingravescere, quae impetu majore sanguinem versus cor adigunt.

778. Cordis tremor, sive levior fuerit palpitationis gradus, seu virium imbecillitati debeatur, ex ante dictis (757, 777.) cognoscitur. Reliquæ porro motionum cordis anomaliam quum sese magis in pulsu arteriarum manifestent, aptius ad istum titulum relegantur. *Sympto-*

Symptomata Pulsus Arteriarum.

779. PULSUS oritur, sicubi sanguis, vi cordis in arterias actus, harum parietes extrorsum urget, distendit. Ut vero apposite ad sanitatis leges fiat, requiritur cor efficax, legitima sanguinis copia & fluor, arteria contractilis, expansibilis, via circulationis libera. In horum igitur vitiositatibus quaerenda erit ratio alienationum, quæ pulsui in aegris accidunt. Hæ tamen cum valde multiplices sint, & subtilius etiam, quam utilius, a Veteribus interstinctæ, omissis, quæ exigui sunt momenti, aut intellectu faciles, præcipuas modo exponemus.

780. Crebrior pulsus, pro aetate, sexu, temperie, varioque rerum non naturalium usu aestimandus, si in universum obtinet, frequentiorē ponit cordis contractionem, hujusque adeo causis debetur. Huc referantur quaecunque cordis irritamenta; sive ejusmodi fuerint, quæ venosi sanguinis affluxum augeant; seu quæ acritate stimulent; aut

quovis modo cordis actioni obnitantur. Quae quidem omnia tanto valentiora sunt, ubi cor ipsum quoque praeter modum irritabile est. Magna insuper ejusdem cum toto corpore consensus facit, ut turbulentae etiam aliarum partium, in genere potissimum nervoso, agitationes facile eo deferantur. Hinc pleraque, quibus cor ad palpitandum cietur (777.), hic pariter locum habent, innumerosque ideo morbos, maxime tamen omne febrium genus, comitatur pulsus frequentia, saepe salutaris, activis certe symptomatibus (101.) annumeranda. An autem & topica datur in singulari systematis arteriosi parte? Dabitur, si vera febris particularis; neque tum a corde incitato tantum repetenda. Rarioris pulsus natura ex his facile perspicitur.

781. Arteria, ~~ita~~ majore, quam dilatatione, micans, durum pulsare dicitur. Id fit, cum sanguis valida quidem & citatiore cordis contractione impingitur, nec pro ratione tamen expandere canalem potest. Subest itaque aut vitium in
tuni-

tunicis arteriae, ob siccitatem, rigiditatem, spasmus, minus obsequiosis; aut morbus cavitatis ultra modum distentae a sanguine copioso, rarefacto, spisso, vel ob impeditum transfusum accumulato. Unde liquet, cur pulsus durus adeo frequens in morbis inflammatoriis? Nec latet ratio pulsus mollis.

782. Pulsus intermittit vitio multiplici, graviore, leviori, universali, particulari. Etenim cordis contractio, in modum spasmis (748.), diutius continuata; ejusdem torpor (196, 755.), aut contractio inefficax, minore tum vi, tum copia, sanguinem in arterias projiciens; influxus sanguinis venosi in cor parcius, inordinatus vel nullus; arteriosi fluxus inaequalis, impeditior, interruptus; arteriarum varia labes, receptioni, trajetui sanguinis, motui tunicarum systolico & diastolico, resistens, huc faciunt. His autem producendis innumera apta sunt: cordis partiumque eo pertinentium affectiones topicae, inflammatio, aneurisma, polypus, calculus, vermes, concretio, indu-

fluxus suspenditur, aut ipsa cordis virtus muscularis enervatur. Utraque autem noxa cor quiescere, hinc circulationem deficere oportet. Nec dispar ratio esse videtur animi defectuum, quos pro arbitrio sibimet consciscere qui possint, memorantur; tametsi, quam voluntatis contentione id assequantur, non liquet.

784. Quodsi arteria singularis pulsare desierit, mali minus periculosi ratio ex (779, 782, 783.) facile invenitur: uti & ceterarum pulsus alienationum, quae vel in singulis seorsim, vel in plurium consequentium serie, reapse observantur; quales sunt magnus, parvus, validus, debilis, varia ratione inaequalis, undosus, vermicularis, formicans, ferratus, dicrotus, caprizans, vacillans, myurus, intercidens, &c. Generatim quidem notari meretur, vix aliam dari potentiam, quae in perturbando pulsu plus valeat, quam spasmos (742.), magnamque ideo partem id genus vitiositatum ab his repetendam esse. Specialior tamen hujus materiae

arteriae expositio, cum ad Semioticam Pathologicam (16. II.) pertineat, nostri non est instituti.

Symptomata actionum naturalium.

785. SYSTEMA naturale, humani corporis conservationi dicatum, etsi vitali animalique minus nobile habeatur, utilitate tamen & necessitudine haud inferius est; quando vix aut perparum est, quod non durable est. Multitudine autem ac diversitate cum organorum, tum effectuum, quos edit, etiam sociis suis ferme antecellit. Ingens ergo numerus laesionum, quae hic fieri possunt, ordinatam exigit pertractationem.

Appetuum naturalium laesiones.

786. UT nutrimenti materies, cum opus est, a foris intromittatur, suos quoque ista officina naeta est sensus (669.), qui de penuria moneant hominem, compellantque ad victum procurandum. Inde fa-
mes & sitis naturalis, haec potum, illa cibum, materiem firmis perinde, atque hu-

humoribus, necessariam, desiderans. Utrisque suus est in sanitate modus, sua in aegrotis vitia.

787. Edendi cupiditas, valde diversa in sanis, multifariam quoque per morbos laborat. Augetur enim praeter modum in bulimo, fame canina, lupina: imminuitur, aut plane aboletur in δυσρεξία, άνορεξία, άποσιτία: depravatur in κίττα, pica, malacia.

788. Fames aucta vel vacuitati debetur, quae repletionem, vel acriori stimulo, qui mitigationem ab ingesto alimento expectat. Quamobrem inedia, motu animali, immodica perspiratione, sudore, alvi profluvio, aliis excretionibus, lactatione, morbis, exhaustos, vermibus obnoxios, aut quibus acre acidum, salinum, biliosum, atrabilarium, in ventriculo est, vexat; accedente praesertim animi impotentia, imaginatione mobili, sensibilitate nimia, irritabilitate, in junioribus, feminis, hysteriis, hypochondriacis, epilepticis. Bulimus dicitur, cum esuriem non fatiatam animi deli-

quium sequitur: fames canina, ubi voracius ingesta cito revomuntur: si vero celeriter ano rursus expelluntur, nonnulli lupinam vocant.

789. Appetitus vario gradu proster-

sympto-

nitur vitio ventriculi, pituita, saburra, terreis, alienis, corruptis, onerati, inflammati, ulcerosi, scirrhusi, callosi, aphthosi, atonia (752.), motibus inordinatis (743.), vel ob propriam affectionem, vel per consensionem, laborantis; menstruorum item primae digestionis, salivae, bilis, defectu, inertia aquosa, mucosa, degeneratione varia; labe quoque corporis nimio plus repleti humoribus bonis, pravis, ob vitam desidem, somnolentam, circuitum languentem, evacuationes suppressas; turbis nervei systematis patheticis, spasmodicis, deliriosis, dolorosis, soporosis, &c. sensum naturalem obtudentibus; natura denique graviore malo, acuto, chronico, impedita, oppressa, exhausta, ut curam suscipiendae coctionis abjiciat. Prout igitur innumerorum morborum comes hoc

Handwritten notes in the left margin, including the word "Amorexia" and various Greek characters and symbols.

Handwritten notes in the right margin, including the word "Amorexia" and various Greek characters and symbols.

quium
Handwritten notes at the bottom of the page, including the word "quium" and various Greek characters and symbols.

symptoma est; ita liquet alias propter coctionis impedimenta nasci, alias ex eo, quod corpus non indigeat alimento, alias ob suppressam stimuli naturalis perceptionem: quae quidem rite perpensa ostendunt, ab inedia, anorexiae pedissequa, non continuo tot tantasque noxas aegris perinde, ac sanis famelicis (452, 453), timendas esse.

790. Fastidium cibi, ἀποσιτία, easdem (789.), sed graviores, agnoscit causas. Putror, rancor, ventriculum inquinans; hujus nimia sensilitas, irritabilitas, imbecillitas, dolori, anxietati, spasmō, nausea, vomitioni, ab ingestis obnoxia; tum & phantasiae errores, hic maxime spectentur. Cibi singularis aversatio, ex morbo nata, plerumque naturae vox (643.) est, cui obtemperandum.

791. Malaciae, quae cum fastidio aliorum ciborum junctam ponit appetentiam vix superabilem ac voracitatem ad certum edulii genus determinatam; & Piccae, quae absurda quoque, inusitata, nec esui apta, quin horribilia, concupiscit ac
avi-

avide devorat, haud absimile est ingenium. Tametsi enim & vitium imaginationis subesse possit; saepissime tamen, quae appetuntur, pro remedio sunt, quo aut corrigatur, quod intus est noxium, aut turbis ex intemperantia concitatis ejiciatur, aut succi alibilis inopia plus satis onerosae humorum copiae, ne vero alimento magis augetur, occurratur.

792. Sitis, quam indicandae potus necessitati praefecit natura, in morbis solito plus urget, quoties aut tractus superior primarum viarum, istius sensationis sedes, aut cum hoc etiam corpus reliquum, humectatione indiget, qua vel deficiens humor suppleatur, vel spissior diluatur, vel acrior temperetur, hinc firmis partibus mollitudo, canalibus meabilitas, transfluxuris libertas restituatur. Inde immodica humorum dissipatio, evacuatio, spissitudo, lymphae extra vias circulationis derivatio, collectio, minorum vasculorum obstructio, spasmodica constrictio, compressio, acritas muriatica, ammoniacalis, alcalina, spirituo-

fa, aromatica, putrida, biliosa, ranci-
da, adusta, virulenta, in febris, alvi
profluviis, diabete &c. morbis inflam-
matoriis, purulentis, putridis, biliosis,
catarrhosis, exanthematicis, spasmodi-
cis, venenatis, hydrope, scorbuto, rha-
chitide, multisque aliis, sitim creant;
quae tamen utrum ad suum modo senso-
rium, an vero ad universum corpus per-
tineat, probe distinguendum.

793. Carentia igitur sitis in morbis,
natura sua siticulosis, etiam morbosa
est, ponitque sitis officinam (792.) tus-
si, aut ptyalismo, jugiter humectari,
aut resolutis nervis sensu privari, aut
mentem alienatam esse.

Actiones laesae primarum viarum.

794. MANDUCATIONIS uti plurima
sunt cum instrumenta, tum potentiae ac
conditiones, sine quibus recte perfici
nequit; ita multis diversisque multarum
partium vitiis diversimode laeditur. Hu-
jus generis sunt oris, labiorum, buccarum,
linguae, vulnus, inflammatio, ulcus, ex-
co-

coriatio, tumor, ἀγκυλόγλωσσον (223.),
mutilatio, &c.; dentium defectus, in-
firmitas, dolor; mandibularum fractura,
luxatio, caries, ἀγκύλωσις; musculorum
istas partes moventium spasmus, paraly-
sis, dolor, &c.; salivae denique defectus.

795. Deglutitionis etiam plures sunt
laesiones. Aut enim iteratis crebro nixi-
bus incassum fatigat, aut dolet & labo-
riosa est, aut potionem duntaxat, non i-
tem offas, aut has modo, nec illam, trans-
mittit, caduntve in asperam arteriam de-
glutienda, aut per os naresve redeunt.
Multiformis vitii sedes quaerenda in lin-
gua, palato, tonsillis, uvula, pharynge,
larynge, oesophago, ventriculo, maxil-
lis, vertebrae vicinis, musculis harum
partium, dolore, vulnere, inflammatione,
excoriatione, ulcere, tumore, luxatione,
fractura, carie, mala conformatione, spa-
smo, paralyfi, angustatione varia (209),
siccitate, affectis. Inde enim aut inanem
deglutiendi cupiditatem nasci, aut im-
pediri materiae deglutiendae meatum,
aut legitimam potentiarum motricium

actionem, directionem, deficere necessum est.

796. Singultienti videtur momentanea convulsione concuti stomachus & proximum huic diaphragma, cui juncta simul glottidis constrictio faciat, ut subito inspiratus aër sonum cieat. Singultus igitur, spasmis annumerandus, easdem quoque agnoscit causas (743 & seq.); sed quae oesophagum, ventriculum, aut diaphragma, propius, seu aliunde per confectionem, afficiant: uti sunt avida ingurgitatio offae siccioris, asperae, haustusve grandioris, acris; immodica ventriculi repletio aut irritatio ab acri cibo, potu, medicamento, veneno, vermibus, peregrinis, materie corrupta, acida, biliosa, putrida, rancida, contagiosa, arthritica, catarrhosa, ulcerosa, cancrofa, sphacelosa, ibidem nata, aut ex aliis partibus eo delata; susceptum ad *καρδια* frigus; oesophagi, ventriculi, vulnus, inflammatio, erysipelas, exanthemata, ulcus, excoariatio, &c.; diaphragmatis inflammatio, vulnus, contusio, intensior per
rifum

rifum fletumve agitatio; costarum inferiorum, vertebrarum vicinarum, cartilaginis ensiformis, fractura, luxatio, distorsio; intestinorum quoque, mesenterii, hepatis, splenis, pancreatis, uteri, &c. affectus inflammatorii, dolorosi, spasmodici; turbae denique vehementes nervosi generis ob animi pathemata, evacuationes quascunque nimias, encephali laesiones, motus febriles, molimina critica, &c. Quo circa patet, alias materiem subesse, quam natura symptomate auxiliari excutere conetur; alias nocivis motibus salubre nihil intendi. Quando autem juncta cum stomachi, tum septi transversi, convulsio hic datur, an non & levior habetur species, quae ad alterutram modo partem pertineat?

797. Vomitus est eorum, quae cavo ventriculi continentur, aut ex vicinis visceribus illuc congeruntur, violenta & fastidiosa per guttur superius expulsio. Hanc efficiunt motus spasmodici faucium, oesophagi, ventriculi, intestinorum, diaphragmatis, musculorum abdominalium, in molimen laboris angorisque

plenum modo mirabili conspirantes. Facit autem eximia ventriculi mobilitas (175.), ampliffimusque cum corpore universo consensus, ut irritamenta ad vomitum pene innumera sint, aliaque domestica huic visceri, alia extranea. Ad priora referre licet, quaecunque mole, pondere, tenacitate, acrimonia, impedito per pylorum trajectu, fibras ventriculi lacerant: tum &, quae irritabilitatem (190.) inducunt, vitia ejusdem topica. Posterioris generis sunt affectiones partium quoquo modo consentientium, tam vicinarum, quam remotiorum, faucium, oesophagi, diaphragmatis, hepatis, vesiculae fellis, splenis, mesenterii, pancreatis, intestinorum, omenti, peritonaei, renum, ureterum, vesicae urinariae, uteri, encephali, sensorii communis, nervorum. Praecipua igitur inter causas singultus (796.) modo enumerata sunt, vomitusque itidem datur idiopathicus, sympathicus, cum materie & sine ea. Quum vero intensitatis gradu inter se discrepent vomitiones,

cre-

credibile quoque est, non omnium, quas supra diximus, partium nixus spasmodicos semper illuc requiri, litemque adeo dissentientium super hac re auctorum componi posse. Nausea, quae fastidiosa est ventriculi commotio, vomitum intentans, iisdem, sed lenioribus causis debetur: uti & materiae ventriculo contentae eructatio.

798. Aër, aut huic similis spiritus elasticus, cavo primarum viarum oberrans, ructibus flatibusque, qui hanc officinam maxime infestant, materiem dat; quae huic aut a foris invehitur, aut intus ex ingestis, indigenisve, effervescentia, fermentatione, putredine, calore, motu inordinato, evolvitur. Haec ubi collapsu, convolutione, compressione, spasmodica praesertim constrictione gulae, stomachi, pylori, intestinorum, coercita aliquamdiu, novis interim copiis forte aucta, aut in majus volumen dilatata, parietes claustrum sui urgens, ab his vicissim repressa, tandem liberata, impetum concipit datoque exitu sursum, deorsum,

prorumpit, aut loco saltem mota, per tubum alimentarem vagatur, ructus, flatus, crepitus, borborygmi, nascuntur. Augere propulsionem voluntarii diaphragmatis & musculorum abdominalium nixus quoque possunt. Inde uti pro vario impetu muta aut sonora fit explosio; ita, quod prodit, flatulentum pro diversitate materiae, quam una rapit, aut fomitis, unde oritur, siccum, humidum, acidum, putridum, rancidum, biliosum, &c. esse debet. Ingesta igitur cruda, flatulenta, ferventia, acria, titulo cibi, potus, medicamenti, veneni, vitia coctionis, putror in primis viis undecunque natus, vermes, motus inordinati, spasmodici, horum viscerum, ex animi pathemate, affectione cardialgica, iliaca, colica, hysterica, hypochondriaca, epileptica, alvi profluviis, cholera, vomitu, haemorrhagiis, vulneribus, febribus, &c. quin & impedimenta liberi trajectus ex obstructione, obstipatione, compressione, &c. huc faciunt, sive flatuosum elasticum subministrando, seu prohibendo,

ne

ne tranquille ire, redire, exhalare, absorberive queat.

799. Alvus adstricta, etsi plerumque robustam notat sanitatem, excessu tamen aegris saepissime molesta est, morbosque non minus intendit, quam creat (558.). Causas habet aut insuperabilem materiae resistantiam, aut impedimenta trajectus, aut vitium in viribus motricibus. Nascitur ergo a fece siccior, compacta, dura, copiosa, picea; mucii lubricantis defectu aut tenacitate; intestinis obstructione, obstipatione, compressione, spasmu, concretione, intus susceptione (247.), contorsione (256.), imperviis, in motum retrogradum actis, nimia dilatatione infirmatis, resolutis, perforatis, dissectis; bilis absentia, inertia; motus animalis defectu; diaphragmatis & musculorum abdominalium actione languente, aut impedito nixu.

800. Ileus, volvulus, in quo pertinaciter oclusae alvo violenta accedit vomitio quorumcunque tubi alimentaris contentorum, etiam scybalorum, clysmatum,

tum, suppositoriorum, ano immistorum, ex (797, 799.) intelligitur. Ponit enim fere obtaculum in canali intestinorum ab inflammatione, abscessu, scirrho, cancro, calculo, fece dura, vermibus, hernia, contorsione, susceptione, compressione, concretionem, convulsione, natum, quo transitus devolvendae materiae intercipitur; simulque supervenientes motus spasmodicos illarum partium, quae ad vomitum faciunt, sursum directos. Quin & hi soli, sine obtaculo, quandoque causam faciunt.

801. Diarrhoea, ventris profluvium, est frequens & copiosa materiae liquidae per alvum excretio. Ingesta, magna succorum, qui secundum naturam in primas vias assidue feruntur, copia, late patens ventris cum reliquo corpore commercium, quo fit, ut ex omni parte huc devehit multifarii humores queant, materiam exhibent & abundantem & diversissimam, unde tum stupendae profusionis ratio inveniri, tum praecipuae hujus symptomatis differentiae constitui possint.

Da-

Datae materiae expulsionem facit motus intestinorum inordinatus & citior, qui & obstat, ne ora meatuum bibula liquorem, ut decet, absorbeant. Irritabilitas ideo intestinorum praepremis huc confert, & quidquid hanc aut mole distendente, aut acrimonia laedente, aut turbis aliunde investis, laceffere potest: excedens cibi potusve copia; flatulenta, acria ingesta, aut intus nata; impetus humorum major in primas vias versus; aliarum excretionum, maxime cutaneae, suppressio; absorptionis impedimenta ob vascula aphthis, pustulis, sordibus, spasmis, occlusa, aut mesenterii obstructions; bilis acrior, atra bilis, serum hydropicum, materies febrilis, inflammatoria, purulenta, ichorosa, putrida, cancrum, catarrhalis, contagiosa, scorbutica, arthritica, undecunque huc delata; nervosi generis commotio ab animi pathemate, frigore suscepto, dentitione, puerperio, affectibus hysteris, dolorosis, convulsivis, &c.

802. Dysenteria, intestinorum diffi-

E e 5

cul-

cultas, diarrhoea dicitur vehementi dolore ac torminibus molesta. Dejiuntur liquida, acria, putrida, foetida, sanguis, pus, sanies, bilis, serum, mucus, atra bilis, modo cum stercore liquato, interdum & cum carunculis, membranis, &c. Subest igitur aut prius ex suis causis nata, aut acritudine permeantis materiae post inducta, intestinorum inflammatio, excoriatio, exulceratio. Fontem vero acrium haud minus multiplicem esse, quam valde diversam naturam, ex (801.) facile innotescit.

803. Tenesmus, qui frequens est & implacabilis desidendi cupiditas, nixu majore, quam qui materiae excernendae molli respondeat, aliquid pituitae, cruoris, puris, saniei, bilis, stercoreis &c. exprimens, dysenteriam saepe comitatur. Fit autem, cum ima intestini recti sedes, cui sensum urgentis fecis natura indidit, immodice irritatur. Unde acria quaevis, abstergentia, rodentia, tum quae duritiae sua defricant, aut acumine laedunt, aliena quaeque, ossa, calculi, vermes,

mes, undecunque huc devecta, in culpa esse possunt: maxime tamen affectae partibus ex inflammatione, excoriatione, erysipelate, ulcere, fistula, vulnere, haemorrhoidibus, nimia sensilitate, quae si prioribus accedit, tormentum quoque intenditur. Quin & consensione id malum supervenit variis vesicae urinariae, urethrae, perinaei, intestinorum, uteri, vaginae, vitiis ac nervosi systematis turbis.

804. Lienteria, laevitas intestinorum, adest, cum ingesta tam celeriter per primas vias ad anum delata foras ejiciuntur, ut nec coctionem, nec corruptionem, expectent. Causas habet ventriculi & intestinorum inertiam ad coquendum, cum nimia irritabilitate (190.) conjunctam, pylori laxitatem, impeditam vasculorum absorbentium actionem (801.). Refectionis autem inopia aegrum aut trahit, aut praecipitat.

805. Fluor coeliacus, chylosus, levior lienteriae (804.) species, succum alimenti utilem, utcunque coctum, una cum fece, ano exturbat. Integris igitur

tur ventriculi viribus, in solis intestinis vitium subest, quo & celerius, quam par est, contenta deorsum propellant, & materiem chylosam fugere nequeant, labe vel ad oscula vasorum absorbentium, vel altius, haerente (801.).

806. Cholera est tumultuosa primarum viarum agitatio, qua, quidquid continent, sursum deorsumque violenter eicitur. Malum stomachi atque intestinorum commune, ex vomitu ac diarrhoea compositum, similibus etiam motibus spasmodicis (797, 801.) debetur. Hos vero cient innumera: cibi potusque copia, acritate, flatulentia, fermentatione, pinguitudine, corruptione, refrigeratione, gravantes, stimulant; hinc saburra acida, putrida, rancida, biliosa, verminosa, diaetae erroribus contracta; medicamenta drastringa, emetica, purgantia, mercurialia; venena; bilis exundans; atra bilis turgens; materies rheumatica, arthritica, febrilis, scorbutica, sudoris, perspirationis, menstruorum suppressorum, exanthematum repulsum,

huc

huc conversa; turbae ab aestu subitise aëris mutationibus, animi motibus, graviditate, dentitione, dolore, malo hysterico, hypochondriaco, concitatae.

807. Cholera, diarrhoea, dysenteria, quas siccas vocant; quia flatulentum potius, quam humidum est, quod excernitur; ex dictis (798.) intelliguntur.

808. Contingit etiam aegris insciis aut invitis stercus elabi: quae alvi incontinentia est, morbisque deliriosis, spasmodicis, paralyticis, aut singularibus sphincteris ani vitiis supervenit.

809. Quando autem sex alvina de urethra, perinaeo, vulva, aut sede quavis alia ventris pelvisve, praeter anum, excernitur, id fit vulnere, ulcere, fistula, vel prava conformatione, quae contentis intestinorum alienam viam pandant.

Vitia Mictionis.

810. LOTII, quod intra vesicam est, excretio supprimitur multiplici vesicae, aut urethrae, affectione, quae aut vim expellentem tollat, aut impedito meatu effluxio-

fluxioni obftet. Hujusmodi sunt innumera: vesicae, colli vesicae, inflammatio; hujus spasmus; fibrarum illius muscularium ad contractionem efficacem impotentia ob immodicam a lotio retento distensionem, *εὐρυσμία* (203. I.), herniam (238.), rupturam, vulnus, gangraenam, nervorum ex medullae spinalis laesionibus resolutionem, membranas ulcere, pustulis, tuberculis, crusta calculosa, callo, fungo, aliove tumore obsessas; meatus urinarii inflammatio, spasmodica constrictio, obstructio a calculo, pituita, grumo, pure, verme, &c. (209. I.), obstipatio a callo, cicatrice, fungo, tuberculo, tumore glandularum mucipararum, carunculae seminalis, varicibus, pustulis, &c. (209. 2.), collapsus (ibid. 4.), coactus (ibid. 6), distorsio. Saepe tamen origo mali vicinis modo partibus debetur: uti cum rectum intestinum dura fece, flatu, tumore haemorrhoidum, inflammatione, abscessu turget; uterus foetu, sanguine, sero, aëre, distenditur, aut scirrhus, cancro, osteogenia,

hia, prolapsu, laborat; aut in vulva, perinaeo, prostata, vesiculis feminalibus, musculis vicinis, cole, hujusve praeputio, ejusmodi vitia insunt, quae collum vesicae vel urethram comprimere queant. Atque haec *ισχυρία* est, quam hodie veram vocant.

811. Est & alia, notha dicta, in qua lotium excerni nequit, quia nihil ejus intra vesicam confluit, vitio renum aut ureterum, quod vel secretionem lotii suspendit, vel, ne ad vesicam perveniat, impedit. Igitur sanguis copia, spissitudine glutinosa, phlogistica, atrabilaria, peccans, vasa sua distendens, obstruens, vicina comprimens, aut vasis elapsus, in thrombum coactus, inflammatio, abscessus, scirrhus, tabes, spasmus ab acri huc delato, aut aliunde per consensum natus, obstructio a mucositate, pure, sabulo, calculo, verme, torpor a contusione, distractione, gangraena, nervorum resolutione, compressio a variis partium adjacentium vitiis, in culpa esse solent; modo labes eadem, aut diversa, in utrum-

trumque renem, vel ureterem, una inciderit. Facit autem proximus istarum partium nexus, ac mutua actionum, quas exercent, conspiratio, ut altera alteram facile in mali communionem pertrahat.

812. Cum moleste redditur urina, nec sine magno conatu, aut & cum dolore, haec urinae difficultas, *δυσουρία*, dicitur, quae uti gradus quidam est ad ischuriam (810.), ita ex similibus vitiis, at levioribus, ortum habet. Si dolor abest, causa mali debetur aut spissitudini materiae, quae expellitur, mucosae, purulentae, cruentae; aut undecunque natae meatus angustiae; aut flaccidae rigidaeve virium expellentium inertiae. Sin & una dolet mictio, acre subest lotium, acibusve alienis, vel asperis, mixtum, aut partium ex mucis defectu, inflammatione, ulcere, nimia sensibilitas.

813. *Στεγγυρία*, tenesmo (803.) similis, est assidua ad mejendum proritatio & conatus, quo tamen parum modo lotii, & guttatim, plerumque cum ardoris

ris sensu, exprimitur. Causae ex (803, 812.) intelliguntur. Primariae sunt acrimonia urinae multiplex ex cibo, potu, medicamentis, venenis, materie febrili, catarrhosa, arthritica, scorbutica, purulenta, ichorosa, aliave morbosa, in vesicam undecunque deposita; calculus atterens; mucis defectus aut acritudo; vesicae, urethrae, inflammatio, excoariatio, ulcus, spasmus; consensio denique cum intestino recto, ano, perinaeo, utero, vagina, &c. diversimode affectis.

814. Urinae incontinens dicitur, cui lotium in vesicae cavo non moratur, sed sensim sine sensu & nixu, sponte, jugi stillicidio, de urethra elabatur. Spurcum symptoma ponit facultatem, qua retinetur urina, plane abolitam, atque adeo impotentiam fibrarum, quibus ostium vesicae comprimitur. Hanc inducunt paralysis, vulnus, contusio, dilatatio, ulcus, gangraena, calculus, vis in partu illata.

815. Altera hujus vitii species est, cum scienti quidem, at invito, lotium expellitur, nec pro necessitate retineri, cum

urget, potest. Oritur ex urina copiosiore, valde aquosa, aut praeter modum acri; vesica ob inflammationem, herpitem, ulcus, excoriationem, mucii defectum, sensiliore, spasmu contracta, rigente, propter impedimenta externa non dilatabili, aut compressa; ostii vesicae relaxatione (814); accedente nixu diaphragmatis & musculorum abdominalium in vomitu, tussi, risu, partu, alvi egestionem, tenesmo. Nec obscura ratio, cur sexui sequiori, pueris, senibus, crebrius accidat. Intelligitur etiam involuntarium illud stillicidium, quod a mictione superest, lotiique reliquias tardius excernit, senio familiare, resolutis, aut infirmatis, musculis acceleratoribus deberi.

816. Immodici urinae profluvii, qui *Διαβήτης* vocatur, plures numerantur species, aliae quidem aliis rariores, atque ob id haud aequae certo ab omnibus agnitae. Etenim vel tenuis, aquea, urina supra portionum modum mingitur; vel quod profuse excernitur, crassius est, turbidum, albidum, veluti chylosum; alias & sapore, odore,

odore, colore, melleo: quin perhibent, interdum, more lienteriae (804.), potum, prae siti, avide magnaue copia haustum, celerrimo per corpus, tanquam per siphonem, transitu, crudum, qualis sump-tus est, ad vesicam deferri expellique. Inde distinctio in verum & spurium dia-betem, inque varios gradus. Origo quo-que multum diversa. Aquosa humorum tenuitas (287, 354, 359.); spissitudo in-flammatoria, atrabilaria (282, 284, 355, 361, 367.); mixtionem stabilem cum a-quosis aegre admittens; crassamenti cum portione aquea iusto laxior cohaesio (319.); acrimonia attenuans, dissolvens, colliquesfaciens (288 ad 317.), multi-plex; aquosa forte bilis inundatio (372.), mixtionisque hinc ac virtutis saponaceae destructio; pinguedinis & gelatinae nu-trientis (376, 379.) in laticem aquosum degeneratio; magna laxitas vasculorum renalium; impetus humorum versus re-nes vehementior ob abusum diuretico-rum, veneris, suppressam excretionem cutaneam, habitum corporis externum

strictiorem, obstructions aliorum viscerum, aut irritationem quamcunque attrahentem, praecipue huc faciunt. An etiam humor ex atmosphaera attractus stupendae urinarum copiae materiem quandoque suppeditat?

Vitia Excretionis Cutanae.

817. SUDORIS magna profusio, quam nec intensior corporis exercitatio, aut animi motus, nec calor externus, aut quae ingesta sunt vel foris admota, creant, causas agnoscit spiraculorum cutis laxitatem, circuitum sanguinis acceleratum, auctum versus superficiem impetum, aquosae materiae in humoribus abundantiam (287, 354, 359.), aut nimis facilem a crassamento secessionem (318, 319). Unde patet, quibusnam morbis, & quam diverso omine, supervenire soleat.

818. Singularium quoque sudorum, qui de aliqua modo parte corporis prodeunt, tum & calidi, frigidi, tenuis, viscidum, diversimode colorati, sanguinei, fo-

VITIA EXCRET. CUTANAE. 453
foetidi, &c. ratio ex (817, 657, 658, 659, 401.) aliisque locis haud difficulter eruitur.

Symptomata functionum Sexus.

819. NATURA, quae singulis hominibus suam in conservanda vita & sanitatem operam praestat, erga humanum genus quoque benefica, in propagationem speciei haud minore cura incumbit. Inde condita sexus diversitas, partiumque, quae ad hunc pertinent, actionumque, quibus suo quaelibet modo ad procudendam prolem concurrunt. Videri quidem possit facultatem istam a ceteris ita sejunctam esse, ut vix in morbis considerari mereatur; quando nec vigor ejus in omnem aetatem cadit, nec languor adeo constanter reliquam oeconomiam turbat. At dantur tamen in hoc etiam systemate vitia, quae aut in semet ipsis, ob actionis, quam laedunt, dignitatem, momentosa censentur, aut quia aliorum morborum consecutiones sunt, noxasve aliis quoque functionibus

inferunt, nequaquam praetermitti debent.

Sexus Virilis Actiones Laesae.

820. CUM vir ad arrigendum languidus aut impotens est, id fit vel facultatis, qua nervus intenditur, torpore, vel feminis, quod pro stimulo est, inopia, vappidave inertia. Utrumque vitium aut proprium modo est genitalibus, aut his aliunde per consensionem infertur, plurimisque & diversissimis nascitur causis, quae facile ex (196, 198, 752 ad 755.) eruuntur, additis praesertim, quae huc etiam facere queunt, tum instrumentariis, tum humorum, affectionibus ante expositis. Quum vero & imaginatio, & animi perturbationes, tantum hic valent, nec quivis virium gradus ad hanc actionem sufficiat (819.); mirum non est, id symptoma permultis sese morbis adungere.

821. Incidit & coles in oppositum violentae tentiginis affectum, qui ubi citra veneris appetentiam est, priapismus

mus dicitur; satyriasis; si cum inexplebili salacitate: huic voluptas, illi dolor comes. Spasmis (743, 747.) annumerandum vitium, ut hi, aut idiopathicum est, aut sympathicum, causisque similibus (744.) nascitur. Praecipuae sunt liquoris feminalis abundantia, acritudo, virulentia; genitalium inflammatio, exulceratio, irritatio a vicinis partibus, maxime vesicae urinariae, ac intestino recto, inflammatis, distentis, rosis, calculo attritis, acri transiente stimulis; dolor podagrae, lumbaginis; morbi convulsivi; deliria lasciva.

822. Impotentia ad semen ejaculandum debetur aut hujus defectui, aut impedimento meatuum, aut virtutis motricis imbecillitati. Fit igitur multiplici vitio organico testium, epididymidum, vasorum spermaticorum, deferentium, vesicularum feminalium, prostatae, urethrae, penis, scroti, inguinum: hisve integris, nervus languidior (820.), aut paralysis musculorum acceleratorum, cremasterum, sphincteris ani, ceterorumque, qui huc forte faciunt, in culpa esse

esse potest. An & abundantia feminis lautiore vitae genere inducta nonnunquam incusanda? Videtur.

823. Incontinentia feminis laborant, quibus ad primam surgentis membri rigiditatem, aut per nocturnas ex imaginibus pollutiones, ejicitur, aut citra voluptatem effluit continuo stillicidio, miti, acri, virulento, in gonorrhœis. Semen copiosum, turgescens, tenuius, acre; genitalium major irritabilitas, nimiaque ductuum laxitas, immoderatae veneris, praecipue juvenilis, consecutiones (562.); abstinentia nimia (563.); abusus aphrodisiacorum, diureticorum; virus venerum, id mali inducere solent.

Sexus Foeminei Symptomata.

824. MENSTRUUM sanguinis per uterum evacuatio uti sexui sequiori, certa aetate, secundum naturam accidit, ita cum non satis mature provenit, aut citra graviditatem vel lactationem, ante tempus, supprimitur, id praeter naturam est, ac multimodis saepe nocet (565.). Consequi-

sequitur autem sanguinis ex praegressis evacuationibus, inedia, morbis gravioribus, inopiam, crassitudinem, inertiam aquosam, impuritatem scorbuticam, cachecticam, quin & plethoram; solidae compagis debilitatem aut rigiditatem nimiam; circuitum languidiorem, intensiorem, aut aliorum male directum; vasorum viscerumque abdominalium ex cacochylia, cacochymia, infarctum; vasorum uterinorum torporem, obstructionem, rigiditatem, coalitum, constrictionem a spasmis, frigore suscepto, adstringentium abusu, compressionem ab externis, internis; impedimenta denique effluxionis multifaria ab ore uteri, vaginae meatu introituve, constrictis, obstipatis, compressis, coalitis, imperforatis. Imminutio aut tardatio mensium haud absimiles causas agnoscit.

825. Immoderata contra profusio, suis quoque noxis haud raro in junioribus, vetulis, nuptis, innuptis, infesta, variis debetur cum sanguinis, tum canalium uterinorum, vitiis: uti sunt san-

guinis abundantia, orgasmus, tenuitas, acritudo, motus incitator, ad genitalia maxime directus, reditus per venas ob spasmos, obstructions, constrictiones, impeditior, vasorum debilitas, irritatio, erosio, ruptio, ex motu suppedaneorum, veneris abusu, crebra praegnatione, abortu, partu laborioso, contusione, ulcere, heterogeneis utero contentis, stimulis externis, &c. nata. Inde & quae haemorrhagiam uterinam pariunt, intelligere licet.

826. Quae suppressa menstrua quandoque consequi, horumque vicaria esse solet, errans sanguinis per aliena loca evacuatio (401.) ex perversa motus humorum directione ac incongrua resisten-tiarum ratione nascitur, collatisque adeo (203, 2. 411. 824.) facile explicatur.

827. Mensium decoloratio, leucorrhoea, fluor albus, gonorrhoea in foeminis, vel cacoehymiam consequuntur universalem, vel affectiones topicas genitalium, feri in his colluviem, contextum flaccidum, vasa debilia, inertia, men-

mensium vitia, acre catarrhofum, scorbuticum, purulentum, saniosum, virulentum, aliunde advectum, aut hic natum, veneris abusum, salacitatem cohibitam, irritamenta quaevis interna, externa, quae affluxum ad has partes intendunt, aut & impedimenta, quae refluxui obstant.

828. Sterilitatem morbosam haec inferre apta: pudendorum, vulvae, vaginae, uteri, morbi angustiae & vitia organica, ob quae vir admitti nequit: uteri, tubarum, ovarii, ovulorum, compressio, obstructio, concretio, hydrops, ulcus, scirrhus, marcor, exsiccatio, induratio, relaxatio, inviscatio, conformatio perversa, defectus, & similia, quibus fit, ut semen masculinum rite recipi, subire, retineri, quo decet, permeare, suamque vim exferere, aut foemina, quod suum est, conferre haud possit: inde & menstruorum vitiositates fluoresque incruenti (824 ad 827.), venus immoderata, intemperies frigidior, torpor (196.), irritabilitas enormis (190.), ca-

cochymia aquosa, glutinosa, acida (283, 287, 307.), cachexia, obesitas (394.), humorum inopia (393.), firmior corporis constitutio in viraginibus, & multa alia huc faciunt.

829. Praegnans occasione multifaria abortum patitur; uti quamplurima sunt, sine quibus foetus ad maturitatem usque utero geri nequit. Horum inter praecipua merito habetur legitimum foetus cum materno utero per placentam commercium; ut quo sublato natura plerumque, ocyus, serius, sarcinam ad frugem haud perventuram elidit. Quaecunque igitur sive matris, sive foetus, vitia placentam ante tempus ab utero separant, inter causas abortionis numerare licet. In matre quidem eo confert plethora; impetuosior humorum ad uterum affluentia; congestio immodica; aut & deficiens commeatus, nutrimentique obinediam, evacuationes, motumve alio directum, detractio; cacochymia; turbae ingentes nervosi generis ex animi pathematis, leipothymia, spasmis, febribus,

bus, morbis gravioribus; vehemens corporis concussio, maxime ad uterum determinata, in saltatione, cursu, exercitatione, vectione, lapsu, tussi, vomitu, risu, sternutatione, singultu, vociferatione, coitu immoderato, petulantiore, &c.; nixus violenti in elevatione ponderis, extensione artuum, excretionem alvi, urinae, tenesmo; uteri compressio a constricto ventre, vicinisve partibus male affectis, contusio, vulnus, inflammatio, erysipelas, convulsio, laxitas, angustia rigida, humiditas mucosa, contenta heterogenea, morbi alii. Foetus in culpa esse potest, cum justo grandior fuerit, aut numerosior, hydrope tumens, motu violento molestus, male situs, morbo inquietus aut languens, mortuus, ejusve placenta marcore, obstructione, degeneratione in hydatides &c. affecta. Debilibus vero, irritabilibus, partum difficilem, saepius praesertim abortum passis, malum familiare. Partus praecocis, quo foetus quidem vitalis, sed ante consuetum tempus, excluditur, causae hinc intelliguntur.

830. Praegnatio ultra naturae modum protracta, si reapse obtinet, gracilem, imbecillum, extenuatum foetum, utrumve torpidiorem, videtur ponere: perpetua autem visa foetu a morte arefacto, indurato, crusta gypsea obducto.

831. Quae partum laboriosum, *δυσκοιλιαν*, inferunt, vitia innumera aut ad parturientem pertinent, aut ad foetum hujusve secundinas. Priorum praecipua sunt, cum praegnans justo junior, annosior, primipara, delicatior, debilior, animo fracta, impatiens, irritabilitate aut torpore laborans, obesior, plethorica, humoribus exhausta, vitio organico, aut quovis alio morbo, affecta, conamina ad partum nulla, spuria, languidiora, nimis violenta experitur: uteri dein affectiones variae ex debilitate, contractione spasmodica, compressione a vicinis partibus illata, ruptione, situ obliquo, hysterocoele (238. , orificio angustiore, indurato, calloso, contracto, distorto, tumore occluso, compresso, nimis sensili: vaginae quoque angustia, obturatio, concre-

cretio, excoariatio, siccitas & similia, quae viam transitus impediunt: pelvis denique arctior, male conformata. Foetus in causa est, si habitior fuerit, ventriosus, capite enormi, humerosus, deformis, languens, mortuus, situ perverso, extrauterinus. Alias placenta incongruae uteri sedi adhaerens, aut foetum praevertens, praematura aquae puerperii ex ruptis secundis effusio, umbilicus propendens, aut foetum implicans, &c. obstaculo esse possunt. Nec infrequens est, cujusvis generis plura concurrere, tantoque magis difficultatem pariendi ex eo augeri.

832. Lochia puerperae immoderata, decoloria, parcius fluentia, aut plane suppressa, quas causas habeant, ex illis, quae de catameniis vitiatis diximus (824 ad 827.), innotescit.

833. Cum lac deficit, aut mammae suctionem non admittunt, foemina ad lactandum impotens redditur. Humorisanopia ex inedia, vitiata concoctione, evacuatione quavis immodica, vires a mor-

morbo graviore, acuto, chronico, exhaustae, uterus gravidus succum alibilem ad se trahens, mammarum inflammatio, obstructio, scirrhus, cancer, exulceratio, marcor, rigiditas, defectus, aut materiae subtractione, aut vitio organorum, lactis secretioni officiant. Suctioni autem obstat ductuum galactophororum a lacte in grumos spissato obstructio, coalitus, papillae deficientes, nimis subsiduae, aut ob fissuras, vulnera, rhagades, inflammationem, ulcuscula, iusto teneriores; quin & universi corporis major sensilitas.

De ordinandis Morborum Differentiis.

834. ATQUE haec haecenus de singulis symptomatibus. Quae si quis recte animo comprehensa, pro multifaria concursione ac successione, quam alia atque alia inter sese admittunt, & pro partium, in quas incidere queunt, diversitate, diligenter perpenderit, ei quam plurimae occurrere debent formae, differentes, plus minus compositae, quae totidem distinctos morbos exprimunt. 835.

835. Habet nimirum sua morbus quilibet symptomata, sibi propria, necessaria (87, 112.), semper eadem, quae & praesentem declarant, & cum ex natura ejus profluant, inque diversis ideo diversa sint, ab omni alio distinguunt. Neque profecto existimandum est, illud, quo homines ab hominibus in statu sano discrepant, morborum naturas pervertere, aut turbas, quae in morbosis affectionibus se produnt, mutuam causarum effectuumque relationem posse abolere.

836. Tametsi igitur natura morbi forte lateat, aut variantes inter Medicorum opiniones ambigua sit (416.); ex syndrome tamen symptomatum, quibus stipatur, haud minus certo eundem internoscere, suumque ad titulum referre licet: nec enim post cognitae demum naturas denominati plerique morbi sunt, sed post imposita nomina quaesitae naturae.

837. Atqui symptomata partem morbosei status evidentissimam efficiunt (88.). Prae ceteris ergo rebus, quae ad morbum

pertinent, aptissima merito censentur, ex quibus characteres stabiles, iidemque manifesti, differentium quorumvis morborum constitui queant (417.): dummodo diligenti observatione, acriusque iudicio, quae necessaria sunt, sive perpetua, sive temporaria (112 ad 117.), exquisitè colligantur, ab adventitiis, non necessariis (114.), accurate segregentur, & quo sese offerunt, modo, concursu, ordine, sede, considerate digerantur.

838. Quum vero & diversa morborum genera (837.) haud ita prorsus inter se discrepent, ut non & mutua detur aliorum cum aliis affinitas; licebit ideo ex illis etiam, quae multis generibus communia sunt, pari ratione (837.), per characteres rite limitatos, summa condere genera, seu classes numero pauciores, ad quas, utilissimo compendio, affinia quaeque genera referantur.

839. Quin & ulteriori in species distributioni hic locus erit; sicubi, quod in quovis genere (837.) diversum esse solet, ratione partium, in quas incidere potest,

test, aut potentiarum evidentium, unde nascitur, vel & symptomatum accessiorum, aliarumve conditionum, seorsim spectetur.

840. Ex quibus (834 ad 839.) apparet, non esse, cur desperent Medici, fore aliquando, ut ingens morborum humanorum numerus, exemplo ab Historiae Naturalis scriptoribus petito, in ordinem systematicum redigatur, qui ab omni hypothesis sectarumque commentis liber, sola nixus fideli observatione, classes, genera, species exhibeat, suis singula characterismis, certis, manifestis, plenis, interstincta. Specimina jam nunc a Recentioribus edita potius in spem erigunt, tentaminibus multiplicatis haud defuturos successus, remque tanti momenti, ac Bonis ideo omnibus exoptatissimam, sic tandem feliciter perfectum iri, ut non in nominibus duntaxat morborum inveniendis sese utilem praestet, sed praecipue facilem ad eruendas curationes viam expediat.

Differentiae Morborum Accidentales.

841. NUNC tandem de morborum differentiis, quas vocant accidentales (121, 418.), dicendi tempus locusque est. Possint hae quidem parum fortassis momentosae videri, ut quae ad naturas morborum non pertineant: at eximiae tamen in praxi utilitatis esse, ipsa earum pertractatio docebit. Nec certe in systemate condendo (840.) praeteriri quoque debent. Praecipuas igitur in capita quaedam distributas exponemus, missis, quae subtilitate magis, quam usu, sese commendant.

Differentiae Morborum ab Origine.

842. PRO diversitate originis morbi dividuntur in haereditarios, congenitos & acquisitos vel adventitios.

843. Haereditarius dicitur (qui a parentibus simili morbo, hujusve seminio, affectis, genturae vitio in sobolem propagatur, gentilitia labe per plurimas quandoque generationes ad seros usque

nepo-

Ubi dicitur cum morbo naturae suae (congenitus)
 Ubi morbus cum quo iam nascitur, causam ex parentibus hunc (congenitus haereditarius)
 Ubi morbus per aliquos tempus, qui sunt, ex parentibus habet haereditarius
 Ad adventitios
 loco qui, cuius causa remota, ut etiam praeparat loco Verbi genturae dicitur sub actione generationis nepo-
 In causa proxima? N. Sed remota.

nepotes transeuntē. Paternus ille aut maternus est, multiplex, alias mox a nativitate manifestus, alias postea, ferius, ocyus, statim saepe vitae tempore, prorumpens. In tanta autem modi, quo gignimur, ignorance, vix satis tutum fuerit, de ratione hujus traducis aliquid asseveranter statuere, nedum communem perpetuamque ejus sedem aut in firmis partibus tantum, aut in humoribus, aut in viribus motricibus, ponere; quando vel similitudo innocens, quam liberi cum parentibus habent, incomprehensibilis est.

844. Quum foetui morbus (in utero) adnascitur, qui nec manifestus, nec in seminio latens, parentum alterutri, ante conceptionem, inhaeserat, neque adeo ab haereditate (843.) repeti queat, is congenitus vocatur. Ejus hinc differentia ab haereditario liquet. Praeter cetera, naevi materni potissimum, vitiositates organicae, monstra huc referuntur, quorum origo phantasiae matris (600.), injuriis foetui intra uterum illa-

De aeternitate
 ubi haereditas
 bitavit, Medi
 cus in 2 lib.
 Observ. de
 Hamis pingu
 menta 29
 refutata, vid
 de Diet.
 Causa haereditaria
 per se 4.
 vide Dictata.

etiam in vagina
 haec sunt con
 geniti tunc de for
 nitatis
 haec omnia, quae
 actiones non laesit
 vitio sunt congeniti
 morbi.

470 DIFFERENTIAE MORBORUM

tis (599.), genitalis denique materiae labi primordiali (380.) tribuitur.

845. Adventitiis morbis, qui homini nato ex quibusvis potentiis accidunt, annumerandi, quos infans ex nutrice, cujus ubera fugit, contrahit, haereditariis connatisque (843, 844.) simile quid habent, altiusque radicati monstrant, ista affectionum genera etiam per humorum vitia communicari posse (843.).

I
846. Memorabilis praecipue est distinctio inter morbos primarios, πρωτοπόδειαν, & secundarios, δευτεροπόδειαν, quae obtinet, cum morbus, ex sua causa natus, aut perdurans, aut desinens, alius generis morbum ex se producit. Secundarius tamen cum symptomate non confundendus (97, 105, 109.); licet ceterum parem habeat rationem, nec minus multiplices saepe, quam symptoma symptomatis (95, 96.), successiones. Inde ejusdem morbi, prout vel primario nascitur, vel ex diversis aliis, variae exsurgunt species, quas inter se distinguere, cum in praxi, tum in histo-

AB ORIGINE. 471

historia morborum condenda (839.) apprimè necessarium est. Huc etiam pertinent, quae de morbo a causa externa, vel interna, producto (58.) perhibere Practici solent, & quae de seminiis praeter naturam supra (617 ad 622.) proposuimus.

847. Pandemii porro dicuntur, qui ex communi causa oriundi per populum aliquem grassantur. Sunt autem vel endemii, singulari regioni addicti, vernaculi, plus minus perpetui; vel epidemii, ἐπιχώριοι, qui, cum ex communi quidem, at inconsuetà, causa profluant, non nisi ad tempus sese exerunt. Constat igitur, istis generibus subesse vitia earum rerum, quae in communi vitae usu sunt, aëris potissimum, aquarum, victus, &c. manifesta, occulta, familiaria, insolita, inquilina, exotica; novos sic morbos inauditosque nonnunquam sese efferre, cognitorum alias mutari ingenium moresque, nec tamen adeo indiscriminatim iis affici quoscunque, ut non quandoque in certae conditionis homines duntaxat saeviant.

Gg 4

His

Huc pertinent adhuc (viden homi), morbi stationaris et Intercurrentes.

Etiam morbum Catastasis.

His oppositi morbi dispersi, quos sporadicos vocant, non ex communi quadam causa, sed ex uniuscujusque hominis proprio vitio & errore nati, diversorum generum sunt.

848. Quae diversis anni temporibus accidunt, aëris, cibi, potus, vitae generis, mutationes totidem quoque potentiae sunt aliis aliisque morbis excludendis aptae. Horum inde divisio in vernaes, aestivos, autumnales, hyemales; qui tamen & ipsi multum variant, ut suo quaevis tempori vicissitudo congrua aut incongrua fuerit. Epidemiorum (847.) praecipue notabilis est differentia, quae binis debetur anni periodis solstitialibus; cum hae inde a meta quaeque sua, hiberna aut aestiva, aliquousque provectae nocivas vires exserunt, sibi que proprias creant morborum populariter grassantium constitutiones, longe diversas saepe, quin & inter se pugnantes, suo singulas aequinoctio maxime vigentes. Unde in vernaes modo & autumnales recte distinguuntur.

849. Nec contemnenda est, quae a temperamentorum diversitate petitur, morborum differentia. Conducit certe plurimum ad regundas singularium hominum sanitates. Et quanquam de sede ac ratione temperierum magna est inter auctores dissensio, non diffitentur tamen eas dari, & seminiorum vim habere (614, 615.), propriaque idcirco esse affectionum genera, in quae quis ob istam corporis sui conditionem magis propendeat (78.).

850. Huc quoque referuntur variorum vitae generum morbi, illi maxime, quos artificum vocant. Momentosa, nec pro dignitate adhuc evoluta classis originem debet partim materiae, quam quis quotidie tractat, qua inquinatur, quae infectum aëra spirat, aut sibi perpetuo circumfusum habet; partim posituris, motibus, contentionibus, quibus in opere suo utitur. Hi fontes sunt, unde, quae ad hoc thema pertinent, depromere licet. Videantur (440, 441, 442, 486, 501 ad 531.).

851. Aetatum morbi audiunt, qui ex eo, quod cuique aetati proprium est, quoque alia ab alia differt, oriuntur. Hos igitur declarat series mutationum in partibus firmis, humoribus, viribus motricibus, quas duratio hominis inde ab ortu ad obitum usque ex naturae Instituto subit (612.).

852. Ante nativitatem quidem morbi obtinent seminis ac foetus uterini, qui, haereditariis (843.) aut congenitis (844.) annumerandi, inde quoque intelliguntur.

853. Recens natus quum maximas subito mutationes a partu subeat, corpore prius perpetuo calore humido feto, mollissimo, valde irritabili, organis atmosphaerae, respirationi, circuitui mutato, egestioni, nondum adfueris, systemate pulmonali, primis viis, mucos, meconio, obsessis, ventre minus a foris fulto, umbilico resecto, multivariis patet affectionibus, a quibus paulo provectior deinceps fere immunis est.

854. Infantiae, ob corporis laxitatem ac teneritudinem (853.), sceleti praepri-
mis

mis ac-articulorum infirmitatem, primae digestionis instrumenta debiliora, voracitatem, usitatum alimenti genus, vitam otiosam, humorum abundantiam, dentitionem, sui quoque morbi nascuntur. Inde &, qui pueritiam ad pubertatem usque infestant, intelligere licet: debentur enim ex vario victu natis cruditatibus, cacochyliae, vermibus, cacochymiae, suppressis excretionibus, calculo, sensibilitati magnae, circuitui incitato, incremento ac evolutioni partium.

855. Juvenes ex sanguinis copia impetuque majore, ac aucta quidem, nec factis tamen roborata corporis compage, quin & ex maturescente genitalium organorum vigore, aegrotant.

856. Aetati constanti vis vitae valida, solidorum robur, sanguis densus, polychymia, obesitas, morbos pariunt.

857. In corpore senili solida siccescunt, tubuli concallent, nervi marcent, vis vitae ac movendi sentiendique facultas elanguescit, circulatio torpet, calor nativus defervet, excretiones tardescunt,
hu-

partes extremas obsederunt, his derelictis, introrsum recurrunt. *Exanthom. Grift.*

Ideopathicus 863. Prae ceteris tamen idiopathici & sympathici notandi veniunt. Prioris generis sunt, quorum causa in eadem parte residet, in qua symptomata sese manifestant. Posterioris, quum diversa est causae ac symptomatum sedes, nec propria, sed aliena labe, per consensionem, pars aut functio laborat. Sympathicae igitur affectiones, more symptomatum (86.), haud ultra vitium, unde pendent, perdurant, eoque differunt a morbis secundariis (846.), quorum naturam demum consequuntur, cum sympathia in idiopathiam transit.

864. Consensus iste quidem inter oeconomiae humanae systemata, functiones, partesque omnes universalis est: at propiorem tamen magisque peculiarem aliorum cum aliis insuper dari certa observationum fide constat; etsi rationem ejus legesque haud satis liquido perspicimus. Credibile, non una modo, sed pluribus niti conditionibus, harumque prin-

principem in genere nervoso sitam esse; deinde in systemate circulationis; porro in continuitate membranarum; tum in vasorum communitate; forte & in fabricae aut humorum, quos partes fecerunt accipiuntve, similitudine. Quin & vicinia partium, & collocatio declivior, aut ex diametro opposita, actionumve aliqua cognatio. Prout igitur plura aut pauciora horum una concurrunt, ita varii sympathiae gradus nasci videntur. Nec praetereunda vis vitalis (170.), quae cum & latissime per universum corpus diffusa sit, nec aequaliter tamen aut in singulis partibus, aut in quibusvis hominibus, vigeat (175, 176.), & amplissimo simul polleat consensu (178, 179.), quamplurimum sane hic valere debet. Elucescit inde, cur tam multifaria privatarum id genus consensionum differentia inter homines occurrat, aliique prae aliis magis, neque omnes eodem modo, sympathice afficiantur.

865. Qui universum corpus obsident morbi,

*2) Dicitur de Nervis
non habentibus
virescentibus
2) Dicitur Nervos in alio
Sed in alio
Sicut. Si solus
natura est
natura est
natura est*

*2) Nervos in
Sicut. Si solus
natura est
natura est
natura est*

*Magnus de Gofim
natura est
natura est
natura est*

morbi, universales dicuntur; qui singularem modo partem, particulares. Illorum tamen duplex genus distingui potest; proprium nempe, cujus causa aut materies quoquoersus diffusa est; improprium vero, quod sede quidem privata continetur, at turbis suis totam oeconomiam infestat. Quod igitur in hoc genere universale dicitur, alias ad affectus sympathicos (863.), alias ad morbos secundarios (846) referri debet. Est etiam ubi morbus universalis in particularem, aut hic in illum, omine vario, transit.

Differentiae Morborum a Cursu.

866. MORBUS quilibet, sua ex causa natus, determinatas quoque ab hac acquirit vires, quibus & agat, & in agendo perseverans cursum suum conficiat. Hunc igitur, pro differente morborum natura, & ipsum differre necesse est, nec duratione, celeritate, tenore, eundem singulis contingere. Ex quo differentiae perquam notabiles habentur.

867.

867. Qui celeriter decurrunt, brevique adeo durationis sunt, breves dicuntur, si mites una fuerint; sin vehementes & periculosi, acuti. Hi porro pro celeritatis gradu distinguuntur in acutissimos, qui ultra quatrimum non excurrunt; peracutos, qui septem diebus terminantur; acutos, qui tertia hebdomade; subacutos denique, aut acutos deciduos, qui ad XL. etiam dies sese extendunt. Forte his addere quoque licet acutos recidivos, qui sexagesimo demum die, aut & serius, plane desinunt. Qui ultra hunc terminum protrahuntur, etiamsi ex acutis forte nati, longi vel chronici audiunt. Et multa quidem sunt, quibus velocitas ista, discriminis plena, acutorum debetur: natura mali, sedes affecta, functionis laesae dignitas, sympathia, corporis intemperies, &c. maxime tamen turbae febriles in circuitu humorum. Unde, quos febris continua comitatur, morbi prae ceteris proprie huc referuntur.

868. Rursus morborum alii tenore

Hh jugi

Galen. Spec. lib. 1. cap. 1.

*multis alio modo dicitur
S. Axi. 4. long. 1. 1. 1.
S. Axi. 4. long. 1. 1. 1.
S. Axi. 4. long. 1. 1. 1.*

ad 14. 20. 21

*in fine bono mal
M. 40. 1. 1. 1. 1. 1.
S. Axi. 4. long. 1. 1. 1.
S. Axi. 4. long. 1. 1. 1.
S. Axi. 4. long. 1. 1. 1.*

*in fine bono mal
S. Axi. 4. long. 1. 1. 1.
S. Axi. 4. long. 1. 1. 1.*

*transit in parte ubi
quid sit a 25 part. in
univers. abrogat.
in. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
part. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
S. Axi. 4. long. 1. 1. 1.*

*Quibus morbis
Makon*

*quid sit a 25 part. in
univers. abrogat.
in. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
part. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
S. Axi. 4. long. 1. 1. 1.*

jugi a prima invasione ad finem usque decurrunt, continuique ideo audiunt: aliorum mitior natura, diviso impetu, per repetitos quidem infestat insultus, at mediis cessationibus interruptos; ut morbus ac sanitas veluti alternent. Hi intermittentes. Hos inter & illos ambigunt continui remittentes dicti, vel exacerbantes, qui continue quidem, sed per intervalla remissius, afficiunt.

869. Utriusque autem generis recursuum intervalla, multiplici varietate, alia aliis breviora aut longiora sunt. Ex quo novae iterum differentiae. Circuitus quoque ut regulares sunt, in tempora aequalia, vel inter sese analogica, partiti, aut irregulares, ordine incerto, morbi dicuntur periodici regulares, aut anomali; typici, aut erratici, vagi.

870. Inter periodicos (869) febres quidem variaeque generis nervosi affectiones prae ceteris eminent. Quum igitur natura periodorum (70.) causam

fere ponat non simplicem, sed ex pluribus conditionibus compositam (69.), quarum aliae perseverent, aliae temporariae adesse aut abesse possint; credibile omnino videtur, diathesin hic dari permanentem, quae seminii loco (75.) haberi queat, hujusque sedem esse in systemate nerveo, certe sensibilitatis aut mobilitatis nimiae speciem argui posse, quae tamen sola aut nihil, aut mitius, agat; dari hinc etiam potentias nocentes (76.), illam quae quovis demum modo excitent, nec vero perpetuae sint, sed paroxysmo ipso mitigentur, tollantur, postliminio reversurae. Nihilominus difficile fuerit, cum naturam seminii, ut in diversis id genus morbis variat, determinare, tum potentias nocivas omnes singulasque, & qua quaeque ratione oriantur ac concurrant, exponere. Quin & dubitare licet, an non seminium semet ipsum propria vi aliquando excitare possit, absque novae potentiae accessione, saltem absque manifestae; maxime si quaedam

continui quorum
Symptomata propria
quae totum
dilectum manent

typicus duplici sensu
Oratione
typicus mihi e qui rati
onem paroxysmi ad hunc
Intermissionem secretam
Motu uti
Galeni

dam occasione semel motum conceperit, qui deinceps modo iterandus sit. Complicatio autem plurium diversi generis periodorum, uniusque generis in aliud transmutatio, quae toties observatur, istam materiem vel magis quoque involvit. Nec hypothesium, quae excogitatae sunt, ulla adhuc satisfacit.

Differentiae Morborum a Gradu.

871. PLANTARUM animaliumque vitae aequiparanda morborum duratio suas, ut illa, aetates habet differentes, quos gradus vocare liceat. Etenim adoritur, crescit, perstat, decrescit tandemque desinit morbus; nec aequabili semper tenore, sed variato virium gradu per ista tempora procedit. Inde stadii morborum divisio in principium, augmentum, statum, declinationem ac finem, quae quidem non adeo morbum a morbo, sed partes ejusdem morbi inter sese distinguunt.

872. Principium, pro morbi diversitate, brevius aut longius, neque hinc
ad

ad punctum temporis, quo quis aegrotare coepit, modo restringendum, inde a prima invasione usque ad notabile symptomatum incrementum aestimatur. Augmentum fit, cum morbus, numero ac magnitudine symptomatum crescente, oeconomiae turbas manifeste aggravat ac multiplicat. Status, tempus morbi vehementissimum est, quo summam virium consecutus nec crescit porro, neque tamen & minuitur. In declinatione, detritis morbi viribus, impetu defervescente, symptomata mitescunt, finisque instat.

873. Plerisque omnibus quidem morbis haec tempora (872.) competunt modo cujusvis naturae consentaneo, maxime tamen illis, qui solutione saluti defunguntur. Tum vel symmetria quaedam inter diversos gradus saepe animadvertitur praedictioni certae aptissima. Contra fatalis morborum exitus, crises, metastases, mutatio in aliud genus, complicatio variorum, recta aut perversa curatio, ordinem istum non

raro abrumpunt, alienant, obscurant. Acuti ac breves (867.) prae chronicis, febriles prae ceteris, sua tempora manifestius distinguunt. Periodici (869.) autem & duo genera habent; universalia, quae ad morbi curriculum pertinent; particularia, quae ad singulos paroxysmos.

Indoles morbi e gradus et modus quo morbus canctatem aggreditur
Differentiae Morborum ab Indole.

874. MORBI indoles potissimum ex fatellitio symptomatum, quibus stipatur, sese prodit. Inde magnus dicitur, qui multis magnisque symptomatibus oeconomiam turbat, sive una subsit periculum, sive absit: parvus contra ac levis, qui parum molestiae infert.

875. Benignus, etsi forsan magnus (874.), apta tamen medicatione tractabilis, nec funestis, nec insolitis symptomatibus terret.

876. Quae de morbis praedicatur malignitas; quanquam haud raro ignorantiae asylum, erroribusque Medentium operculum praestat; cum tamen reapse

reapse detur, omnino attendi debet. Proprio ea sensu morbum notat, qui insidiosè mitis, sub phaenomenis non ominosis, aggressus, ex improvise, gravissimis symptomatibus naturae vires opprimit. Alias & talem, qui praeter morem suum inusitata symptomata turbasque ^{vehementiores} quam quae naturae ejus convenire videantur, excitat. Denique & refractarii, qui expertorum quoque remediorum vires eludunt, ac curatione vel magis exacerbantur, huc referri solent.

877. Cadit autem ista feritas (876.) in morbos quidem acutos potissimum; sed tamen ad chronicos quoque pertinet, ortumque debet potentiis virulentis (486.), miasmatis (496.), contagiis (498.), noxis epidemiis (847.), vitio humorum multiplici, irritabilitati (190.), torpori (196.), plurium morborum confluxioni, pravo aegrorum regimini, aut perversae curationi. Unde liquet malignos quidem recte dividi in virulentos, pestilentes & contagiosos; sed divisione

us. Ponit tamen & imperfectam sanationem, partemque adeo causae suae residuam (69, 70.), qua quovis demum modo aucta vel resuscitata revertatur. (870.). Inde materies morbi haud prorsus devicta vel expulsa, debilitas, irritabilitas, torpor, a priore morbo relicta, una cum evitatione potentiarum nocentium neglecta, recidivas parere solent.

882. Morbi salutare a ceteris benefica indole distinguuntur. Tametsi enim molestias inferunt; tantum tamen abest, ut vitae ac sanitati noceant, ut etiam profint, liberentque a gravioribus malis, corpusque sanius dimittant, quam aggressi sunt. Huc referenda melior pars morborum activorum (879.), in quibus natura medicatrices suas vires (633. & seq.) pro oeconomiae suae salute explicat intenditque. His quippe motus excitantur, inordinati quidem, ast illuc directi, ut, quae in corpore insunt quoquo modo noxia, corrigantur, assimilentur, expellantur, aut saltem a partibus nobilioribus avertantur. Major autem

tem hujus classis morborum frequentia ut saluti generis humani magnopere prospicit, ita Medentibus haud parum commodi praestat.

883. His (882.) oppositi sunt detrimentosi, qui, vario nocementi gradu vitae infensi, alias cito vel tarde, certo tamen, absque ulla sanationis spe, perimunt, absolute lethales dicti; alias natura quidem sua lethales, at vero prompta rectaque curatione superabiles sunt; ancipites alii, non sine periculo, modo in sanitatem, modo in mortem, terminantur; aliorum accidentaria est lethalitas, ad conditiones externas internasve singularium hominum magis adstricta; sunt denique, qui etsi vitam non adimunt, pedissequas tamen noxas post se trahunt sanitati inimicas, saepe immedicabiles. Liquet autem hujus distinctionis magnam esse cum in praedictionibus, tum in medicina forensi, utilitatem.

884. Generatim igitur morbi quidem, ratione eventus, quadrifariam modo inter sese differunt: sanescunt enim, aut

occi-

*si sanantur. notitia morbo aut apponitur
aut expellitur. aut motus ordinatus
necesse ordinatus*

occidunt; transeunt in alios morbos, aut immutati perdurant & ad mortem usque aliunde conscitam inhaerent. Verum tamen, quod animadversione dignissimum, uniuscujusque horum exituum ratio modusque multiplex est.

885. Perseverantium sedes ac naturalis est, ut, quae ad vitam faciunt, functiones haud perturbent. Sunt autem vel insanabiles (880.), vel quos sanare nefas; quia salutare (882.), longave consuetudine familiares, aut curatione irritati etiam exacerbantur. *3) aut. spaciens cor de. oulat et curari n. val.*

886. Morborum, in alios morbos transeuntium, ingens & numerus & diversitas est. Duplex autem hic obtinet genus, alterum accessionis, alterum successione, prout vel permanet prior morbus, vel desinit, quum alius nascitur. Utriusque species differentes ex (621, 628, 846, 863, 864.) intelligi queunt. Quin & liquet, in his non minus, quam in primariis morbis, differentes exitus (884.) locum habere.

887. Qui naturae viribus, artisve auxi-

auxilio, sanescunt, morbi vel correcto, quod subest, vitio, assimilata materie, motu in ordinem redacto, restituto circuitu, functionibus redintegratis, placide solvuntur; vel salutari nocentis materiae excretionem desinunt; vel mutata specie in alium abeunt morbum (886.), mitiorem, qui suo dein modo ad sanitatem tendit.

888. Nec minus diversa sunt mortis genera, quam morbi lethales inferunt. Senectus, morbus naturalis, solidorum siccitate, rigiditate, feculenta humorum inertia, vi vitae fatiscente, mortem naturalem necessario inducit. Veri morbi alias tetra humorum corruptione, viscerum nobilium labe, prostrato nervorum vigore, respiratione impedita, oppressis exhaustisve viribus, circuitu sufflaminato, cito tardeve interimunt; alias immoderata atque incongrua evacuatione, atque adeo fluidi vitalis inopia aut & prolapsu in morbum deterioorem (883.), vitam pessumdant.

889. Prae ceteris autem sedulo animad-

plurimum cum illis
n. est illis.

Haemorrhoid.

madverti merentur repentini ac perturbationis pleni morborum acutorum (867.) eventus, quae κρίσεις, judicationes, a veteribus appellantur; quum salutem mortemve aegrotantis decernant, excretionem quadam, aut translatione materiae nocentis, post praegressas turbas, sese subito manifestante, quam insignis morbi in melius aut deterius mutatio proxime consequatur. Inde crises excretoriae, κατ' ἐκκρίσιν, transitoriae, κατὰ μετασασιν, bonae, malae, perfectae, imperfectae, simplices, compositae, repetitae, perturbatio critica, materies critica, &c. praedicantur. Dierum quoque, in quos haec magis vel minus, diversoque successu, incidunt, varia potestas distinguitur: unde alii critici primarii, alii indices, alii subincidentes, alii vacui, dicuntur.

890. Quae (889.) si quis cogitet propria modo esse morbis activis (879.); ei apparere debet, aliquam hic dari similitudinem mutui inter naturam & materiem morbosam conflictus (51, 99.), crisi-

crisque decerni, utra pugnantium pars victura aut succubitura sit. Si vero & addas, non nisi febribus, morbisve, quos febris comitatur (867.), haec evenire; credas profecto, intestinam tunc subesse humorum, aut in toto corpore, aut in singulari parte, commotionem, motu vitali ac calore auctis excitatam, quae, conturbata ad tempus mixtione, vel in salutarem despumationem, vel in corruptionem perniciosam exeat.

891. Quocumque tamen modo ista fieri opineris; de re ipsa per fidelissimas cum veterum, tum recentiorum, observationes tam certo constat, ut nullus videatur dubitationi locus relinqui: quamquam negari nequit, rariora hodie inter nos cresium exempla profare: quod quidem caelo frigidiori ac intemperantiae in victu non solum, sed vel magis etiam anticipanti turbantive medendi rationi & nimis a plerisque Medicorum neglecto observantiae studio tribuendum.

892. Utrum vero & diebus criticis (889.)

perfectae, simplices
 1) nullam partem non
 2) hinc
 Metastaf. a. in. Ex
 Critici
 Annetia, ut fil. 9
 Crisis quibus, in hinc
 Annetia, ut fil. 9

(889.) tuta fides? An naturae judiciis debentur? An potius superstitionis Pythagoricae commentis? Judex non esto, nisi qui viderit, seriem criticorum dierum, a veteribus traditam, haud usquequaque hebdomadi congruere; didicerit porro ex periodis (867 ad 870.) temporibusque (871 ad 873.) morborum, perpetram hos pro confusis inconditisque naturae male se tuentis & de statu suo dejectae effectis haberi; ex phaenomenis autem vulnerum, inflammationum, suppurationum, exanthematum, collatis ad ea, quae fermentatio, putrefactio, fructuum maturatio, incubatus, incrementa animalium, catameniorum periodi &c. exhibent, succorum permutationes & commotiones suis ubique defini-ri gradibus ac stadiis; agnoverit denique, regulas generales exceptionibus non tolli, nec adeo ordinarias naturae in sanis aegrisve leges fortuita quavis aberratione infirmari!

893. Dum igitur lis sub iudice est, jubet profecto rei dignitas veros quoscun-

cunque artis magistros, junctis viribus, eo conniti, ut, semotis tantisper rationum argutiis, exquisitarum observationum exemplorumque pondere solide tandem dirimatur. Fallor, ni sua constiterit HIPPOCRATI auctoritas, GALENO fides, NATURAE virtus & ordo.

F I N I S.

SECTIO I.
TRISMI PATHOLOGIA.

§. I.

Trismi definitiones variae.

Si auctores evoluerimus, qui vel trismi historiam, vel ratiocinia sua de originibus illius litteris prodiderunt, eos a se inuicem paulisper differre inueniemus. Multi enim et praeclaræ eruditionis viri, inter quos *Angli* inprimis eminent, morbum, cuius præcipuum symptoma oris occlusio esse consuevit, non trismum, sed maxillæ inferioris spasmus potius vocant. (*the lock'd Jaw*) Si itaque hæc definitio aut veterum effatis, quæ magni in medicina momenti sunt, aut recentioris æui exemplis consentanea esset, ille tantum morbus trismi nomine qui inscribatur, dignus videretur, vbi musculi maxillam inferiorem superiori adnæcentes præternaturali modo mox contrahi, mox autem relaxari solent. Præclara autem opera *BRENDELII*, viri ob insignia sua in medicinam merita immortalis, et aliorum eximiorum medicorum, qui veterum studio se penitus deditere, factum est, vt plurium morborum species ad *HIPPOCRATIS* Coicaeterorumque veterum medicorum men-

tem paulo diligentius explicarentur atque constituerentur. Et si nostram de trismo opinionem proferre licet, veterum dicta sequi, quam hiulcas recentiorum distinctiones sectari, praestare putamus. Spasnum musculorum, qui maxillarum motui inferuiunt, cum dentium inuita concussione coniunctum *trifnum Graecos* vocare, CLAVDIUS GALENVS refert a); et alio loco dentium ex concussione stridorem *τρισμαον Graecos* appellare b), nervosque in illo gravissime affici dicit c). Longe vero alia, et morbo nostro nullo modo conveniens trismi definitio, quam descriptionem potius vocarem, apud eum occurrit, cum tenuem spiritum ex intestinorum angustia et flatuoso spiritu oriundum et cum exiguo humore coniunctum, *trifnum* a quibusdam appellari dicat d). Ex hac et illis trismi definitionibus, quas supra allegauimus, nouam, sed absurdam plane, et medico docto nullo modo convenientem conflavit LAEVI-
 NUS FISCHERVS e). Aurium sonitus, qui ex tenui flatu

a) de symptomatum causis. L. II. c. 2.

b) de sympt. caus. L. II. c. 1.

c) Omnibus, qui *Graecas* litteras amant, cognitum est, veteres inprimis *Graecos* musculorum tendines etiam nervos appellasse. Cuius rei veritatem plurima loca ex HOMERI HIPPOCRATISQUE scriptis, praeclare euincunt.

d) de sympt. caus. L. III. c. 2. cf. L. II. c. 3.

e) *Trifmus* dentium inuita conuulsio est, musculis mandibularibus conuulsis; cum aliquo tenui stridore ac sonitu,

et

tu exiliter in aures delabente fiunt, *trifmos* interdum a medicis vocari, inter alios, PROSPER ALPINVS refert f).

§. II.

Spasmi quomodo inter se differant.

Peruetustum, et ex nostra quidem sententia, admodum vtile est discrimen spasmodorum, quod a modo, quo muscoli morborum afficiuntur, desumitur. Constante enim et perpetua experientia probatum est, homines, qui spasmodis corripiuntur, vel ita exerceri, vt aut totum corpus, aut pars illius tantummodo nullo modo moueri possit. Alterum autem spasmodorum genus id est, vbi membra mox intendi, mox autem relaxari solent. Veteribus hanc diuisionem iam familiarem fuisse, plurima loca, quae excitare piget, demonstrant. Illos *τέτανους Graeci*, *rigores* autem Latini concinne vocauerunt; hi autem sub spasmodorum nomine in libris eorum descripti inueniuntur g), quos latini medici distentiones neruorum, siue conuulsiones appellant. Vt caeteros taceam, discrimen hoc a STAHLII affectis nostris temporibus multis laudibus ornatum est.

A 2

§. III.

et flatuoso spiritu, cum exiguo humore coniuncto.

Corp. medicinae imperial. p. 283.

f) de praefagienda vita et morte aegrotant. L. II. c. 2.

g) Interdum autem sub *spasmi* nomine veteres etiam rigores comprehendisse, ex ARETAEO (de causis et sign. acut. morbor. L. I. c. VI. p. 3. Ed. BOERHAAV.) patet.

§. III.

Variae trismi differentiae.

Ex hīs itaque, quae supra comprehensa sunt, vnum quemque satis perspicere posse credimus, morbum nostrum commode in tonicum, vbi muscoli maxillam leuantes ita intensi reperiuntur, vt nullo modo maxilla diduci possit; et in illum diuidi posse, quem clonicum medici vocant, vbi muscoli mox contrahi, mox autem relaxari consueuerunt. Inter hos ea inprimis trismi species prae caeteris eminet, quae a vulnere corpori illato excitatur, nec non illa, quae infantes recenter editos pessime afficere solet. Mixtam autem ex ambabus speciem ille constituit trismus, quem rheumaticum appellamus, et qui a transpiratione suppressa, aut ab exanthematibus abscessus generantibus vt plurimum originem ducit. Hic enim mox ad *tonicum*, mox autem ad *clonicum trismum* referri meretur. Quem nos vidimus, cuiusque historiam postea enarrabimus, merito ad tonicum trismi rheumatici genus referendus est.

Aliud, et pari modo celeberrimum discrimen est, quo morbus noster in *idiopathicum* et *symptomaticum* dispescitur: et si hanc diuisionem ex omni parte sequi vellemus, ille trismus, qui vulneribus superuenire consuevit, certe ad symptomaticorum classem referendus esset. Cum autem per sanato vulnere interdum non desinat, sed potius aegros adhuc exerceat; mortem facile inferat, et plurimis adeo symptomatibus stipatus sit, quae illum ab aliis morbis quo-

ad

ad indolem suam longe differre demonstrant, eum primariorum ordini adscripsimus. Febribus vero tam intermitentibus quam continuis, tetano eiusque speciebus, morbo comitiali, morbo conuulsivo vago, quam raphaniam III. a LINNÉ vocat, et longe adhuc pluribus morbis conuulsivis trismus superuenire consuevit.

§. IV.

Historia trismi tonici.

Neque vero cum vehementi febre coniunctum apparet hoc morbi genus, neque, vt in acutis morbis contingere solet, luculenta materiae morbidae excretionem iudicatur. Lentis potius motibus insidias struit, quae saepissime praematuram mortem hominibus intulere, cum securi esse viderentur. Vt autem periculosi huius morbi symptomata eo melius cognosci queant, primum ea enarrabo, quae in illa trismi specie obseruari solent, quam a vulneribus oriri experientia docuit; quibus enarratis trismi rheumatici et illius speciei, quae infantes potissimum exercet, historiam succincte recensebimus.

Tussis autem, pectoris quaedam oppressio cum molesto doloris sensu coniuncta, radice linguae dolor, nec non ingrata quaedam in abdomine sensatio malum hoc praenunciant. Haec symptomata leuis quidam maxillae inferioris rigor, vt difficulter moueri possit, excipit, qui vel citius, vel paulo serius superuenire consuevit. Vulnus

vero, a quo malum exoritur, vel nullum plane doloris sensum excitat, vel leuiter tantum dolet; licet ex exemplis etiam consiet, trismus hunc interdum ab immani loci vulnerati dolore excitatum esse. Spasmus interea maxillae inferioris increfcit, vt adeo ciborum solidorum deglutitio aegro plane denegetur, mollium autem perquam difficilis fit, licet nulla tumoris in collo vestigia percipi possint. Paulo post autem maxillae ita connectuntur, vt nulla plane vi diduci possint *h*). Spasmi hi interdum in dorfi regionem caeteraque membra propagantur, ita, vt aeger ne lecto quidem insidere possit, sed perpetuo in illo cubare debeat, donec remissio subsequatur. Cutis externa tam intensa esse solet, vt musculosis partibus, quibus pro tegumento est, firmissime adhaereat. Arteriarum autem pulsus tardi, inordinati, interdum intermittentes, semper vero debiles existunt, et respirationis negotium paulo difficilium, ac in flatu

h) Eleganter, et ad naturae exemplar, vt aiunt, symptomata haec descripsit ARETAEVS, vt eum locum silentio transgredi nequeam. *ερειδουσι γαρ, inquit, την κάτω γενυν προς την άνω, ως μηδὲ μοχλοῖσιν ἢ σφενδιὰ βηθιδίας εἴσαι δύνασθαι. ἤν δὲ καὶ βίη διαγαγῶν τοῖς ὀδόντας ἐνσάξῃ τις ὑγρόν, οὐ καταπίνουσι, ἀλλ' ἐκχέουσι, ἢ ἐν τῷ σώματι ἰσχοῦσι, ἢ ἐς τὰς μίνας ἀνακόπτεται. ὅ, τε γὰρ ἰσθμὸς συνερείδεται, καὶ τὰ περιθώμια σκληρὰ καὶ ἐντεταμένα ἔοντα, οὐ ξυμπίπτει εἰς τὴν ἐνθλιψιν τοῦ καταπινομένου. — —*

ARET. de causis, et sign. acut. morb. I, VI. Ed. BOERHAAV. pag. 4, A,

flatu naturali procedit. Nec ex pulsibus, aliisque actionibus corporis nostri laesis ad febriles motus concludere licet, cum omnia potius tarde procedant, et totum corpus languoris quadam specie detineatur. Os vero ut plurimum praeternaturali modo liuet, palletue, eiusque habitus talis esse solet, vt anxietates, quibus aeger fere opprimitur, iam ex eo cognosci possint. Oculi squalore quodam obducti et turbulenti reperiuntur. Omnes excretiones, quibus nociua expelluntur, tarde procedunt; transpiratio fere nulla est, et aluinae deiectionis difficultas insignis existit. Longemiori quantitate vrina redditur, vt interdum adeo de difficultate eius conquerantur aegri. Quod mingunt autem, lotium, ob spasmos loca interna occupantes, vel plane pelucidum et album est, vel paululum saltem ad rubedinem vergit. Caeterum ipse sanguis e vena missus, a flatu naturali, si laxitatem praeternaturalem tantum excipias, nullo modo alienus repertus est. Vigiliae ut plurimum aegros excruciare solent, et si in somnum incidunt, non placidum atque tranquillum, sed potius turbulentum, et nil leuamini afferentem eum inuenies. Interdum etiam euenit, vt exanthemata parua in cute efflorescant, quae nec augment morbum, nec leuant: interdum vero, quod aequae rarum est, longe mitiorem morbum ea reddidisse, ex exemplis auctores probauere.

Si irritabile et ad conuulsiones pronum corpus occupauerit hic morbus, subitaneum fatum affert, et intra vnus hebdomadis spatium conuulsionibus vel tetano in omnes corporis

partes propagatis, ut plurimum necat; interdum autem in valido et firmis nervis instructo corpore post quatuor hebdomadam spatium mortem demum attulisse, ex exemplis medicis constat. Nec ullam mutationem sensus et intelligendi vis ante mortem subiit. Cum autem in prosperam valetudinem redit aeger, membrorum et internarum partium convulsiones cessant, et placida corpori quies restituitur. Spasmus tamen ille maxillae inferioris, licet lente remittat, per quatuor tamen, immo sex hebdomadam interuallum aegrum adhuc vexasse dicitur.

Ille autem trismus tonicus, quem *rheumaticum* vocamus, et qui ab arthritica siue rheumatica materia sedem mutante, transpiratione et exanthematibus retrogressis contrahitur, ab illo, cuius historiam enarrauimus, in eo potissimum differt, quod nulla corporis laesio antecesserit; quod citius superueniat; pulsus arteriarum in illo ut plurimum paulo maiores et velociore reperiantur, et febricula simul aegrum detineat. Mitior praecedente morbo est, nec tam pertinaciter remediis ad eum propellendum adhibitis resistit.

Vix autem eadem de illa trismi specie valent, qua infantes affici solent: quippe quae tam mortifera est, ut HYACINTHVS ANDREAS, *Hispanus* referat, se intra viginti duorum annorum spatium vix sex infantes ex

hoc

hoc morbo laborantes, perfanatos vidisse. i) Eandem sententiam affirmat b. BRENDelius, vir immortalis memoriae; k) cum quo etiam celeberrimum apud *Anglos* medicum G. CLEGHORN l) ex omni parte consentientem inuenies, et IOANNEM HOFERVM. m) In calidis regionibus frequentissimus est, et in vtraque *India*, aliisque distitis regionibus morbum endemium constituit. Et in *Germania* morbus non ex omni parte infrequens est, ut illum repetitis vicibus viderim. Primis statim a partu diebus infantes eo miserrime affligi, et post nonum a partu diem a morbo in *Hispania* immunes esse, HYACINTHVS ANDREAS n) refert. In *India occidentali* autem eo usque ad decimum quartum suae aetatis diem infantes corripit, GRAINGER o) affirmat; et a tertio usque ad duodecimum a partu diem infantes huic morbo in *Heluetia* obnoxios esse, ex exemplis

A 5

10.

i) apud G. CLEGHORN in libro anglico sermone conscripto, qui *Observations on the epidemical Diseases in Minorca* inscriptus est; quem tam ob rerum pertractatarum dignitatem, quam ob egregie in illo descriptos morbos in vernaculam transfulimus, et proxime in lucem emittemus.

k) Progr. de spasm. maxillae inf. infantili. rec. in Op. T. I. p. 189.

l) l. c. pag. 81.

m) *Act. Heluet.* T. I. p. 64.

n) l. c. p. 83.

o) *Essay on the more common epidemical West-India Diseases.* London 1764. 8v. pag. 15.

IO. HOFER p) euincit. Symptomata autem sequentia morbum hunc comitari solent. Absque praegressa laesione, aut alia causa externa infans in languorem praeternaturalem incidit, qui cum difficili maxillarum motu coniunctus est; quarum inferior superiori tandem ita annectitur, vt nullo prorsus modo ab illa diduci queat; adeoque illi lac ex mammis maternis fugere nequeant. Ventrem illis tumere et acerbè dolere, quidam medicorum referunt; nos vero neque vllum ventris tumorem, neque adeo atroces dolores in infantibus, qui hunc morbum contraxerant, vidimus, vt-pote qui nullo modo leuari potuissent. Caeterum cutis livore quodam in plerisque conspurcata est; et in omnibus fere os ex flauo albicantem colorem induit.

§. V.

Symptomatum, quae in clonico trismo observari consueverunt, enarratio.

Plurimis notis hic morbus ab aliis sui generis distingui potest. Neque enim tam frequenter homines exercere, neque adeo perniciosus esse consuevit, vt paucissimi tantum euaderent. Nec tam celeriter decurrit, ac tonicorum trismorum plurimi. Maxilla autem inferior mox perpetuis convulsionibus agitur, ita, vt nulla requies intercedat, mox autem motus hi convulsiui exacerbari et remittere solent. Talem, qui certis insultibus aegrum exercebat, et quem

ra-

rarioribus morbis merito annumeramus, in aegro observauimus, qui collegii clinici opem implorabat, quod Goettingae, sub auspiciis Ill. BALDINGERI, ob praeclara sua in artem merita immortalis viri, quem ego incredibiliter amo, curandis aegris vacat. Singularem enim optimi nostri Praeceptoris beneuolentia factum est, vt cura huius aegri nobis committeretur, quam et felicissimo euentu absolui-mus. Prolixam et accuratam huius morbi descriptionem nec iniucundam prorsus lectoribus, nec inutilem penitus fore putamus.

Vidimus autem illum in viro, quinquaginta annos nato. Habitus corporis erat quadrati fere, atque valde robusti. Cum iuuenis adhuc esset, militum castra per aliquot annorum interuallum secutus est, quibus relictis mercenarii vices obiit. Domum inhabitabat in vrbe Goettingensi sitam, quae non solum perpetua fordium domesticarum ingluuie conspurcata erat, verum etiam ex publicis viis multas impuras et odori molestas exhalationes contrahebat. Aer in cubili, quod inhabitabat, humidus et vappidus erat. Cibis vesceretur pituitosis, digestu valde difficilibus, inter quos Solani tuberosi radices et varii generis fabae praecipui erant. Haec enim genera esculentorum quotidianum plebis Goettingensis, opibus, ad meliora comparanda desistunt, victum constituunt.

Ex plurium iam annorum interuallo hic vir ob efflorescentiam in cute retrogressam, insigni articularum dolore,

lore, cum tumore coniuncto, mox vehementi, mox autem leuiori, vt vix percipi posset, laborauerat. Caput vero et dextra inprimis illius pars dolori maxime obnoxia fuit. Paulo post autem vniuersum os dolor occupauit, ita tamen, vt doloris seufus dentibus inprimis et iis partibus, quae prope maxillam inferiorem sitae sunt, maxime molestus esset. Cuius insigni vehementia, cum ad extremum fere redactus esset, dentes, qui praecipuam doloris causam constituere videbantur, sibi euellendos curauit. Sed ne vllum quidem doloris leuamen subsecutum est, vt potius irritatio et inde oriunda inflammatio novos et vehementiores produceret, qui dentium inprimis alueolos misere vexabant. Cum autem iam omnem medelam inanem putaret, et mortem ardentem optaret, pruritus in occipitis regione sensit, et post hac dolorem, non secus, ac si acubus pungeretur. Tumuit tota illa regio, et postea abscessus enatus est, qui insignem puris quantitatem reddidit. Paruae in toto capite et nuchae regione eminentiae obseruatae sunt, quibus omnis dolor profligatus est. Cum autem abscessus ille perfanatus esset, et vlcera denuo euaniissent, statim dolor maxillas rursus corripuit, et mox mitior, mox autem vehementior euasit. Hunc denuo exanthemata exceperunt, quae, cum in cute apparuissent, omnis statim doloris sensus euaniuit. Per annorum quorundam spatium hae mutationes sic contigerunt, vt vel exanthemata caput et scapulas occuparent, vel dolor articulos affligeret, vel cum disparuissent, doloris sensus aegrum denuo pessime afficeret q).

E
q) Eleganter haec etiam HIPPOCRATES COUS in secundo

E dorfi suprema regione autem ille oriundus, in omnes oris partes diffusus est, et masseteres, ac temporales inprimis musculos, aliosque, qui maxillis vtrisque adherent, interdum etiam plures oris partes tanta violentia exercuit, vt variae in ore conuulsiones excitarentur, inter quas illa species, quam *oris distorsionem* medici vocant, praeter caeteris eminuit. Exanthematibus vero loco consueto enatis, omnia remiserunt, ita tamen, vt singularis quaedam debilitas et ingrata quaedam sentatio remaneret. Cum denuo disparuissent haec exanthemata, grauissimo dolore affligebatur, cui febris superuenit admodum vehemens, cum insigni et sicco calore coniuncta; quam demum vlcera innumera, totum caput occupantia iudicauerunt. Insignem illa purulenti humoris copiam effuderunt, et omnem simul doloris sensum abstulerunt. Tanta autem fuit irritatio, quam vlcera illa excitauerant, vt caput nimio aestu comburi sibi putaret, et somni plane expers esset. Multum ad vlcera haec profliganda contulere aer frigidus simulque humidus, remediorumque, quae exsiccando et repellendo potissimum agunt, applicatio imprudens. Dolorem statim sensit im-

ma-
do praedictionum libro (§. 36. p. 515. Ed. LINDEN. T. I.) iam explicuit, vbi dicit, multum leuaminis iis, qui capitis dolore detinerentur, ex abscessu superueniente contingere, aut ex pustulis in corpore enatis. Et in *Coacis praenotionibus* (II. p. 536. T. I. Ed. LIND.) frequentia, notatu dignissima, et naturae ex omni parte consentanea profert: *νεφθαλαγίην λύει πύον δια βινών, ἢ πτύελα παχέα καὶ ἄνοσμα. λύει δὲ καὶ ἐλκῶν ἐκθύσις.*

manem plane, et sua vehementia eos, quos olim perpeffus erat, longe superantem, qui per insultus exacerbatus est, et eas oris partes, quae maxillis adiacent, potiffimum affecit.

His malis per duarum hebdomadam spatium vexatus, tandem d. XXIX mens. Augufti, anni MDCCLXXIV collegit clinici opem implorauit. Nobis curam commiffit Ill. huius collegii Antiffles; et ea inprimis fymptomata obferuauimus.

Dolor oris per insultus exacerbabatur, qui autem tam frequentes erant, vt per vnus horae quartam partem fexies, immo faepius adhuc recurrerent. Nec tranquille tempus degere potuit, quod vacuum ab insultu erat, fed abfona potius locutus est, et varios eiulatus edidit. Insultus autem subito fuperueniebant, et cum per exiguum temporis spatium illum grauiter excruciaffent, eadem celeritate difparebant. Sub quauis exacerbatione dentium ftridorem acerrimum obferuauimus, vt illos nimiam ob vim confringi crediffes. Alteram manum maxillis admouebat, altera vero occipitalem capitis regionem continua eius agitatione ita percuffit, vt infignis tumor cum rubore in illa obferuaretur. Hoc vnicum, fed exile tantummodo leuamen fibi afferre dicebat. Maxillarum motus talis erat, qualem videmus, fi quis folidos cibos dentibus comminuere conatur; et fortis ille motus etiam dolori, quem tempore ab insultu vacuo in temporum regione fe sentire fatebatur, an-

fam

fam praebuffe videtur. Omnes fimul oris mufculi conuellebantur, oculi liuidi et languentes erant; et post vnumquemque insultum tanta copia fudor erupit, vt in terram defluus humor decideret.

Post quamlibet autem exacerbationem fufpiria edidit aeger, et eximiam tenacis, craffi atque pituitofi mucicopiam ex ore reiecit. Magna fordium flauarum biliofarumque illuue lingua obducta erat, et de inani ad vomitum conatu conquerebatur. Omnes vero cibos inextinguibili faftidio recufauit. Tumuerant labia oris, et praeter caeteras inflammationis notas, infignem ruborem contraxerant. Et exinde etiam factum effe putamus, vt plura, quae loqueretur, intellectu affequi nemo poffet. Pulsus caeterum celeres, magnos et fimul veloces obferuauimus; ita tamen, vt arteriarum contractio conuulfua videretur. Alui difficultas admodum magna erat. Vrina cum pallore alba, fubflaua, et abfque vilo feditamento erat, et longe minori quantitate mingebatur, ac in ftatu naturali fieri folet. Sudores interdum frigidi ex extremarum partium articulis copiofe proueniebant, qui autem nec mitiorem nec difficiliorem morbum reddere videbantur.

Sanguinis vncias fere duodecim e vena in brachio incifa mitti iuffimus, et praeter alia interna remedia, quae postea fufius enarrabimus, *vesicatorium* fat amplum nuchae regioni imponendum curauimus.

D. XXX. Mens. Augusti. Sanguis e vena missus coloris ex atro rubentis erat, et exigua tantum feri pars cruori valde tenaci supernatare videbatur. Crustam, qualem in plurimis morbis cum inflammatione coniunctis conspicere licet, etiam nos in sanguine obseruauimus. — Insultuum vehementia adhuc eadem erat, eaedemque dolorum molestiae aderant. Oris muscoli sub omni insultu adhuc conuellebantur, nec noctis tempore in somnum, quem tamen ardentem optabat, aeger incidit. Insultus enim tanta vehementia eum exercuisse perhibebat, vt nulla plane malorum requies sibi fuerit. Pulsus et omnes aliae corporis nostri functiones, insignem torporem totius corporis et sensus hebetudinem si excipias, fere naturales erant. Urinam parcam quidem, sed laete rubentem reddebat; nec vlla sedimenti cuiusdam vestigia in ea obseruari poterant. Ex vulnere, arte per vesicans impositum facto, eximia humoris aquosi quantitas effluxit.

Cum vespertino tempore denuo aegrum accessissemus, omnia in melius conuerti, laeti obseruauimus. Ipsi enim insultus spastici, si vehementia eorum respicias, multum remisissent, cum nec tam subito alter alterum exciperet, nec tam protracti ac violenti essent, quam ii, quos matutino tempore adhuc videramus. Ipse adeo dentium stridor longe mitior euaserat; neque tanta vehementia aeger occipitis regionem manu sua percutiebat, et multo maius leuamen ex hac percussione sibi afferri profitebatur. —

Mag-

Magnam adhuc purulenti humoris copiam emittebat vulnus artificiale, et insignis saliuae muco tenaci remixtae copia ex ore effluebat.

D. XXXI. Mens. Augusti puris ex vlcere artificiali, cui cantharidum puluerem inspergi iusseramus, effluxum satis adhuc largum reperimus, et magnam etiam adhuc pituitae tenacis copiam ex ore defluere obseruauimus. Insultus longe mitiores euaserant, vt manu sua occiput percutere non amplius coactus esset. Spasmi et *oris distorsio*, nec tam vehementes erant, nec tam continua serie aegrum affligebant. Ex inflammatione autem, cuius supra mentionem iniiecimus, in superioris labii dextra parte exanthemata multa, simulque parua enata sunt, quae postea confluebant, magnamque puris bene cocti copiam reddebant. A somno tandem, quem diu frustra expectauerat, insignia virium incrementa nactus est.

D. I. Mens. Septembr. per omnia membra diffusus sudor calidus magnum aegroto auxilium attulerat. Nec lotium adhuc tenue et albicans, sed turbulentum erat, et sedimentum ex albo colore flauum deposuerat. Insultuum spasticorum vehementia denuo imminutam obseruauimus; nec dentium stridore tam vehementi exercebatur. Tumor linguae resolutus erat, et ille, qui labium vtrumque oris, et internam eius superficiem occupauerat, pariter subsidere videbatur. Hinc etiam factum est, vt mentem suam dili-

B

gen-

gentius explicare posset. Linguam pluribus fordibus albis obductam vidimus. Aluus valde tarda erat, et de abdominis quadam inflatione conquerebatur. — Magnam sericopiam effundebat vlcus arte factum; et in postica capitis et nuchae regionibus pruritus admodum molestus percipiebatur. Exanthema autem, quod labii oris superiorem partem occupauerat, iam exsiccare videbatur. Spastici motus admodum leues in oris musculis erant. Transpiratio bona, cutis humida extitit.

D. II. Mens. Septembr. ex frigido aere, quem corpori imprudenter admiserat, omnia inordinata euaserunt. Somnum noctis tempore turbulentum fuisse, nec vllum auxilium attulisse perhibebat. Aluinae excretiones adhuc nullae subsecutae erant: cutem aridam, et transpirationem penitus suppressam inuenimus. De calore totum corpus vrente, et plurimas molestias producente aegrotus conquerebatur. Insultuum autem spasticorum vehementiam maiorem, et fridorem dentium auctum reperimus. Labia oris cum doloris sensu inflammata erant.

Eodem die aluus tandem resoluta subsequerebatur, quae calor molestus, dolor, abdominis inflatio et omnia mala symptomata profligata sunt. Transpiratio autem in sudorem conuersa est.

D. III. Mens. Septembr. post quasdam adhuc resolutae alui deiectiones mala symptomata ex omni parte disparuisse

ruisse videbantur. Efflorescentia labii superioris fere resiccata erat; nec ex vlcere artificiali multi humores profluebant. Rubor internarum oris partium praeternaturalis ex omni parte disparuit. Insultuum autem vim valde exiguam obseruauimus. Loquelae vsus integer, et omnes corporis actiones probe succedere videbantur.

D. IV. Mens. Septembr. Vlcus ex imposito vesicatorio oriundum nil amplius reddebat, et noua cuticula obducebatur. Alui profluuium tale erat, quale in statu naturali esse solet. Insultuum autem vis, quod maxime mirabar, vehementior reddita est, ita vt alter alterum celerime exciperet. Et ipsi oris spasmi varij, qui hesternodie ne cognosci quidem amplius poterant, maiori vi musculos exercebant. Dolor insignis simul illum excruciebat, qui in intimis dentium partibus acerrimus erat. Oculi rubore perfundebantur, vt in vertiginis adeo speciem incideret. Exanthema, quod in labijs effloruerat, fere exsiccatum erat.

Cum ex omnibus hisce longe grauiora mala et mortifera metueremus, ad illa arcenda nouum vesicatorium illi nuchae regionis parti, vbi alterum situm fuerat, imponi iussimus.

A quinto vsque ad octauum mensis *Septembris* diem quotidie symptomatum vis paululum remittebat. Exanthema, quod in labio superiori erat, alui profluuium largum

penitus suffulit. Octauo autem die omnia tam mitia erant, vt insultus vix percipi possent.

Nono die, praeter aluum tardam et leuiores sanguinis versus cerebrum congestiones nil accidit, quod vllomodo attentionem mereretur.

Decimo autem *Septembris* die, cum omnia iam secura esse viderentur, insolitam plane lassitudinem in toto corpore sensit; et tam vehementi vertigine correptus est, vt in terram fere decideret. Ipsa autem intelligendi atque iudicandi vis valde imminuta erat, nec vlla insultuum spasticorum vestigia in ore obseruare poteramus.

Cum itaque haec omnia memorabile quid in corpore geri indicarent, atque pessimam materiae morbidae translationem equidem metuerem, ad omnia haec praecauenda, praeter alia remedia, cucurbitas cruentas nuchae imponendas curauim; pedumque articulis rubefacientia cataplasmata applicari iussi. His tandem remediis efflorescentia in poffica capitis parte et doloris in articulis sensatio restituebantur, quas deinde mercurialium et aliorum remediorum (quae postea recensebimus) ope perfecte sanauimus; ita, vt prospera nunc valetudine, eaque integerrima et nullo malo symptomate interrupta gaudeat aeger, miserrimus olim, nunc vero ob recuperatam salutem et ob malum tam pertinax feliciter profligatum, felix.

Causarum expositio. — Aer calidus. Vulnura.

Diligenter enarratis nunc symptomatibus, quae in trisimi plerisque speciebus obseruari solent, ad causas, quae hunc morbum producere valent, explicandas nos accingimus. Eas autem tam funestos et vehementes effectus excitare posse, vix probabile esset, nisi quotidiana experientia rem praeclare euinceret. Tam leues enim interdum causas trisimum mortiferum produxisse obseruatum est, vt, si vlla fides ratiociniis in medicina sit, illa tamen ad miram hanc rem explicandam vix, ac ne vix quidem sufficiant. Inter ea vero, quae morbo nostro saepissime ansam praebuisse repetitis exemplis comperta sunt, *aer calidus*, qualis in vtraque *India* et plurimis aliis regionibus esse solet, principem facile locum obtinet; quippe qui tam efficax in producendo trismo esse consuevit, vt omnibus iis, qui vel leuissime vulnerati sunt, ita vt ne cutem extremam corporis quidem vulnus penetrauerit, maximus trisimi atque subitaneae simul mortis metus sit *r*). Eos etiam, qui in calidis et a nimio solis aestu fere combustis regionibus prope stagna, lacus, aut flumina, prosperae valetudini valde aduersum odorem spirantia, noctis tempore in terris, absque

r) cf. LIND von den Krankheiten, welchen Europäer in heißen Klimaten unterworfen sind. Th. III. Kap. I. Abschn. IV. Seite 244. et W. HILLARY observations on the epidemical Diseases in the Island of Barbadoes. p. 221.

tegmine dormiuere, vel in morbos putridos, vel in violentum alui profluum, vel in trismus tandem et alios adhuc morbos conuulsuos admodum funestos incidisse, eruditio- nis laude praeclari et fide dignissimi viri perhibent. Inter vulnera autem ea potissimum morbi nostri originibus fauent, quae cum articulorum vulneribus *s)* aut luxationibus *t)* con- iun-

s) In tribus hominibus, quibus manuum articuli ex contu- sione dilacerati erant, trismus tonicum lethalem se vi- disse Dr. HAYGARTH refert. (v. liber, quem PER- CIVAL, v. Cl. de venenis Saturninis conscripsit, cuius germanica versio, a nobis suscepta, occurrit in dem *Ma- gazin vor Aerzte, Stuck. III.* Eundem morbum ex di- gito grauiter vulnerato vidit IO. SYLVESTER. (vid. *Medical Observations and Inquiries, Vol. I.* p. 5) et ex magno vulnere, quod clauus plantae pedis infixus excitauerat, trismus obseruare D. CLEPHANE (*Me- dical observ. and Inquiries, Vol. I.* p. 61.) et AMA- TUS LUSITANUS (*in curat. medicinal. cent. VII. cu- rat. LXVI.* p. m. 758). Ex brachii articulo vulnerato trismus lethalem vidit BILFINGER. (*L. de tetano* p. 89.) et ex ligamentorum, quibus digitorum articuli connectuntur, vulneribus trismus tandem ortum esse, GUIL. HUNTER (*Medical Observat. and Inquiries. Vol. II.* n. 34) perhibet.

t) In HIPPOCRATIS COI libris iam trismi in opisthoto- num desinentis historia occurrit, quem digiti pedis magni ex plaga orta luxatio excitauerat. Partem illius ad confirmanda ea, quae protulimus, apponere libet:

iuncta sunt. Capitis vero vulnera mortiferas saepe conuul- siones sequi, inter alios ALEXANDER TRALLIANVS *u)* perhibet; et ex vulnere, capiti ita illato, vt temporalis mus- culus simul discissus obseruaretur, maxillae inferioris spas- mum, qui in tetanum tandem abiit, GUIL. FABRICIUS, HILDANUS *x)* obseruauit *y)*. Post amputationem mem- brorum aegritudine affectorum *z)*, et post neruum inprimis simul cum arteria ligatum trismus saepissime viderunt me- dici. Leuissima tandem vulnera, neruosis inprimis parti- bus inflicta tetanum in calidis regionibus producere, refert HILLARY *a)*.

B 4

§. VII.

ὁ ἐκ τῆς Αἰπάλου ἀπελευθέρης Τελεφάνης τύμμα κάτωθεν μεγάλου δαιτύλου ἔλαβεν· ἐπεφλέγηκεν, καὶ σφόδρα ἐπί- δυνος ἦν· καὶ ἐπὶ ἀνήκειν, διήχετο ἐς ἀγρόν. ἀναχωρεῖν ὁ- ρὸν ἤληθεν. — αἱ γένυες ξυνήγοντο ἐς νύκτα, καὶ ὀπι- θότονος παρῆν. — — τριταῖος ἀπέθανεν. *Epidem. L. VII. §. XX.* p. 846. T. I. Ed. LIND.

u) L. I. c. x. p. 141. B. Coll. H. STEPHAN. quam nuperrime ex *Bibliotheca Vogeliana* nobis comparauimus.

x) obseruat. medic. cent. V. obs. IX.

y) Trismi, ex neruo, qui dentes adit, discisso, orti hi- storia occurrit in parte tertia *commentariorum medicina- lium Edinburgensium*.

z) Quinque militibus, post amputata membra trismus fun- estum superuenisse, LIND, v. Cl. (l. c. p. 244) refert.

a) Obs. on the epidemical diseases in the Isl. of Barbadoes, p. 223.

§. VII.

Transpiratio suppressa. Arthritica seu rheumatica materia sedem mutans. Exanthemata retrograda.

Quot et quantos morbos transpiratio subito suppressa excitare valeat, omnibus certe notissimum est, qui vere medicinae student. Tetanum saepissime a sudore cohibito oriri, eumque, cum ex hac causa origines ducat, celerrime decurrere, inter plures alios, HILLARY *b)* refert: trismus vero ex eadem causa homines saepius infestare, vnusquisque perspiciet, qui, quanta sit tetanum verum inter et trismus cognatio, perpendit *c)*. Materiam autem arthriticam et rheumaticam eidem morbo ansam praebere, ex morbi historia, quam enarrauimus, abunde constat. Is enim aeger ex longo iam temporis interuallo arthritide laborauerat et rheumaticis doloribus. Tumor antea in articulis insignis fuerat, quem vero, breui ante trismi insultum tempore plane disparuisse dicebat. Nec vllum dolorem in articulis sensit, donec spasmi, os et maxillam inprimis infestantes penitus profligati essent. Quantum etiam aer frigidus corpori calido admissus ad symptomatum, adeoque morbi ipsius vehementiam exacerbendam conferat, idem exemplum fatis superque docet. Ab exanthematibus enim et transpirati-

b) l. c. p. 224.

c) Trismus a transpiratione retrogressa in muliere vidit WEIKARD, vir Cl. vid. Ill. BALDINGERI *Magazin vor Aerzte*, St. II. p. 179.

ratione suppressis et arthritica materia locum mutante totius huius morbi origines explicandas esse putamus.

§. VII.

Trismi infantilis causae.

Admodum frequentem huius mali causam calidam et humidam simul tempestatem a medicis haberi, praeter caeteros, HYACINTHVS ANDREAS refert *d)*; nec non vitia varia circa victus rationem a matre commissa. — Primas autem fordes, in intestinali tubo collectas, quae *meconii* nomine insigniuntur, maxime celebrem et frequentissimam huius morbi causam constituere, longe adhuc plures, iique docti viri *e)*, affirmant. Eam enim ex ipso abdominis vehementi dolore, quo infantes, qui maxillae inferioris spasmo detinentur, excruciaci solent, et alui profluuium largo, quod interdum iis accidere solet, qui ex hoc morbo laborant, iam cognosci posse, asserunt. Bilis atque hepatis varia vitia hunc morbum ut plurimum producere, BRENDELIUS *f)* refert; et alii quidam adhuc totum morbum ex crudo victu, frequenter, et nimia copia assumto explicant.

Binis vicibus nobis hunc morbum observandi contigit opportunitas. Vidimus eum in infante ante sex dies felicif-

B 5

fimo

d) apud G. CLEGHORN. l. c. p. 82.

e) *Essay on the more common West India Diseases*. p. 15.

f) Progr. de spasmo maxill. infer. §. IV. p. 192. in Op. T. I.

fimo partu edito, cui medicus, qui curam illius a primis statim diebus gessit, omne certe meconium, leniter purgante medicina repetitis vicibus exhibita, subduxerat. Quum quinto suae aetatis die in trisimum incideret, nullam prorsus aliam causam accusare potuimus, quam nimis arctam tenelli corporis constrictionem, a fasciis nimis adstrictè applicatis ortam. Tertio a morbo die placida morte extinctus est.

Altera autem vice trisimum in puella vidimus, quae ex subitaneo terrore, a cane latrante illi incusso, in hunc morbum inciderat. Insignem spasmodorum vim obseruamus, cum admodum vehementi dentium stridore coniunctam. Quarto morbi die, opisthotono correpta, periit.

Saepeffime etiam infantes tenellos adhuc a mala lactis materni indole trismo affici nobis persuasum est, quod in primis autem contingere putamus, cum infanti recenter edito nutrix eligitur, quae iam ex longo temporis interuallo partum enixa est. Cuius lac, digestu tam difficile cum sit, ut debilis tenelli infantis ventriculus illud ferre nequeat, vel plurimos vomitus excitari, vel, si in ventriculo remanet, varii generis conuulsiones produci, plurima et funesta interdum exempla docent.

§. IX.

Praesagia quaedam, et quando salutem sperare liceat.

Vbi vero morbus aliquem occupat, scire licet, eo peritorem illum existere, quo magis a statu naturali alienus sit;

et

et eo leuius periculum instare, quo magis ad statum naturalem ille accedat. Ea autem omnia etiam de trismo valere, inter omnes constat. Is enim, cum in aliud morborum spasticorum genus transit, curatu difficillimus est; nam corpus a primis morbi insultibus debilitatum, debilius longe adhuc reddit, ut morbum diu sustinere nequeat. Si itaque trisimus iam per aliquot hebdomadam spatium aegrum detinuit, eique vel tetanus, vel aliud morborum periculorum genus superuenerit, mortiferum est. Rigoris vero vniuersalis periculum instat, si collum rigore quodam corripitur; si aeger neque solidos neque fluidos cibos deglutire valet; si fluida, quae assumit, per nares emittuntur; si in dorfi et lumborum regione musculi rigent; si denique respiratio difficilis est, et pectoris spastica constrictione obseruatur. Mortem quoque subitanam indicat gangraena partium vulneratae, quippe quae corruptorum humorum indicium est. Mentem aegro constare, valde bonum est; torpor sensuum e contra, visus hebes, odoris sensus imminutus funestum morbi exitum significant. Aluus autem mala est, ex toto suppressa. Albicans tenuisque vrina longum morbum fore significat. Crura ad dorsum retracta; pedum et manuum extrema frigida incerti indicii sunt.

Bonum autem morbi exitum sperare licet, si intentio muscularum oris atque colli non tam vehemens est, ut omni cibo transitus denegetur; si cibos facile deglutire potest aeger; si neque in dorfi regione neque in pectore motus conuulsui ob-

fer-

feruantur; si lotium turbulentum redditur, atque lateritii coloris sedimentum demittit; si aluus cum leuamine resoluta est, et perspiratio in sudorem interdum conuertitur. Ea enim spasmos mites et vim vitae insignem esse indicant.

Paruae in cute efflorescentiae morbum si leuant, bonae sunt. Eadem de abscessibus valent. Ex vulneris, a quo trismus origines suas duxit, statu incerta praesagia sunt.

Caeterum et in nostro morbo praeclarum illud antiquissimi aevi medicorum effatum valet, quo constat, neque salutis, neque mortis ex omni parte certa praesagia esse.

§. X.

Trismi symptomatici expositio.

Primum autem omnium fere conuulsuorum morborum symptoma spasmus maxillae inferioris esse consuevit; et multos etiam morbos, quos ob vim, qua musculi conuuluntur, *spasticos* appellant, in trismus terminari posse, plurimae experientiae praeclare demonstrant. Nos ipsi in muliere tale quid obseruauimus, quae ex longo temporis intervallo comitiali morbo, a malo et digestu difficili victu, quem quotidie assumferat, orto, laborauerat. Is post purgantia remedia repetitis vicibus exhibita subito cessit. Cum autem denuo multos in victus ratione errores comitteret, statim in eundem morbum rursus incidit. Cuius insultus, cum variis remediorum generibus, quae aluum citant, leu-

uassemus, praeter spasticum maxillae inferioris motum, quicertis paroxyfinis aegram exercebat, et deglutitionem ciborum paulo difficiliorem, nulla alia morbi comitialis symptomata obseruauimus. Ea denique, post resoluentes medicinas largis dosibus exhibitas sua sponte cesserunt, ita, ut prosperae sanitati nunc ex omni parte restituta sit. Is pariter, qui ex hypochondriis male se habent, spasmus maxillae inferioris cum dentium stridore coniunctus familiaris esse solet g).

Cum vermes multa et insolita symptomata excitare possint, nullumque fere sit, quod in verminosis morbis non obseruetur, trismus etiam a vermibus saepissime ortum ducere, auctores fide digni asseuerant. Is autem tam frequens morborum verminosorum symptoma esse solet, ut auctores adeo dentium stridorem ad ea signa referant, quibus morbus hic ab aliis, sibi cognatis distingui possit h).

Con-

g) PH. HOECHSTETTER observ. medic. dec. IV. cas. I. Trismus, morbum conuulsium vagum concomitantem vidit LENTIN, *vir Cl.* cf. librum eius, qui inscribitur: *Beobachtungen einiger Krankheiten. Goettingen. 1764. 8.*

h) PAULUS AEGINETA, L. IV. c. 57. *Coll. H. STEPHAN.* p. 531, E. Ex dentium stridoribus nocturnis et labiorum conuulsionibus in filio suo vermes suspicatus est SCHENK a GRAFENBERG, observ. 242. Cf. ALEXANDRI TRALLIANI epist. de lumbricis, quae graece et lat. cum HIERONYMI MERCURIALIS tra-

Convulsiones vniuersum corpus occupantes eum indicare iam ex eo perspicui potest, quod trismus omnium fere morborum, qui cum distentione neruorum coniuncti sunt, prodromus existat i).

Caeterum omnium fere acutarum generibus trismus superuenire interdum solet; horrois autem perpetuum fere symptoma est. In eo enim, vt eleganter olim Io. ERNESTUS HEBENSTREIT, vir ob solidam et multifariam, quam sibi acquisuerat, doctrinam, praeclarus, cecinit k).

Inferior maxilla tremit, crepitanteque dente

Ora sonant, fractaeque ruunt e gutture voces.

Is autem, si in acutis obseruatur, insigni arteriarum robore sanguinem ad caput deferri indicat l). Hinc etiam factum est, vt HIPPOCRATES COUS dentium stridorem delirii metum incutere, et omnibus iis lethalem esse dixerit, quibus ille non familiaris fuerit, cum integra adhuc

sa.

tractatu de morbis puerorum *Francofurti* 1584 prodiit. et HIERONYMI GABUCINI commentar. de lumbricis aluum occupantibus *Lugdun.* 1548. 8 min. p. 151. c. XVIII.

i) Ex maxillis confertis opisthotonum iam praedixit HIPPOCRATES. *Epidem.* VII. §. XX. p. 845. T. I.

k) de homine sano et aegrotto, pag. 186.

l) Apoplexiam indicare stridorem dentium nocturnum, LOMMIUS perhibet.

sanitate fruerentur m). Si vero iam deliranti superuenit, ex omni parte mortiferus est n). Mortem pariter significat, si cum aliis malae notae symptomatibus phrenitidi o) superuenit. Si autem a primis statim morbi huius initis musculi, qui maxillarum, faucium et labiorum motui inferuiunt, contracti apparent, ita, vt deglutitio ciborum aegro difficilis sit, mortem certissime indicat p).

In varioloso tandem, et aliis morbis, qui cum efflorescentia in cute coniuncti sunt, saepissime euenit, vt maxillarum motus plane nullus sit. Si autem post exanthematum eruptionem spafmi profligantur, bonum morbi euentum sperare licet.

§. XI.

m) Ὁδόντων πρὸς δλέθριον, οἷσι μὴ σύνηδες καὶ ὑγιάνουσι. HIPPOCR. *prorrhet.* I. §. VI. T. I. p. 475. Ed. LINDEN cf. GALENI commentar. in hunc locum.

n) Ὁδόντας συνερίζειν, ἢ τρίζειν ᾧ μὴ σύνηδες ἐν παιδίου, μακρὸν καὶ θανάσιμον· ἤδη δὲ παραφρονέων ἦν ποίη τοῦτο, παντελῶς δλέθριον. HIPPOCR. *Coac. praenot.* II. 151. T. I. p. 543. cf. *Prognost.* §. IV. p. 450. T. I. Dentium stridorem inuitum ad mortis signa refert CELSUS L. II. c. VI. In septimo autem *Epidem. Libr.* §. VIII. memorabile trisimi tonici exemplum prostat, feбри superuenientis, non mortiferi.

o) BRENDELII diss. de phrenitide *Goett.* 1756. p. 23.

p) BRENDELIUS loco citat. p. 6.

§. XI.

Explicatio symptomatum.

Enimvero multum iam dudum, et semper fere dubio Marte de spasmodorum originibus disputatum est, quarum explicatio et hodierno tempore nondum ex omni parte absoluta existit, ut nulla plane dubia contra illam moueri possent. Multifariis enim et praeclaris exemplis probatum est, spasmos interdum leuissimas irritationes excipere; interdum autem post irritationem insignem nullas profus neruorum distentiones obseruari, et omnes motus conuulsuos plane suffocatos videri. Cuius rei causam plurimi inde explicant, quod in aliis irritabilitas maior sit; quod neruorum sensus in quibusdam acutior reperiatur; quod humores morbo si aegram neruis sentiendi vim intulerint; quod irritatio, exigua licet esse videatur, valde vehemens tamen esse possit; quod laesio exilis maius malum eam ob causam potissimum inferat, quod partes quaedam corporis acute sentiant, in aliis autem neruorum vis longe debilior existat, et quod denique haud raro nerui per consensum q) vehementer afficiantur. Quae omnia, si quis attente perpendit, ea probe quidem dicta inueniet, sed plura certe remanebunt, quorum ratio difficillime reddi poterit. Nec in omnibus autem illis,

q) Praeclare CASSIUS ait: neruos citius quam reliquas corporis partes per consensum affici, idque ob naturam eorum, mire ad patiendum opportunam fieri. vid. ej. *quaest. et problem.* apud H. STEPHAN, l. c. p. 761, D.

illis, quae ad spasmodorum origines spectant, explicandis nos commorabimur; eas enim, perquam abstrusae cum sint, et pagularum harum spatio comprehendi nequeant, data opportunitate alia, fusius pertractabimus.

Inter omnes autem spasmodicos morbos, qui symptomatibus explicatu difficilibus stipati sunt, trismus fere primus est. Rationes enim, cur ex leuissima causa, maxilla inferior superiori tam firmiter annectatur, ut nullo modo ab illa diduci possit, valde abstrusae sunt, et acutissimi rerum naturalium indagatoris ingenium varie torquent. Supra autem iam ex pluribus medicorum obseruationibus, quas crebra experientia confirmat, retulimus, maxillae inferioris spasmodum omnium fere conuulsuorum morborum prodromum esse; et musculos, qui maxillis adiacent, prae caeteris ad conuulsuos motus exserendos valde pronos existere. Haec febrilis horror et plures longe alii morbi egregie demonstrant, ubi interdum, praeter eos, quos in ore obseruamus, nulli spasmi in sensus incurrere consueuerunt. Si vero in causas huius rei diligenter inquiramus, eas in ipsa partium structura, et in neruis, qui illis sentiendi vim imperiunt, latere, vnusquisque putabit. Oris enim musculi tenerrimae structurae sunt, et a pinguedine, qua inuoluti sunt, mollitiem quandam induunt, quae longe maiorem irritabilitatem illis conciliat. Hinc accedit, ut a stimulis illis illatis facilius afficiantur, quam reliqui corporis musculi, adeoque ad motus conuulsuos concipiendos aptiores euadant.

Nerui autem, qui illos adeunt, plurimi, vires hasce augent, acuunt atque accelerant. Hinc non miraberis, quod ventriculo affecto atque digestionem ciborum laesa plurima symptomata in capite et ore obseruentur, et quod, pristino ventriculi robore restituto, morbus plane profligetur.

§. XII.

Continuatio.

Causis expositis, cur in omnibus fere spasticis morbis muscoli oris primum afficiantur, nunc ad rem explicatam longe difficiliorem progredior, quae merito admirationem medicorum mouet. Non omnia enim vulnera trismus sequitur, sed iis potissimum se associat, quae vel cum neruorum dilaceratione, vel cum graui articularum contusione, vel cum arteriarum et neruorum compressione coniuncta sunt, licet etiam in calidis praesertim regionibus auctores eum interdum post leuissimas laesiones obseruauerint. Haec vulnerum genera grauissima symptomata inducere, auctores asseuerant; inter quae inflammationes vehementes, gangraena, et innumera alia, quae distentiones neruorum facile excitare possunt, quas HIPPOCRATES ^{r)} caeterique omnes veteres medici mortiferas habuere, praecipua sunt. Primum conuelluntur oris muscoli, et masseteres inprimis, quorum vis insignis existit. Ex irritatione confluunt ad oris

par-

r) Ἐπὶ τραυματὶ σπασμὸς ἐπιγενόμενος, θανάσιμος.
HIPPOCRATES in *Aphorism.* Sect. V. 2.

partes humores, et ob morbosam sensibilitatem, quam illis inducunt, longe debiliores euadunt, et ad spasmos procliuus fiunt. Hanc oris ad spasmos concipiendos dispositionem, cur alii muscoli in morbo nostro minori vi afficiantur, causam esse admodum credibile est. Saepissime autem contingit, ut trismus in vniuersales spasmos, et rigores inprimis transeat, qui eo citius subsequuntur, quo minor opera in curando trismo adhibita est. Opium enim, quod princeps remedium in hoc morbo existit, si satis magna quantitate exhibetur, vim spasmodorum mirum in modum infringit, ut vterius propagari nequeant. Quod si autem a meticulous medicis vel minori dosi, vel multis aliis remediis remixta haec medicina exhibetur, ut vires suas exercere nequeat, a rigoribus superuenientibus oppressi, aegri extinguuntur.

SECTIO II.

METHODVS MEDENDI.

§. XIII.

Indicationes.

Difficillime autem trismus sanari posse, et omnem interdum eius curationem inanem esse, iam supra retulimus. Tanta enim spasmodorum in morbo nostro vehementia esse solet, ut et optimorum remediorum vires eludant, et vniuersales rigores, cum ineffabili cruciatu con-

iun-

iunctos saepissime inferant. Iis itaque praecauendis inprimis medicus, cui salus aegrotantis curae cordique est, omnem ingenii vim impendere debet, ne mors subitanea ex improviso aegrotum e medio tollat. Felicissime autem quaecumque aegritudinum corporis nostri curatio absoluitur, si causae, quae illas intulerunt, variae, aut ex omni parte vel in ipso corpore tolluntur, vel ex eo, quocumque demum modo fiat, remouentur, aut saltem ita mitigantur, ut effectus, quos olim produxerant, amplius exserere, adeoque morbo eiusque symptomatibus fauere nequeant. Quum autem haud raro in magnis et cum vitae periculo coniunctis morbis eueniat, ut symptomatum tanta vis ac vehementia sit, ut ob morbum diu iam perpeffum infirmi corporis destructio metuenda sit; id potissimum medicus in curando trifimo respicere debet, ut omnia haec symptomata, quantum possibile est, partim penitus auerruncet, partim autem simul ac apparuerint, opportuna statim medicina dispellat.

Caeterum in morbo nostro antiquissimum illud effectum praeclare valet, quo constat, in aegritudinibus, quae cito decurrunt, auxilia cum celeritate quadam rapienda esse. Nam licet trifimus haud raro valde diuturnus sit, ut adeo aegros per aliquot hebdomadam spatium exercuisse dicatur, ea tamen non de cuiuscumque trifimi specie, et multo minus de omnibus aegris valent. Sunt enim aegroti, quorum nerui validi sunt, et ita comparati, ut insultus spasmorum absque admodum insigni detrimento diu sustinere queant; sed

sed multos etiam primis statim a morbo suscepto diebus supremum diem obiisse, plurima, eaque funesta exempla docent. Ac hoc quidem in iis praesertim euenire solet, quibus teneri et admodum sensibiles nerui sunt, et qui iam ante trifimi insultum siue acrimoniam quandam humorum, siue aliud quid, quod ad morbum augendum aptum est, contraxerant. Hinc caueant sibi medici, ne symptomatum fraudulenta benignitate decepti, malum negligant, quod olim insanabile euadere potest.

§. XIV.

Momenta quaedam in trifimi traumatici curatione obseruanda.

Tanta autem huic trifimi speciei, ab omni tempore infamiae nota iniusta fuit, ut eum, qualicumque vulnere superueniret, semper mortem indicare medici crederent. Et si omnes, qui obseruationes medicinales continent, libros perlegeris, trifimum, post vulnera homines affligentem semper fere mortiferum fuisse inuenies. Quae res partim inde explicari debet, quod vel vano credulae superstitionis errore, vel ratiociniis incertis inducti, omnem fidem in variis antispasmodicis remediis posuerint, quae accuratiori et diligentiori recentiorum medicorum examine fatua, inutilia, immo haud raro nociua reperta sunt; partim autem, quod in magnis, et ob vires, quas exserunt, praeclaris remediis exhibendis nimis meticulosi fuerint, et efficacia illa antispasmodica remedia multis aliis inertibus intermixta, nimis

refractis dosibus aegrotis exhibuerint. Omnes enim recentioris aevi medici, qui laudabili et felici audacia trismus sanauerunt, in eo consentiunt, quod morbus hic prae caeteris fere omnibus, valde largas efficacissimorum narcoticorum remediorum doses requirat. Haud raro enim accidit, ut idem morbus interdum adeo post antispasmodica minori dosi exhibita, grauior euaderet, quem demum idem remedium, a docto medico maiori dosi exhibitum ex omni parte profligauit.

§. XV.

Quomodo vulneris curam gerere conueniat.

Cum autem neruorum irritatio vehemens, quae a vulnere, vel a graui contusione ortum duxit, saepissime trismus inducat, isque aut a neruo ab instrumento laedente vel lacerato, vel non penitus discisso, aut a graui inflammatione a vulnere excitata, aut denique a singulari quadam partium solidarum ad spasticos motus concipiendos dispositione oriatur, summam inprimis medicus curam gerere debet, ut omnem stimulum, quantum fieri potest, vel plane remoueat, vel vires eius saltem variis siue internis, siue externis remediis ita infringat, ut quies corporis partibus restitatur. Inter externa autem remedia ea praecipue conducunt, quae vulnere imposita inflammationem siue auertere siue curare valent; inter quae aqua, quam *vegeto-mineralem* GOULARDUS vocauit, cuiusque vires in auerruncanda inflammatione saepius experti sumus, et *sclopetaria* THEDENII, *virii Cel.* prae aliis longe eminent. Si autem

in-

inflammatio iam admodum insignis est, ut horum remediorum ope dispelli nequeat, ea inprimis conducunt medicamina, quae aut inflammationem benigna resolutione terminant, aut pus bonum atque laudabile producant. Ac ex illis quidem herbarum leniter aromaticarum decocta palam caeteris dubiam reddunt, ex his autem herbarum emollientium decocta optima existunt. Interdum vero resoluentes herbae emollientibus admixtae multum ad curationem absoluentiam praestitere. In vulnus autem, eiusque statum diligenter medicum inquirere oportet. Si enim neruus laesus est, illum penitus discindere expedit. At si a digito manus vel pedis grauius vulnerato trismus periculofus oritur, et si membrum ita simul affectum est, ut sanari nequeat, aegram partem abscindere s), quam varia et inutili saepe opera conseruare praestit. Si tandem peregrina corpora, quae neruos vellicant, vulnere insunt, ea quantocyus extrahere conuenit. Caeterum si digestiua et suppurationem promouentia remedia vulnere imponere voluerit medicus, ea ad neruos sopiendos, opio remixta applicet.

§. XVI.

Interna remedia, quae in trismo traumatici curatione adhibenda sunt.

Ad interiorum remediorum classem quod attinet, *opium* et *moschus* in trismo curando facile sibi principem locum

C 4

s) Post resectum digitum grauius dilaceratum maxillae inferioris spasmus statim mitiorem euasisse, IO. SYLVESTER (*Medical Obs. and Inquiries, Vol. I. n. I.*) refert.

cum vindicant; quippe quorum egregios effectus multa et a praecclaris in arte viris prolata exempla docent. *Opium* autem, quod omnes indicationes praeclare absoluit, et in rigoribus totius corporis arcendis efficacissimum est, non parvis aut refractis, sed sat magnis dosibus exhibendum est; et pessime certe ii hallucinantur, qui aut neruorum stuporem, aut sensuum laesionem, aliaue mala ab eius usu metuunt. Grauiissimi enim, et ob vehementiam suam insignes spasmi, quibus maxilla inferior plane occluditur, efficaciam remedia, eaque magna dosi et repetitis vicibus exhibita postulant. Nec vlla mala symptomata, quae opii usum in aliis morbis subsequi consueuerunt, auctores in morbo nostro obseruauere: sed non spasmos solum mitigatos fuisse, verum etiam eutem humidam euasisse, et vrinam largum sedimentum demisisse perhibent. Sanauit autem aegrum *trifino traumatico* laborantem nonaginta opii granis I. O. CLEPHANE, quae intra viginti duorum dierum spatium assumi iussit t); et aegroto eodem morbo laboranti sedecim et trecenta opii grana prospero cum successu intra quinque hebdomadam interuallum exhibuit GUIL. HUNTER u). Nec vllum detrimentum aegro vnciam *tincturae opii* (cuius com-

t) *Medical Observat. and Inquiries. Vol. I. n. 8.*

u) *Med. Obs. and Inq. Vol. II. n. 35.* Quinque opii Drachmis sanauit aegrum trifino laborantem GUIL. FARR (Med. obs. and Inq. Vol. IV. n. 7.) et intra quatuor et viginti quidem horarum spatium sex et viginti opii grana prospero cum successu exhibuit. cf. exemplum, quod in tertio eiusdem libri volumine R. HUCKIUS descripsit.

compositio in *pharmacopoea Londinensi* extat) intra viginti quatuor horarum spatium assumtam, attulisse, L. CHALMERS x) asseuerat.

Eximios autem opii in morbo nostro effectus indetentissimum explicandos esse putamus, quod non praesentes solum spasmos sopiat, verum etiam rigores vniuersales, qui trifino superuenire consueuerunt, auerruncet. Ii enim, vt supra iam euicimus, admodum periculosi sunt, et plurimis funestam mortem inferunt.

Ad *moschi* autem vires salutare in hoc morbo quod attinet, eae nondum extra omnis dubitationis aleam positae esse videntur. Alii enim illum vel nullos plane, vel nocuos adeo effectus producere, et calorem aegro molestum augere perhibent; alii e contrario praeclarum in hoc morbo eum auxilium ferre asseuerant. Si nostram opinionem proferre licet, praestantissimis contra trifinum remediis moschum annumerandum esse putamus. Quanta enim vi hoc medicamen spasmos turbasque componat, plures medici memorabilibus exemplis euicerunt, et nos ipsi aliquoties experti sumus. *)

E multifariis modis, quibus *opium* aegris exhiberi solet, simplicissimos omnibus aliis praeferendos esse vnusquisque perspiciet, qui simplicia remedia compositis, quae plura

x) de opisthot. et tetano. (*Med. obs. and Inquir. Vol. I. p. 89.*

*) Cum opio coniunctum moschum insigni cum emolumento exhibuit R. HUCK. (*Med. obs. and Inq. III. 31.*)

ra et varie mixta continent, praeferre didicit. Si itaque quis trisimo exercetur, ei statim *opii* puri, vel *extracti opii* grana duo vel tria, siue in pilulis, siue cum aqua destillata melissae, menthae piperitidis &c. omni bihorio vel trihorio exhibenda sunt, donec remissio spasmi musculos, qui maxillas mouent, occupantis, subsequatur. Vespertino autem tempore paulo maiorem *opii* copiam sumere expedit.

Si tandem post repetitum *opii* usum maxillarum spasmi profligati sunt, ad mala, quae morbum interdum sequi consueuerunt, auerruncanda, per aliquot hebdomadam interuallum quotidie vnicum *opii* granum aeger sumere debet.

Inter alia vero remedia, quae in symptomatum vi profliganda efficacissima inuenta sunt, *balnea calida* primum locum obtinent. Ea enim, cum intensos musculos relaxent, adeoque spasmos mirum in modum infringant, vix laudibus sat magnis extolli possunt. Hinc omni die balneo uti, in coque leniter fricari conuenit. Ex *opii* deinde aliquot granis, post balnei usum statim exhibitis insigne morbi leuamen sperare licet.

Clysmata porro, quae ex chamomillae floribus, millefolii herba, et althaeae radice in aqua coctis, cum olei vel *opii* sufficiente quantitate componuntur, partim, quod alui et lotii profluuium accelerent, partim autem, quod in spasticis motibus componendis insignes vires exferant, praeclari in quocunque morbi nostri stadio vsus sunt.

Su-

Superato tandem morbo aluum leniter resoluens medicina ex tamarindorum pulpa, rhabarbari puluere, cum manna, vel sale quodam medio remixta, exhibenda est. Humores enim intestinales et bilis inprimis in hoc morbo varie corrumpi, adeoque acres atque nociui euadere possunt. Hinc omnia ea, quae tubo intestinali insunt, insigni cum aegroti leuamine eiiciuntur.

Victus ratio tenuis atque parca sit, et e potulentorum classe ea inprimis eligantur, quae ob mucilaginosas, quibus turgent, partes, musculos ad rigorem procliuus relaxant, spasmosque componere valent. Emulsiones, quae ex amygdalis dulcibus, et quae ex emollientibus rebus parantur, decocta, quibus radices liquiritiae et feminis anisi vel foeniculi quid adici potest, haec omnia mirifice praestant. Cibis autem potissimum vescantur aegroti digestu facilibus, carne tenera, et iusculis, quae ex herbis vrinam mouentibus parantur.

Inutilia tandem in hac morbi specie, immo nociua interdum reperta sunt ea remedia, quae calorem naturalem augent, motum sanguinis accelerant et partibus corporis nostri insignem stimulum adiiciunt. Nec vnquam leuaminis quid *alexipharmaca remedia* et salia volatilia aegris attulere, magnis licet dosibus exhiberentur. Nec eorum remediorum, quae vomitum cient, vsus in morbo nostro insignis extitit. Morbum autem interdum leuauerunt re-

me-

media, quae ex oleosis rebus componuntur, et aluum laxam atque lubricam reddunt. *Valerianae sylvestris radix, cortex Peruvianus et Camphora* utilitatis quid interdum attulisse dicuntur. Nec insignis leuamen e *vesicatoriis*, locis capiti propinquis applicatis in aegrotum redundauit.

§. XVII.

Trismi rheumatici curationes.

Parum autem ab ea, quam enarrauimus, trismo rheumatico medendi methodus differt, quoniam in illo pariter praestantissimus opii usus nuperrime demum a WEIKARDO, viro *Celeberr.* nouo et notatu digno exemplo y) confirmatus est. Cum vero hic morbus saepissime a transpiratione suppressa, exanthematibus cutaneis retropulsis et arthritica materia sedem mutante suas origines ducat, calida illa medicamina, quibus opii quid inest, et e quibus fere omnibus *Laudanum liquidum* SYDENHAMI, ob vires, quas exserit, eximias, praecipuum est, aliis remediis, quae opium continent, eam ob causam potissimum praeferenda sunt, quod humores lente commoueant, vasa oppilata referent, adeoque nocivae, quae corpori inest, materiae viam pandant, qua e corpore egredi possit. Eandem etiam indicationem absolunt salia volatilia cornu cerui, et salis ammoniaci; oleum animale, quod a DIPPELIO, inuentore suo nomen habet,

y) v. *Magazin vor Aerzte Stück II. pag. 179.* quod a BALDINGERO, viro *Ill.* nuperrime editum est.

bet, nec non medicamentum, quod ex liquore anodyno minerali HOFFMANNI et liquore cornu cerui succinato componitur, et potio, quam ex sale volatili cornu cerui, vel salis ammoniaci cum aceto, aqua et melle parare docuit MINDERERUS. Ac his remediis praestantissimo cum successu opii quid adiicitur.

Neque externorum remediorum usus in hoc morbo exiguus est. Vesicatoria enim et alia, quae cutem irritant atque rubefaciunt epithemata, exanthemata, cutanea et articularum dolorem summo cum leuamine interdum restituisse dicuntur. Quae autem, si non iuuant, ad alia confugiendum est, quae vel noxios humores e corpore eiiciunt, vel eos maiori vi ad cutem deriuant, fonticulos nempe, et quae mira interdum praestitere, setacea. Nec minus auxilii a balneis calidis expectandum est, quae non spasmos solum mitigant, verum etiam humores ad corporis superficiem deducere valent. Hinc aegrum quotidie in balneum calidum immittere, et totum illius corpus laneis pannis leniter perfricare conuenit.

§. XVIII.

Trismi infantilis curationes.

Saepissime hunc morbum vel a meconio in primis vijs collecto, vel a lacte corrupto atque acri, eas irritante, vel a victu crudo, quem debilis eorum ventriculus digerere

nequit, contrahi, iam supra demonstratum est. Quam ob rem ea, quae in ventriculo et intestinis haerent, qualicunque via quantocyus eiicere expedit, ne ob summam, quam in intestinis tenerrimis producant, irritationem, mors subitanea funestum morbo finem imponat. Hinc, si a primis statim morbi initiis aegroti cura tibi commissa est, vomitum ciens medicina, quae ex radice Ipecacuanhae granis aliquot cum saccharo remixtis, componitur, tenello infanti exhibenda est; qua magna ut plurimum materiae morbidae pars e corpore eiicitur. Ut vero omnia intestina a turpi et irritante humore penitus liberentur, aluum leniter purgante medicina relaxare conuenit. Ad quem finem *ricini oleum* ab *Indiae occidentalis* incolis adhiberi, auctores referunt α). Nobis autem alia remedia, quae aluum ducunt, et ex radice rhabarbari puluere et manna, cum magnesia alba vel olei tartari per deliquium parati, guttulis aliquot α) conficiuntur, perplacent. Eorum enim vires non solum certae, verum etiam in expellendo et corrigendo humore, qui morbum produxerat, vel eum longe peiorem certe reddit, admodum insignes sunt.

In hac vero morbi specie a *moschi* vsu insignia auxilia sperare licet; quippe qui, quum satis magna dosi exhibetur, spasms citissimum finem imponit. Is autem ad gra-

α) *Essay on the more common West-India Diseases, pag. 15.*

α) L. CHALMERS, *de tetano. (Med. Obs. and Inquiries, Vol. I).*

grana octo vel duodecim, aut in puluere cum saccharo remixtus, aut fluida forma, cum aqua melissae vel menthae piperitidis exhiberi concinne potest. Ipsi nuperrime adhuc infantem, ad sex hebdomades natum, et grauissimis neruorum distentionibus laborantem, praestantissimi huius remedii ope, cuius omni trihorio decem grana cum saccharo remixta, ex aqua cinnamomi sine vino parata sumi iusseramus, morti funestae eripuimus. Et plurimae summorum in arte medica virorum obseruationes docent, moschum largis dosibus et iusto tempore aegris propinatum, in neruorum distentionibus eximae utilitatis esse.

Caeterum clysmatibus emollientibus et antispasmodicis, quibus opii, vel assae foetidae et olei lini recenter expressi quid adiici potest, aluum frequenter eluere conuenit. Ea enim ad aluum relaxatam conseruandam et ad spasmos, qui totum corpus occupant, compescendos apprime conferunt. Multum quoque auxilii a balneis calidis sperare licet, quibus cutaneae efflorescentiae, a quarum eruptione vnica fere aegroti salus dependet β), saepissime proliciuntur.

§. XIX.

Trisimi clonici curationes.

Parum vero a trisimi rheumatici tonici curationibus trisimi clonici medela diuersa est. Is enim, cum ab vna eademque

β) cf. BRENDÉLII *Progr. de spasmo maxillae inferioris infantil.* p. 192 in Op. T. I. §. V.

que causa oriatur, vnam eandemque fere curationem requirit. In eo autem potissimum a trisino rheumatico tonico differt, quod neque tam vehemens sit, ac ille vtplurimum esse consuevit, neque in tantum vitae periculum aegros, qui illo detinentur, coniciat. Hinc opii vsus largus et subitaneus in hac morbi specie non adeo necessarius est, ac in prioribus maxillae spasmis, quorum curationes succincte recensuimus. Nos saltem, cum aegro nostro, cuius historiam paulo ante prolixo sermone enarrauimus, opium exhiberemus, nullum plane leuamen in eum redundare vidimus, vt adeo nociuos effectus exserere videretur. Remedia autem, quae in curando huius aegri morbo eximios effectus edidere, fere sequentia fuerunt. Praeter vesicatorium, quod nuchae applicuimus, pitifanas statim illi exhibuimus ex vegetabilibus, quae pituitam tenacem resoluunt et transpirationem augment, paratas, *taraxaci* nempe, *bardanae maioris* et *graminis* radicibus, quibus *ligni guajaci* copiam insignem admiscuimus. Et has quidem per totius morbi decursum acruatim ingessit. Cum vero primo statim morbi die signa impurae in primis viis latentis colluuii adessent, aluum referantem medicinam ex *Ialappae radice* et *sale polychresto GLASERI* sumi iussimus. Hanc aluinae deiectiones multae subsecutae sunt, et morbus longe mitior euasit. Ex *amygdalis dulcibus* deinde paratam et cum *nitro* et *camphora* remixtam emulsionem insigni cum leuamine sumfit. Posthac autem, cum aluinarum deiectionum difficultate laboraret, et symptomata exinde exacerbari videren-

derentur, eas medicamento ex *radicis rhabarbari* puluere, *sale ammoniaco* et *polychresto GLASERI* combinato, molitum fumus, cuius ope omnia fere mala symptomata profligata sunt. Ad spasmos autem adhuc superstites profligandos liquorem cornu cerui succinatum cum liquore anodyno minerali HOFFMANNI remixtum illi praescripsimus; et ad pituitosos humores resoluendos vespertino tempore pilularum gummofarum TISSOTI, quae ex *taraxaci* extracto, *sapone veneto* et *gummi ammoniaco* componuntur, drachmam dimidiam illi propinauimus. Largum tandem vesicatorium nuchae applicandum curauimus, quod ad exanthematum eruptionem promouendam multum contulit. Interne autem *sulphur antimonii auratum liquidum*, cuius praeparationem IACOBI c) exposuit, exhibuimus. Post purgantia demum remedia repetitis vicibus propinata, morbum articulorum ope pulueris alterantis PLUMMERI, et *radicis Ipetacuanhae*, refracta dosi cum *mellis* aliqua quantitate remixtae d), et aliorum adhuc resoluentium, penitus profligauimus, vt hodie neque vlllo articulorum dolore, neque alio quodam malo

D

sym-

c) Act. Academ. Electoral. Moguntin. T. I.

d) Sequentem in primis formulam in curando articulorum dolore aliquoties iam efficacissimam reperimus:

symptomate laboret, sed in prosperam valetudinem ex omni parte restitutus sit.

§. XX.

Remedia externa, quae ipsi loco affecto applicari debent.

E variis tandem externorum remediorum generibus, ea prae caeteris ad spasmos, qui musculos maxillam inferiorem leuantes occupant, compescendos valent, quae vel nervos acute sentientes torpidos aut minus sensiles reddunt, vel noxios simul humores in partibus illis accumulatos resolunt, attenuant atque dispellunt, vel rigidos denique musculos blando fotu relaxant, adeoque spasmodorum vehementiam infringunt. Multum in primis vnguenta, quibus *opii* quid ad-

ʒ. pulv. rad. Ipecacuanhae grana octo,

Mellis crud. drachmas duas.

M. D. pro dosi.

Neque vero nauseam, neque aluum resolutam ex protracto huius remedii usu obseruauimus; sed sudores tantum copiosos e corpore emanantes, et vrinae secretionem mirum in modum auctam vidimus. Plures de egregiis huius remedii in curandis difficilibus morbis, viribus, obseruationes, quas ex anni, et quod excurrit, interuallo instituimus, olim in lucem prodibunt.

admixtum est, ad neruorum morbidam sensibilitatem extinguendam conferunt; nam praeclaris medicorum quorundam experimentis constat, *opium* neruis externe applicatum eosdem fere, et longe maiores vtplurimum, quam si interne sumeretur, effectus exferere. Hinc linimentum, quod ex *altheae vnguento*, *lauendulae oleo* et *opio* constat, rigidis maxillis repetitis vicibus, donec spasmi remittant, illinere expedit. Eidem indicationi praeclare satisfaciunt vnguenta, quae *neruina* vocantur, et quae ex pinguedine cum oleo quodam destillato remixta infinitis modis componi possunt. Magni pariter vsus sunt linimenta, quae ex spiritibus volatilibus et oleis expressis parantur. Tale *PRINGLI* e) linimentum est, quod ex oleo amygdalarum dulcium et cornu cerui spiritu componi iubet. Iisdem propositis inseruiunt linimenta, quae ex oleo oliuarum cum salis ammoniaci spiritu anisato, vel oleo animali *DIPPELI* conficiuntur. Spasmodum maxillae inferioris ex nerui vulnere, quod rerum suarum ignarus chirurgus, cum sanguinem e vena in brachio incisa mittere vellet, illi inflixerat, ortum, *mercurio*, *terebinthina* et *axungia* quadam subacto

D 2

et

e) vid. ei *Observations on the Diseases of the Army. London* 1764, 8v. pag. 142.

+ (a. 2011)
K 465
52

et maxillarum regioni illito, sanavit MANGET, *vir Cl. f.*
Fomenta denique, quae ex emollientibus et discutientibus
vegetabilibus ex aqua coctis parantur, multum ad spasmorum
nocivas vires imminuendas conferunt. Ex eorum autem
ordine *altheae radix, meliloti herba, foenugraeci et lini
femen*, et alia adhuc, quorum vis relaxans insignis exiit g),
palmam caeteris fere omnibus incertam reddunt.

f) *Medical Commentaries by a Society at Edinburg. III.*

g) Sanationem trifmi emollientium ope fere absolui posse
CAROLVS PISO (de Indiae vtriusque historia naturali
et medica L. II. cap. IV. p. 39.) refert.

E R R A T V M.

pag. IV. pro merito ad *tonicum* trifmi rheum. genus — lege
clonicum.

14. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 15. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 16. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis

17. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 18. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 19. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis

20. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 21. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 22. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis

23. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 24. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 25. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 26. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 27. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 28. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 29. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 30. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis

31. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 32. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 33. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 34. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 35. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 36. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 37. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 38. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 39. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis
 40. Therapsida dromosum statum maternat. quos vici cognis

M

Heber 44 13

526

7p.

Aleph
 Nr. 2633454

1400 lei

4030K / K765

